

אור החיים

הבדו חד גאון חסד וקדוש אהרן מקמא מוהרד יוסף יעצין ולהיה • בעהמיה
 מאמר האחדות ויסוד האמונה • והאור הווא מסקל זמרים מבשול חדך המסים
 עקלקלותם בשבט דעתם ומפיתסב • ומאור עיני והזלכים בערוח שכלם והזוכה
 לאור הווא ידך בפתח לא יכשל • וכאורו ישנו ארצות חיים הנצחיים • כאשר גלה
 המשוהר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור • כי הצלת נפשי סמות הלא רגל
 מרה • להתהלך לפני אלהים באור החיים :

והנה בעסק המושג מהאור הווא האור עינינו קדוש אור מומעינו היה רוב הנאון
 החסד המפורסם בזמנא קדישא • נר ישראל וקדושו כבוד שמו מוהרד צבי
 אלימלך ולהיה מכ ביק דיוטב • עבר בעסק הספר הקדוש הלוה ומעיין ישותו •
 והניק ירו על הטד בעיים חותו • והשתיל סביבות דברי הסוכר הגרות וקראם בשם
 מעין גנים • ועין החיים בתוך רגן אויה החדך ישכון אור לחורה ולהעודה • ויעקר
 כל שורש פורה ראש ולענה • באין מעצור לחותו :

הזכא לבית הדפוס ע"י בני הרב המפלת מוהרד שמואל ל"י :

Or Hachajim.

Zolkiew bei Saul Meyerhoffer 1848.

ל'פ

מעין גנים באר מי ודחיים

כמות

דברי בן המחבר : אל עין הקורא מדבר : ובשפת ברורה מתגבר :

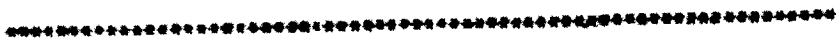
זה שך שחי בנים • כי זכנו ד' שהולאחי לאור חלק אחד מחיבורי אילא האלון והקדוש זאקיל האקוב בשם **בני יששכר** המיוכה על חדי הכנה • והוא על שדה חדשים • מן חודש חשוי עד חודש ניסן • וחלק השני על שדה חדשים הסתרים • שד בכחובים תחת ידי • ולא יטלחי לגמרו • לסיכות מחהסכות • ועל בלטה כי לא היה לכסף מונח :

והנה אנכי כחאה בני חיל רבים וכן שלמים • מושלגי חורה • ואנשי מנשה • האלוו חאהו היא לבימים • להסת מוכרי קדשו • וכעודה בכפי חמלאתו כשם מרס • וחאורה עיכ • ועוד עיניהם טופיח ומחלח על חלק השני • ואנחי יוס יוס יהושין • והען דברי קדשו יחסן כאשר נהיה אילא זאקיל שד בחיים היווה • האשש אלו ענדים ענדים • מושלגי חורה • ודאי השם • הנעים ונבנים • לחכות בליט • ולהטח מוארו • אשר הופיע עליהם כוח קדשו • ואור חורקו אשר חלק לו ד' בניה הרחה לנו • וכדדי אש משנתי לחדרין יקאלתן • האה ריא אור • נהיה אור כחמקס • אשרי עין ראחה כל אלה • אמנס לאשר האמן בוגד • והכסף חול חכני • בלחי אפשי להיק מומס • לאש אמרתי חללה כדשם סכין אחד ומכרי קדשו אשר היה מנע הכמח • ורב האכות • הנהיח בשם **מעין גנוס** • אשר הוסיף אילא זאקיל • כנבאחיו על דברי האלון והקדוש מ' **יוסף** יעבן זאקיל בשם **אור הדיים** • וכיחור לשח סאח • כי האמן גורס • והשעה נריה • לקך • להאיר דכיוו אלו על פי חבל • לחלקם ביעקב ולהפישם בישראל • להיוחס משוריים לבנות אחבי • כל ילכו חיו נהרות האנשים הנמאים כנשוחם • אשר כעורר האמן חלליה זרבו • ורבים האנה המחפשים בשם ישר ה' בן האמן :

ועתה אחי וריני שגנו אלו • וישמע אליכם ד' • וקט מואחי מחברת היקר הלו ככסף מלא וסחים יעלה בידכם אש ככסמימכס טף אמרי טעם דברי אילא זאקיל • וחהי כפיכם כדנש למחוק • ואש כאשר גם לי חרותה בה מנע • ויחבל להאילא לאור העלונה ונהיות חולה ומסקה לנס • מבאר מים חיים חיבורי אילא זאקיל • ולרווחות כחאיעש • האלו האנה חלק שני מספר **בני יששכר** • מספר **דרך פקודיך** על חריג מנח • מספר **אגרא דכלה** על החורה • ומספר **אגרא דפרקא** ומספר

רגל ישראל על כל המועדים • ועוד חידושים רבים על גפיה • ועל הריף והרמב"ם • אשר האנה בכחובים חיי • חטות אילא כנחבר הקדוש וחי'א • וגם חידושים נפלאים • זאקיל • יעמוד לו ושלח לו טאל חק כנראה בימים אמן • יוס ג' למד אש כחוקתי חלט • שח **רצון דוא וקין הנאולח :**

הקטן **שמואל** בן לאונו חק האלון והקדוש מ' **צבי אלימלך** זאקיל האבד דיסב :

הקדמת המחבר ספר מעין גנים

ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר בבקר בבקר יעיר לי
 אוזן לשמוע כלמורים [ישעיה נד] כי קנאתי בהוללים קנאת ה' צבאות
 הלא המה הקיץ ממאיר לבית יעקב כתות הערב רב המעורבים בישראל [מתנו למשכילים
 ותענת ההשכלה שהתפשטה ביסוד], אחזו לנו שועלים שועלים קמנים (קמנים המה בגנים
 ובוים בבני אדם) מתבלים כרמים כרם ה' צבאות המעמידים סמל הקנאה המקנא
 בהיכל ה', הן המה קצוצי פאה ומגדלי בלורית והלוכשים מלכשוי חיצונים ויתפאו
 דברים אשר לא כן על ה' אלהינו ונספתו על בית יעקב לספחת ולבהרת, זה דרכם
 כל היום לצודד נפשות להרחיקם מעול התורה ולחבק חיק נברים הלא המה חכמות
 החיצוניות כי בהפקידי ניהא להם לפרוק מעליהם עול משא התורה ומצות ואמרו
 לאל סוד ממנו דעת דרכך לא הפצנו.

ואילן נתערבו בגנים ולא יהיו מכונים בשם ישראל החדשתי, כי בלא זה הנה זה
 היום המקוה לישראל להסיר בריליהם ולנקותם ולטהרם ולצרפם כצרוף את
 הכסף מהסיגים והקוצים והברקנים הגדלים עמם מהחמשה כתות הערב רב אשר
 בניניהו נפלת ה' זעירא בגלותא, אך הצקתני רוח בפני בראותי מופקדים להכעים
 נקראים בשם ישראל והמה שונאי הדת עומדים עלינו ועל תודתנו ועל נפשותינו,
 ואת אויבנו יעשו פלילים להרחיק את הכרם חמר מעל נחלת ה', ומשכים בפתוי
 הזונה לנער ולזקן, חלק משמן חכם ואחריתם מרה כלענה ומאד עמקה מחשבותם
 החיצוניות לכבל תינוקות של בית רבן מתורת אלהינו וללמדם ספר ולשון כשרים כי
 רוח עריצים כודם קיד בחשבכם אם אין גריים אין תישים, שומו שמים על זאת אל
 די מקום לזעקתנו עד ישקיף וירא ה' מן השמים לבער סיגנו ולהסיר ברילנו הזונה
 ולטהרנו בכסף מוזקק שבעתים אמן כן יאמר השם.

והנה זה כמה עתים וימים כאשר עבר עלי רוח קנאה רציתי לכתוב על ספר זכרן
 לבני ישראל אשר לא יקרב איש זר בהבל נחלת ה', והשמים את לבם לדרכי
 ה' ולתורתו ומצותיו הרחק ירחיקו את האנשים (התסאים בנפשותם) מלהסתפח בנחלת
 ה' ולא יתערבו עמדם במאכל ומשתה ח"ו חלילה לאכול מרק פיגולם ולחם מצואל
 שלהם, ועל בנותיהם הוא אומר ארוד שוכב עם כל ברמה, ומי לה' אלי כל החרד
 על דבר ה' ולתורתו ולמצותיו יהיה זהיד באזהרה כפולה ומכופלת להרחיק את בניהם

ממלכתי נכרים ומחכמות החיצוניות ולשונות הגוים ולגלם מעודיהם באהבת התורה כי הנה קרוב יום ד' לכא לכעד הקצים מן הכרם ושם ה' צבאות יקרא עלינו כאשר אברד אי"ה הכל ע"פ מאמרי התלמוד והוודר הקדוש המדרשים אשר חכמים הגידו ברוח קדשם מראשית אחרית את אשר יהיה באחרית הימים אשר התנפא יסנא למאד קדם ביאת משיחנו (מהמון עריצים כתות הערב רב וקיימין כלי חמם על ישראל ואינהו נפשי מינן בעוה"ד ועתידין להיות לכעד בס"ו יום ימי אפילה שיהיו בהתחלת התגלות מלך המשיח כמוכא בוודר).

ידידי כאשר עלתה הסכמתי לכתוב זאת בספר הזכרונות אמרתי אלכה נא אל דברי הגדולים אשר היו בארץ בימי אבותינו להסמך דברי [אל דבין] ספר הכרית הנשאר לנו לברכה מקדמונינו אשר אחוזו שערי תורה ויצאו ללחום מלחמת ה' נגד האנשים המורדים באור התורה אשר בילדי נכרים ישפיקו, ומצאתי ראיתי ד' הרב החסיד הקדוש מוהר"י יעב"ץ חגר חרבו כישמעאל בספרו אור החיים וקצוח כברוכיא הקהיל עליהם קהילה גדולה מהנאונים קדמאי להוכיח במישור אך האנשים האלה אין להם חלק ונחלה בבול הקדוש וקילל את ניהם פראום, ולהיות בעוה"ד בעתים הללו נתרבו הרשעים האלה ופרקו לגמרי עול התורה מעליהם ובכל יום ויום צוודים נפשות ישראל לשמוע בקולם ואינון נפשי מינן בעוה"ד (כי כעת היא גמר הבידור של התתקע"ד חרות אשר קמצו בלא עת וכידור דוד אנש ומבול והפלנה ואנשי סדום כאשר יתבאר אי"ה) ע"כ דברי הרב החסיד הקדוש הג"ל לא יספיקו לתת מרגע לנפשות ישראל אמתיים כי דבריו המה קמני הכמות (הגם שהם רבי האיכות) לפי דודנו, ע"כ קמתי ונתעוררתי לקבוע זך והב סביב דברי הרב החסיד הג"ל להיות למשמרת לי ולבני גילי ולכל אשר קרבת אלהים יחפצון וקבלו האמת ממי שאמרו וחלש יאמר גבור אני ללחום מלחמת ד' קראתים תוספות הגרות על דברי הרב כשם מציק גנים (מהמעמים הכממים אשר עמדו) וה' אלהים יעזור לי שיקבעו הדברים כלב אחינו בני ישראל וישימו כל מגמתם בחכמת התורה שנכתב ושבע"פ והרהק ירחיקו מעליהם החכמות החיצוניות ולשונות העברים ובגריהם ומנהגם. ומי אשר יתן כתף סודדת יבול מקהל הגולה וכל בני ישראל יהיו נקיים לפני ה' עד עולם ומצאתי און לי בספר שדמות הקדוש (המלא מוסר ויראת ה') הוודר לעיין בספר אור החיים הלזה שחיבר החסיד הג"ל (אביא דבריו אי"ה במקום המצטרך) וכרתי ברוך התונן לאדם דעת אשר מצאתי דעת קדושים להסמך דברי אלה למחברת הקדש הלזה וכות הקדוש יעמוד לי ולצאצאי צאצאי עד עולם.

וזאת לדעת ידד הקורא שאין כוונתי בדברי אלה להתוכח עם הרשעים המופקרים האפיקורסים הללו עד שיודו על האמת וישבו אל ה' כי כבר אמר המלך החכם לא יחפוץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו [משל יח ב], והפיכו רבותינו ז"ל בדבריהם הנעימים [סנהדרין לח:]: רבי אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורס אמר ר' יוחנן לא שנו אלא אפיקורס גוי אבל אפיקורס ישראל כל שכן דפקר מפי עכ"ל. והנה יש להתבונן מה הנרצה בדבר ר' יוחנן ואמרו כ"ש הגול"ל סתם אפיקורס ישראל פקר מפי, אבל הוא הנרצה בדבריו ראפיקורס ישראל חלילה להשיבו כיון שהוא אינו רוצה כי אם בהתגלות לבו באפקרותא ולהסיר ממנו משא התורה והעבודה הנה אפילו אם תשיבהו תבילות תבילות תשובות הנה ישתדל ויתאמץ לשנות באולתו להשיב עוד על דברך ובכל פעם יתחזק יותר בהפקרות בהתרחבות הדיבור עמו בויכוחים שונים, והוא הנרצה בדברי רש"י לשם כתב בד"ה כ"ש דפקר מפי שהרי הכיר וכפר (ר"ל ע"כ עשה זאת להסיר מעליו עול משא תורה ומצות) ומתוך כך מדקדק (אם תשיבהו ידקדק מאד להשיב על דברך תשובות כחכות במליצות שונות ולצנות וכיצא) ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו עכ"ל, ע"כ חס ליה לזרעיה ראבא לעבור את פי דברי חז"ל ואין רצוני בדברי אלה להתוכח עם הרשעים בכדי להעמידם על האמת ידעתי גם ידעתי אם יראו הדברים האלו הנאמרים כאמת כ"ש דפקרו מפי ויבאו להשיב במליצותיהם אשר למדו מכל לשונות הגוים ובליצנות כי זה דרכם כל היום ליפות הלשון ונפת תפופנה שפתי זדה כשירת הזונה, אך כל מגמתי בדברי אלה להציל את הנפשות העגומות מאחינו בני ישראל ולהציל את הילדים אשר אין להם כל מום לבל יתחתנו בהם ולדחיק נדוד מאהלי האנשים הרשעים האלה אשר פרקו עול משא דברי חז"ל מעל צוואריהם ודברו סרה גם על מצות ה' אלהינו המפורשין בתורה שבכתב.

כִּלְיָן של דבר גרועים הם מכת הקראים אשר כבר הרחיקו אותם בני ישראל מתבל נחלת ה' עד שישבו לאומה בפני עצמה כיתר הגוים אשר המה רחוקים מגבול הקדוש, והנה האנשים הללו כל שכן דגריעי מפי המה מתעורבות הערב רב מהעמלקים רפאים גבורים ענקים. אחינו בני ישראל סורו נא מעל אהלי האנשים ולא יהיה לכם עמדם שום התחברות כחיתון במאכל ובמשתה וכיצא עד שיבא בעל הכרם ויכלה את קציו, הנה יהיו בני ישראל פהורים ונקיים ככסף מזוקק שבעתים הנך יפה רעיתי הנך יפה והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא יספר ולא ימד, אמן כן יאמר השם.

אור החיים

עם מעין גנים

הקדוה אשר אין להם מספר, הכל נודע
אצל השם יתברך, והכל במשפט על המאחזיו
או על צדקותיו כפי גזרת משפמיו יתברך.
פעמים היו המקרים מסובבים מאת השיי
(ז) ופעמים לא יסבבם רק ידעם וידאם
וישחקו, והמשל מחכם גדול יודע בחכמתו
כל המקרים אשר יקרו לאנשי עידו, כי
לאהביו יודד שישמרו מהרעות הבאות
עליהם, ולשונאיו יסלפם בחכמתו כדי
שיחולו עליהם הרעות, והבינונים לא תספיק
מעט אהבתם להודיעם דבר, לא להביאם אל
הפגות ולא להזהירם מן הרעות, כך אחרי
שכל הדברים נדעיים אצל השם יתברך ואין
דבר הוה בעולם כי אם ברשותו, א"כ
כשהאדם אוכל מאכלים רעים והציקותו
השם יתעלה לא אנה לידו ההצלה מן

מי האיש החכם ויכן את זאת ואשר דבר
פי ה' אליו ויגדה על מה
אברה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר, ויאמר
ה' על עזבם את תורתו אשר נתתי לפניהם
ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה [ויסיה פ' יא].
פנת יקרת תורתנו הקדושה ויסוד אנצרות
מרגליותיה, אמונת ההשגחה בכל
היצורים, וכפרים במין האנושי, ויותר ויותר
במקבלי התורה על הר סיני אשר בעבורם
נברא העולם, כי אין דבר הוה לאיש יהודי
בין מן הפגות בין מן הרעות כי אם
בהשגחה, (ב) ואין צריך לומר המקרים
המסובבים מהשיי, אלא אף המקרים שיקרה
להם מכל הסבות (ג) הן מחוץ מצד הפסד
האוד (ג) או חבור אנשים רעים, הן מצד
עצמו שאכל מאכלים רעים והזיק לו, ויתר

מעין גנים

ע"י הפסד ועיפוש האויר יגיע ח"ו לשונאי
ישראל באיזה מדינה או באיזה עיר חולאים
ממיתים ח"ו: (ג) או חבור. ע"י חבורו
לאנשים רעים לפעמים יכוהו הכה ופצוע,
ולפעמים יגבבו ממונו וכיוצא, והנה הגיע לו
הפסד ע"י איזה מקרה: (ז) ופעמים. כי
עונות האדם גורמין שלא יצילהו השיי
ממקרה ההוה בזמן, ומרוע יצר לב איש

(ב) ואין צריך לומר כו'. היינו מציאה
ואבידה וחולי והרחחה וכבוד
ובויון וכיוצא אשר לא הוכנה הסיבה ע"פ
הכנת הטבע היא הכל בהשגחה נפלאה
מהשיי: (ג) הן מחוץ. היינו הולך בשוק
וברחוב בשעה שהאויר אינו צלול וח"ו
רחות רעות וטללים רעים הם במצא בזמן
ההוא ובא ח"ו לידי חולי וכיוצא, ולפעמים

מקרה, מה זה מהרת למצא בני כי הקרה השם
[בראשית ט, כ], כי הוא סבב שחבא לידי הצידה
הזאת, וז"ש [בראשית ט, יב] ה' אלהי אדוני
אברדם הקרה נא לפני היום, כי אליעזר היה
שואל דבר שלא כמנהגו של עולם, כי

המאכל ההוא, (ס) עונותיו הטו אלה, כי הם
הברילו בינו ובין אלהיו, ומצאוהו הרעות
ההם.

ולדראות היסוד הזה נקראת ההשגחה
האלהית בתורתנו הקדושה

מעין גנים

אינם מתפחדין כי אחות יש להם בבית
המלך ומי יודע אם אבצע את מעשי, טוב
לי להתפייס עמהם, הנה לדעתה זאת הגיד
לנו מרדכי את כל אשר קרהו, ר"ל הגם
שהדבר הזה הוא מקריי אבל המקרה הוא
שעונותיו גרמו והטו אלה שלא הצילוהו
מהמקרה, וכיון שמאת הש"י נעשה זאת אין
מקום לומר שההצלה תהיה ע"י סיבה
טבעיית בלבד.

וגם מה ששלחה אליו בגדים להורות שזהו
ביותר טוב לסיבה טבעיית לפייס
המלשין, הנה ביאר דבריו את פרשת הכסף
אשר אמר המן לשקול וגו', שזהו דבר
כמעט אינו טבעי שיבזבז אדם ממון כ"כ
בשביל איזה דבר שלא יגיע לו מזה שום
טובה, ואת פתשגן כתב הדת אשר ניתן וגו',
להורות שגם זה אינו דבר טבעי שגזירת
המלך תהיה נחוצה כמו רגע בדבר המצווה
לעשות אחרי צאת תקופת השנה. ע"כ מכל
אלה תשפוט אסתר הגם שהוא ההוה
במקרה, מאת הש"י היתה זאת, ע"כ אין
מהראוי לעשות רק פעולה בטבע מבלי
בקשה מהש"י, רק להיות הענין מלוכש
בטבע היינו ללכוש בקשתה מהש"י מלוכש
בטבע, ע"כ אמר ולצות עליה לבא אל
המלך (סתם הוא ממ"ה הקב"ה) להתחנן לו
ולבקש מלפניו על עמה, היינו שבאמת תבא
אל אחשורוש ולדבר את בקשתה וכוונתה
תהיה אל הש"י וכן עשתה אח"כ כמובן *):

בעל בחירה הקם עליו בתחבולותיו:
(ס) עונותיו. לכן אסרו חז"ל [ברכות נה.]
לעבור במקום סכנה תחת קיר נטוי וגדר
רעוע כי מתבקר פנקסו אם כדאי הוא להנצל
מהמקרה המזדמן, ואפשר שימצא בפנקסו
איזה חטא קל שע"י חטא זה אינו ראוי
להצלה אבל אין חטא מספיק לעונש כל כך
שתבא עליו הרעה לביתו ח"ו.

וזוהו לדעתי הנאמר אצל מרדכי ויגד לו
מרדכי את כל אשר קרה"ו [אסתר ד.ז].
דחלילה לצדיק כמוהו לומר שזה במקרה,
רק הכוונה לדעתי כי הנה אסתר שלחה
בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו
מעליו, דהנה יתפלא כל משכיל מה היה
סברת אסתר האם מרדכי מחוסר בגדים היה
עד שיצטרך ללבוש שק לכסות בשרו, אך
הוא כאשר שמעה אסתר בפתאום גודל
תשובת מרדכי לפני השי"ת בלבישת השק
בפרהסיא לעין כל (וזוהו דבר הנוהג
בגדולים בתשובה גדולה כנודע), הנה
שלחה אליו בגדים להסיר שקו להורות לו
שלא יצטרך לזה, דאפשר הצרה ההיא
בהיותה ע"י מקרה אנוש בעל בחירה בטבע
הנה אפשר לבטלה בהנהגת הטבע כגון
לפייס את המלשין וכיוצא בדבר, ולפי
הטבע אדרכא אין מן הצורך להתפלל כ"כ
בלבישת שק לעין כל ויראה המלשין כי
מתפחדין ממנו, משא"כ כשיראה שאינם
מתפחדין הוא בקלות להתפייס באמרו הלא

אענה, או אם היה (ט) בחסדו יתברך בלי תפלתו כלל.

(ט) **והאמונה** היקרה הזאת נמשכה מעיקר העיקרים, חרוש העולם, כאומרו אם יוצר עין [תהלים צד ט], ממכון שבתו השנית היוצר יחד לכם [שם לב ד], (י) על כן המכחישים בעיקר (יא) כחשו בענפיו. (יב) ושני העיקרים האלה יולדו ויצמיחו מצוה גדולה רמה ונשאה להצדיק דין יוצרו ב"ה על כל המאורעות, ע"כ אמר הנביא מי האיש החכם ויבן את זאת וכו', ואין חכם במקום הזה רק המאמין בעיקרים הנזכרים (יג) אשר לא יגיע אליהם השכל האנושי, אכן יקרא חכם לדעת הבורא כאמרו [תהלים ח] עדות ה' נאמנה (יד) מחכימת פתי, והודיע הפרש (טו) אשר בין החכם ובין הנביא, כי החכם אחרי אשר

אין דרך הכנות הצנועות ללכת לשאוב מים (1) כי כל כבודה בת מלך פנימה, על כן אמר אתה השם שכל הסבות והצלולים מתגלגלים מלפניך לעשות רצונך לכל אשר תצוה, הקרה סבב מקרים וסבות שהנערה הזאת חצא אלי, ולפי שלא היה ראוי הוא מעצמו לזאת ההשגחה, כי עזיבת המקרים לכינונים, והנהגתם לחסידים כאשר הקדמתי, עם כל זה ועשה חסד וכו', ויהי הוא מרים כלה לדבר וכו', והעיד הכתוב כי מרוב צניעותה איש לא ידעה, זולת אנשי הבית לא היה מכירה, כי לעולם לא יצאה מפתח ביתה, ואם תשאל למה היה מסתפק שאמר לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא, כבר הקדים הכתוב תשובה כי עוד הדבר בפיו באה, ולא ידע אם היה הדבר במקרה כי ידע (1) כי לא עשתה תפלתו פירות, או אם היה על דרך והיה מרים יקראו ואני

מעין גנים

באמונה דבר שהוא למעלה מן החכמה, ואי"ה להלן תתבונן בדברינו חכמה היא בחי' יו"ד מהשם הוי"ה ב"ה וכו"ש, והאמונה היא בחי' כתר למעלה מן היר"ד חכמה, דבוקה ביו"ד למעלה קוצה של יו"ד, ותתבונן בבלעם שנאמר בו וירא משם קצ"ה העם [כמדבר כב מא], היינו הקוצו של העם היינו אמונתם בבחינת קוצ"ו למעלה מן החכמה, ונאמר בהש"י כי הוא לקצות הארץ יביט [איוב כח כז], ועוד יתבאר אי"ה (2): (יז) מחכימת פתי. פתי נקרא המתפתה לכל דבר באמונה שלא בחכמה כאמרו [משלי יד טז] פתי יאמין לכל דבר, וזה המוכן ערות ה' נאמנה ר"ל באמונה הוא מחכימת פתי היא המתארת לפתי בשם חכם כי זה עיקר חכמת ישראל הבן הענין:

(18) אשר. ר"ל שאמר מי האיש החכם

(1) כי כל. וזה שכתב ויבא וגו' לעת צאת השואבר"ת, לא אמר לעת צאת הנערות לשאוב רק לעת צאת השואבות הידועות היינו שאינם צנועות: (1) כי לא. ר"ל כי לא גמר עדיין תפלתו לגמרי: (2) בחסדו. אבל זאת לא הסתפק שהיה הדבר במקרה מבלי השגחת אלקים: (3) והאמונה. היינו אמונת ההשגחה: (4) כחשו. היינו בהשגחה: (5) ושני העיקרים. היינו חידוש העולם והשגחה: (6) אשר לא כו'. ר"ל אין הכוונה בכאן בחיבת חכם שהשיג איהו דבר בחכמתו רק שמאמין באמונת אומן דבר שאינו מושג בשכל האנושי, רק אמונת אומן למעלה מן החכמה כמהראוי לבניו של אברהם אבינו, כאשר יתבאר אי"ה לקמן הענין שזה עיקר חכמת ישראל בהאמינם

אין בידו שום ראיה לאמת דבריו כי אין לו כי אם אמונתו לבד כנאמר [תקק ב ד] וצדיק באמונתו יחיה ואינו מחוייב להכריז, אך הנביא אשר יש לו ראיות והם הנסים הנעשים על ידו כאמרו [שיא ג כ] וידע כל ישראל, חייב להגיד תשובת השאלה.

ואמרזו רבותינו זכרונם לברכה [סדים פא.] דבר זה נשאל לחכמים ולא פירשוהו ולנביאים ולא פירשוהו ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה', ויש לחמה על השאלה כי היה להם עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, גם על החשובה כי אע"פ שעסק התורה גדול מאד מ"מ לא יעניש הש"י כל כך עליו כמו שעניש על נופי העבירות, ובפירוש מסכת אבות במשנה שמעון הצדיק אשיב בזה כמגנן אחר. (שם כתב ח"ל, תדע שהתורה קדמה לעולם כי ממנה הועתקה ולכן היו חלקיו בחלקיה, ולזה היה עסק התורה יקר מאד בעיני ה' עד שאז"ל שבוען במולו נחרב הבית כאומרזו [ירמיה טו] על מה אברה הארץ, ובה התשובה על עזבם את תורתו ואמוז"ל [יהושע תצנה א.] ויתר הקב"ה על ע"ז ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על ביטול תורה, ובכאן מקום עיין כי ידוע שהשי"ת יקפיד יותר על עשיית העבירות ומעניש עליהם יותר מעל ביטול המצוות, ואך יתכן שנאמר שויתר על ג' עבירות חמורות שבכל אחת מהן דרז ואל יעבור ולא ויתר על ביטול תורה, ויש

לי בזה אחד משני הכרים, אחד כי לא העיקר העונש על ביטול תורה יותר מעל ג' עבירות הנזכרות, אלא שבהיותם עוסקים בתורה לא היה האל פוקד מעשיהם, ואחר שעברו ובמלו עסק התורה עברו וענישו, משל למלך שהיה לו מגנן ערב מאד לא נמצא כמזהו ונתחייב תריגה וצוה המלך להצילו, והיה לימים נשבע המגנן שלא לענו, או צוה המלך לחלותו על המאתו אשר חטא, וכן ישראל נתחייבו בליה בעברם על ג' עבירות, ובעוד שהיו עוסקים בתורה ערכה שיחתם לפני הקב"ה דחתיב [משל ח] ושעשועי את בני אדם ושלחן המלך בלא מגנן פנומה, כמ"ש [ירמיה לג] אם לא בריתי יומם ולילה, כיון שבמלו תלמוד תורה גלו. מצורף לזה כי העוסק בתורה מיוחד את ה', וראוי שיכופר לו על ע"ז וג"ע וש"ד, וכשם ששכר העוסק בה גדול כך עונש המתבמל ממנה גדול יותר מאד.)

ומה שיש בידי להשיב, כי לעת החרבן לא היו כל כך שמופים באלו העבירות, אך נגודה עליהם הגידיה מקודם, כאמרו ביאשיהו אך לא שכ השם מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה [מ"ב ב טו], על כן היו תמהים כי לא אברה הארץ עם הסבות הגדולות ואברה עם הסבות הקטנות, והתשובה כי זכות התורה היה עומד להם, משל למלך שהיה לו מגנן ערב ויפה אשר אין כמזהו בעולם ונתחייב ודינה והאריך לו המלך לחפאת מלאכתו,

מעין גנים

ה' אליו (היינו הנביא) ויגידה מחוייב להביא ראייה בניסים:

(היינו המאמין) ויבן את זאת [כלומר] בהבנה בעלמא כמושכל מבלי הבאת ראיה, דבר פי

רנ"ב עד עתה, מי ישמע הצרות החדשות אשר נתחדשו אלינו במלכות נאפולי שם כרענו ונפלנו סחוב והשלך, גדולה חמת ה' אשר נצתה בנו, קדה לשלום ואין טוב לעת מרפה והנה בעתה.

ויאמר ה' על עונכם את תורת, צדיק אתה ה' וישר משפטיך, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, כי הדור הרע הזה, ואם הרבינו פשע ועבירות אין ספרות העון העצום אשר היה בידינו עזיבת התורה ממש, כי מימי קדם לא היתה מלאה ספרד משיבות ותלמידים כמו שהיתה בעת הגירוש, אך נחלקו התלמידים לכמה כתות, יש מהם שהיו לומדים ששה או שבעה שנים אצל הרבנים הגדולים מחדדים שכלם כחרב חד, והיו לומדים אחרי כן חכמות חיצוניות, לא יאמר עוד ארון ברית ה' ולא זכרו בו ולא יפקדו ולא יעלה על לב (יט) ותוהים על הראשונות. ויש

מעין גנים

את כל סביבותינו הקרובות והרחוקות, ואני אומר הלואי שלא היו לומדים כלל (אותן הרשעים) את התורה שבכתב ושבע"פ מנעוריהם, אבל להיות שלומדים התורה רק לחכמה כדי שיהיו בקיאים בחכמה ואח"כ מוציאים ד"ת לרבני הבאי והם מלעיגים על התנאים ואמוראים, על זה ידו כל הדוים^ז, ונתמלא כל הבגר וכו' י) והתורה חוגרת שק בעוה"ר, אזי בראותי זאת אמרתי בעני שמעוני אחי ורעי סורו נא מעל אהלי אנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן כו' ודי לחכם ומבין מדעתו:

ולמים נשברו אצבעותיו או נדר שלא לנגן, או נענש על המאתו אשר המא, כבה בעוד שישראל עוסקים בתורה עושים שעשוע לחקב"ה כאמרו יערב עליו שיחי [תהלים קד לד] ואהיה שעשועים וגו' [משל ח ל], היה מאריך להם על כל הכעסים שעברו, וכאשר עזבו התורה עברו ונענשו, נמצא סבת אברת הארץ עזיבת התורה.

והתשובה הזאת בעצמה ראויה לידע ולהודיע לכל שואל, על מה אבדה (טו) גלות ספרד אשר היו בה קרוב לשלש [מאות] אלף בעלי בתים עם הגולה אשר הגלתה באי הנקרא שיזלי"א והיינו לבו ולמשיסה, הא מננא קטלא חרבא, הא מננא בלעת ימא, הא מננא דמיתו כמותנא ברעב ובצמא ובעידום בחוסר כל, אנשי היחס והמעלה ירדו מכמאותם לשעירים, עשירים ונכבדים שאלו לחם פורש אין להם. ומי ימלא את כל תלאותינו אשר עברו עלינו (יז) משנת

(טו) גלות ספרד. המחבר^א היה בומן גלות ספרד היא ארץ שפני"א והוא היה בתוך הגולה: (יז) משנת רנ"ב. הוא הנרמז בפסוק [איוב לח ז] בר"ן יחד כוכבי בקר (כאשר היה שנת בר"ן לכוכבי בוקר היינו ישראל) או יריעו כל בני אלקים [זהו המשך הפסוק באיוב שם, בן יחד ככבי בקר יריעו כל בני אלקים] היינו כוחות הרין, והיא ר"ת ר'אה ג'א ב'ענינו כידוע כונת רנ"ב אברים, ואכ"מ^ב: (יט) ותוהים. אזכרה מצוק אשר קראני בעתים הללו בעוה"ר, כי בימי המחבר נראה שלא פשתה המספחת רק במדינת ספרד, ובעתים הללו בעוה"ר כסתה הנגע

הראשון יודיע כי אין ראוי לטייל בפרדם התורה (כ) עד שיהיה מלא תורת ה' ואהבתו. השני לכאר כי כל שתגדל חכמת האדם יתחייב יותר בעשיית מצותיו (כא) הפך אלה החכמים בעיניהם.

השלישי להודיע השבש השגדול אשר השתבשו בחושכם כי דרך ה' [היא] חכמת הטבע.

הרביעי להודיע מהו דרך ה'.

החמישי לצור על העיד אשר בה בנו אלה האנשים סברותיהם המקולקלות והם שני פסוקים אנכי וכו', שמע וכו'.

הששי לעקור את פנתם יסוד בנינם הוא פסוק אומר רק עם חכם ונבון.

השביעי להרום המגדל אשר בנו בני האדם מפסוק אל יתהלל.

השמיני לכאר כי כמו שנצמיונו לבלתי לכת אחרי התאוה כך נצמיונו לבלתי לכת אחרי שרירות לבנו מן ההקשים הסבריים.

התשיעי להפך בזכות הרב [פי' הרב'ם זל] אשר סעו ברבריו אלה האנשים.

העשירי להפך עוד בזכותו ולהביא ראיות כי ראוי להרחיק ברבריו מהחכמה אשר ממציאיה לא האמינו בחדוש ובהשגחה אשר הם העיקרים העצמיים לתורתנו הקדושה.

מעין גנים

והנה ייגעו אבותיהם ותם לדיק מה שלמדו אצל רבותיהם, ושנה ופירש גרוע יותר: (כ) עד שיהיה. אי"ה בפרקין בפנים אבאר דעתי בזה יע"ש: (כא) היפך אלה. יתבאר הענין אי"ה במקומו ברוחב ידים:

מהם אשר פרוש לגמרי (יט) והתעסקו בהבלי העולם. ויש מהם אשר תפסו אומנות התורה אבל לא שתו לכם רק לפלפל לכר להודיע את גבורתם שיכולים בפלפולם לטהר את השרץ ובוה הוציאו כל ימיהם ולא באו לתכלית התורה, אין צריך לומר לתכלית הכל שהוא המעשה והחסידות אלא אפילו לידעת הדינים הצריכים בכל יום כגון ציצית ותפילין איסור והיתר. ומעם מזעיר אשר התעסקו לדעת מה יעשה ישראל, ואף גם הם לא לשמה רק להתגדל ולהתפאר בפני עם הארץ גאה ונאון ודרך רע, ובמלו במיעוטם העושים לשמה, ע"כ לא יכלו להגן על דורם כי אלף יבשי וחר רטיבא אכלי יבשי לרטיבא [עי' סנהדרין צג].

ואני הקמן שבבל התלמידים הנזכרים, צעיר מכולם בתורה ונבזה במעשה המצות, גדול שבכולם במומים הנזכרים, רועה רוח ורחף קדים כל היום, באשר ידעתי מודה ועוב ירום, אמרתי אודה עלי פשעי לה' אלמדה הפרשעים המתרעמים על הש"י ועל משפמיו ודרכיו, כי כולם צדיקים וישרים אין בהם נפתל ועקש, ואחבר ספר קמן מודיע רעת האנשים העוברים את תורת ה' ומחבקים חיק החכמות הנכריות החיצוניות חושבים כי כבר השיגו התבלית העליון ואחלקנו לפרקים.

(יט) והתעסקו. כזה הוא רוב העניים הבעלי בתים מחזיקים בניהם לת"ת ואח"כ אחר הנשואין תיכף ירגילום למשא ומתן וישליכו תיכף אחר גיוזום כל מה שלמדו ואין דורש ואין מבקש כאלו לא ידעו ספר מימיהם,

הצדיקים הקרויים חיים להם לכרם נתן (כג) ולא עבר זר בתוכם.

וכבר עלה ברעתי לכתת רגלי מעיר לעיר וממקום אל מקום לתנות צדקות הש"י ומשפמיו הישרים אחרי אשר הש"י השאירני והחיני אותי ואת בני בכל התלאות הקשות והרעות, אימת מות אימת הגירוש, ומחסער הגדול סער הים, ברעב ונתנו כשבע כלכלתנו מחרכ הצלתנו ומדבר מלמתנו ומחליים רעים ורכים רליתנו, עד הנה עזרונו רחמך ונתני לחן ולחסד בעיני פרנסי פיראר"א יצ"ו להחיות את נפשי זעיר שם, ועוד הפליא חסדו ויט אלי חסד בעיני פרנסי מנבוכ"א ייטיב ה' את ראשיתם ואחריתם איש ואיש כפי ברכתו וחסדו עמי ועם בני, על אלה ועל הנסתרות מעיני אשא עיני אל היושבי בשמים, אודה השם בכל לבי אספרה כל נפלאותך אשמחה ואעלצה כך אומרה שמך עליון כי הצלת נפשי מצות הלא רגלי מדחי להתהלך לפני ה' באור החיים:

האחד עשר לגלות המקום אשר מצאו אלה האנשים להבנות בעיניהם הקבלה האמיתית, אשר זאת היתה סבה להדבק בזנות היפופיות הם החכמות החיצוניות.

השנים עשר התנצלותי לדבר כנגדם עם חסרוני הגדול בתורה ובמצות.

השלשה עשר להזהיר את בנינו על עונת התורה בת מלך.

הארבעה עשר להזהירם על השאר והכסות כי הוא העיקר.

החמשה עשר להזהירם על מצות פריה ורביה הוא ידיעת תלמודא כאומרם [פסחים ג] אשרי מי שבא לכאן ותלמדו בידו.

וקראתי שם החבור הזה אור החיים עבור מה שאמרו ז"ל [סנהדרין לח:]

הני מילי אפיקורום גוי אבל אפיקורום ישראל כ"ש דפקד טפי. ע"כ שמו יורה על מהותו, כי לא תבואהו רגל נאווה ויד רשעים הקרויים אפילו בחייהם ממים אל תגידהו, כי אם

מעין גנים

הדעת מכני בניו של תורה, ודבריו אלה הם רק לשמירה שלא תפשה המספחת באור נפשות הישרים כלכותם. וגם אני בעניי בקנאתי לה' ולתורה מרגלא בפומי בסוד חברים מקשיבים שכל מגמתי אינו אלא להבדיל ולהתפעל נפשות הישרים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם, והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון, ובני ישראל יהיו נקיים לפני ה' עד עולם:

(כג) ולא עבר. כוונת הרב בדבריו אלה לא היה לרפואות תעלה להמתפקדים שכבר נתפקרו כי כבר אמר שלמה אם תכתוש את האויל וגו', ונאמר כל באיה לא ישובון, ונאמר אל תען כסיל כאלתו, כי כל שטעם ארסו של נחש מחכמות החיצוניות והסיר עולו של תורה לא יתוצה לקבל תשובת המתוכח, כי פרי המר ומים הזדונים כבר מתוק לחיכו ויבדו לשכל הניתן במרומים רבים ממימי

הגהות-הצבי והצדק

שהוא למעלה מן החכמה הוא בחינת קוצו של יו"ד, והנה קליפת מואב בראותם הצלחת ישראל מאד, הבינו שעבודתם בקדשי התורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה דבר שאינו מושג בשכל רק בחינת קוצו של יו"ד, והבינו שבחינת מואב במרכבתם הטמא הוא רק בחינת חכמ"ה, על כן רצו להשתדל להתעלות למעלה במרכבתם נגד אחיזת ישראל בקדושה והשתדלו ליקח איש שיקלם בכישופים ויעשו פעולת כשפניות שהוא דבר שאינו מושג בשכל, וכיון שהוא דבר שאינו מושג בשכל הוא הנקרא קו"ץ כמ"ש לעיל, וז"ש ויקץ מואב השתדלו לעלות למדרגות קו"ץ, מפני בני ישראל שמדריגתם בהשתדלותם בעבודתם למעלה מן השכל בבחינת קוצו של יו"ד, והוא סוד מספרם בני ישראל, וכמ"ש לעיל.

ג) ענין רנ"ב אברים נתבאר בספר רגל ישראל ערך גר"ן, ובאגרא דכלה פ' שלח עה"פ כתרומת גורן וכו' וש"נ.

ד) לשון הגמ' קידושין פא: על מי שנתכרין לאכול שומן ועלה בידו חלב.

ה) לשון חז"ל סנהדרין ס. על השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאל"כ נתמלא כל הבגד קרעים.

א) פי' כשם שענין גידת אחשורוש אעפ"י שהיה נראה שהוא מקרה בדרך הטבע זה אינו אלא לבוש חיצוני ואחר העיון ניכר בעליל ממעשי המן ואחשורוש כי מאת ד' היתה זאת שלא בדרך הטבע, ע"כ גם ההצלה צריכה להעשות בדרך זו דהיינו בלבוש שתבא אל המלך לדבר בקשתה כביכול ובאמת תהיה כונתה הפנימית אל השי"ת.

ב) לקמן פ"ב אות ז, ובאגרא דכלה פ' בלק עה"פ ויקץ מואב מפני בני ישראל (במדבר כב ג) כתב, נ"ל לפרש דהנה מואב בחינת חכמה דמרכבה טמאה כמ"ש ומתמן יניקת החכמות החיצוניות הרבר המושג במושכל, והנה בחינת ישראל סוד אחיזתם בתורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה, רק בבחינת אמונת אומן שהוא סוד בחינת כת"ר שהוא למעלה מן החכמה, (וכמ"ש כמה פעמים מ"ש כתר יתנו לך י"י אלקינו מלאכים וכו', עיין בספרינו דרך פקודין). והנה סוד עשייתנו המצות שהם מעשיות אינו מובן בשכל וחכמה האיך יהיה לנפש הצלחה על עשייתם, אבל הוא שכל אלקיי למעלה מן החכמה, (והוא סוד מספ"ר בני ישראל בגימטריא תר"ג, היינו התר"ג מצות זולת העשרת הדברות אשר יקבלם השכל גם כן). והנה חכמה הוא בחינת י' כנודע, ודבר

פרק ראשון

להודיע כי אין ראוי לסייל בפרדם התורה עד ימלא תורת ה' ואהבתו.

גלוי (6) וידוע לכל יודעי דת ודין כי חכמת תורתנו הקדושה תתחלק לשנים חלקים, החלק הא' ידעת פירוש המצוות על אמתתם, והחלק הב' סודות התורה, וצריך שיוקדם החלק הראשון לחלק השני כדימה הכרחית, כי מנוע להשיג החלק הב' אם לא קדם ידעת החלק הא', וזה יתבאר מן השכל, ומדברי חכמינו, ומן הכתובים.

בסודות התורה כי לא יזכה אליהם אם לא קדם לו מציאת חן בעיני מלך מלכי המלכים הקב"ה מצד עשיית המצוות בלב שלם מאהבה ודיעת תלמודם, וזה שאמר ארון הנביאים [שמח לו ג] אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך. ומציאת החן הוא עשיית רצונו ית' בלב שלם כאמרו [בראשית ו ח] ונח מצא חן בעיני ה', וכתבי בתריה אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. והנה מענותותו של משה רבינו ע"ה שהוכיח מציאת החן בלשון מסופק אם נא מצאתי וכו', והשם יתברך השיבו בלשון וראי כי מצאת חן בעיני.

אמונה מן השכל כי מלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא, וכמו שאיש כפרי לא ימצא חן בעיני המלך להיות מאנשי סודו אם לא קדמו לו מעשים נרצים אל המלך, משל לאחד שהיה משרת בבית המלך כאמונה במלאכתו חומב עצים ושואב מים, וכראות המלך טוב לכבו יעלהו למדרגה יותר גדולה, וכן ממדרגה אל מדרגה עד יתחדו המלך לשבת עמו ולהיות מאנשי סודו מצד אשר נמצא נאמן ורזין בכל מלאכת המלך, כן הדבר

והחושב להגיע או להשיג ידעת החלק הב' קודם החלק הא' גדול עונו משוא, כי אם המלך נתן לעבדיו שני ספרים ואמר להם התבוננו בראשון כל תכלית ההבנה והזהירים על כך באזהרות גדולות, ועל

מזכירי חכמינו, ומן הכתובים.

אמונה מן השכל כי מלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא, וכמו שאיש כפרי לא ימצא חן בעיני המלך להיות מאנשי סודו אם לא קדמו לו מעשים נרצים אל המלך, משל לאחד שהיה משרת בבית המלך כאמונה במלאכתו חומב עצים ושואב מים, וכראות המלך טוב לכבו יעלהו למדרגה יותר גדולה, וכן ממדרגה אל מדרגה עד יתחדו המלך לשבת עמו ולהיות מאנשי סודו מצד אשר נמצא נאמן ורזין בכל מלאכת המלך, כן הדבר

מעין גנים

המצוות בעיני התלמוד והפוסקים, והלכו אחר ההבל עיני החכמות בחקירות וחשבו שזוהו עיקר השלמות יותר מלעסוק במשפטי עיני השור והבור, אזי המחבר בקנאתו לה' גדר דרכם בגויות והקרים להתודע ולהגלות אשר חלק העיני במשפטי השם ומצותיו לו משפט הבכורה אפילו נגד חכמת האמת חלק סודות התורה הנמסר ליראיו:

פרק ראשון

(6) גלוי וידוע. הנה לכאורה אין זה מכוונת החיבור, כי כל מגמת המחבר החסיד הקדוש בחיבור הזה להריע ולהצריח על העוסקים בחכמות החיצוניות ומחבקים חיק נכרים, אבל תתבונן האמת שבימי המחבר כאשר עזבו חוק התורה ולא עסקו במדינתו בזמן הגירוש בעסק ידיעת משפטי

הנהגות הצבי והצדק

שהוא למעלה מן החכמה הוא בחינת קוצו של יו"ד, והנה קליפת מואב בראותם הצלחת ישראל מאד, הבינו שעבודתם בקרשי התורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה דבר שאינו מושג בשכל רק בחינת קוצו של יו"ד, והבינו שכחינת מואב במרכבתם הטמא הוא רק בחינת חכמ"ה, על כן רצו להשתדל להתעלות למעלה במרכבתם נגד אחיזת ישראל בקדושה והשתדלו ליקח איש שיקללם בכישופים ויעשו פעולת כשפניות שהוא דבר שאינו מושג בשכל, וכיון שהוא דבר שאינו מושג בשכל הוא הנקרא קו"ץ כמ"ש לעיל, וז"ש ויקץ מואב השתדלו לעלות למדריגות קו"ץ, מפני בני"י ישראל"ל שמדריגתם בהשתדלותם בעבודתם למעלה מן השכל בבחינת קוצו של יו"ד, והוא סוד מספרם בני"י ישראל"ל, וכמ"ש לעיל.

ג) ענין רנ"ב אברים נתבאר בספר רגל ישרה ערך גר"ן, ובאגרא דכלה פ' שלח עה"פ בתרומת גורן וכו' וש"נ.

ד) לשון הגמ' קידושין פא: על מי שנתכוין לאכול שומן ועלה בידו חלב.

ה) לשון חז"ל סנהדרין ס. על השומע אוכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאל"כ נתמלא כל הבגד קרעים.

א) פ"י כשם שענין גזירת אחשורוש אעפ"י שהיה נראה שהוא מקרה בדרך הטבע זה אינו אלא לבוש חיצוני ואחר העיון ניכר בעליל ממעשי המן ואחשורוש כי מאת ד' היתה זאת שלא כדרך הטבע, ע"כ גם ההצלה צריכה להעשות בדרך זו דהיינו בלבוש שתבא אל המלך לדבר בקשתה כביכול ובאמת תהיה כונתה הפנימית אל השי"ת.

ב) לקמן פ"כ אות ז, ובאגרא דכלה פ' בלק עה"פ ויקץ מואב מפני בני ישראל (במדכו כב ג) כתב, ג"ל לפרש דהנה מואב בחינת חכמה דמרכבה טמאה כמ"ש ומתמן יניקת החכמות החיצוניות הדבר המושג כמושכל, והנה בחינת ישראל סוד אחיזתם בתורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה, רק בבחינת אמונת אומן שהוא סוד בחינת כת"ר שהוא למעלה מן החכמה, (וכמ"ש כמה פעמים מ"ש כתר יתנו לך י"י אלקינו מלאכים וכו', עיין בספרינו דרך פקודיך). והנה סוד עשייתנו המצות שהם מעשיות אינו מוכן בשכל וחכמה האיך יהיה לנפש הצלחה על עשייתם, אבל הוא שכל אלקי למעלה מן החכמה, (והוא סוד מספ"ד בני"י ישראל"ל בגימטריא תר"ג, היינו התר"ג מצות זולת העשרת הדברות אשר יקבלם השכל גם כן). והנה חכמה הוא בחינת י' כנודע, ודבר

פרק ראשון

להודיע כי אין ראוי למייל בפרדם התורה עד ימלא תורת ה' ואהבתו.

כסודות התורה כי לא זכה אליהם אם לא קדם לו מציאת חן בעיני מלך מלכי המלכים הקב"ה מצד עשיית המצות כלב שלם מאהבה וידיעת תלמודם, וזה שאמר ארון הנביאים [שמה ל' ג] אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך. ומציאת החן הוא עשיית רצונו ית' כלב שלם כאמרו [בראשית ו ח] ונח מצא חן בעיני ה', וכתוב בתריה אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה ברורותיו. והנה מענותותו של משה רבינו ע"ה שהזכיר מציאת החן בלשון מסופק אם נא מצאתי וכו', והשם יתברך השיבו בלשון ודאי כי מצאת חן בעיני.

והחושב להגיע או להשיג ידיעת החלק ה' קודם החלק הא' גרול עונו מנשוא, כי אם המלך נתן לעבדיו שני ספרים ואמר להם התבוננו בראשון כל תכלית ההכנה והזהירם על כך באזהרות גדולות, ועל

גלוי (ב) וידוע לכל יודעי דת ודן כי חכמת תורתנו הקדושה תתחלק לשנים חלקים, החלק הא' ידיעת פירוש המצות על אמתתם, והחלק ה' סודות התורה, וצריך שיוקדם החלק הראשון לחלק השני קדימה הכרחית, כי מנוע להשיג החלק ה' אם לא קדם ידיעת החלק הא', וזה יתבאר מן השכל, ומדברי חכמינו, ומן הכתובים.

אמונם מן השכל כי מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא, וכמו שאיש כפרי לא ימצא חן בעיני המלך להיות מאנשי סודו אם לא קדמו לו מעשים נרצים אל המלך, משל לאחד שהיה משרת בבית המלך באמונה במלאכתו חוטב עצים ושואב מים, וכראות המלך טוב לבבו יעלהו למדרגה יותר גדולה, וכן ממדרגה אל מדרגה עד יבחרהו המלך לשבת עמו ולהיות מאנשי סודו מצד אשר נמצא נאמן ורזי בכל מלאכת המלך, כן הדבר

מעין גנים

המצות בעיון התלמוד והפוסקים, והלכו אחר ההבל עיון החכמות כחקירות וחשכו שזהו עיקר השלמות יותר מלעסוק במשפטי עיון השורר הבור, אזי המחבר בקנאתו לה' גדר דרכם בגזית והקדים להתורוע ולהגלות אשר חלק העיון כמשפטי השם ומצותיו לו משפט הבכורה אפילו נגר חכמת האמת חלק סודות התורה הנמסר ליראיו:

פרק ראשון

(ב) גלוי וידוע. הנה לכאורה אין זה מכוונת החיבור, כי כל מגמת המחבר החסיד הקדוש כחיבור הזה להריע ולהצריך על העוסקים בחכמות החיצוניות ומחבקים חיק נכרים, אבל תבוננן האמת שבימי המחבר כאשר עזבו חוק התורה ולא עסקו במדינתו בזמן הגירוש בעסק ידיעת משפטי

מצאתי חן וגו', המשל הזה בעצמו לא בדיתו מלכי כי מצאתיו לחכמינו הקדושים ז"ל אמרו [תיגה ג.] במפלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהרשית התבונן ואל יהיה לך עסק בנסתרות.

נמצא לפי זה כי הדור הזה אשר הרבות שיניו ומאכלות מתלעותיו [לשן הסתוב משל ל ד] ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ, אין אדם אשר עושה מצוה לשמה כי אם להתגדל ולהתפאר ואין אתנו יודע עד מה לא שתא סודי ולא תלתא ולא מסכת ולא פסוק בסודו, אסור לנו להתבונן בסודות התורה, ותפאנו עם אבינו הראשון אשר נצטוו [בראשית נ טו] מכל עץ הגן אכל תאכל (נ) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל וכו' והוא שלח בו יד הפך רצון קונו ונקנסה עליו

השני צוה השמרו לכם פתוח אותו ונגוע בקצתו עד אומרי אליכם פתחוהו והתבוננו בו, והם עשו להפך ושלחו יד באותו ספר השני והראשון הניחוהו בקרן זווית ולא ראוהו ולא ידעו מה הוא, אין ספק אלא שחייבו את ראשם למלך, כן אנחנו נצטוונו מפי מלך מלכי המלכים הקב"ה להתבונן בתלמוד מצותיו ולמדתם אותם וכו' ושננתם לבניך ודברת בם וכו' [ויקרא יו], ואחר זה אם נמצא חן בעיניו הוא יגלה לנו ענין הספר השני, ואנחנו עושים להפך כי החלק אשר נצטוונו בו רחוק מכליותינו וממחשבותינו, החלק אשר הוזהרנו עליו לכלתי נגע בקצתו אנחנו מתפקדים בו וחושבים מחשבות משכלינו הקל מבלתי שום תענית ותפלה להשיי שיגלה לנו סודות כאשר עשה אדון הנביאים אם נא

מעין גנים

זצ"ל עם תוספת טובה מדברינו (ו) האיך יתנהג האדם בעסק החכמה האמתיות, הגם שלא הגיע עדיין למדרגה שיהיה ראוי לעמוד בהיכל המלך עכ"ז לא פטר את עצמו מעסק החכמה האמתית כי היא עיקר הצלחת הנפש, מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד ה"ה עסק העיון בש"ס ופוסקים ועסק העיון בסודות התורה חכמה האמתיות חכמת הקבלה, (ונמצא כתוב בספר הקנה ושבתם וראיתם בין צדיק וכו' בין עובד אלהים לאשר לא עבדו עובד אלהים היינו העוסק בתלמוד וכוזהר, לא עבדו העוסק בתלמוד לכד ואינו עוסק בזהר), וכפרט בדורותינו אלה אחר התנצצות אורות של עולם התיקון משנת של"ה ואילך ע"י אור שבעת הימים מן האר"ל הנסתרות לנו ולבנינו כמו הנגלות. (ז)

(פ) ומעין. כבר הקדמנו שהמחבר הזה גדר דרך בעד המתפרצים שהשליכו אחר גיוסם עיון חוקי התורה ועשיות מצותיו ועסקו בחכמה החיצונית בחקירות, וזה אשר יקראו בשטותם סודות התורה, ובאמת הם נעורים וריק מחכמה הקדושה האמתית המסורה לישראל היא חכמת הקבלה האמתית ידיעת שמותיו ית' ופרקי המרכבה, והנה הרב המחבר ברצותו לגדור גדר ורצה שיתעסקו בתורה ומצות כי היא דבר החוכה עלינו ועל בנינו, והם כרדי לחמנו להאיר נפשותינו, הקדים באזהרה דגם לפי סברתם שטובים שהעסק בחקירות היא סודות התורה, אזי דבר בקדשו דגם העיון בסודות התורה אסור לנו עד אשר נמלא כרסינו בחלק עיון המצות, ואנחנו בענינו כבר היא בכתובים אצלנו דברי כבוד מחותני המקובל מו"ה צבי הירש

המותה לחסדיו. רבי עקיבא נבגם בשלום ויצא בשלום, קראו עליו הביאני המלך תודיו [שהשיד א ס], ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדחותו אמר להם הקב"ה הניחו לו לזקן זה ראוי להשתמש בכבודי.

רבותי וגאונים היראים את השם החרדים אל דברו, כבר אתם רואים בעיניכם כי אלה הארבעה היו גדולי ישראל חכמים אשר עמדם עוז ותושיה ספרא וספרי וכולא תלמודא, ואחר כן ערכו אל לבם לגשת אל סודות התורה, וקרה להם מה שקרה ולא נמלט מהם איש כי אם רבי עקיבא אשר למד משנה והרבין תורה בישראל מ' שנה וגרלה נפשו בעיני ה' עד אשר אמר למלאכי השרת הניחו לו וכו'. עוד אמרו על רבי אלעזר אשר

מיתה (ג) כמו שנקנסו על הדוד הזה כמה צרות קשות מן המות, ה' למען שמו יצילנו מהם.

ומדברי חכמים וזכונם לברכה, אע"פ שנראה מיותר כי כל התלמוד מלא מזה ומבואר לתינוקות של בית רבן, אחרי שרבים עתה עם הארץ המוכים בסנוורי גאותם בחושכם כי השינו סודות התורה ותעלומותיה מבלי ריה תורה ומעם מצות, אביא לך קצת דבריהם. אמרו [תניה די:] ד' נבגמו לפרדם אלישע אחר וד' עקיבא ובן עזאי ובן זומא, אחר קצין בנימיעות, קראו עליו אל תתן את פך לחטיא את כשוך. בן עזאי הצין ונפגע, קראו עליו דבש מצאת אכול דיך וגו'. בן זומא הצין ומת, קראו עליו יקר בעיני ה'

מעין גנים

[שמות יז ט], שהחקירה כרגע אסורה בהטיית הדעת לשני הצדדים, וזה שתמצא בתשובת האשה הנחש השיאניי וגו', הנה הה"א הוא הפעולה ותיבת שיאניי הוא י"ש אי"ן, היינו הנחש המסית השיאניי לידי חקירת י"ש אי"ן, אבל עסק החכמה האמיתיות חכמת הקבלה האלהית היא עיקר הצלחת הנפש ואין לאדם להפטר ממנה בשום אופן והיא עיקר תורת ישראל אשר השיי הגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל וגו', ועוד נדבר בזה אי"ה (8):

(ג) כמו שנקנסו. דו"ק בדברינו בהג"ה הסמוכה ענין עץ הדעת טו"ר, ותבין שהעסק בחכמות בחקירות גורם לכל זה, וכמו שנאמר באדה"ר גירושין ויגר"ש א"ת האד"ם [בראשית ג כד] כן נקנס על הרוד גירוש, הבן:

ומ"ש המחבר מענין עץ הדעת טוב ורע שנצטוה אדה"ר, הנה ענין הרמו נרמו אצלינו בכתובים שהאלהים עשה את האדם ישר שיהיה לו ולזרעו אחריו אמונת אומן יתר תקוע בלב בלא ספק ונאסר לו עץ הדעת טו"ר הוא העין בחקירות, כי החוקר כאשר יבא לחקור בכל הצדדים בכל חלקי הסותר הנה הוא מטה הדעת לטוב ולהפכו הגם שכונתו להעמיד על הטוב אבל כרגע יטה על כל פנים הדעת גם לרע, וזה אסור לכל אשר קרבת אלהים יחפצון, כי איסור החמץ במשהו וכרגע, וזהו שתמצא ע"ץ הדע"ת בני חמ"ץ שא"ר [ברית כהנא עלם מאמר מצות משוחים פט"ן] (ויש אצלינו רמזים בענין אפיקומין וכן מוצי"א מצ"ה"י) וזה שתמצא שהקפיד הקב"ה במדבר על נסותם את ד' לאמור הי"ש ה' בקרבינו אם אי"ן

מקפידים, כי גם על (ה) זקנה ושיבה ועונה יתירה להם, או להם לתרכות אנשים המאים שועלים קמנים אשר לא מעמו מעם בשר משנה ותלמוד, ולא הריחו ריח יראת שמים, רק לחמו לחם רשע ויין חמם הגאווה שתו עד לשכרה.

ובין הכתובים, די לנו מוסר מהאיש משה עניו מאד אשר הסתיר פניו מבהים אל האלהים. ואחז"ל [ברכות ז.] בזכות ויסתר זכה לקלסתר שנאמר אם נא מצאתי, דוד יידי השם אמר [תהלים סו ד] סוד ה' לידאיו ובריתו להודיעם. העיד על כל דברי כי לא יודעו סודות התורה כי אם לאשר קדם לו החלק הראשון, ושלא יודעו כי אם מפי הש"י למאן די יצבא יודיעם כאומרו [משלי כו] כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. וכבר נשלם החלק [פי' פרק] הראשון תהלה לאל.

מעין גנים

להתפץ בקרבת אלהים, ואומר אני הלואי שלא היו מקילין גדולי הדור בלימוד החכמה הקדושה, והלואי היו מלמדים דרך לתלמידיהם לעסוק בחכמה הלזו אזי בודאי לא היה שום הרמת ראש לחכמות החיצוניות והיו כל החכמות נרחים מפניה כמו שנדחה החושך מפני האור, אך שעונותינו גרמו שגם כמה וכמה מצדיקי הדור סגרו את דלתי החכמה בפני פרחי הכהונה ואמרו שלא ילמדו עד שיהיו בעלי מדריגה ורדה"ק, והנה עבור זה נשארנו ערומים מן החכמה הקדושה ונתגבר בעוה"ר חשיכות החכמות החיצוניות הכסיל בחושך הולך, ובמהרה בימינו ויאמר אלהים יהי אור ויאור לנו:

קרא עליו רב טובינא רחמימי [גישן כו:] והיה מתקרי מריה דארעא דישראל [טה כ:] לרוב חכמתו וחסידותו, ואמר לו רבי יוחנן תא ואנמרין מעשה מרכבה ואמר אכתי לא קשאי [תעיה ג.]. הנה כי אע"פ שהיה בתכלית השלימות לא במה בלבו ללמוד סודות התורה כי לא היה זקן, כי סודות התורה אין ראוי להשתדל בהם כי אם החסידים המופלגים כי הם כמי שנתחבר אל המלך ונכנס בחדרו שאם לא יהיה ראוי דמו בראשו, כמו שאמר [שמח יט טא] (ד) פן ידרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב. וכבר הורה על זה מה שאמרו במאמר הראשון הניחו לו לזקן זה ראוי לו שישתמש בכבוד, דומה למה שאמר אם נא מצאתי חן בעיניך.

ואם תבקש בכל דבריהם תמצא כי לא על ידיעת החלק הראשון לכר היו

(ז) פן ידרסו א"ה. כל הדברים האלה שכתב הרב המחבר לראיה, עיין בפסק הגאון מהר"י דלאט"ש הנדפס בספרי הזוהר ותראה שאין מכל זה ראייה להרחיק ח"ו חכמת הקבלה חכמת האמת, והרב המחבר הקדוש דבר בקדשו לשם שמים לצורך הדור וכמש"ל: (פ) זקנה ושיבה. ר"ל הגם שהיה להם בקיאות בחלק הראשון היינו ידיעות חלק העיוני במצות התורה, עכ"ז לא ערכו אל לבם לגשת אל החכמה הקדושה עד שהיה להם זקנה ושיבה ועונה יתירה.

והנה כל זה תתבונן בכתבי האריז"ל והרמ"ק ותלמידי תלמידיהם שאין זה נוהג בדורותינו שהנסתרות נעשו כנגלות

פרק שני

לבאר כי כל מה שנתגדל חכמת האדם יתחייב יותר בעשיית מצותיו יתברך.

(6) חֲשַׁבּוּ אֱלֹהֵי הָאֲנָשִׁים [פי' הפלוסופים] אֲשֶׁר חֲשַׁבּוּ חֲכַמַת הַתּוֹרָה, שֶׁכֵּבֵד הַשֵּׁנוּ כְּאֲשֶׁר עָלוּ לַמַּדְרִיגַת הַחֲכָמָה הַתְּכֵלִית הַמְּבֻקֶּשׁ מֵהַמִּין הָאֲנוּשִׁי, וְשֶׁקִּרְבוּ אֶל

מעין גנים

ויקבלו עליהם עול התורה והמצות ולא יתפתו להבלי הזונות היפיפיות חכמות החיצוניות, אזי הוכרחתי להפסיק באמצע דברי הרב ולהקהיל עליהם קהילה גדולה מדברי קדושי ישראל עם תוספת דברים אשר עוררני נפשי, ואתם בני ישראל אנשי צדק עשו אזניכם כאפרכסת בואו חסו בצל הקודש שמעו ותחי נפשכם.

והנה אקדים לכם הבלי האנשים האלה המתפארים בחכמתם לבנות טיח תפל ואח"כ אביאה לך אנשי חיל למלחמה בסייפין בגיפין ברומחין בקשתין ויהרסו את המגדל אשר בנו בני האדם ויסיעו את האבנים אשר בנו בהם בנינם וישליכום אל מחוץ לגבול הקודש לנוק' דתהומא רבא ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם.

האנשים האלה ברצותם לפרוק מעליהם עול תורה ומצות בנו טיח תפל והניחו יסודות שוא ובאו במרמה להפיל ח"ו יסוד התורה באומרם הנה מעיקרי הדת הוא השארת הנפש והצלחה אחרונה משכר הנצחיי לנפש, והנה ידע כי כל ההווים הגשמיים הווים ונפסדים ואיך יהיה באפשרי שע"י מעשה המצות הגשמיים בעולם הזה יהיה השארת נצחיית בשכרה

פרק שני

(6) לבאר כי כל מה שנתגדל חכמת האדם יתחייב יותר בעשיית מצותיו ית"ש. בקראי הדברים האלה יסתער לבי בקרבי ונתמלא בטני כאבות קנאת ה' צבאות תעשה זאת, קנא קנאתי לה' ולתורתו ולמצותיו וראיתי כי דברי הרב המחבר הקדוש לא יספיקו כעת בדורותינו שנתרבו הפורקי עול מוסרות התורה ומצות ובהפקירא ניהא להם וצודדים נפשות נערים וזקנים. ידעתי אחי ידעתי שאין להם חלק בה' ובתורתו ויהיו לחרפות ולדראון, כי הן המה מכתות הערב רב עמלקים רפאים גבורים נפילים ענקים' אשר נתערכו בזרע קודש. והנה עתה זמן הבידור קץ גלותינו אזי בעבור זה הצרעת זרחה במצחת האנשים הרשעים למען יכירו וידעו זרע קודש את מי יקרבו ואת מי ירחקו עד אשר ישארו זרע קודש נקיים מכל סיג וחלאה, והמה יהיו לחרפות בט"ו יום ימי אפילה שיהיו בהתחלת ביאת מלך המשיח כמבואר בזוהר [ח"ב ד' ע"ב כדן יתחשך כל עלמא חמש עשרה יומין וכו'], וכמו שהיה בצאת ישראל ממצרים שמתו הרשעים בג' ימי אפילה ונשארו זרע קודש ישראל תמימים נקיים לפני ה', והנה למען יכירו וידעו בני ישראל

הנצחיי, והנה המעשה הוא גשמיות נפסדת בצה"ז ההוה ונפסד, ע"כ עבר עליהם רוח טומאה וחשבו שכל מעשה המצות הם רק המצאה כדי שע"י העשייה הזאת תתעורר הנפש בשכלה להשיג איזה מושכל, וא"כ עיקר התכלית להם הוא השגת המושכל באיזה חכמה שידמו כנפשם מאותם החכמות הפחותות, ולפי"ז באה להם ההפקירות כחושכם כיון שהם משכילים על דבר בשכלם העכור אין מן הצורך להם לעשיות המצוה, ולא ניתנו המצות רק להמון עם שאינם רוצים להשכיל ונתנו המצות להעירם על השכל המושכל, והנה עי"ז טפש לכם בקרבם ליתן טעמים למצות כפי שכלם הכוזב ופטרו את עצמם מן המצות.

ותפארת גאותם שהתיר להם לבני אומנות אחת שהיתה בהיותם בשקט להיות להם נשים בשותפות עד שהיו לכוז לכל עמי הארץ בראותם שטותו אשר הפר חוק שגדרו אוה"ע בעצמם מימות המבול, וכן כירצא בזה בשטותם באיסור הנדה באומרם שארסיות הנדה וחום הטבע שבה מזיק בעת ההוא אבל אם הוא איש קר המזג בעת ההוא לא יזיק, וכן באכילת החזיר כירצא בזה בשטותם ובהבליהם, וכן כעשיות המצות להשגת איזה דבר מושכל בהבליהם, וכאם הוא איש נכוב לדעתם שמבין המושכל ההוא אין לו מן הצורך לעשיית המצות דוקא כפועל"א).

עוד זאת רעה חולה בלבביהם תפח רוחם ונשמתם, שחשבו השארת הנפש הוא

רק המושכלות שהשיגה בנפש כל ימי חייה, אותן המושכלות הם ההשארת, וע"כ חשבו לשלל וריק לאותן העוסקים בדיני התורה כמשפט ארבעה אבות נזיקין ומראות נגעים להיות שהנשוא הוא דבר פחותי, משא"כ לעוסק בחכמת הגלגלים שהנשוא הוא דבר הנכבד וישאר השארת נפשו ההשכלות בדבר נכבד רם המעלה, כזה וכזה דברי רמיה ולשון תרמית עד שבא מזאת להם הפרת כל חוקי התורה ולפרוק מעליהם עול עיונה ועשיות מצותיה, עד שבא הענין ברוכ דברים שהמון עם מערב רב הגם שלא הכירו ספר מעולם דוכרים בגאווה וכוז נגר חכמי הש"ס ונגד התורה הקדושה הגם שאין להם ידיעה בשום דבר רק שבהפקירא ניחא להם.

והנה תדע ידידי הגם שמעולם זעם ה' מלאתי ועוררתי קנאה נגד האנשים החטאים, עכ"ז יראתי להוציא מלין כאלה

גם עברו חוק על אזהרת התורה במצוות לא תעשה אשר לא תעשינה, כי יצר לכם הרע הסיתם ליתן טעמים לפי שכלם באומרם מה איכפת ליה לקוב"ה אם יטמאו איש את אשת רעהו בזמה, או אם טומאת הנדה תהיה בהם, או אם יאכלו בשר החזיר השקץ והעכבר, אך נותנים טעם לדבר בדרך המצאות הטבע להשיג איזה מושכל הטבעי או להרחיק נזק והפסד הטבעי, כגון לזנות נותנים טעם האזהרה כי באם יהיה רשות לזנות אשה מתחת אישה יהיה איש את רעהו חיים בלעו כי קנאה חמת גבר, ולא יודעו הילדים בני מי הם כי הם בני בלי שם, ולא יהיה מי לפרנסם, וגם נותנים טעם שמוזה ימשך הפסד בטבע הכריאות כאשר יתערבו כוחות בני אומנות אחת ככוחות בני אומנות אחרת שכל אחד יש לו טבע ותכונה אחרת, עד שמזאת הדעת הטמאה והמוזוהמה באה לאפלטון ראש הפילוסופים

כי האלהים רצא לברוא את האדם בחיריי ושיהא שכר ועונש. והנה כתיב [איכה ג לח] כי מאתו לא תצא הרעות, רק האדם בעצמו בבחירתו או שלוקח לעצמו הטוב ע"י מעשיו הטובים או שמעורר על עצמו הרע ע"י מעשיו הרעים, כי כל מצוה הוא נגר איזה ענף מעץ החיים, ובהיפך כל עבירה היא ענף מסט"א, והאדם ע"י מעשיו או שמנענע את האילן הזה או הוה, והוא דעת התורה, ראה נתתי לפניכם היום את החיים ואת הטוב ואת וגו' ובחרת בחיים.

ומה שאותן האנשים תועים הטעם רוח וועים לחקור החקירה המזוייפת איך אפשר שע"י עשיה גשמית הנפסדת תהיה הצלחה הנצחית לנפש. אומר לך אפילו לפי חקירתם אין זו טענה כלל. דהנה המלך כאשר יצוה לעשות לאיש איזה דבר והאיש ההוא פעל ועשה הרבר, הנה מהיכן נתהוה להעשות זה הרבר הוא ע"י צווי המלך, והמלך למה צוה לעשות כי כך עלה ברצונו ומחשבתו, א"כ הכל בא מכח רצון המלך, וכבר ירוע כי כח הפועל בנפעל, א"כ בהפעולה המעשית הלזו יש כח רצון המלך. והנה זה בבשר ודם אשר ישוער מהותו בפני עצמו ורצונו בפ"ע, משא"כ בא"ס כ"ה הוא ודעתו ורצונו חר (כאשר הודו על זה המחקרים כי זה אי אפשר לומר על א"ס וגבול זה המהות וזה הרצון), א"כ כאשר הוא ית"ש קדשנו במצותיו וצונו לעשות המצוה כי כך עלה ברצונו ית"ש, ורצונו הוא א"ס והוא המהוה ומקיים כל דבר, כי הנה כל העולמות האיך נבראו והאיך מתקיימים הכל ע"י רצונו כי כך עלה ברצונו ונשארה בחיים חיי עולם בהצלחה נצחיות, כי הגם שהעשיה הוא גשמית עוברת

מפי מן השפה ולחוץ אפילו בדרך שחוק על תרבות האנשים האלה, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ואוי לי אם אומר וכו', אך בעת הלחץ הביאני זו הדחק להודיע שטותם והבליהם שלא יתפארו עלינו לאמור אין חכמים בקיאים בחכמתינו, וגליתי מעט מדעת שטותם שאין מהראוי להרהר בהם אפילו בבית הכסא, ואח"כ אבוא להרוס בנינם הגם שאין כראי הענין להשיב על הבלים כאלה.

והנה אומר לכם בתשובת השאלה הראשונה הכוזבית באמרם איך אפשר שמעשיית מעשה המצוה הגשמית תהיה הצלחה אחרונה לנפש והשאריתה לנצחיות. אומר לך מה שקבלתי מפי סופרים ומפי ספרים בקיצור ואתה תבין. תכלית בריאת כל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים שיהיה נברא זה האדם התחתון לשעשועיו ית"ש, וזה יהיה שעשועיו ית"ש כאשר פעל ועשה כל העולמות שיהיו מתנהגים ע"י עשיות האדם, אם יעשה דבר כזה יפעול בעולמות פעולה כזאת ובמעשה האחרת יפעול פעולה אחרת, ולתכלית זה נברא האדם לשעשועיו ית"ש, וגילה לו הש"י איזה מעשה מחויב לעשות בעולם העשיה הלזה, כי יודע הש"י הבורא שע"י מעשה הזאת יעורר בגבהי מרומים האור הזה וע"י מעשה האחרת אור אחר. וכן הזהירו שלא לעשות כמה וכמה ענינים כמבואר בתורה שס"ה לאוין, כי יודע הש"י שע"י מעשה העבירה פלונית יעורר רע ח"ו, כי זה לעומת זה עשה האלהי"ם, עשה סוד האילן הקודש הוא סוד המרכבה העליונה ועשה רצועה לאלקאה לחייבא הוא סוד מרכב' הסט"א שעל ידם יתענשו החוטאים,

ונפסדת, המצנה הוא קיים לעד, וכח הפועל בנפעל, וזה שנהגו אנשי מעשה לומר קודם כל עשיות המצות ויהי נועם ה' אלהינו עלינו (נועם ה' היינו רצונו, אז) ומעשה ידינו כוננה עלינו (לשון פן ובסיס קיים לעד הבן הענין).

ותתבונן ע"ז בעיון עמוק דברי רז"ל בפירוש ריח נחוח, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני [ספרי פ' שלח א], רצ"ל הגם שעשייתך הוא גשמית, עכ"ז אני אמרתי, ואמירתי היא רצוני שכך עלה ברצוני, א"כ עשייתך הוא דבוק ברצוני וכח רצוני בעשייתך כי כח הפועל בנפעל.

וכדי שיהיו הדברים האלה על לבבך ויהיו מוטעמים לך ע"פ דברי התורה, אציגה נא עמך את אשר כתבנו בספרינו אגרא דכלה פ"י הפסוק את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם היום אותו תשמרו לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו (ב). והנה יש להתבונן א' מאי מרבה בתיבת כל, ב' אותו תשמרו לעשות תיבת אותו מיותר, ג' תיבת לעשות מיותר, ד' האיך יקשר לזה דוקא לא תוסיף עליו וגו', ה' לא תגרע אצ"ל כיון דכבר לא גמר לזה הציווי, ו' התחיל ברבים אתכם תשמרו ומסיים ביחיד לא תוסיף ולא תגרע.

וזה אשר כתבנו לשם בספרינו הנ"ל, דהנראה דבא לשלול סברת כת החטאים האלה בנפשותם ה"ה סברת המתפלספים באומנם בתרמית היצר לנתק מוסרות המצות מעל צווארם בטענות מזויפות ומקשים את עצמם לרעת איך אפשר שבעשיות המצוה הגשמית יושפע כח הארה וקיום לנפש המשכלת ונשמה הרוחניות (עד שתשאר בהצלחה הנצחית),

ונותנים משפט הבכורה לחקירות הפילוסופים להתבונן בתכונת הגלגלים ושאר החכמות ואומרים שעניני המצות הם לא ניתנו רק כמוסרות וחבלים למרבית ההמון שלא יהיה העולם הפקר ואיש את רעהו חיים בלעו בגזל וגניבה וניאוף, ועילת המצות השמע אשר לא יכלו להמצא חיש קל טעם למצות כמו שעטנו וכלאים בודים טעמים בחקירות הפילוסופים, והנה הפרו חוקי התורה, תפח רוחם ונשמתם, יהיו לחרפות, כאשר אספר מעט מהנה יהיה לדוגמא להמשכיל, למשל אזהרת ביאת הנדה והזבה נותנים טעם כי יהיה היזק לבריאות הגוף מארסיות הנדה, והנה לפי דעתם לפעמים יהיה מותר כגון באם שיותר יהיה רפואה לו כגון בהקבץ מותרות ליחות הגוף או באם הוא בטבע קר המזוג אז זה אינו נכנס בגדר הציווי, וכן בכל עניני העריות שמתו מחסום לפי.

ולפי דבריהם מה שהזהירה התורה בלא חילוף [פ"י בלא יוצא מן הכלל], הוא מפני מרבית ההמון שאינם בעלי שכל ויגיע להם היזק ומדות רעות, משא"כ הבעלי שכל אשר ישקול לפי דעתו בטומאת שכלו אימתי יעשה ואימתי לא יעשה הותרה לו הרצועה, וכן בעשיות המצות הגשמיות הם מרמים בדעתם שניתנו להשכיל איזה מושכל ובאם ישכיל המושכל בלא העשיה אין מן הצורך לעשיה, ובפרט המצוה שמבואר בה איזה טעם הנה הם סוברים שאין מן הצורך לעשותה בפועל דוקא דהיינו כדומה ציצית מבואר בפ' וראיתם אותו וזכרתם את וגו', הנה ידמו בדעתם כיון שטעם המצוה אינה רק לזכירה הנה אומרים לנפשם שהם זוכרים בלאו הכי, וכן

חומר העשיה הארצית הם ממלא בטבעם בלתי שוכחים כרגע רוממותו ית"ש.

והנה להיות טעמי המצות הללו הם רק למנוע שכחת החומר הארצי, פן יאמר האומר אני אכריח את נפשי לזכור בזולת המצות הללו (או ע"י סימנים אחרים שאעשה לזכירה) והוא כענין שאמר המלך החכם אני ארבה ולא אסיר לבבי [נסתהדרין כא:]; וחלילה לומר כן, כי המצות צריכים דוקא לקיים כאשר צונו הבורא, הגם שנתגלו הטעמים לא יצא הנברא בקיימו הטעם בזולת המצוה, וצריך לקיים המצוה שיש בה טעם כמו המצות שלא נתגלו הטעמים שצריך לקיימם כיון שלא נתגלה טעמם. וז"ש אפי' מצות ציצית תפילין ומזוזה שאתה רואה אותן יתרון לתורה ולכאורה נראה שנצטוו רק לזכור על ידם התורה ומצות, לא יצא ידי חובה בזכירה מבלי קיומם בפועל העשיה ממש, ושיעור הכתוב ויתרון ארץ בכל היא, ר"ל גם זה הוא בכלל המצות התורה שלא נתגלה טעמם אשר צריך לקיימם בפועל דוקא.

ומעתה תבין האיך שייכת פתיחת הדרש הזה לפרשת איש איש מבני ישראל אשר ישחט שור או כשב וכו' [ויקרא יז ג] דמדבר בהקרכת שלמים, והוא דהנה המתפלספים כתבו דטעם הקרבנות שצוה ה' להקריב לפניו הוא להיות שהיו משוקעים ומורגלים המצרים בתקרובת ע"ז והיה זה ההרגל הנעשה טבע שני ולא היה באפשרי בנקל להסיר מהם ההרגל ע"כ צוה הש"י להקריב לפניו, וסמכו עצמם על הפסוק ויקרא יז זן ולא יזבחו עוד לשעירים את זבחיהם. ממילא לפי"ז יחשוב החושב אני אזבח ולא אזבח לשעירים ושוב למה לי לזבוח לפניו ית"ש הלא אין לפניו אכילה

כדומה בתפלין וכיוצא, וכן במצות שאין להם טעם בודים טעם מלבם לרמוז איזה דבר ואומרים לנפשם כיון שמתבוננים בזה המושכל פטורים מעול עשיות המצוה בפועל כי אומרים הרשעים מה יתן ומה יוסיף לעשיות המצוה הגשמיות. אבל אנחנו זרע קודש זרע בירך ד' אין לנו חלק עם כתות הרשעים והחטאים האלה בנפשותם ובטענותיהם המזוייפות.

(הג"ה. עיין במדרש רבה פ' אחרי [פכ"ב א] דרשו חז"ל על הפסוק [קהלת ה ח] ויתרון ארץ בכל הוא, אפילו דברים שאתה רואה אותן יתרון לתורה כגון ציצית ותפילין ומזוזה בכלל מתן תורה הם, והדברים תמוהים מאד הלא המצות הקדושות הללו הן המה גופי תורה והאיך ס"ד שהן יתרון לתורה, ופירשנו בספרינו אנרא דכ"ה. [פרשת אחרי ד"ה במדרש בפרשה זו וכו'] דהנה לפי הטעם המבואר בתורה בג' מצות הנ"ל נראה דנצטוו רק לזכור עבודתו ית' ותורתו ויראתו (כעין סימן לאדם שיזכור דבר המצטרף), בציצית מבואר בתורה וראיתם אותו זכרתם את כל וגו' ועשיתם וגו', בתפילין והיה לאות על ירך למען תהיה תורת ה' בפיך, וכן במזוזה והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך וגו' וכתבתם על מזוזות וגו'.

והנה השכחה באה מצד ארציות החומר אשר הוא מסך המבדיל בין בהירות אור הצורה השכליות לכל התבונן בגדולת הש"י ואיך הוא ממלא כל עלמין וכו' ובטובותיו העדפות עלינו בכלל ובפרט, רק טבע החומר מתאוה לעניני חומריות וארציות אשר בה מגודל בעולם העשיה הגשמיות, ע"כ המלאכים אשר הם בלי

ושתייה, וחלילה לומר כן, כי המצות הם צורך גבוה אין סוף לטעמם ואפילו מבואר בהם איזה טעם נגלה לא יצא י"ח בקיומו הטעם בלבד מבלי עשיות המצוה בפועל והבן מאד. עכ"ה.)

כי מה שטענו האיך מאיר הנפש בעשיית המצות בגשמיות, נאמן הוא בעל מלאכתנו אשר עשה לנו את הנפש ואת הבשר אשר קדשנו במצותיו וצונו על עשיות המצות הללו שע"י עשיות המצות הללו הוא רפואתנו וקיום נפשינו, כי אין מן הצורך להביט על ענין העשייה בלבד שהוא מוגשמת, רק על ענין הַמְצָנָה הוא יוצרינו ית"ש אשר אמר ונעשה רצונו, ורצונו הוא בלי סוף ותכלית, ורצונו הוא המהרה והמקיים כל העולמות (עמש"ל כביאור) בין והתבונן.

ובעבור זה הוא יסוד מיוסד עפ"י תורתנו אין טעם למצוה, הגם שכוראי יש טעמים לכל המצות עד א"ס ותכלית, עכ"ז כיון שאי אפשר לבא לתכלית הטעמים כי הם רצונו ית"ש הבלתי בעל תכלית הגם שנשיג איזה טעם עכ"ז כיון שא"ס יש עוד טעמים עד אין תכלית, ע"כ א"א לנו להוסיף או לגרוע מהמצות עפ"י הטעמים המושגים לנו לומר ע"פ הטעם הזה מותר לנו היום כעת לגרוע או להוסיף כיון שיש עוד לאלוה מילין עד א"ס אין מקום לשנות מכל מעשה המצות אפילו כחוט השערה, הבן הדברים וימתקו לך מדבש ונופת צופים.

וזה"ש את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, (ר"ל) אני המצוה ולא תתבונן בגשמיות הַמְצָנָה רק על מה שאני המצוה שאמרתי ונעשה רצוני, ע"כ אותו (ויקא בעשייה ממש) תשמרו לעשות (ויקא ולא יספיק לך עיון הטעם בלבד

ותאמר כיון שאני מבין הטעם איני מחויב לעשות בפועל מעשיי וכיון דא"ס ואין טעם תכלית למצות) לא תוסיף עליי ולא תגרע ממנו הבן הדברים. ע"כ מסיים בלשון יחיד ר"ל אפילו אתה היחיד המשכיל תרצה לומר שהצווי הוא רק לאזהרה להמון שאינם מתבוננים הטעם מוכרחים לעשייה בלי מגרעת משא"כ המשכיל, לא תהיה כזאת בישראל רק יעשה בלי תוספת ומגרעת כאשר צונו ה' אלהינו הבן מאד. עד כה הגיעו דברינו בספרינו הנ"ל.

ואשר הקשו את עצמם לדעת האנשים המורדים הללו בהפרת חוק עיוני המצות בתורה בהקדמתם הקדמת שוא ותפל באמרם שעיקר השארת הנפש הוא רק השגות המושכלות שמשגת בחיים חיותה והיא הנשארת אחר המות, ע"כ העיון פניהם לדבר סרה על המבלים ימיהם בעיון דיני המצות ומשפטים דיני השור והבור ומראות נגעים וכיוצא דיני חוקי התורה הנעימים דיני זב וזבה ונדה ויולדות, כי לסברתם שהשארת הנפש אינה רק המושכלות שהשיגה, א"כ כשמעיינת ומשגת בשכלה דבר קטן האיכות נשאר זה השכל אחר המות במושכל הקטן הזה כנשוא הפחותי, משא"כ כשמשכיל בגלגלים ובתכונות הכוכבים ובשכליים נפרדים הנה יהיה השארת נפשו בשכליים כפי המושכלות אשר השכיל בהם.

הנה ע"ז אודיע לך קושט דברי אמת את אשר כתב הרב הגדול אבי החכמה הרב בעל גור אריה בספרו תפארת ישראל נפ"ח וז"ל. עוד שאלו הפלטופים בלימוד התורה ובמצותיה כמו בנזק העור והבור כי נראה לדעתם שיותר יצליח האדם בעסק הגלגלים ושכליים ונפרדים כי לדעתם הצלחת האדם

בהשגת דברים אלו ודעתם בהשגת הנפש שנשאר השכל אשר קנה האדם בחייו זהו הנשאר אחר המות. דע כי זה כפירה גמורה כי לדעתם המקבל המושכלות הוא הכנה בנפש המדמה הוא המקבל המושכלות ומאחר שאין כאן אלא הכנה בלבד א"כ אם כדבריהם שהשארות הוא רק לשכל הנקנה בלבד, א"כ לא תמצא השגת לאדם בעצמו כי אם לשכל שקנה ודומה זה לשאר קניינו כמו ביתו ורכושו ובניו כי אלו המושכלות אינם עצם האדם. ויותר מזה שאלו המושכלות הם במקרה ואפשר לאדם בלא המושכלות ואיך יהיה דבר שהוא הצלחה אחרתה שרואי נצחיות נעשה במקרה, וכל דבריהם הם רק להוסיף חרון אף ה' כי הטוב שבדבריהם הוא כפירה בתחיית המתים שלדבריהם השגתה הוא לשכל שאין בו מיתה ואין כאן תחייה כאשר אין מיתה. (הג"ה ואני אומר שהוא כפירה בשכר ועונש ג"כ כי לא יגיע השכר למי שעמל דהיינו להנפש המשכלת רק להמושכלות הכן הענין לפי דבריהם ותראה אשר זה לגמרי הפרת יסודי הדת) לכן אל תאבה להם ואל תשמע להם כלל. כי נפת תסופנה שפתותיהם כאלו דבש וחלב תחת לשוניהם אכן בתוכם מר המות הרחוק מפתח ביתם ואל תבא בשעריהם כי לדבריהם הקנה המושכלות אף אם יעשה מעשים מגתים ומתועבים אל ה' קנה השגרה, ובוה פרקו עול יראת שמים עכ"ל וע"ש עוד. הנך רואה נשיא ישראל אשר דבר בקדשו, ותעמוד מרעיד על הדבר כי בקל וברגע יוכל האדם לבא לירי כפירה בלא הודע ויאבד עולמו (ואי"ה אביא לך עוד להקת חכמי הדורות כולם מתנבאים בסגנון אחד כולם מרעישים ארץ ומלואה מה זאת היתה לבני עמינו).

ומה שטענו איך יהיה הצלחת הנפש והשארותה ע"י העיון בדיני כור והשור, הנה אבאר לך ידידי דעת קדושים דברי חז"ל אנשי האמת שאמרו [שכת פח:] ע"פ קבלתם שמלאכי השרת בקשו שתנתן להם התורה ואמרו להקב"ה חמדה גנוזה שיש לך וכו' אתה מבקשה ליתנה לישראל, ואמר הקב"ה למשה החזר להם תשובה וכו' ואמר להם משה משא ומתן יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם גזל ועריות יש ביניכם עד שהודו כולם ואמרו ד' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ ואילו אשר תנה הודך על השמים לא כתיב. ויש להתבונן וכי סלקא דעתם דמלאכי השרת שתנתן להם התורה במצותיו, וכי לא ידעו אשר אין להם שייכות במצות הללו כי הם אינם בעלי גשם, אך תדע ידידי כי כל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה וכולם תלוים בשמו הגדול ית"ש, א"כ כל התורה היא רק שמו הגדול תורת הוי"ה תמימה, ושמו הוא רצונו, שמו בגימטריא רצון והוא רצונו חד כנודע, וכמו שא"א לשום נעשה ונוצר ונברא ונאצל להשיג מהותו, כמו כן א"א להשיג רצונו, והנה כל העולמות והברואים נבראו ברצונו כי כך עלה ברצונו, ורצונו ית"ש הוא המקיים לכל אחד ואחד מהנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים מקבלים חיות משפעת רצונו כפי כוחו לסכול, כי באם יקבל יותר מכח הכלי שלו יתבטל כרגע, ע"כ כל אחד מקבל רק מזריחת הארת רצונו כפי כוחו, אבל עצם הארת רצונו אין מי ששיגי כי הוא רצונו חד.

והנה זאת התורה היא שמו היא רצונו ית' ונשתלשלה מעולם ועד עולם ומקבל כל עולם מהארת הרצון עד שחסדו ית' גבר עלינו וכאה לזה העולם ונתלכשה כלברשי

וז"ש רז"ל [בוכח יז.] הצדיקים נהנין מזיו השכינה. וידידי אם בעל נפש אתה הפוך והפוך באלו הדברים ותבין דבר מתוך דבר, ושמתי מחסי באלה"ם לדבר דברים אלה דוקא על און שומעת חיים, אבל אל המפקרים החפצים בהפקר לא יועילו דברי אלה כי לא יחפון כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו"י).

ו'מען ישכון ישראל בטח כרד עין יעקב ולא יטו שכלם אל החקירות פלוסופית הכוזבות המאבדים את הזמן והנפש רק בחכמת התורה ועיון המצות ומעשיהם, אציגה נא עמך דברי הספר התורה את אשר כתבנו בספרינו **אגרא דכלה** בפ' ואתחנן ונשב בגיא מול בית פעור ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם וגו'. הנה יש לדקדק א' היאך יקושר ועתה ישראל אל הקודם, ב' אומרו ועתה ישראל מי לא ידע כי לישראל ידבר, ג' התחיל ביחיד שמע וסיים ברבים מלמד אתכם וגו' (זו).

ו'פרשנו ע"פ מ"ש הרב הקדוש בעל חסד **לאברהם** [בהקדמה ד"ה אמנם] רז"ל, דע שהאמת מכל צד הדרך אשר נלך בה הוא דרך התורה המקובל ומצותיה אשר בעבורה יקראו עם סגולה מכל העמים ובעבורה יזכה האדם לעולם הבא כי התורה הכרחית לשלמותינו ומשיבת נפש למקום אשר ממנה חוצבה, ולזה כל שבתם וקיימתם של החכמים הקודמים והראשונים היו בדברים התוריים המקובלים לבד, אעפ"י שהרבה דברים שביארנו כפי העיון ויחייבם השכל עכ"ז באמתה לבד מבלי חקירה ומזפת יזכה האדם לעולם הבא. (הג"ה ואני אבאר לך לקמן העבודה לאיש

המצות הגשמיות ובסיפורים הניתנת לנו למורשה ברצונו ית"ש, א"כ כאשר אנחנו מקיימים איזה מצוה הוא הפקת רצון מר', ויותר מזה יחוד עצום ונורא, כאשר אנחנו מתבוננים בשכלינו לשפוט במישור אם הדין כך או כך זה ההתבוננות הוא אם הרצון הוא כך או כך, וכשאנחנו מוציאים הלכה לאמיתו הנה כביכול השגנו ע"י שכלינו הרצון הנעלם אשר לא יושג לשום נברא, הנה נשאר שכלינו כביכול מדובק ברצון אשר הוא מחיה כל הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים, וזהו אשר שאלו המלאכים ששיגו הם הרצון היינו שמ"ו, והשיב להם משה שאין מציאות להשיג שמ"ו ורצונו כי אם ע"י עשיות המצות בעוה"ז, והודו המלאכים ואמרו ה' אדוננו מה אדיר שמ"ך בכל האר"ץ הבן הדברים אומרם שמ"ך דייקא, לא יושג להשיג שמ"ך היינו רצונו כי אם בכל הארץ ע"י התבוננות במצות בארציות היינו לעיין בדינים ומשפטים בהשגת הלכה לאמיתו (עיין כ"ז בספר התניא שחיבר גאון אחר שהיה בזמנינו) (י).

וכאשר תתבונן בטוב, שעיקר הצלחת הנפש והשארתה הוא ע"י עיון התורה חוקותיה והורותיה, כיון שע"י עיון הזה היא מתדבקת ברצונו ית"ש ורצונו ית' הוא המהוה כל דבר ונותן כח הקיום לכל דבר א"כ בהשגת רצונו כביכול תשאר הנפש בחיים הנצחיים בעידון אשר לא ישוער עין לא ראתה, כי עיקר העידון לכל הנברא מעלה הוא ג"כ מה שנהנים מזיו הרצון המאיר עליהם כפי כחם, וזאת הנפש אשר השיגה הרצון בעוה"ז הנה בעולם הבא ישפיע ע"י שפע רצון אשר לא ישוער,

היתה החכמה הפנימית עומדת בהם, אלא שפנמו וקלקלו ונתרחקו מהפנימיות ואל החיצונית לא באו שאינה שלהם, עכ"ד בקיצור לשון קצת.

ועפ"י הדברים האלה תבין כאשר פגמו ישראל בבעל פעור אזי נטו מהפנימיות מה ששייך להם מצד שהם ישראלים שיחויב להם לעסוק במשפטי התורה שהם שלימות נפשם מבלי עיון וחקירה בחיצוניות, וז"ש ונשב בגיא מול בית פעור, עשינו תשובה בהכנעה, (גיא לשון הכנעה כמו העמק הוא בשפלות לפני ההר וכן שמענו מכבוד אדומ"ר הרב הקדוש מוה' יעקב יצחק זלה"ה) מול בית פעור כדי להכריח את קליפת בית פעור, (תתבונן בכתבי קודש להארז"ל נליקוטי תורה פי ורא ענין לוט ושתי בנותיו וע"ע בליקוטי דברים ענין ד עממין מוא"ב הוא סוד החכמה דס"א לשון אב כי החכמה נקרא אב כנודע ובעל פעור היא ע"ז דמואב הבן הדברים), בכך ועתה ישראל, ר"ל כעת שאתה ישראל שנתעלית בתואר ישראל למעלה מן תואר אדם, אינכם מחויבים בחקירה כמו שאינו מחויב הצורף מצד שהוא צורף לחקור על מהות הכסף, רק שמע אל החוקים ואל המשפטים וגו' למען תחיה, כנ"ל שבעבורם יזכה האדם לחיי עולם כנ"ל פ"ז).

ובזה יתכן אח"כ ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי וגו', ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו'. דיש לדקדק במקראי קודש הללו א' התחילו בלשון יחיד רא"ה וסיים ברבים למדתי אתכם, ב' אומרו כאשר צוני בכ"ף הדמיון הול"ל אשר צוני וגו', ג' אומרו ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני

הישראלי הנרצית לד' הוא באמונת אומן למעלה מן חקירת השכל והחכמה, כי עבודת האיש הישראלי מחייבת להיות למעלה מן החכמה הוא בחי' כתר, וז"ש כתר יתנו לך ד' אלהינו מלאכים וכו' עם עמך ישראל וכו' (ותבאר אי"ה) אמנם ידיעתם במזופת אינה הכרחית לישראל מצד שהוא ישראלי, כמו הצורף כסף אינו מחויב אליו מצד שהוא צורף כסף שידע איך יתהוה הכסף וכו', והידיעה בזה לא תורה בקאותו במלאכת הצרפה, אבל ראוי לו מצד שהוא צורף הוא שיקח זה המחצב הידוע ויעשה עליו צורה במלאכתו הצורה היותר שלימה באופן היותר שלם ולא זולת, כן איש הישראלי באמתה לבד ישיג שלימותו (בהתחכמו במשפטי התורה מבלי חקירה) דוה הוא מצד שהוא ישראלי, אמנם כשידע האמתה במזופת הוא מצד נאו מודה על היותו איש משכיל וחכם מצדן שנקרא אדם ולא מצד שהוא ישראלי וכו'. והענין דע שהחכמות הם ב' מינים אחד חכמה פנימית ואחד חכמה חיצונית (דע כי אין לך חכמה הפנימיות רק חכמת התורה במשפטיה ומצותיה כאשר תתבונן כמה שכתבתי מקודם שהתורה היא התפשטות רצונו בכל העולמות, ע"כ היא פנימית החיות שבכל העולמות, כמו הנשמה המחיה את הגוף והיא פנימית בגוף כן התורה הוא רצונו ית' פנימיות הנשמה והחיות שבכל העולמות, ע"כ חכמת התורה נקרא חכמה הפנימית משא"כ שאר החכמות כולם נקראו חיצוניות) וזהו מן הראוי שבני ישראל לא יתחכמו אלא מן החכמה הפנימית הקדושה, מפני שהם קרובים אל הקדושה וכו'. (הג"ה) שגם נשמתם הם חלק אלהי כביכול משא"כ האומות (כנודע) ואילו היו נשרים ודאייים

העמים, שהם מצד החיצונית ולהם יאתה חכמת החיצונית, משא"כ אתם ישראלים חלקכם בחיים חכמה הפנימית, וזשה"כ בנתינת טעם כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו וגו', ע"כ אין לך שום עם ולשון שיהיו דבקים בפנימיות כמוכם, כי אין אלהים קרובים אליו כמוכם, ואתם אין לכם חלק ונחלה בחיצונית, ע"כ בפגמיכם ח"ו תעזבו את חכמתכם ולכלל החיצונית לא תבואו, והבן מאוד ומאוד. ותבין לפי"ז אומרו בכאן לא תוסיפו ולא תגרעו, כי ע"י החקירה לטעם יבא לתוספות ולמגרעת (וכמש"ל עיי"ש), כי יתבונן בשכלו טעם המצוה לפי"ז וכאשר ישפוט שכלו לפי המקום והזמן יבא לחשוב מחשבות חרץ שבעת הזאת ובמקום ההוא לא שייך הטעם אשר שפט ויבא לתוספת ולמגרעת, משא"כ אם ילמוד המצוה בגזירת המלך לא יוסיף ולא יגרע והבן מאד.

ואודיעך עוד כפליים לתושיה רמזי התורה אשר אמר משה ארדנון [יכרים א יא] ה' אלהי אבותיכם יוסיף עליכם ככם וגו'". נכתב בכאן אבותיכם מלא וא"ו וחסר יו"ד (ובכ"מ הוא בהיפך), ונ"ל רמז, דהנה האבות עבדו את הבורא ית' בתכלית האהבה, ומדרך העבד הנאמן האוהב את אדונו ועבודתו מקיים את ציווי ארדנון ועבודתו כל אשר יצונו מבלי התבונן בטעם הציווי ועושה מאמרו כל אשר יצונו בדיבור ובמעשה אפילו לא יבין בחכמתו ומחשבתו טעם הציווי ימסור חכמתו ומחשבתו לארדנון שבודאי הוא יודע הטוב והמוכרח, והנה מצינו באברהם הש"י אמר לו [בראשית כא יב] כי ביצחק יקרא לך זרע. ואח"כ צוהו

העמים רקשה וכי בעבור זה יעשו שיהיה להם לחכמה לעיני העמים זה לא יתכן בעבודה האמיתית, ד' אומרו כי מי גוי גדול אשר לו אלהים וגו' אין לו קישור בנתינת טעם עם הקודם. ולפי הדברים הנ"ל יצדק שפיר כמין חומר, דהנה גם אותן החפצים בחקירות, וראי מורים לזה שהחקירה לא תתכן לכל פרטיות איש ואיש, כי וראי מן הצורך לקבלה לקלי הדעת אשר שכלם קטן להשיג החקירות, ותעמוד להם הקבלה במקום העיון בחקירות (וגם לבעל שכל רחב מן הצורך לקבלה קודם שיגיע זמנו לעיון) רק העיון בחקירה הוכרח לדעתם למי ששכלו רחב (עיינן כ"ז בחוכת הלבנות בהקדמה), ולזה התחיל בלשון יחיד גם בכאן, ועתה ישראל שכעת כבר עליית למדרגת ישראל וכנ"ל, שמע בלשון יחיד כי דבר לנגד היחיד אשר שכלו רחב מיתר ההמון וראוי לחקירה, אמר גם אתה היחיד המשכיל הראוי לחקירה שמע אל החוקים מבלי חקירה, אשר אנכי מלמד אתכם (מבלי חקירה) לכלכם ביחד גם למי ששכלו קצר, אשר תודה בעל כרחך שתספיק להם הקבלה, כמוך כמוהם לכולכם אני אומר שמע אל החוקים שתספיק להם הקבלה מבלי עיון מצד שהם ישראלים וכנ"ל.

ובן בפסוקים שלאחריהם ראה אתה היחיד המשכיל מיתר ההמון, למרתי אתכם לכולכם ביחד חוקים ומשפטים רק כאשר צוני ה' אלהי מבלי עיון בחקירה רק לקיים גזירת המלך, ולא תחקור על הסיבה רק עיוןך יהיה בנושא המצות לקיימם וליוודעם כהוגן בלי תוספת ומגרעת. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני

טעמים לכל המצות ומצוה לאדם להתבונן בטעמים ע"פ דרכי תורת האמת, עכ"ז לא זאת תהיה מגמתו העיקרית לקוות שיבא לתכלית הטעם כי המצות הם אלקיות וא"א לבא לתכלית טעמיהם, ואמר לפני בני ישראל, כי החקירות הם מצד שנקרא האדם אד"ם נוסף על הבהמה ביתרון, אבל נוסף עליהם שם ישראל מיוחדים לעבודתו ית"ש מבלי התבוננות כאשר כתבנו בשם חסד לאברהם(י"ח).

ועפ"ז תבין שאמר כאן אבותכ"ם חסד יו"ד ומלא וא"ו, דהנה וא"ו מרמזת על המעשה כי וא"ו מרמזת למדות כנודע שמהם הדיבור והמעשה כביכול, והיו"ד מרמזת למחשבה וחכמה כנודע(ט). והנה כבר כתבתי שזאת היתה גודל אהבת האבות להש"י שעיקר עשייתם ודיבורם לקיים כאשר הוא רצון הש"י אפילו אם לא היו מבינים בחכמתם תכלית המצות כענין עקידת יצחק, וז"ש ה' אלקי אבותכ"ם חסד יו"ד החכמה ומלא וא"ו הדיבור והמעשה, יוסף עליכם ככם שיתוסף עליכם גם כן אלקותו בדיבורי התורה ומצותיה מבלי התבונן בחכמה וחקירות, וזה תכלית שם ישראל ותומת ישרים תנחם.

ע"ד כה הגיעו דברינו להביא בכאן להטעים קושט דברי אמת ינשקם החפץ באמת אשר אליו אשא דברתי. ואתה הנלבב קורא נעים הפוך בהם והפוך בהם ותמצא טוב טעם ולא תתפתה מהבלים הבלי שוא ומדוחים וד' יהיה בכסלך להיות בר' מבטחך ותבלה ימך בעיון משפטי התורה ומצותיה הגשמיות כי זה כל האדם והוא חייך ואורך ימך בעולם הזה ובעוה"ב. ואי"ה ידובר בזה עוד בחזקת היד. ועתה

להעלותו עולה, וא"כ איך יתקיים המאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, אבל אברהם אבינו מגודל אהבתו להש"י לא שאל ולא התחכם בשכלו האיך אפשר שיתקיימו ב' המאמרים האלה, רק היה עושה כאשר צוהו הבורא ית' מבלי התחכם, ומסר מחשבתו לבוראו ית' שהוא יודע איך יתקיים הענין, וכי המצוה הזאת היא לטובתו. ביצחק אמר לו השי"ת [בראשית כו ג] כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה, והפלשתים גרשוהו וסתמו בארותיו ולא הרהר ולא שאל להבורא ית' הרי הבטחתי את כל הארצות. וביעקב ידוע גודל צערו אחר כל הבטחות שהבטיחו הש"י. הרי זה מעלת האבות שעשו כאשר ציום הש"י בדיבור ובמעשה מבלי התבוננות במחשבה להתבונן הטעם והקיום למאמרו ית', רק בטחו בו שהוא האומר והעושה המדבר ומקיים והוא היודע הטוב והמוכרח.

והנה זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל כשלחן הערוך הנה לא נכתב טעם למצות, לכל יתחכם האדם בטעם כענין שאירע למלך החכם, רק זה תכלית האדם לעשות כאשר צוהו הש"י ולמסור מחשבתו וחכמתו אליו אפילו אינו מבין, ואפילו משפטי התורה השכליות א"צ למנוע מהם מטעם הנימוס רק מטעם התורה היינו שכן צוהו הבורא, כי התורה היא שכל אלהי, והנפש הקדושה לא יגיע לה תועלת מחקירת החכמה הפלוסופיות רק מהתבוננות התורה ומצותיה.

וז"ש [דברים ד מד] וזאת התורה אשר שם משה, כשלחן הערוך, לעשות ולקיים מבלי חקירה פלוסופיות להתבונן למה נצטוינו במצוה הזאת, (הגם שיש ברדאי

הש"י תכלית הקרבה, והנם רחוקים ממנו הרחק מאד מאדם. וזה יתבאר מהשכל, ומדברי חכמים ז"ל בעלי משנה והתלמוד, ומן התורה.

אמונם מן השכל כי כל מה שתגדל מעלת האדם בן במעלת החכמה או העושר או הגבורה יתחייב יותר בעשיית התורה והמצוות בלב שלם, ואין עניינו אצל הבורא כענין חושב עצים אשר עלה למדרגת רואי פני המלך אשר לא יצטרך יותר אל מלאכתו הראשונה למצוא חן בעיני המלך, אבל אדרבה כי אחרי עלותינו אל המעלה עצומה מעלת החכמה או נהיה משועבדים בתכלית השעבוד לקבל עלינו עול התורה ועול מלכות, כמאמר ארון הנביאים עליו השלום (ג) הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא

חן בעיניך [שמה לג'י], וכבר הקדמתי כי מציאת החן היה היות צדיק תמים הולך בדרכי הש"י, וכן פי' לישראל שמע ישראל וכו' ואהבת וכו', ומה היא האהבה ושננתם לבניך (ג*) ודברת במ, וקשרתם לאות, וכתבתם, כבר ביאר תכלית הביאור בזאת הפרשה כי ואהבת את השם יתברך היא למדת התורה והדיבור בה תמיד ועשיית המצוות תמיד כגון תפילין ומוזוה, (ג**) היפך מחשבות אלה האנשים [הסוברים שהמצות הם הארה והכנה להשיג הסודות המשכלות] (ג) והשגת הסודות ההם הם התכלית, ואינו כן, אלא ידיעת סודות התורה הכנה והקדמה לראיה את ה' (ד) ולאהבה אותו אהבה תמידית דביקה בלתי מתפרדת. וכן ציוה יידי ה' רוד עליו השלום לבנו בצוואתו [דהיא כח ט] ואתה

מעין גנים

נחזור לדברי הרב: (ג) הודיעני נא את דרכך. חסר יו"ד, כבר כתבנו יו"ד מורה על החכמה כידוע למשכילים, והשכל מחייב זה כי היו"ד היא נקודה שממנה נצטייר כל האותיות, כן מכח השכל הפשוט מצטיירים כל המושכלות (ב).

החכמה רק להפקת רצונו בין והתכוון: (ג*) ודברת במ. כשבת"ך: (ג**) היפך מחשבות אלה האנשים. (חסר וכצ"ל הסוברים שהמצוות הם הארה והכנה להשיג הסודות המושכלות): (ג) והשגת הסודות. לפי דעתם חקירותם יקראו סודות: (ד) ולאהבה אותו אהבה תמידית. הרב ז"ל ייעד לנו לבאר מן השכל כי כל מה שתגדל מעלת האדם יתחייב יותר בעשיית התורה וקיצר במקום שהיה לו להאריך כי סמך על יתר חיבוריו שהאריך בזה. והנה ברור השפל הזה אשר נתעוותו אנשי חיל והפוקרים ניחא להם בהפקירא, וזה דרכם להלעיג על דברי חכמים ולבזו לשכל לימודיהם, ע"כ תתבונן יידי את אשר הארכנו לעיל.

והנה משה ביקש לידע דרכיו, היינו י"ג מדות של רחמים, והנה מלואי הוי"ה הם י"ג כנודע במילואים שונים, (דרוש נא כיום כספר ויקהל משה ובמאמר המילואים להרמ"ע) והמה מכוונים לי"ג מדות של רחמים וכן המה בגימ' תשכ"ד, מנין דרכ"ך בא"ב דאי"ק בכ"ר כ"א). והנה ביקש לידע דרכיו ית"ש ומדותיו כדי לקיים ההלכת בדרכיו מה הוא רחום וכו' מבלי התחכמות

ואביא לך ככאן מעט מדברי הרב הגדול נשיא ישראל בעל הגור אריה ואתה תתבונן ותצרף הדברים עם רכרינו ותמצא טוב טעם מן השכל, וז"ל הרב הנ"ל כספר תפארתו פ"ט, נבאר עוד השאלה הראשונה, איך יקנה האדם הצלחה ע"י מעשה התורה, אשר הלכו בדרך חכמי המחקר והם הפלוסופים יתנו שם ותפארת אל השכל וע"י המושכלות יקנה האדם תצחיות ויענא המעשים הישירים והטובים כמו תכונה וסולם אשר יגיע בהם אל המושכלות (וכשישיג המושכל שבוועתו, כבר אין לו מן הצורך במצוה ובמע"ט ויפטרו א"ע מן המצות) ומזה הסולם נפלו, ואנחנו תלמידי משה רבינו ע"ה קמנו ותתעודד ע"י תורת ה' ומצותיו. והעיקר אשר הביאם לזה, שזיה רחוק מהם שזיה המעשה הגשמי הצלחת הנפש הרוחני והגבדל, וזה לא רחוק לאדם שאפשר לקנות ההצלחה הרוחנית ע"י המעשים הטובים כמו התפלה והבקשה, ולרחם על הבריות, וצדקה, ולעשות דין ומשפט, ולארוח את עמיתו, ושלא לעבד ע"ז, ושלא לברך השם, ושלא לגזול ולחמוס ולשפוך דם ושלא ליקח שוחד ולגלות עריות וכיצא בהם, שהמצות כולם תכונה לנפש לזכך אותה לטהרה מפחיתות החומר, וצריך להשיב הנפש בפועל ולעשות אותה רוחנית ע"י זיכך הנפש ולהדבק בו יתברך ע"י העבודה אליו, שזוה תכלית ההצלחה כמ"ש [ש"א כה] והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך, והפך זה, האבדון, היא הכריתה ופירוד ממנו יתברך כמ"ש הכרת תכרת, ופירשו חכמים [שבויעות יג.] תכרת בענה"ב, נמצא השכר הוא הדיבק בו יתברך, והענתש הוא הכריתה ופירוד ממנו, ודבר זה ברור בלי ספק לכל אדם בעל דעת כי נפש הזאת שזיא מן הש"י צריך להשיבה

אל הש"י וכמ"ש הכתוב [קהלת יב] ישוב האדם אל העפר והרוח תשוב אל האלהים, ודבר זה אינו כי אם בטהרה מפחיתות החומר ומצרף ומזכך נפשו, וזה ע"י המעשים שסדר הש"י אל האדם בסדר השכלי והם זיכך נפשו ומקריבים אותו אל הש"י עד שהאדם דבוק בו ית', (הג"ה כמו שכתבתי לעיל כי המצות הם הרצון אלקי והוא ורצונו חזר וכשעושה המצוה הוא הפקת רצונו והוא רבוק ברצון וא"כ הוא משיב נפשו למקורה והוא תכלית התענוג נצחיי בהשאת הנפש ברצון המהוה כל ומקיימם ברצונו בין והתבונן עכ"ה), וכל דברים הטובים כמו הצדקה ולעשות משפט, דבר זה אין צריך לפרש כי על ידם הוא זוכה להצלחה אחרונה, וזה כי דברים ההם יש לו התדמות והתייחסות אל הש"י במה שאלו הדברים הם דרכי השם ית' שהוא עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ, והתייחסות הזוה הוא הדבוק בו ית' כמ"ש בפק דסוטה [י"ד:] אחרי ד' אלקיכם תלכו, וכי אפשר להדבק בשכינה אלא הדבק במדותיו, הרי כי התדמות אליו מה שאפשר נקרא הליכה אחריו והליכה הוא הדיבוק, כי ראוי התדמות בלי ספק להביא החיבור כאשר תמצא דברים הדומים יש להם חיבור יחד, והדברים אשר הם הפכים זה לזה אי אפשר שימצאו יחד ודבר זה אין צריך ראיה, וכמו כן הגזל וגניבה וניאוף ורציחה אין ספק שמביא הענתש הנצחיי מצד הזוה שכל אלו מתועבים ורחוקים בעיני הש"י כי הוא ית' עצם יושר, ובכל אלו שהם גזל וגניבה ורציחה וניאוף עולה אש בעיני הש"י, ואין ספק שמעשים אלו מביאים הרחקה מן הש"י, (הג"ה אל תטעה באלו הדברים שחלילה אין תקומה למפלתם, דדאי כאשר יקללו עונשם הראוי יזכו לחוות בנעם ד' כי הש"י חושב מחשבות

בני שלמה (פ) דע את אלהי אבך ועבדהו. התכלית, וכן הדין למאמיני החדוש (פי' לט בני") הנה עשה מהדיעה הכנה ומהעבודה כי כל הנבראים בראם לכבודו ולעבודתו,

מעין גנים

את האדם מן הטבע החמרות. עכ"ל הרב הגדול הנ"ל (כ).

התבונן נא בדברינו הנ"ל בהגהות ותבין דברי הרב שציקר הצלחה אחרונה והמביא את הנפש לשורשה ולמקורה ולמחצבה הוא דוקא ע"י המצות הגשמיות, כי הגם שהם גשמיות, חיות הנה ברצון הבורא, ועל ידם דיבוק הנפש ברצון, ומן ההכרח הוא לאדם שיתרבה נפשו ברצון מקור אשר ממנה חוצבה להתהלך לפני אלהיים (באור החיים כג): (פ) דע את אלקי אבך ועבדהו. ויש לנו כזה בכתובים ת"י בצוואת דוד, ואתה שלמה בני דע את אלקי אבך ועבדהו בלב שלם וגו'. כי כבר אמרנו (כד) שאנו אומרים אלקינו ואלקי אבותינו פירשו הש"י שהוכחנו אלקותו עפ"י החכמה והשכל, ואלקי אבותינו היינו כתי' אלקותו שיש לנו בקבלה מאבותינו מבלי התבוננות השכל. וג"כ זכור תזכור (כה) שהתבוננות החקירה באלקות נקרא עץ הדעת טוב ורע, כי עכ"פ צריך להטות הרעת לטוב ולהפכו להתבונן בכל חלקי הסותר אכן לפי שעה לכו ורעתו נוטה לטוב ולהפכו, משא"כ האמונה שהיא מצד הקבלה הוא בלב שלם מבלי נטיית הרעת, וז"ש דוד ואתה שלמה בני הגם שאתה שלמה בני המפורסם בכל מיני חכמה ויש לאל ירך לחקור האמונה במופתים עכ"ז דע את אלקי אביך הידוע לך בקבלה מאבך ולא תחקור בחקירה במופת ועבדהו בלב

בלתי ירח ממנו נדח, אבל כוונתו באומר עונש נצחיי ר"ל עונש שאינו מקבל הפסד כהפסד הגשמי כי הוא עונש רוחני לא ישוער בגשם עכ"ה). וכן העריות שהוא זנות והוא ענין חומרי ואין לו גדר קדושה הוא רחוק מן הש"י אשר הוא קדוש בתכלית הקדושה, ולכן ראוי אליו הכריתתו והפרידה מן הש"י.

והנה המצות האלו ועם שהם מעשים גשמיים באין ספק שהם קונים אליו ההצלחה אחרונה מצד דיבוק בו יתבדך כי הם צירוף הנפש כאשר יש לאדם התדמות לבורא, והחוסא בהם מביא אליו ענתש הכריתתו והפירוד ממנו ית'. והנה אלו המעשים הטובים [הגשמיים] מייחדים נפש האדם האצולה מן השם יתברך להוציאה מן הטבע אשר משותף האדם עם שאר בעלי חיים כאשר יש לו על ידי מעשים אלו דביקות בו ית' ויתעלה. ולכן אין בהם תמיה כלל איך המעשים האלו מביאים אל האדם הצלחה עליונה וע"י מעשה הרע מביא עליו ענתש נצחיי. וכן המצות שלא נדע טעמם באיזה צד הם הצלחת נפשו ויגנה בהם הצלחה עליונה, כבר אמרנו כי המצות האלו ראויים אל האדם מצד כי המצות כלם הם שכלית אלוהיות שכך סדר הקב"ה לפי הראוי אל האדם, לא מה שחייב שכל אדם רק מה שסדר הש"י בחכמתו, לכן הדבוק במצוה דבוק בשכלי והוא השכל האלקי העליון ועי"ז יש לו דביקות בו ית"ש ומוציאין אותו מן הטבע המשותפת ובזה נפשו צרופה ואז דבוק בו ית"ש, וראויים מעשי האדם בפרט להוציא

ללכת מחרה אל מקום פלוני אלמוני, וקצתם מצאו חן בעיניו ונתן להם סוסים טובים עד מאד, וקצתם אין להם בלתי אם גייתם הלכו לאטם עד שהגיעו למחוז חפץ המלך, ובעלי סוסים נתגאו בסוסים וכלי זינם בסיוול וכשמהה וכיפיו הסוסים ולא עלו ולא באו להשתחות אל המלך ולעבדתו כאשר צוה עליהם. כן אלה האנשים אחרי שהם מתפארים שידעו את השם בחכמתם פורקים מעליהם עול תורה ועול מצות מתנכרים לאביהם שבשמים, מלעיגים (1) ומשחקים במקיימי התורה והמצות בלבותם, עליהם נאמר [משל ל יא] דוד אביו יקלל ואת אמו לא יברך. נער הייתי גם וקנתי ולא ראיתי כי אם אחד למאה מהם עוסק בתורה ובמצות, ואף היחיד פוסח על שתי הסעיפים פעם יאחוז בספרי החכמה ויאמר בלבו זהו התכלית העליון אשר בעבורו נברא האדם, אעלה על במתי עב אדמה למלאכים אשר הם מכיידים את רבונם ואין להם לא ציצית ולא תפילין לא סוכה (1) ולא לולב, פעם זוכר את דברי שלמה [קהלת יב ג] סוף דבר הכל נשמע וכי כי זה כל

ולהם שתי בחינות, בחינת מעלתם מצד עצמם ובחינת מעלתם מצד עבודת יוצרם, וראוי שתגדל ותתעצם הבחינה השנית מן הראשונה כמו שאבאר ב"ה. אבל אלה האנשים לא חרשו בעגלות אמונת החרוש, כי הם למדו יסודות חכמתם מהכופר בחדוש בהשגחה, וכאשר נבנסו בחדרי התורה לפי דעתם, ורגליהם ממונפים מדעות הפלוסופים, לא יכלו ליטהר לגמרי ופנפו היכל המלך ה' צבאות, ועליהם נאמר [משל ל יב] דוד מהוד בעיניו ומצואתו לא רוחץ.

אמנם מדברי רבותינו ז"ל ע"ה אמרו [ברכות ז.] תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ודנו את עמי הארץ שנתגים כודונותיהם ואת תלמידי חכמים מזידים בשגנותיהם, אמרו והגד לעמי פשעם [שעיה נח א] אלו ת"ח ששגגות שלהם כודונות במעם אמרו ששגגת תלמוד עולה דרך, ולבית יעקב הטאתם אלו עמי הארץ שזדונות שלהם כשגגות [ילק"ש שעיה פ"ח רמז תצ]. ואני מדמה אלה האנשים לעבדים שצוה להם המלך

מעין גנים

ושכל אין מן הצורך לו לעשייה כמו המלאכים שאינם עושים שום עשייה בגשם ועיקר תכלית ההשגה במושכל. ואני אומר הלואי ילמרו דעת מהמלאכים ואז לא יצטרכו לחקירה האנושיות לחקור באם יש אלקי נמצא, מעולם לא שמענו שיחקור מלאך על זה, רק מאמין אמונת אומן בלא ספק, מה גם ששום מלאך אינו רואה כבודו ושואלים זה לזה איה מקום כבודו, עכ"ז אין להם שום ספק.

שלם, כי החקירה במופת לא נקרא עבודה בלב שלם כי תטה הדעת כרגע לטוב ולהפכו. הבן הענין מאד: (1) ומשחקים במקיימי. ר"ל הגם אותם שאין משחקים בפרהסיא אבל בלבותם משחקים שזה שטות מהם כי אין זה תכלית: (1) ולא א"ל. מה שאומרים שידמו בזה למלאכים הכוונה שסוברים שמעשה המצות הגשמיים לא יזעילו לתכלית רק להשיג המושכלות על ידם, ומי שמתבונן המושכל

האדם כי ההשכלה בזה נתנה למלאכים אבל בני אדם יתחייבו בתורה ובמצות.

אליכם אישים אקרא, מגלות ספרד אני אשר גורשנו בעונותינו הרבים והעצומים, ורוכ המתפארים בחכמה ובמעשים טובים כלם המירו את כבודם ביום מר, והגשים ועמי הארץ (פ) מסרו גופם וממונם על קדושת בוראם. ולטוש אתה המעיין את עין שכלך במשנה [באב ג יז] כל שמעשיו מרובים

מחכמתו למה הוא דומה וכו' [לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מעטין והרוח באה ועוקרתו והיפכתו על פניו וכו' אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מעטין ושרשיו מרובין שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונשבת בו אין מייזן אותו ממקומו שנאמר (ידיעה יז) והיה כעץ שחל על מים ועל יובל ישלח שרשיו וכו'], הנך רואה בעיניך מה שכתבתי למעלה כי ראוי שתגדל הבחינה השניה שהיא בחינת עבודת יוצרנו על הבחינה הראשונה שהיא

מעין גנים

וכבר ידעת הרבר המושג מצד השכל נקרא חכמה ולא אמונה, והאמונה היא למעלה מן השכל והחכמה היא בחינת כת"ר שהוא למעלה מן החכמה, וז"ש כת"ר יתנו לך ד' אלקינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל וכו', כמו שהמלאכים עובדים להבורא ית"ש בבחינת כת"ר למעלה מחקירת החכמה, כמו כן עמך ישראל אין מן הצורך להם לחקירה, כי נטוע בלבם אמונת אומן בטבע מאבותינו הקדושים נתנה למורשה, וכבר ידעת כי חכמה הוא בחי' יו"ד, ואמונה בחי' כת"ר הוא קוצו של יו"ד, ומזה תתבונן ותשכיל ותדע מה שצפה בלעם וירא משם קצ"ה העם [במדבר כב מא] הוא בחי' הקוצ"ו היינו אמונה שלהם ואז לא יכול להם, הבן הדברים: (פ) מסרו גופם וממונם. אני הקטן בדעת אמרתי טעם לדבר, דהנה אחד היה אברהם ראש ייחוסינו נולד בין דוד הפלגה עובדי ע"ז ולא היה לו אז אב ולא דב ללמדו מציאות הבורא יתעלה וגדולתו, והנה היה בהכרח שיעמוד על מציאת הבורא בחקירה והבין

וחקר עד שאמר שאי אפשר שתהיה הבירה בלי מנהיג עד שהציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה, והנה מגודל תשוקתו לעבודתו אמר הש"י [בראשית יח יט] כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' וגו' כו].

הנה יש להתבונן דלפי משפט הלשון היה מהראוי לשיאמר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו שישמרו דרך ד', ומדקאמר ושמרו משמע דבר נוסף בפני עצמו על האמור, אך הוא שהש"י הבטיחו אשר הוא יצוה (ר"ל יחבר) את בניו אחריו ושמרו בודאי דרך ד', שכל מי שהוא מיוחס לזרעו של אברהם הרבר הזה כבר ירושה לו בטבע מאברהם אבינו אמונת אומן להאמין אמונה שלימה מבלי חקירה ומופת, א"כ העבודה שהוא לנו מצד האמונה ירושה מאבותינו עד אברהם אבינו שהציץ עליו בעל הבידה הוא מצד א"ס, ואין לאמונה זו סוף ע"י שום מכירת, משא"כ האמונה הבאה מצד השכל האנושי באה מצד בעל גבול וסוף שלהאמונה זו גבול וסוף ע"י איזה מכירת וכיוצא, הבן הדברים וקשרתם על לוח לבך

מעלתינו, וכאשר יהיה כן או יתקיים החכם בחכמתו ותגדל תפארתו, שקול הוא כנגד עשרה אלפים מישראל כי נמצאו לו מדרגות רבות מן החכמה ולפיהם עבד את בוראו, נשתמש מן הסוס המפואר והבלי זיץ היקרים ועצומים להלחם מלחמת אדוניו מלך מלכי המלכים הקב"ה ועל כן ברכו בתכלית הברכות ודימהו לעץ שתול על מים וגו', ואם ח"ו היה להפך כי נתעצמה בחינת עצמו על בחינת בוראו כי חכמתו מרובה ממעשיו, חכמתו תהפך לו לאויב היא תלחם בו כי לא מלא חוק היצורים אשר נבראו לכבודו ית', הלא תראה שדימהו לאילן שענפיו מרובים ושרשיו מועטין אשר סבת מפלתו רכוי ענפיו, ואילו יתמעטו ענפיו או טוב לו והיה קיים, כן עמי הארץ המכירים את בוראם על דרך הקבלה לכד ולהם שרשי מעשיהם הטובים, נתקיימו לפני השי"ת ועמדו בנסיונם כי כבר מלאו חוקם כפי חכמתם המעוטה כי נתעצמה בחינת בוראם על בחינת חכמתם, אמנם אלה החכמים בעיניהם אשר רבו ענפי חכמתם ולהם שרשים מעטים, כאשר בא רוח סערה רוח הגלות והגירוש הפך אותם על פניהם ועקרו מאמונתם ומתורתם וקללו וכו' ופנו למעלה ואמרו מה שדי כי נעבדנו. וכבר פירשתי זאת המשנה במקומות רבים כי רבו מאד שרשיה וענפיה במשל הנכבד הזה (ט) ודי במה שכתבתי בזה החיבור.

אמנם מדברי תורה הוא מבורא מאד כמו שכתב החכם [פי' חכם א' שהיה מן הדמ"ס וכתב ער דך והקדיה] עברו ושוכו משער לשער בכל כתבי הקודש ותמצאו כי לא נתהללו השלימים על חכמתם כי אם על עשותם רצון יוצרם ביושר לבותם. ופקח עיניך בני וראה החוט השערה של משה רבינו ע"ה במי מריבה אשר לדקותו וקטנותו נלאו עיני המפרשים לדאותו ועדיין הם מבחוץ ולא מצאוהו, כעבות העגלה פשע דוד המדבר בענין המרגלים אשר פקפקו בכל הנסים ואמרו (י) נתנה ראש ונשובה מצרימה, ומי גרם זה הלא רוב חכמתו בעבודת בוראו כי התקרב אליו יותר מכל נברא על כן נתחייב בעבודתו יותר מכלם. ומי הכה את המלך שלמה ע"ה אשר כתב עליו הפסוק [מ"א י"ז] או יבנה שלמה, בעבוד שלא מיחה בנשותיו הבנות במה וחשבה כאלו הוא עצמו בנאה [שבת נ"ז:] עד שהיה זה קצת השחתת מלכותו וסבת השחתת ישראל ואכזר מלכותו בנוי לתלפיות, הלא ענפי חכמתו אשר רבו למעלה ראש מכל החכמים אשר היו לפניו, ולא עמדו שרש מעשיו הטובים והבנין העצום בנין בית המקדש וחיבור ספריו משלי קהלת ושיר השירים כנגד ריבוי ענפי חכמתו אשר כבר מאד משרשיו, ולא היה כדוד אביו ע"ה שהיו שרשיו מרובים מחכמתו, האמנם כי להיות המעשה ההוא ר"ל בנין הבמה בנין זולתו ולא

מעין גנים

ותעמיק בדבר ותשכיל ותדע: (י) נתנה ראש. ר"ל ולהם נתכפר ומשה רבינו ע"ה נענש ע"ז:

ותראה נפלאות: (ט) ודי מה שכתבתי. הנך רואה דברי הרב בזה דברים ברורים למבין אבל תתבונן גם בדבריני בהג"ה הנ"ל

בין עצמו, נפל ולא הוסל [פי' ענש רק בגולה
לא טיהר למי חיו] כי השם סומך דו, אמרו
חכמים זכרם לברכה [תנחומא מצדע פרשה א]
בקשו חכמים למנות שלמה עם אחאב וירבעם
(י"א) יצאה בת קול ואמרה אל תגעו במשיחי,
וכבר בארתי זה הענין בחרכה מקומות ולא
באתי עתה לדרוש כי אם להביא ראיות
ברורות לעיני מי שהוא מוכח בסגורי המינות,
כי אפיקודים ישראל כל שכן דפקד טפי
[סנהדרין לה:], מי גירש את דואג ואחיתופל

משני עולמות [סנהדרין ג:], עם היות דואג
מגדולי הסנהדרין ואחיתופל שהיה דברו
לדוכי חכמתו כאשר ישאל איש בדברי
האלהים, הלא רבו ענפי חכמתם אשר גדלו
וגברו על שרשי מעשיהם הטובים. ומי יחש
ויתפקד כנגד מה שהזכרתי בפרק הזה כי אם
בנים כחשים בנים סודרים בנים לא אמון במ
המלאים נאה וגאון תועבת השם, עליהם
נאמר [משלי ל ג] דוד מה רמו עיניו ועפעפיו
ינשאו.

מעין גנים

דלמטה אזי יענש ר"מ דלא אתמר הלכתא
משמיה, וכאשר נפסק בב"ד שלמטה דלא
יענש ר"מ כי תוכו אכל וכו' נפטר ר"מ
מאותו העונש, כי כל הנהגה של עולם
העליון היא ע"י התורה ולומדיה. (כח).

ומן התימה אחי במעשה שדברנו מקודם
שבקשו אנשי כנה"ג למנות את שלמה
עד שבא דיוקנו של אביו ונשתטחה לפניהם
ולא השגיחו ובאה אש ולחכה ספסליהם
ולא השגיחו יצתה ב"ק ואמרה להם חזית
איש מהיר וכו' ולא השגיחו עד שיצאת ב"ק
ואמרה המעמך ישלמנה וכו', הנה תחבונן
אם היה הדבר הכרח להם ע"פ חכמתם
ותורתם למנותו, ע"כ לא השגיחו בשום דבר
ולא בבת קול כי קיימ"ל אין משגיחין בב"ק
כי לא בשמים היא, א"כ למה השגיחו בבת
קול שני, אך הוא שאמרה להם הב"ק ראה
מן התורה דכתיב המעמך ישלמנה וכו' או
השגיחו כי כתורה יעשה, אכ"מ להתפשט
באורך וברוחב בענין הזה רק אגב אורחא
יצאתי בכאן להשכיח בינה עד היכן מגיע
מעלת התורה ולומדיה. מזה תוכל לשפוט

(י"א) יצאה בת קול. הנה המאמר הזה בדברי
רז"ל צריך ביאור בעומק הדבר. דצריך
להתבונן מי ביקש זאת מידם למנותו ולמה
לא השגיחו על דמות דיוקנו של אביו (ז)
אבל אכ"מ לבאר הענין, אבל עכ"פ זאת
אערוך שתחבונן בה כמה גדלה מעלת
התורה ולומדיה עד שהנהגה עליונה
מתנהגת כפי גזירתם ע"פ התורה, דהנה
נראה מהבת קול ומהשתטחות דיוקן אביו
דאלו ח"ו גזרו אומר להלכה למנותו היה מן
ההכרח כביכול בגבהי מרומים לקיים
דבריהם, ע"כ השתדלו מן השמים לבטלם
מדבריהם. וכן תמצא בגמרא [תניינא טו:]
דאשכחיה ר' פלוני לאליהו ושאלו מה עביד
קוב"ה, וא"ל דאמר תורה מפומייהו דכולהו
רבנן ומפומיה דר' מאיר לא אמר על דלמד
תורה מאחר, ואמר ליה הא ר"מ רמון מצא
תוכו אכל קליפתו זרק, א"ל אליהו השתא
קאמר קוב"ה מאיר בני כך הוא אומר וכו'.
ואם עיני שכל לך תקומם מרעיד וכי לא ידע
קוב"ה ח"ו מעיקרא שר"מ רמון מצא תוכו
אכל וכו' עד שאמר כן ההוא תנא, אך הוא
דקודם דאפסיקא הלכתא כך בחכמים

אביתר לאליהו ואמר ליה מאי קא עביד קוב"ה, א"ל קעסיק בפלגש בגבעה ומאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר וכו' עיי"ש. הנה תראה שהוכיח אביי דר' אביתר גברא רבא על שכוון הדבר לאמיתו הגם שהוא דבר קל, ולמה לא הוכיח בפשוט שהוא בר סמכא מדהוי ליה מדריגת גילוי אליהו, מזה תתבונן דמכל זה אין ראוי להיות בר סמכא בשכליות התורה, כי היא עלתה על כולנה היא המשיבת נפש לשורשה ולמקורה ולמחצבה, היא המוציאה את האדם מן החומריות לשומו עליון יותר ממלאכי השרת (כ"ט). ואם בעל נפש טובה אתה תעשה דברינו אלה עטרת לראשין ע"כ הג"ה ועתה נחזור לדברי אור החיים:

נצחיות הצלחת הנפש ע"י עסק התורה דייקא כיון דגם בעוה"ז עוסקי התורה שופטים שכרי הנפשות ועונשם בעוה"ב והש"י שומע בקולם.

והנה זה ימים כבירים למדתי דעת מדברי רבותינו שעסק התורה לכיון הלכה לאמיתה אפילו בדבר קל הוא גדול ונכבד מכל המדריגות היינו מהשגת רוח"ק וגילוי אליהו. דהנה אמרו רז"ל בגיטין [ו:] דאמרו לשם הלכה כר' אביתר, אמר ר' יוסף מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא והא א"ל אביי וכו' דא הוא ר' אביתר דאסכים מריה על ידיה (ופרש"י גלות לו סוד לכיון הדברים על אמיתתם) דכתיב ותונה עליו פלגשו ר' אביתר אמר זכוב מצא לה ר' יונתן אמר נימא מצא לה, ואשכחיה ר'

הגהות הצבי והצדק

שמח לבי בקרבי על דבריו וטובא איכא למשמע מהרבר הזה לכל בעל נפש, דהעבר הנאמן אין לו לבקש טענה לעצמו לפטור את עצמו ממצותיו ית', הגם שידמה בדעתו וימצא איזה טעם למצוה ולפי הטעם שמצא ימצא עת שאינו נוהג הטעם הזה ועל ידי זה יבוא להפר חוקי התורה אשר מזה נתפקרו הפלסופים שכרו טעמים מלבם למצות הש"י וכאשר מצאו עת שאינו נוהג הטעם אשר ברו מלבם בשכלם המזוהם, התיירו להפר חוקי התורה עד שיצאו מכלל כל חוקי התורה, וכאשר אידע לאפלטון ראש הפלסופים שנתן טעם לאיסור אשת איש שיבאו בני אדם לחלאים רבים בהתעורר הכחות והטבעיות של בעלי אומנות זו בבעלי אומנות אחרות וגם יבאו לקטטות ומריכות, עד שהתיר לכל בעלי אומנות אחת שיהיו להם נשותיהן

(י) הם משה מיני ערב רב כמבואר בזה"ק ח"א כ"ה ע"א וסימנך גנ"ע ר"ע

(יא) בענין זה כתב באגרא דכלה פ' נח וז"ל, הנה ראיתי בדברי קדשו של הרב הק' בעל אור החיים וצוק"ל שהרגיש בזאת הקושיא למה לן לידע מה עשה ד' תחבולה להשקיט המים, וכתב הוא ז"ל להיות המים נצטוו ציווי מאת הש"י לנהוג בהתגברות, הנה עשו מצות הש"י הגם שכבר נמחה כל היקום נהגו בהתגברות לקיים ציווי הש"י כי אין להם לבקש דרשות לדרוש מדעתם דבר נגד ציווי הש"י, היינו שידרשו מדעתם כיון שכבר נמחה כל היצור שוב אין מן הצורך למצות התגברות, רק עשו שליחותם הגם שלא ידעו עוד מה טעם לזה, עד שהש"י שלח רוחו אליהם שכבר כלתה מצותן אזי נחו שקטו, עד כאן דבריו הטהורים. והנה

פרק שלישי

להודיע השיבוש הגדול אשר נשתבשו אלה האנשים
בחושבם כי דרך ה' היא חכמת המבוע.

בחקירתו יותר ממה רבינו ע"ה בתורתו, כי לולי ספרי תבונתו ומחקר שכלו נשאר במחשך שכלינו ולא יצא לאור ממחיצתו, וכמעט דימה זה לסברת הנוצרים באמנם כי כל הצדיקים היו יורדים ואובדים עד בא משיחם וכפר עליהם במיתתו עכ"ל, ואם חכמת הפילוסופים היו שלימותו ותפארתו מדוע היו מבלים חכמי המשנה והתלמוד ימיהם בדיעת שרשי המצוות ודקדוקיהם, ואמרו דרך צחות [מנחת צפ:] כי הותר לאדם ללמוד חכמת חיצונית בשעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. ומדוע רמה אותנו התנא באמרו [אבה פ"ה טא] בן ה' למקרא וכי הפך בה דכולא בה וכו' ומדוע מנעונו מדרכי השלמות, א"כ סדריהם נפלה עפרה ראשית והושלכה לארץ תפארת ישראל ונתנה לאדום, אמרו ז"ל [איכה רבתי פ"ב י"ג] אם יאמר לך אדם אין חכמה באדום אל תאמן (ג) שנא' והאבדתני חכמים מאדום יש תורה באדום אל תאמן שנא' מלכיה ושריה בנים אין תורה. וידוע כי כל חכמי ישראל המתחכמים בזמן הזה באלו החכמות אינם מניעים לקרסולי חכמי אדום.

כשהגיעו אלה האנשים להשיג החכמות החיצוניות חשבו כי ידעו נקודת האמת בעצמה, והם לא ידעו את מקומה, והבינו מאמר משה רבינו ע"ה [שמה ל' ג'] הודעני נא את דרכך, חכמת המבוע אשר היא הכנה לחכמה האלוהית. וכן פירשו מאמר דוד ע"ה [תהלים ס"ד] דרכך ה' הודיעני, כי היא השאלה בעצמה ובלשונו, ואמרו (ה) כי מאלה השיגי חכמות יודע הש"י והיו התכלית העליון המבוקש מאת כל נוצר [פי' לדעת המדבר זו היא כוונת רבינו הרמב"ם במ"ג ח"א ר"ש פ"ד ולא היא כמ"ש המפרשים]. אוי לאנשים שקב שומעות אוי לו לפה קדוש שלמד תורה קדושה אשר אמר הדבר הזה, וכי משה רבינו ע"ה שנצח את פרעה ואת חכמיו ועשה עשרה נסים במצרים וקרע את הים לשנים עשר קרעים והבי השי" עמו פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו היה שואל מאת השי" בתחנון ובתפלה שידיענו חכמת המבוע אשר היו חכמי יון בקיאים בה מקמנם ועד גדולם.

וכבר השיב עליהם חכם אחד זה לשונו, א"כ לפי רביהם התעלנו אריסטו

מעין גנים

היינו לעתיד ב"ב, עכ"פ מוכח מזה שיש כעת ביניהם חכמים מחוכמים בחכמות החיצוניות (ז):

פרק שלישי

(ה) פי מאלה. היינו חכמת אלקית וחכמת הטבע: (ג) שנאמר והאבדתני חכמים.

וחכמת הטבע, יקשה הפסוק לא עשה כן לכל גוי, וכבר צעק עליהם החכם ויל ודע ומר בזה ברוד הלזה הנבוה נמצאו בעמי רשעים שועלים מחבלים כרם התורה ויקריבו לפני ה' אש ודה ויהיה כקרא היהודי שלש דלות וארבעה בספרי הנביאים קרעוה (ד) כתעד לשונו עד תום כל המצילה, מלעיג על המצות חולק על הקבלה, הפך ההגרים והתגרים המחזיקים בחוקי דתם החלושה באסמכתות חלושות והיקשים מזוייפים, והנה אלה הנבלים (ה) להפסד דעותיהם ודוע מדותיהם רעים וחטאים מהם, עד כאן.

עוד אומר בזה הפרק (ג) והפרש [פי' יוחזק] אשר בן חכמי ישראל לחכמי האומות באלה הידיעות, וכל המקרא והמשנה והתלמוד לפי דבריהם מונעים ומעכבים מלהשיג המעלה הזאת. איני יודע אם נפל טעות בספריהם בפסוק מגיד דבריו ליעקב וכי לא עשה כן לכל גוי, והם קורים מעלים דבריו מיעקב, כי בני אדום אשר אין להם עסק משנה ותלמוד חכמו באלה החכמות ובני ישראל בעסקם כל ימיהם במ לא נשאר להם פנאי למעום דבש החכמות ומתיקות דברי הפילוסופים. ואם הם קורים במקום חוקיו ומשפטיו חכמת האלהות

סעיף גנים

וספריו אסורים לכא בקהל ה' עד עולם, כאשר כבר צווחו גאוני הזמן ברוד שלפנינו וכרוד הזה יוחקו לחיים: (ו) להפסד דעותיהם. כבר הודעתך ירד הקורא שכל מגמתי בקונטרס הזה להרעים בקול רעם על המורדים אור הללו הפורצים גרר עולם וכלידי נכרים ישפיקו, ובפרט בדורותינו אלה עקבות משיחא גמר הכירוד כתות הערב רב, ערב להם לחם שקר חכמות החיצוניות ועפ"י הרוכ התחלה הוא מחמת לימוד לשונות הנכרים ולכישות מלבושי הנכרים כי זה הוא התחלה לאפיקורסות. כי הנה עם ה' אלה מחריבים להיות מצוינים במלבושיהם ולשונם כמו לגיון מלך אשר לכדו נפקר, וע"ז נצטוו ולא תלכו בחוקות הגוי וכו', ע"כ הבאתי לך בבאן דברי הרב הגאון מהר"י עמחן מ"ש בסדור התפלה שלו [בחלק שער השלכת לתורש אב חלון ו הנקרא "חלון המצרי"] בענין מלבושי הנכרים

(ג) והפרש. תתבונן מ"ש לעיל [פי"כ אות א'] בשם החסד לאברהם היות ישראל הם פנימיים להם שייך החכמה הפנימיות, והאומות נשמתם מהחיצוניות ולהם שייך חכמת החיצוניות, אם כן בטעות ישראל ח"ו מהפנימיות אל החיצוניות זה זה לא נשאר כידו, כי מהפנימיות נטה ועד החיצוניות לא בא כי אין לו שייכות בזה בסגולת נפשו עי"ש: (ד) בתער. ר"ל מהפכים דברי אלקים למינות ומזוייפים דברי נבואה לחפאות דברים אשר לא כן על ד' אלקינו, כאשר בעיני ראיתי הכת הארורה הזאת זה דרכם כל היום. והנה כדורותינו רבם המובהק להם (א) (בוודאי אשו לא כבה ותולעתו לא הומת על שהחטיא את הרכים וגילה פנים בתורה בעזות מצח שלא כהלכות דת ישראלית) העתיק התג"ך ללשונות נכרים והפך ובלבל הדת עד שאפילו האומות מבינים שיצא מכלל הדת,

חשכה עיני ורב יגוני, בהגיגי תבער אש דברתי
 אני, עם לבי המור תאנח הלא תצדיק דין קוני,
 כי סותר הקודם היא סתירת בין זקנים לעשות
 תמיד לאבילי ציון זכרון בין עיניהם, הוליד
 סותר ותמשך בחיוב, רצוני לומר סתירת מעמד
 ומצב התורה בכלל, כי מזה נמשכו כל שאר
 הרעות, שהמון עם רובו ככולו אין עיניהם כי
 אם להתדמות לבני נכר וללכת בחזקתיהם
 ובדרכם נפשם חפצה, לזה כל מגמתם יגיעם
 וטרחתם, ורדיפתם אחר הממון למלאות
 טאתם, אף אם לשאר מנהג אבותיהם בידיהם
 מצות אנשים מלומדה, (קרוב ה' בפיהם
 ורחוק מכליותיהם) להחזיק בכלי חמדה
 והחמדה ומסובדת גם בעיני כל העמים
 יהודעים ומכירים כבודה וחוקרים ודורשים
 בה הלאי וכ', לולי זאת אולי היו רבים מעמי
 הארץ משליכים עלה מעליהם (בעוה"ר
 נתקיים הדבר כזה"ו), כאשר יעיד ע"ז גדל
 חשקם להתערב בגוים וללמוד מעשיהם,
 ומתקנאים בהם להתנהג בקשטי מלבושיהם,
 הם ונשיהם ביהם ובנותיהם בדיק גדול (בכל
 מוד"ע חדשה) מחמירין על עצמן ומדקדקין
 בהם יותר מהעמים והם המחדשין אותן,
 ולעולם תראה אפילו משרתת יהודית לזבשת
 מיד מלבוש מוד"ע חדש בהתחלתו בטרם
 נתפשט בין המון עם הארץ, וכל בגדי צבענים
 חדשים עם יענים אינם מספיקים להשביע
 תאוותן וחמדתן, לראיה בס להטב אליהן עיני
 כל רואיהן, אבל יותר מזו עושין הזכרים
 ונקראין בעם יהודים המנלזין פאותיהן
 להתדמות לנקבות ועוקרין כעשרה לאין
 מתורת משה בכל יום בגילוי פנים, וכן מהדרין
 אחר מלבושי נכרי ופאה נכרית על ארפך היותר
 שלם האפשרי מה שאינם מדקדק אפילו הנכרי,
 הכזה היו ישראל תמיד מצויינים, הבזה יהיו
 ניכרים לעם ה' כלו זרע אמת קרוין בינם.

ולשונות הגוים וכענין לימוד הפלוסופים
 הסכת ושמע ז"ל הגאון, חלון השביעי הזה
 חלון המצרי נקרא, מן המצר קראתי י"ה צר
 ומצוק מצפון מצאתי (היינו היצה"ר הנקרא
 צפוני כמד"א ואת הצפוני ארחיק מעליכם)
 ממול מכמ"ש יפקוד כלי כליו (מכמ"ש ר"ל
 מלשון נתעפש וכילי כליו היינו מחשבותיו,
 והכוונה למקום הרע והעיפוש היינו לנפש
 הבהמית יפקוד מחשבותיו) רעים וחטאים
 לד' אל מקום פלתי אלמתי, שכול ואלמון
 כתומם באו לבלע ולהשחית נחלת אם
 ישראל ולאכול דגני, ואתיצבה על מצור
 להעגיו מן החלונות לבנות דיו"ק להרחיק את
 הצפוני, מהבית ירושלים ובן גרני, אם אשכחך
 ירושלים תשכח ימיני, אם לא אוכרך תדבק
 לחכי לשוני.

שמעתי אחי ועמי בני אל חי היושבים
 בחושך הגלות הצרפים בכור עוני, גם בני
 אדם גם בני איש יחד עשיר ואבינו, חכם
 וטל פתי ואיש המוני, הקשיבו והאזינו מענה
 לעוני, איך לא נשמרתם מכלי המשחית אשר
 ביד האורב האויב הכולל גולל קלתי, שתיים
 הנה קוראותיו העוד והשבר הקטנס הנכרי
 והלימוד החיצוני, הן הנה היו לבני ישראל
 למטר מעל בד' מנעריהם להתאות לדרכי
 האמורי המואבי העמוני, כמעשה אשה וזה
 משלשת משרכת דרכיה לאחור ולא לפי,
 ארהבת זרים ואמרה אחריהם אלך לאכול
 לחמם סמא באוני, להשביע הכח התאוני,
 לרעות עצמי ולזון עיני, להגדיל ולחדש תמיד
 חשק שטוני, על כן גלתה מעתי, ביד אשר
 עגבה עליהם הלכה שבי הפשיטה בגדי העני,
 ותהיה צרורה אלמנות חיות מאז ועד עתה זה
 שבתה הפולמית משולמ"ת בת חזר"ץ משפטה
 ליצ"ד ושל"ס וגנ"י, תמהתי מראות על אלה

(הג"ה. יותר מזה תתפלא ותבין-היאך הקליפה היא מייפה דוקא דברים האסורין עפ"י התורה, דהנה תראה דכר הדור [פרוך] בעוה"ר נתייפה בעיניהם דוקא הרבר הנאסר, דהנה עפ"י התורה הזכרים מבני ישראל מחוייבים להניח פיאות הראש מן האוזן עד המצח, זה למצוה, ואחורי האוזן וממול העורף נאסר להניח השערות משום מגדלי כלורית דהיא מדרכי הגוים, והנה תראה דהשרצים הללו נתייפה בעיניהם לגדל הבלורית ולגלח פאת הראש וגם את הזקן יספה, והנקבות מבני ישראל נאסר להם ע"פ התורה לגלות שערותיהם שער באשה ערוה, וברוחק התיירו לבתולות לילך פרועות ראש לפעמים ואין בזה היתר גמור, ופרעות לגמרי בגילוי שערותיהם נ"ל דבאסור קאי, והנה בעו"ה נשתרכב המנהג הרע שהולכין הבתולות כדרך בנות עמא דארעא ומגדלות שער כלילות פיאות הראש אשר זה ודאי באיסור הוא, והנה בכל אלה אין כאן תאוה בתולדות טבע האדם ומאין ולאין יתייפה בעיניהם דוקא ההיפך, אין זה כי אם הקליפה מייפה דוקא הרבר הנאסר ע"פ התורה, כי זה הדרך להניח כל דרכי התורה, והיום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו תלך אל החכמות החיצוניות וכפור בתורת משה, וכן הוא בענין הבגדים ערבו להם מלבושי סחכות העשויין כמלבושי הגוים ומואסים כמלבושי יהודית אפילו בגדי צבעונין, וכן הוא מסיתו לאט לאט עד שפורק מעליו לגמרי עול התורה ומצות בשאט בפנש, חוץ האיטור דאורייתא שנצטוינו ולא תלכו בחוקות הגוי וגו', אבל הוא סיבה נמשכת מרעה אל רעה עד שמתיד אל עצמו לאכול נבילות וטריפות

ולבעול בת אל נכר ויאמרו לאל סוד ממנו דעת דרכיך לא חפצנו.

ואמרת ע"ז דרך צחות בפסוק גרס"ה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת [תהלים ק"ט כ.]. דהנה בחשבון המצות כסדר התורה במצות ל"ת, ולא תלכו בחוקות הגוי הוא מצוה רס"ג (הוא הסג"ר לכל יבא לנגוע בקצה איסור התורה), והמצוה ת"ע הוא לא תאכל כל תועבה, כל דבר שתעבתי לך, והוא איסור כולל על כל איסורי התורה (הגם שלא זו קאי על פסולי המוקדשין וכיוצא), וז"ש גרסה נפשי הנפש שלי מצוה הרס"ג (הה"א לבסוף הוא לפעול עומר) לתאבה אל משפטיך בכל ע"ת, בכדי לתאב ולהכזות את הנאסר לי בכל עת היינו הנאסר במצוה כוללת שהוא בחשבון ע"ת היינו כל תועבה דבר שתיעבתי לך, כי באם אינו שומר מצוה הרס"ג יבא לכל תועבה.

דרוש נא כיום בספר הזוהר וישב [קפ"ט ע"ב] וז"ל, ר"ח אמר אחר הדברים האלה וגו', אחר הדברים בגין דיוסף יחב ליה דוכתא לקטרגא, דהוה יוסף מסלסל בשעריה, ואתקין גרמיה וקשיט ליה, כדין אתיהיב דוכתא ליצר הרע לקטרגא וכו', וז"ש ותתפשוהו בבגדו לאמר שכבה עמי, ותתפשוהו בבגדו, בגין דכר שליט יצר הרע עליה דבר נש אתקין ליה, וקשיט ליה לבושו, מסלסל בשעריה, הה"ד ותתפשוהו בבגדו לאמר שכבה עמי, אתרביק עמי, מאן דאיהו זכאה אתתקף לקבליה ואגח ביה קרבא, מה כתיב ויעזוב בגדו בידי וינס ויצא החוצה, שביק ליה ויתתקף לקבליה ויערק מיניה בגין לאשתזבא מיניה ולא ישלוט עליה עכ"ל (א). ומדברי רבותינו בתלמוד הלא תראה שאמרו שבזכות זה

(עשרה עשרה הכ"ף מכריע לחובה). גימ' תרי"ג מצות של תורה ח' של דבריהם ל"י, רצוני לומר שכולם תלויים בשמירת העשרה הנ"ל (הג"ה עיין בהג"ה הסמוכה) ובביטול אלה כולם נמשכים אחזריהם.

כי העובר אפילו מצות לא תעשה אחת בשאטט בנפש, הרי הוא מין וכופר בכל התורה כולה, וחמור מהנכשל בעוהה של כרת מחמת שיצרו תוקפו ויש לו תקנה בתשובה, משא"כ המרים יד אפילו באות אחת מהתורה ומחלל שם שמים בפרהסיא שאין תרופה למכתו והוא אפיקורס כמ"ש הר"מ ז"ל נפ"ה מהלי רעות (הג"ה ודינו כל הקודם להרגו סליק מזיק ומשחית מן העולם) והוא דבר מבואר מעצמו, וכל שכן הללו מושכי העון כעבות העגלה ע"י התשוקה נמרצת להדמות לבי נכר, הרי בלי בשה מעידין על עצמם שאין להם חלק באלקי ישראל, וממילא עבירה גוררת עבירה, על אודות הרעה הזאת מאחרת, [לשון הכתוב ש"כ יג טז], שעי"ז מוצא היצה"ר פתח ופתח להקל ראש בנשג"ז (עמ"ש בהג"ה הסמוכה) הקל בעיניהם מאוד, דבר שנצטער עליו אותו צדיק עזרא וסייעתו, והרעישו עליו העולם עולי הגולה בהתעוררות גדול שלא נשמע כמזה לנביאים הראשונים על ג' ענות שהם ביהרג ואל יעבור, לא מצאנו מי שמרס שער ראשו וקטו וחבט ראשו בקרקע ברכה ומתנפל בתעניות ושקו וקודע בגדו ומעילו, כאשר עשה עזרא על הדבר הזה ל"י, הבלתי נחשב כלום בעיני האנשים ההולכים בשירות לבם הזונה, יכרת ד' לאיש אשר יעשה ער ועתה, בידעו כי הוא הסרסור לסור מאחרי ה' ולעזוב בריתו ולכפור בתורתו.

נגאלו אבותינו ממצרים שלא שינו את שמותם (נדבר מזה אי"ה) ולא שינו את לשונם ולא שינו את בגדיהם [כמ"ד יג יט], ויהי שם לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מצויינים שם [ספרי פ' תבא פ"ה] היינו שהיו נכרים לעם בפני עצמם שלא התרמו לדרכי הגוים לא בשמותם ולא בכגרים ולא בלשון. הנה הטרחתי את עצמי עמך בדבר הזה הגם שאינו מכוונת החיבור כי כוונתי בכוננת החיבור רק להרחיק חכמות חיצוניות, עכ"ז הא בהא תליא. ע"כ הירא את דבר ה' ירחיק את עצמו ואת בניו וכ"כ לכל להתדמות לגוים, ולהיותן מצויינים בשם ולשון ומלבוש ובשום ענין, ואז יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו. ועוד נדבר מזה אי"ה עכ"ה ל"י):

ולמען ידעו השוגגים ויתחרסו על העבר ויכלמו מעותים לא נעלים מהם חומר העניינים. ונבאר מה שאמרת ממספר קרוב לעשרה במינינים, ואמנם ידוע שהמקיף פאת ראשו (כמו שעושין) ע"פ הרוב המשימים פאה נכדית בראשם, כרובם כן חסאו בזה, אם אמנם יש נהרין שלא ליגע באיסור תורה זה אלא שאינם מדקדקין לדעת עומק הדבר עד היכן מגיע) עובר בעני לאוין, ואם גם את הזקן תספה, נספו חמשה לאוין הרי שבעה, ולא דלא ילבש גבר שמלת אשה שאפילו המלקט שערה לבנה מותר שחזרה עובר בזה יש כאן שמתה, ועוד בה [נחת כפלה] עשירה היא אזהרת ובחוקותיהם לא תלכו, ולא תלכו בחוקת הגוי, ושבה והיתה לבאר הלשון שנשתמשו בה באמרינו כעשרה בכ"ף הדמיון, לפי שהן תשנה נראין כעשרה מלבד המ"ע ואבדיל אתכם מן העמים לודות ל', ואולם חי אני איתם אלא שקולים נגד עשירי"ם.

והיא שהחשיכה עיניהם על ישראל בבית ראשון, והיא מקור הרעות העצומות שהשיגו את אבותינו גם בבית שני, והיא שהכריתו זרע ישראל מארץ ספרד שרדו בה במעלה עליונה, (הג"ה הוא אשר היה בזמן החסיד המחבר אור החיים שאנחנו עסוקים בו כאשר כתב המחבר הקדוש זה בספרו ולזה קנא קנאת ד' לחבר הספר הזה. ע"כ הג"ה). צדיק הוא ד' וישר משפטי כאשר הצדיק עליהם הדין חסידי דור הגירוש וחכמו שהעידו שהגנים בני בת אל נכר הרגו אבותם, ואיך נרים ראשית תשא פנינו, אם עדיין עון זה וכיצא בו אתנו ולא הסהרנו ממנו. זאת היתה חטאת אבותינו בבית ראשון שנתאו ללכת במנהגי תימוסי האומות אשר סביבותיהם, ואהבו חמדת קישוטיהם ומלבושיהם וחשקו ללכת בדרכיהם, ושוב דבקו גם בבנותיהם, אח"כ השליכו כל התורה אחרי גוים ולבם הלך אחר שיקוציהם ותועבותיהם, כי מהקלות באו אל החמורות, כדרכו של היצה"ר להפיל במהמורות, וצפניה הנביא פירש הדבר ביותר באומר (צפניה א' ח ט) ופקדתי על השמים ועל כל הלובשים מלבוש נכרי וכו' ופקדתי על כל הדולג (הממלאים בית ארניהם חמס ומרמה), שקל קלות כחמורות.

היא שהיתה יתד תקועה לרעת בני עמינו בבית שני בראשית צמיחתם, אחר שנאספו עזרא וסייעתו אל אבותם, קם דור אחר דור וחזרו להתדבק בהם ונתאו לטיוליהם ולצחוקיהם טרטיאות וקרסטאות ואצטדיאות וכו' בל אשא את שמותם על שפתי.

זאת ועוד אחרת, כיצא בה עזרה למקום נדמית, ארובה לבריות (כבהמות נדמו) והיא מתעכרת, במצחה צרעת ממארת, בימינה חרב החלל הגדול החודרת, ובשמאלה מות ואבדון אצרות, הלא הוא הפילוסופיא חכמת

יתית הארורה הפוקסת ראשה וקורעת בפח יקוש מעיניה, לשוא יתייפו בה עוגביה, בעליה היא מקברת, מנפש ועד בשר הורסת ועקרת, לא תעזוב להם שורש למעלה ושם ושארית למטה בארץ איה משארת, ממנה יצאו כל משפחות המינין בארצותם לגרייהם, והיא שהולידה גנים זרים לאומותינו, כל אותם הכתות הרבות והרעות, עקרים וצרעות, מאז נכנס ארס חכמתם בארצנו, הניאו את לב האדם מן התורה ועבודה, והתחילו להרכיב דברי התורה האלקית על חכמתם הבדויה, הרכבה שאינה קולטת לעולם, אכן התחכמו לעקור שרשיה ולקצץ ענפיה כי רבו המתפרצים הרדצים לפרוק עלה מעליהם ולהתנהג בחיי החפשיות, ולא נחו ולא שקטו עד שהביאו עליהם מלכי עמים בסיבת הדעות החלוקות ופרידת הללבות, עד שהחריבו הבית שנית וגלו מארצם הגלות המר הזה.

ועדיין המסית הוא מרקד בינינו, הלא הוא שהמעיד גם רגלי בני עמינו בספרד להשמידם משם ע"י שהעמיקו שחזו באותה חכמה שהיתה בעוכרם ללמדם להקל באיסורים כ"ל והפכו פנים בתורה שלא כהלכה, עברו ברית חק הפרו, אבל חכמת מה להם, רוב דברים מרבים הבל של חטא ואין להם יסוד ושורש כל עיקר אך מבור הפלוסופים נקרו.

וכמדומני שגם השמדת בני ישראל מארץ אוקייניא (א) שגדלו והעשירו בה כמו כן, וכפי מעלתן כן היתה מפתן ועקירתן מכל הארץ והיא, עם שרדו בה ג"כ חסידי עולם, מ"מ נראה שפשתה המספחת של פילוסופיא גם באותו הדור כמוגן מועד תשובת מהרש"ל להרמ"א (בתשובותיו סימן ר') (א) ולא עביד קרוב"ה דינא בלא דינא.

הבה נתחכמה במה שנסגור פי הקטיגור
מלענב עוד גאולותינו, נחפשה דרכי ונחקורה
זכיותינו, אזי ואתם נשאל לנתיבות עולם את
פי אבותינו הראשונים ורו"ל הקדמונים, הנה
כולנו יודעים משארז"ל נכמ"ר כן בשביל איזה
דברים נגאלו אבותינו ממצרים, א' שלא שינו
את לשונם.

(הג"ה. אודיעך הענין בקיצור מאוד, כלל
ה' שפת כל הארץ וחילק האומות לשירים כל
אומה לשר מיוחד, וכל לשון של כל אומה
ואומה הוא כפי כח של השר, ועם ה' אלה
חלק ה' עמו ולא מסר אותם תחת שר רק
בחרם לחלקו, ולשונם הוא לשון הקודש
הלשון שבו ברא הקב"ה את העולם הזה לשון
זה מצליח לעבודת הש"י לתורה. הנה הגם
שמשמשין ישראל למשא ומתן כשאר
לשונות בכל הארצות, עכ"ז לשונותם מחויב
להיות משונה מלשונות הגוים דהיינו לשונם
החול עם תערובות לשון הקודש, משא"כ
כשישראל משנים את לשונם לדבר בלשונות
הנכרים, הנה הלשונות הללו מסוגלים לכל
התכונות הרעות ורוע מדותיהם כפי כח חיצוני
שבנפשות האומות ועי"ז מתערבים בגוים
בעוה"ר, ומזה יבא סיבת אריכות הגלות
כתבתי זה במקום אחר באריכות (ח').

וישנו בכלל זה משארז"ל שלא שינו
את לשונם. והנה לפי פשוטו הוא שלא שמו
לבניהם שמות כשמות הגוים, אבל כשתעיין
בדברי רז"ל במדרש אמרו בזה, שלא היו
קוראין לראובן ארדייגוס ולשמעון
דיפילוניס וכי' ניק"ר פל"כ ה שלא היו קורין
ליהודה רפא ולראובן לליינין, והוא לפלא וכי
ס"ד כשהיה שם אדם ראובן יקראהו בשם
אחר ומאי רבותייהו שלא עשו כן, אך אנחנו
רואים מה נעשה בזמנינו ובין מה נעשה
בגלות הראשון במצרים. הנה השם של
האדם הוא מניע כוחות נפשו, דהנה

אחת היא על כן אמרתי, הגע הלז תם
ודשע הוא מכלה, כי כל החסידים שהיו
בדורות ההם בגליות ובגירושים, לא יכלו
להצילם ביום עברת ד', כי גדולה קנאת ד'
לתורתו, ביחוד כשאין מוחה ואין מכלים, איש
הישר בעיניו יעשה והגדול עיניו מעלים, ע"כ
חרה אף ה' בעמו ויכהו עד לאין מרפא ולא
נשא פני שרים וגדולים. ועכ"ז עד היום לא טר
הצער הזה, גם בדור הגרוע ופחות הלזה
נמצאו שעולים קטנים מחבלים כרס ד' צבאות
ע"י לימוד פילוסופיא בה חוקרים ושראליים,
ואמרת קדוש ישראל נאצו ותורתו גועלים.
אמנם אלו המקולקלים, לא ידעו בין ימינם
ושמאלם, אין להם חלק ותחלה בחכמה אף אם
גאו, וישארו קרח מכאן ומכאן מעסק התורה
יצאו, ועד הפילוסופיא לא באו, ודרכה לא ראו,
לריק יגעו, בד' פשעו ותורתו בל ידעו, ביים
סכלים המה מהאחזה נסעו, את עצמן וגופן
הנבזה רעו, ואין כדאי להאריך הדיבור
בפתאים הללו, דלו מאנוש נעו, כעורים
בחוצות תעו, להם ולחזריהם הרעו, ולהטיב
לא ידעו.

ואנכי היודע ועד, כי שקדתי על ספרי
הפילוסופיא בבחורותי, ודבשם ומתקם מציתי,
וקליפתן זרקתי, להג הרבה יגיעת בשר
בדבריהם מצאתי, וקורת רוח לא ראיתי, לא
הן ולא שכן חפצתי, עמי היתה ושלחתייה
מעל פני, וגרשתייה מנגד עיני, כי בקי אני בהם
ובמעשיהם המסוערים געלה נפשי, הן היו לבני
ישראל למבטח מזכיר עון להתפס בסרחון
חכמתם, וכל התלאה אשר מצאתנו בחברתם,
וכל הרעה באתנו בסבתם. לפיכך צריך לעקר
ולשרש אחר שדרש פורה ראש ולענה זו המרה
באחזיתתה, ואם מתוקה היא בראשיתה, שלא
יתפשט יותר ושלא להוסיף חרון אף ד' על
ישראל, ויטף עוד להניחו בבוך השבי, ומתי
נעלה לארץ הצבי, ותשררה אין להביא.

וכזה תבין ג"כ פי' הפסוקים שבתורה, ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה ויאמר בילדכן וגו' ותיראן וגו' ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים וגו' ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים [שמות א כא], דהנה קשה ויאמר מלך מצרים וגו' ויאמר בילדכן את וגו', ויאמר למה לי. ב' אומרו אשר שם האחת שפרה וגו' הו"ל בקיצור ויאמר וגו' למילדות העבריות שפרה ופועה. ג' אומרו ותראין המילדות וגו' ולא עשו וגו' ותחיינן וגו' הוא כפל לשון. ד' ויהי כי יראו וגו' ויעש להם בתים וכי זה הוא מדה כנגד מדה.

ויתורן הרבר עפ"י מ"ש דפרעה רצה שישמעו בקולו ויהיו משועבדים בכוחות נפשם לו, ע"כ קרא להן מתחלה שמות, וכיון שיתפעלו בכוחות נפשם ע"י קריאתם שמות הללו שהם כגזירתו, א"כ כוחות נפשם יהיו נתונים תחת כח טומאתו ויהיו סרים למשמעתו ולא יעברו גזירתו ולא יוכלו לצאת ח"ו משיעבודו. והנה כן עשה למילדות ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם וגו', ר"ל זה היה שיעור מאמרו הראשון להיות שרצה שיהיו סרים למשמעתו ויהיו משועבדים לרצונו ויקיימו גזירתו בהריגת הבנים, ע"כ התחכם מקודם וצוה עליהם שיקראו בשמות היינו שיהיה שם האחת שפרה ושם השנית פועה, הנה זה היה מאמרו הראשון, ואח"כ ויאמר בילדכן את העבריות וגו', וסיפר הכתוב ותיראן המילדות וגו' ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים, היינו מה שנוגע אליהן היינו

כשיקראו האדם בשמו הוא מתפעל ומתנועע, וא"כ השם הוא כמביא אחיזה לנפש, הנה זה היה חכמת פרעה כאשר רצה שיהיו ישראל נכנעים תחת ידו היה קורא לכל אחד שם חרץ השם אשר הושם לו בהולדו, וכיון שיתפעלו ע"י השם אשר הושם בגזירתו א"כ יהיה גזירתו וכוחו בית אחיזה לנפשם, וכזה יהיו משועבדים ונכנעים לס"א דיליה לגמרי, ע"כ קרא שם ליוסף צפנת פענח, ומי ידע מה היא הכוונה של לשון מצרים, והנה תתבונן בתורה נאמר [בראשית מא מה] ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וגו', ויצא יוסף על ארץ מצרים, והאיך יקושרו הדברים, אבל הכוונה כי הגם שפרעה קרא שמו לשם שררות וגדולה צפנת פענח, עכ"ז הוא לא קיבל עליו להיקרא בשם זה רק בשם היהודית, והכוונה ויצא יוסף על ארץ מצרים היינו כל הפקודות והגזירות שכתב בכל ארץ מצרים לא חתם את עצמו רק יוסף, וכן תתבונן שנאמר [בראשית נ כן] וימת יוסף בן מאה ועשר שנים וגו' ויישם בארון במצרים, שלא כתב כן בשום בלי' אדם רק ויחי כך וכך וימת, רק הכוונה שמת ונפטר בשם טוב היינו בשם יוסף ולא נשתנה שמו, הגם שהיה בן מאה ועשר שנים ומעת ששינה פרעה את שמו היה פ' שנים אעפ"כ לא נשתנה שמו בכל אורך הזמן, ויישם בארון במצרים, דהנה נתנו ארונו בקברים של מלכים ובודאי על כל ארון רושמים שם המלך הנה על ארון שלו לא הושם רק יוסף שם הקודש ולא צפנת פענח, וזה שאמר אח"כ ואלה שמות בני ישראל ו' מוסיף על ענין ראשון מה יוסף לא שינה שמו כן בני' לא שינו שמותם הגם שפרעה קרא לכל אחד שמות מטעם הגי'ל"ט).

האריך בזה הרב ואנחנו בעניינו הארכנו בזה לעיל, וגם בזה נאמר כמו שהלבוש הוא דפוס הגוף כן מנהג המלבושים של כל אומה הוא ברפוס נפשם וכפי מדותיהם, וע"כ הלבוש מלבוש נכרי יבא לידי רוע ממדותיהם, וא"כ גם זה סיבה לאריכת הגלות. ע"כ הג"ה).

ג' שלא גילו מסטורין שלהם (הג"ה ישראל הם פנימים וכל האומות הם חיצונים ראוי להם שלא לגלות פנימיות לחיצונים ומי שעושה כזאת נותן כח להחיצונים והיא סיבה לאריכת הגלות כשיעבוד כוחות נפשו תחת החיצונים הבן. ע"כ הג"ה).

ד' שלא היה אחד מהם פרוץ בעריות, ועתה המתארים את יום ד' לנו נא ותכחה יאמר ה' נשימה לבנו נדעה דרכנו ואל יהא לפנינו שכחה, ותרדפה לדעת במה נמצא חן בעיני ה' שתהא רוח המקום ממנו נוחה, הבאחת מאלה או בכלן ירח מנחה, ותהא מדת הדין נצוחה, אם בראשונה, לא די שאין אחד מאלף מכיר לשון הקודש לשתינו הטבעי על בודיו (כדי לירד לעומק הבנת הדברים שלומד שידע לישא וליתן בהם באמת וכו' או בשנעה שמברך ומתפלל להשגיח על מוצא שפתיו וכו') ולידע ולהבין מה שמוציא מפיו וכו', לא זו שאינם רודפים להכיר לשונם האמיתי לה"ק (אשר בלעדו לא ירים איש את ידו אף בחכמת האומות לא יקרא חכם בשלימות אם לא יהיה נשלם בידיעות ומפורים ע"ז ממון וזמן רב עם שאיט מהכרחי ללימודם העקרי משא"כ אגן שרוא הכרחי לו), אכן כאטשה המתאפת תחת אישה תקח את זרים, ככה עושים בני עמיט העשירים, מפורים ממתנם ללמד בניהם ובנותיהם לשון צרפת, להרגילם לשחוק וקלות ראש וניבול פה לבס

קריאת השמות לא התייחסו בזה השם ולא הזכר על פיהן רק השם הקודש יוכבד ומרים, ותחיין את הילדים הוא ענין השני, אמר הכתוב ויהי כי יראו וגו' ויעש להם בתים הוא מדה כנגד מדה דהנה קריאת שם לזוי לאדם יועיל להעשות בית היינו משפחות מיוחדות, דהנה כאשר יקרא לאדם שם ראובן בלא שם לזוי הנה ב' או ג' דורות לא יזכרו נינו ונכדו שהם כאו מאותו ראובן משא"כ אם יקרא לראובן שם לזוי כגון ראובן פוא"ה הנה כל הבנים וכני בנים יקראו בשם פוא"ה לשם לזוי ויכידו כולם בית ומשפחה מיוחדת שכאו כולם מראובן פוא"ה הראשון, ולהיות שיראו המילדות את האלקים ולא עשו כאשר ריבד אליהן מלך מצרים היינו כמ"ש שלא קבלו עליהן השם לזוי שלו, והנה השם לזוי הוא למראית עיני בשור התועלת הנ"ל, הנה לא קיפח הש"י שכרן ויעש להם בתים בתי כהונה לזיה ומלכות, הנה המשפחות ער סוף כל הדורות יודעים לעין כל שהם כהנים לזים ומזרע דוד בני מלכים. הבן הענין ותשק ידי חכמי התורה.

והנה מה נאמר ומה נדבר הרשעים האפיקורסים שבזמנינו לא ישאו על שפתם השם היהודית והשם לזוי הניתן להם בגזירת המלך בזה יתפארו אפילו הוא מכוער, אשר אם היה איזה איש מכנה לחבירו בזה השם אזי היה מרדף אחריו ודורש לדמו, ולהיות שנקרא בזה השם ע"י הגרים יתפארו בו ומתבייש בשם היהודית, הן המה כחות הערב רב אשר לא יזכו לחזות בנועם ה' ויהיו לתרפות ולדראון עולם, וכל בית ישראל יעלו בכבוד ותפארת ער עולם. ע"כ הג"ה: ^(ט)

ב' שלא שיט את מלבושיהם, (הג"ה כבר

יפת, (הג"ה אני הגבר ראיתי בעני עמי אשר במיצר י"ם הקליפה שקועים כוש התבוששו שידברו בנייהם בלשון יהודית אפילו בלע"ז המורגל) כידוע לכל שזה כל פרי ותולדות אותו הלשון (הג"ה וכן כל לשונות כאשר תתבונן כמה שכתבנו בהג"ה עכ"ה) וכל שכן כשיצורף לזה לימוד המוזיקא, תרי סטורי עבירה, כאש לנעורת, (הג"ה וכן שאר כל החכמות החיצוניות שלומדים בבתי קרקסאות שלהם בזמנים הללו) ובפרטות שלומדים דברים אלו אצל אותן שאסרו חז"ל למסור להם תינוקות ללמדם אפילו אומנות (ומלמדים את בניהם שידברו בביתם רק בלשונות הגוים ומטביעים להם הטבע הזאת מנעוריהם למאוס בלשונות היהודים והעמידו להם בתי טרטריאות וקרקסאות ולמדו את בניהם ובנותיהם ביחד בתערובות לשונות הגוים וגם ספרי קודש תנ"ך ללמדם אצל הגוים או לנו כי חטאנו. ותדע ידידי שהם מכתות הערב רב ומדור הפלגה ערב להם לחם שקר אין להם חלק ונחלה באלהי ישראל ובתורתו, בני אל תתחתן עמהם כי כבר עשאונו כגוים גמורים לכל דבריהם ופתם פת כותי ומאכלם בשר חזירי וכל בניי יהיו נקיים. ע"כ הג"ה) ואם נעשים בבתינו כ"ש שגוברים על לא יתייחד אדם אפילו גדול עמנו.

ומה אוסיף לדבר ולדרוש טובתם להציל נפשם מני שחת, ומי יתן שומע לי ואמצא נחת. שלא תהא קולמסי לדיק סורחות, הרי כאן אחת. ואחת כיצא בה שיתי בגדים מדת משה ויהודית כאמור, שמהראוי להיות ישראל מצויינים בבגדיהם ומנהגיהם וכל עניניהם כדי שיהא לגיון של מלך נודע בגוים וזעו הודו והדרו, ולכשיבא רעה נאמן שיכיד עדרו, ומי מכלכל את יום בואו, האדון אשר אנו מבקשים,

ובמה יודדעו איפה אלה האנשים, אשר הטידו הדרת פניהם להיות כנשים, והתנכרו במלבושיהם, ותשותיהם יותר מהם, הלא חרדה גדולה תפול עליהם, אם יאמר להם להסיר תפארת השבטים (בראבנש"י קמטין) והעכסים (שטייף רעק) וכדומה, כמדומה יבחרו להישאר בגולה על אדמה שמאה מלעזוב אחד מקישומי מלבושיהם תגאה.

אבל מי שהוא מזרע האמת בדאי לא יכפור בארצו, ולא יעזוב שורשו, ולא יעשה שקר בפנשו, ואין הכונה לבטל מנהג מלבושי המדינה שדריס בהם לגמרי, שהוא דבר שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו ואסור לומר דבר שאינו נשמע, אבל תכלית המבקש הוא לעמוד נגד חומרת דקדוקי המוד"ע, שהוא כמודה בע"ז ומשמשו, מאחר שאין לו היכר במלבושי. ע"כ לפחות צריכין להיות ארוכין ורחבין קצת יותר מנהוג בין הנכרים. וכ"ש להסיר המצנפת פאה נכרית מראשי האנשים והם, קדקד שער מתהלך באשמוז, ואצ"ל לעקור ולהשבית דרכי הנשים השחצניות מכל וכל, וביחוד צריך לעשות גדר עכ"פ בלבישת הקנטין היקרים מאד (שיש בה ד' אבות נויקין. אבד ממון, מראית עין בין הנכרים, ודרכי הנכר, ושמצחה יתירה בגלות), וכן בגדי צבעניים ומשי יקרי הערך בכלל צריכין גדר וגבול שלא ירצו בהן לכל חפציהן, אמנם שטייף רע"ק יעקוד לגמרי, והחלכת בצוואר מגולה יתגלה קלונה לכל. (הג"ה אי"ה אביא לך דברי מהר"ם חאגי"ז בזה ותעמוד מרעיד עכ"ה). וכן שלא תלכנה לסייל בחבורה בשוקים וברחובות, (עאכ"כ עם בגדי צבעניים ורקמה) אם לא בדיד על גביו, באופן זה יש לכל מנהגי ציבורם לשם שמים לפקח על מנהגי בעלי בתים שיהיו מנוקשים

רוחץ ד' צואת בנות ציון בקערות מודחות. כאשר יפרש השאחה לשחות. לכן כל עוד נשמת אלקי באפי לא אחשוך פי מלהעד בעם בידיים מוכיחות, פן אראה ברע אשר ימצא את עמי ח"ו בהתבשל פרי מעלליהם אז יצעקו ושומע אין לקול צוחות, ע"כ נקדים רפואה להסיר מהם כל געע ופגע וכל נזק לדחות, ומובסחני שיעשו דברינו אלה פרי למעלה אצל מעלת ישראל קדושים שעמדו רגלי אבותם על הר סיני וידעו וישכילו זאת יבינו לאחריהם, ויקבלו האמת ממי שאמרו לסובתם ולהנאתם להביאם לחיי ההצלחות, ואינן צריכין כי אם למזכיר ומעורר ומורה ישר ארחות. לפיכך נקצר במקום שיהיה ראוי לנו להאריך עוד ולמלא פינו תוכחות, ארוכות ורחבות על תשובות אנשי און נצחות, כי בדברים לא יזסר עבד ויצר וצה עולה אנו עם תכתוש איל במכתשת לא תסור אוולתו ולא תוכל להמחות, ולאדם יודע ומבין יספיק המועט ויחזיק את המרובה יחזה לנו נכחות, הוא מרומים ישכון על מי מנוחות. עכ"ל הרב הגדול הגאון מהר"ם עמר"ן בסידור התפלה שלו. והעתקתי לך כל דבריו כי הציקתני רוח בטני על פרצות כת הרשעים הארורים ולמען יבדילו בני ישראל מהם העתקתי לך כ"ז להרעיד את הלבבות.

ועוד אעתיק לך בקיצור בענין הבגדים דברי מהר"ם חאגיז בספרו אלה המצות, מצוה רס"ג שלא ללכת בחזקות ותימזי הגוים שנאמר ולא תלכו בחזקות הגוי אשר אני משלח מפניכם, ולא נתנה כהם בשום דבר מהדברים שהם נוהגין כגון טרטריות וקרקסאות והאסטראות וגידול שעור הבלורית, פן יהיה לנו למקש כמ"ש בספרי (פ' ראה פכ"ט)

כראוי, למען יוכלו עמוד בהם, לחוס על ממתם גופם תפשט וכבוד קונם, למצוא חן ושכל טוב בעיני אלודים ואדם, ותמצא כגן ההצלחה ידם, הרי אלו שתיים שהן הרבה באיכות, וכמה גופי תורה תלוים בהם, מה נאמר לד' ומה נצטדק מהענינים האחרים, בשתם ופגמם שאין כאן מקומם, אנו בעצמינו יודעים אם נקינו ממומם, א"כ אין להפליא מאיחור פעמי עקבות משיחנו על חנם.

(הג"ה נ"ל בדור הזה שרבו המתפרצים בשאט בנפש וכבר הוכר החשך בפני עצמו והאור בפ"ע והמתפרצים הרשעים ניכרין לעין כל שהם מכתות הערב רב ואין להם חלק ונחלה בה' ותורתו, אם הרחק ירחיקו בני ישראל מאהליהם ולא יאכלו פת בגם ולא יתחתנו עמהם אוי כודאי כמהרה בימינו בא יבא ולא יאחר. אחב"י שימו לד' כבוד כטרם יבא יום ד' כי הנה זה עומר אחר כתלינו משגיח מן החלונות לרחמינו כ"ב. עכ"ה)

אפשר ימצאון מי ומי הוולכים בשרירות לבם שרוצים לעכבו בכל כחם ואנתם כדי שלא להפסיד על ידו הבגדים החמודים וקישוטים המרוטים וכלי נב"ל הפרטים.

אוי פתאים ושטים, הוי עסרת גיאות שכורי כס החמדה אשר על ראש הלומי יין ענושים עקלקלות מטים, ועושים משפחות כנים מסמרטוטים, הקיצו שכורים האזינה בנות בטחות, למרגיזי אל שוחות, מצודדות נפשנות לפרחות, אל תאמינו ברע זמן אוהב נחמד מתהפך בתחבולותיו לרשת משכמת מבטחות, ושופך חמתו על בני תענגיז חוגגי חגיז תחת שמחות מביא אנחות, ותחת מעשה מקשה קרחות, קיא תחת יופי הצודות הצחות, כי אם

שלא תאמר הואיל והן יוצאין בתולטין אני יוצא בתולטין ת"ל השמר לך פן תנקש אחריהם, וכתיב ובחקותיהם לא תלכו, וכן נאמר ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם (ושמא תאמר לא אסרה תורה כי אם בחוקות האמורי וחבריו אך לא משאר עמים לכך נאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, אם אתם מובדלים מן העמים הרי אתם שלי ואם לאו וכו', ובפירוש כתב הרמב"ם בה"עכ"ס פ"א ע"ש ואל תתן פי לחסיא וכו') דהרי אזהרה זו נכפלה גם ע"י הגביאים וע"י ירמיה כתוב לאמר נירמיה י בן כה אמר ד' אל דרך הגוים אל תלמדו וגו'. והרמב"ם והטור ורבינו מהר"י קאר"ו בסי' קע"ח כתבו בפירוש, אין הולכין בחקות הגוים ולא מדמין להם ולא ילבש מלבוש המיוחד להם וכו' ע"ש דכ' מהרמ"א ז"ל בשם מהר"ק שורש פ"ח אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו וכו', וכן נמי תחת סוג לאו זה נכנס איסור גילוי שעור באשה שריא ערוה, דאין להקל בו כל עיקר כבר קראו לה (כתובות עכ.) איזה עוברת על דת יהודית יוצאה וראשה פרוע.

(הג"ה הנני אומר כזה, הגם שנתפשט הדבר שהבתולות אינם מכסים את ראשם לגמרי, אבל מה שחודשים מקרוב באו והתירו לעצמן בשאט נפש לגרל פאת ראשם ולסלסל ולילך כרובי שערות כלולות זה איסור גמור לדעתי ושמתי לפי מחסום ע"כ הג"ה)

כי הוא מנהג הצניעות שנהגו בו בנות ישראל, והוא דבר מוטכם בתורה שבכתב והוא לאו זה דמפורש במשנה והתלמוד וכל הפוסקים באין חולק, דהואיל והוא כן ראוי האשה הפרוצת גדר שגדרה תורה שבכתב

ושבע"פ להיות נקראת הומיה וסודרת ועל דת משה ויהודית עוברת, וגופה נשמתה היא אובדת וכו', ודי בזה כי כל זה וכיוצא בזה חובה על רבני ומנהיגי הקהילות שבגולה לעשות משמרת למשמרת בכל דבר חוצפה ופריצות שנהגנו בנות הדור ולא ילכח בדרך שאר בנות הארץ, וללמדם בסיפור עתש המפורש יען כי גבהו בנות ציון, ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, וכל בנות ישראל נקראו בנות ציון, ועליהן ועמהן דבר הנביא כמוטכם בינינו דכל נבואה שצרכה לחרות הבאים נכתבה, ובוה ונוסדו כל הנשים ואל תעשינה כזמתכנה ואני את נפשי הצלתי, וברוך השם אשר פטרני מעונשם של אלו, ואלו מעשים תעשים תחת כל השמים באין דורש וכו', הוא ברחמיו יצילנו מדינה של גיהנם ויזכנו לעשות רצונו כרצונו נס"ו. עכ"ל הרב הגדול מהר"מ חאגיז ז"ל.

ובענין לימוד הפילוסופיא ולשונות הגוים אביא לך מ"ש הרב בעל טהרת הקודש (א) ז"ל, ומענין לימוד החיצוניות ע' בזהוה פ' משפטים (דף נ"ח) במאמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ואם בידך ספר "אור החיים" המכונה להרב הגדול הנזכר לנו במקומות שם כבודו מהר"י יעבץ זלה"ה עמוד עליו וכו' כי שם האריך ת"ל לדבר נכבדות בדבר זה, גם בספר עבודת הקודש (ב) האריך בדבר זה עמוד עליו אז ילהב לבך ויאחו צדיק דרכם של הרבנים ת"ל וטהר ידיים יספי ארמץ ולא יטמא ידיו במגעת ספרים חיצוניים המטמאין את הידים ופשיטא פיו בלימודם ועומר פיו וכו', ויש להרחיק אפי' כתיבתם לבד ללמוד, ולא מבעיא שיזהר בזה שלא להכניס הקודשה במקום טומאה חלילה ודיעו שימנעו בכל המניעות דאפשר שלא ילמד

כונת הכתוב בזה האופן, כי זה ידוע שהיצה"ד אינו מפתה לאדם בתחילת פתיחתו במלתא דאיכא בה עון גדול כי בודאי הפחותים שבישראל ימנעו לשמוע קול פיתיוותו כי כפלה הרמזן וקתך ואפי' רשעים שבך מלאים מצות כרימון, אבל מה עושה השטן בתחבולותיו כובש את האדם ובתחילה בא לפתותו בדברים המתוקים כדבש ותופת צופים, ומיפה טענותיו באומרם על לבו של השמע לו שזה הדבר אין בו איסור מן התורה כלל רק שהם כעין סיג וגדר בעלמא להטפשים, ולחכם כמותך לא נמסר כלל. (הג"ה אני היודע ועד שדברים כזה אומרים הרשעים האפיקורסים הללו על כל מצות התורה שניתנו לרסן ומתג לקלי הרעת לבל יהיה איש את רעהו חיים בלעו אבל לחכמים כמותם אין מן הצורך למצות כי הם חקרי לב ויתנהגו בכבוד, רחוק מרשעים ישועה. עכ"ה) ובאמת שאף אלו הדברים שהם כעין סיג הם מהעבירות החמורות רק שאינם מפורשין בתורתנו הק' (עיין הג"ה) כמו שאר העבירות שהן מפורשין באר היטב. (הג"ה בפירוש אבל נרמזין בתורה בכללותיה ופרטותיה ודקדוקיה ומדותיה ובמעשיות האבות והן הן גופי תורה. עכ"ה) ושאדם דש בעקביו והם נקראים חבלי שוא, והאדם בראותו כי הם דברים שאין בהם חומר איסור כלל מתפתה אל היצה"ד ושומע לעצתו באמור לו מה בכך, ואח"כ מביא אל החמורה שבחמורות לאחר שיעשה היכרות עמו שואו אין אדם מעיז כנגדו, ובפרט לאחר שרואה שכמה דברים עלתה לו בסוב. ח"ש הוי האנשים המושכים הענן בחבלי השוא כי ע"י אותן חבליים של שוא נמשך הענן החמור ונעשה

לגוי אפילו אות אחת מתוה"ק כי כל אות ואת יש לו שורש קדושה בפני עצמו האף אמנם אלס צדק מלדבר, אך מי יוכל לעצור כח ולעצור במילין כי אם חרב חדה נתנה על צוארו של אדם או יוליוכהו על הגחלים ישים יד לפה אי אפשר, וגם כי אין מהראוי להעלים עין ולהסתים פיו מלדבר בדברים הנוגעים בכבודו של מקום, כי על כל רואה כעל אלה חל עליו לקנאות קנאת ד' צבאות עד מקום שידו מגעת, וראוי לגעור באנשים האלה (הג"ה כזה וכזה אירע לי בדור הזה לא יכולתי להשים לפי מחסום וקנא קנאתי לר' אלהי ישראל ולתורתו ולמצותיו, ואבקשה מאחב"י ישימו לר' כבוד ויגדלו את בניהם לת"ת מנעוריהם והרחק ירחיקו מאהליהם את האנשים הרשעים האלה ויכדלו מקהל הגולה כי לא אוכל לרבר את אשר עם לבבי כי הציקתני רוח בטני. ומובטחני באחב"י שיכירו בדברי אלה בהן הן הדברים הנקנין באמירת הלשון אשר הוא קולמוס הלב הנרצה לתורת ד' לאהבתו וליראתו עכ"ה) אשר לבס חפץ במה שאדנתם ממאס במאד מאד, והם אלו ששוכרים מלמדים ערלים ללמד את בניהם כתיבת הערלים ולימודים הבלתי טהור כלל, וזה ידוע לכל מבין דרכי ד' שזה הדבר הכנה גדולה לכל העבירות כי מיד הקליפות וכל כוחות הסומאה מתנדבקים בו ומתעשים אותו מלימוד התורה, כי תיכף יעלה על זכרונו וזרון הרע הזה לימוד תורתם הבלתי טהור, והתוה"ק המשמחת לב אנשים אומרת בשמחותן אל יתערב זר וכה"ג הרבה רעות גורמות לו הדבר הזה.

ועל האנשים האלה ועל כיוצא בהם נאמר (ישעיה ח יח) הוי מושכי הענן בחבלי השוא וכעבות העגלה חסאת, אשר יכול להיות

וזה דבור הזה סייעני להבין מאמרם ז"ל
 [איכה וכו' נ ג] אם יאמר לך אדם
 יש תורה בארום אל תאמין, וכי מי יחשוב כן,
 אלא בעבור שחכמי ארום נשתמשו מן
 החכמות חיצוניות לחזק בדקי דתם, הפך
 חכמינו האחרונים כי נשתמשו מהם להרום
 ולהפיל חומות התורה הגבוהות והבצורות
 וכמו שאבאר בס"ד, ואולי יביאו דבריהם
 אשר הסכימו דתם עם החכמות להאמין כי
 יש איזה ממשות בדבריהם, ע"כ אמר אל
 תאמן כן ח"ו, כי התורה האלהית גבוהה
 ממחשבות האנושית כגובה שמים על הארץ
 ולא יוכל שום שכל אנושי להגיע אליה.

וזה דבור הזה סייעני להבין מאמרם ז"ל
 [איכה וכו' נ ג] אם יאמר לך אדם
 יש תורה בארום אל תאמין, וכי מי יחשוב כן,
 אלא בעבור שחכמי ארום נשתמשו מן
 החכמות חיצוניות לחזק בדקי דתם, הפך
 חכמינו האחרונים כי נשתמשו מהם להרום
 ולהפיל חומות התורה הגבוהות והבצורות
 וכמו שאבאר בס"ד, ואולי יביאו דבריהם
 אשר הסכימו דתם עם החכמות להאמין כי
 יש איזה ממשות בדבריהם, ע"כ אמר אל
 תאמן כן ח"ו, כי התורה האלהית גבוהה
 ממחשבות האנושית כגובה שמים על הארץ
 ולא יוכל שום שכל אנושי להגיע אליה.

מעין גנים

(הג"ה אני בעיני ראיתי שלא נמלט מהם
 איש להשאר בדת יהודית כראוי כי אם אחד
 בעיר ושנים במשפחה וגם זו מן השפה
 ולחץ קרוב ה' בפיהם ורחוק מכליותיהם
 עכ"ה) עכ"ל הרב בעל טהרות הקודש.

מעין זה עין עב וחזק כעבות העגלה אשר
 בחבל חזק כזה יש כח להמשיך עמה ענות
 הרבה. והנה זה הדבר ממש בעיני האדם
 כחבלי השוא ודש בעקביו עין פלילי ולא זו
 בלבד שאינו נחשב להם לעון אף זו שנחשב
 להם למעלה גדולה וחשיבות באמרם שביהם
 ממולאים מכל המדות טבין יודע אף בכתיבת
 יתי ואדומי, ודאי ראוי לכל בר ישראל
 המכונה בשם ירא ה' שירחוק ממש א"ע ואת
 ביהם מדבר הרע הזה (הג"ה הגע עצמך וכי
 יתפאר איש שכנו ממולא בכל טוב לגנוב
 ולגזול ולנאוף כן הוא בתתפארות הזה, כי
 מזה יבא לכל המדות הרעות ער שהוא כופר
 באלהי ישראל כאשר יעיד החוש ועין
 הרואה ומי לא ידע בכל אלה עכ"ה) כי בעיני
 ראיתי וגם מכמה אנשי אמונה אשר יש לסמוך
 על דבריהם שמעתי שכמה נערים באים לידי
 כפירה עי"ז. והשכל מחייב שיכול להיות כן.

עד הנה הכאתי לך דברים הקדושים הללו
 אשר בארץ החיים המה ורי לך בזה
 כעת הערה להציל נפשות ישראל ולא תחבק
 חיק נכרים רק תתפרק באילת אהבים ויעלת
 חן, ועוד חזון למועד אבאר לך עוד
 במקומות אחרים [לקמן פ"ב] ואביא לך רברי
 הקרמונים איך הרעישו עולם ומלואה על
 הדבר הרע הזה ואת החומות אשר החרימו
 על הדבר הרע הזה ומי הוא אשר יתיר את
 חומם וגדרם. ע"כ בודאי האנשים המורדי
 אור הם רחוקים מאהלי ישראל ואסורים
 לבא בקהל ד', וכמהרה ישוב מצרף ויטהר
 את בניי כזהב וכסף והיו לה' מגישי מנחה:

הערימו סוד לחדש פני התורה התמימה ולהסבירה בסברות יוניות צידוניות וחיות וכו' זאת התורה וכו', ועוד לאלוה מלך וכו', והפסד סברתם בפסוק הודיעני נא את דרכך נודדת עבדה אחרת, כי פירשו קצת י"ג מדות כפי ההנהגה הראשונה שהזכרתי הנהגת הסוס והפרד אשר בכללה הנהגת האדם אשר הוא בעל חי ניזון מרגיש ומת כמוהם.

וזאתו דברי תוכל להבין פירוש הפסוקים, כי שאלתו של משה רבינו ע"ה ודוד מלכנו על ההנהגה הג' אשר הם סודות התורה באמת, וכן פירשו חכמינו הגדולים והקדושים ז"ל [ברטנא 1]. שאלת משה רבינו ע"ה מפני מה צדיק וטוב לו צדיק ורע לו ורשע וטוב לו ורשע וטוב לו ורשע ורע לו, וכך פירשו הי"ג מדות כפי הנהגת התורה לכך אשר עליה אמר המשורר [תהלים קמ"ט] מציד דבריו לעקב וכו' לא עשה כן לכל נוי, וכבר הפליגו רז"ל ללמדנו כי יתרון הדיעה הזאת על יתר החכמות כלם הם עוסקים במעשי הש"י, והחכמה הנפלאה הזאת מדברת בהש"י עצמו בהנהגה הג', וע"ז הלל ושבת שלמה ע"ה בשיד השירים [א ד] הביאנו המלך חרדיו נגילה ונשמחה בך וגו', כך ולא במעשך, כי המדינה הא' היא מדינת האומות, והמדינה הג' היא מדינת ישראל אצל הש"י ונחלתו. ע"כ התחיל דוד ע"ה המומד הקדוש והוא [תהלים ס"ה] אלהי בך בפחתי אל אכזשה כי כל מעיני בך ובתורתך, אמרו ז"ל [לקט תהלים פכ"ה] ב"ך כ"ב אותיות. ולפי שהמתעסקים בחכמות הדידוניות יוכלו להתפאר בחכמתם לשעתם,

השנית אשר גם היא למעלה מן המבוע כי לא יתחייב במבוע שיכרת האיש האוכל חמץ בפסח ואוכל חלב ודם, אדרבה כפי המבוע היה ראוי שיתחזק מבועו כי כל אבר מחזיק אבר והדם הוא הנפש, ולא יתחייב דרך מבוע שהמניח תפילין מאריך ימים [מנחות מ]. כל המניח תפילין מאריך ימים] והמשכילים לבית הכנסת [ברטנא ת. קיימו וחשיבו לבי כנישתא כי היכי תדורכי חי], וכל זה חרץ מן המבוע או הפכו, כי כבר אמרו ז"ל [ברטנא סב:] כי השינה מעט קודם עלות השחר מחזק את האדם כמים הקרים לברזל הרוותח.

וכשישרא"ל חסאו בעגל היה מתפעל משה רבינו ע"ה להעביר

פשעם אשר זה הענין מבלל ההנהגה הג', ואיך חזר לאחור לשאול חכמת המבוע, ומה ענין הנהגת הסוס הפרד והחמור אצל הנהגת אנשי התורה. הראית אתה המעיין איך הפכו האנשים האלה דברי אלהים חיים והם שמחים בהשגתם כשמתת בן זומא ברר הבית [תנינה מ. אמר בן זומא צופה הייתי בן מים העלויים לים התחתונים וכו' וע"י פירש"י], והמהדרים מן המהדרים מהם כשהסכימו דברי הפלוסופים עם דברי התורה או ישמחו כמתנא שלל רב ויהללו ויטרכו את השם יתברך מהלל רב ועצום שהחכימו חכמה נפלאה כי מצאו דברי אריסטו בתורה, והחכם רבי אברהם אבן עזרא ז"ל לענ עליהם בהקדמת פירוש התורה, ועוד אדבר על זה אם השם יתברך יגוד עלי כמו שעשה רבי לוי [הלכ"ג] בפירוש התורה בבמה מקומות, וכבר נתרעם עליהם החכם באמרו ודעה עוד מואת מחכמי התורה האחרונים

לא כן אנשי החכמה האמיתית חכמת התורה עד יערה עליהם רוח מצדו ויענו בעת צרתם (1) בקראם אל ה' ויענו, ע"כ אמר כך במחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי כו'.

וּפְרָם שְׂאֵשִׁים כֹּזֵב הַפֶּרֶק אֶצְמִיךְ לְהַצִּילְךָ מִמְכָּשׁוֹל אֲשֶׁר נִקְשׁוּ בוֹ וְנִלְכְּדוּ בְּעֵרִים בַּעַם וּנְכֻשִׁים, כִּי מִצְאוֹ כְּתִלְמוּד כְּמֵה דְבָרִים מִהַחֲכָמוֹת הַחִיצוֹנוֹת וְשִׁמְחוּ לֵאלֹהֵי דָבָר וְלִחְשׂוֹ זֶה לֹא בִלְחַשׁ הִרְאִית בֶּן אָדָם כִּי הַמֵּאֲמֵר הַזֶּה אוֹ הַהֲלָכָה הַזֹּאת לֹא תִבֵּן בְּשִׁלְמוֹת אִם לֹא לְמֵרֵת חֲכָמָה הַמְּבַע אוֹ חֲכָמָה הַמְּסַפֵּר הַשְּׁעוֹת, וְכֵמֵה הֲלָכוֹת כְּתִלְמוּד צְרִיכוֹת לְחֲכָמָה הַתְּכוּנָה וְלְחֲכָמָה הַרְפוּאָה וְעַלָּה פִּינָא בְּלִבָּם כִּי אֱלֹהֵי הַחֲכָמוֹת הֵם הַעֵיֶקֶד הַחִיצוֹאֵי כֹל יְמֵיהֶם בְּהֵם וְשִׁכְחוּ תוֹרַת אֱלֹהֵיהֶם הַשְּׁלִיכֵהוּ אַחֲרֵי גִיוּוֹם, אֵל בְּנֵי, לֹא טוֹבָה הַשְּׁמִעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹמֵעַ, כִּי אִמְתָּ הוּא כִּי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּקִיָּאִים בְּכֹל מֵה שִׁיְצַמֵּךְ מִהַחֲכָמוֹת לְהַבְנֵת הַתּוֹרָה וְהַתְּלַמּוּד כִּי גַם בְּעִ' לִשׁוֹן וּבְתַבְּמַת הַכִּישׁוּף הָיוּ בְּקִיָּאִים, אֲכֵן לֹא הָיוּ מוֹצִיאִים יְמֵיהֶם בְּהֵם כֹּלָל כִּי אִם בְּעוֹתוֹת הַבְּמֵלָה הָיוּ מְקַבְּלִים אִמִּיתוֹת הַדְּבָרִים מִדְּחַכְמִים אֲשֶׁר קִבְּלוּ מִהַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הֵם קִבְּלוּ מִבּוֹרָא הָעוֹלָם, לֹא שִׁחְקוּ בְּהֵם הַחֲקִידָה הַעֲצוּמָה אֲשֶׁר כֹּל יְמֵיהֶם בְּהֵם חֲכָמֵי הָאוֹמוֹת, יַעַן כִּי זֶה חֲלָקָם וְתַחֲלָתָם לְכַד כְּמֵאֲמֵר ר' הַמֶּלֶךְ עִי"ה לֹא עִשָּׂה כֵן לְכָל גִּי, וְאִמְרוּ אִם יֵאֵמֵר לְךָ אָדָם אִין חֲכָמָה כְּאִדּוּם אֵל תֵּאֲמֵן (1) שְׁנֵאֲמֵר וְהִאֲבִידְתִּי חֲכָמִים מֵאִדּוּם, אֲכֵן קִבְּלוּ

אמתת הדברים והם מפי הנביאים בלי יגיעה ועמל כלל יותר מהחוקרים בהם כל ימיהם, והיו מתפארים בהם לפני המלכים [במזחח ח:] אשר תכלית תפארתם אלו החכמות כדי שלא יחסרו חכמי התורה דבר, כאומרים ו"ל [בג] מ:] כי היה לו לאאע"ה בת דכתיב וה' בך את אברהם בכל שאפי' ברתא לא חסריה רחמנא, וידוע כי ביצחק יקרא לו זרע והוא העיקר כי הבת והיא ואם שמה בת לא הוצרה בתורה בפידוש, יען כי לא היה עיקר שמחתו בה, כן חכמי התורה לא היו חסרים דבר מאמיתת החכמות, ואע"פ שהתלמוד מלא מזה אזכיר קצת דבריהם.

הַצִּיּוֹדָה, אִיפְרָא הוֹדְמִין אִמְהָ דְּשִׁבּוֹר מִלְכָּא וְאִמְרָה יְהוּדָאֵי בְּתוֹנָא דְּלִבָּא יַעֲרִי [נה כ: אִיפְרָא הוֹדְמִין אִמְהָ דְּשִׁבּוֹר מִלְכָּא שְׂרָדָה דְּמָא לְקַמְהָ דְּבַנָּא זֶה יִזְכֵּי רַב עֻבְרִיָּה קְמֵה אִיזְחָה אֲמַר לֵה הָאֵי דֵם חֲסִידָה הוּא אִמְהָ לֵה לְבִרְיָה תָא הָאֵי כְּמֵה חֲכָמֵי יְהוּדָא אֵל דְּמָא כְּסוּמָא כְּאִרְכָּה הַדֵּד שְׂרָדָה לֵה שְׁחִין מִינֵי דְּמָא וְסִלְחָה אִמְרִינְהוּ וְהוּא כְּתוּבָא דֵם גִּנִּים הוּא וְלֹא יַעַן אִסְתִּיעַ מִלְחָא וְשׂוּדָה לֵה מִרְקִיקָתָא דְּמִקְסָלָא כְּלִמֵי אִמְהָ יְהוּדָאֵי כְּתוּבֵי דְּלִבָּא יִזְכִּינְהוּ] וּבְמִסְכַּת כְּבוֹדוֹת פֶּרֶק מוֹטִין אֵלּוּ [בְּמִזְחָח מ:] הַהוּא דְּר' יִשְׁמַעֵאל שִׁשְׁאֵלוּ לוֹ תְּלַמִּידָיו כְּמֵה אֲבִירִים יֵשׁ בְּאִדּוּם וְאִמְרָה לָהֶם רַמ"ח כְּדָקוּ וּמִצְאוֹ רַנ"ב א"ל שְׁמָא כְּאִשְׁהָ בְּדַקְתֶּם שִׁישׁ שְׁנֵי צִדִּים וְשְׁנֵי דְלִתוֹת, וְעַמְדוֹ עַל אִמִּיתוֹת הַמִּצִּינִים לְכַמֵּה הֵם יוֹלְדִים וְכִנְגֵרָם בְּאִילָן לְכַמֵּה מוֹצִיאִים פִּידוֹת [בְּמִזְחָח מ:] דְּבָרִים אִמְתִּיִּים אֲשֶׁר לֹא הִשִּׁיגָה עֵין חֲכָמֵי

מִעֵין גִּנִּים

מזה הענין ויעלח לכן, ע"כ: (1) שנאמר. עמשי"ל בשם החסד לאברהם ע"כ:

(1) בקראם. נ"ב בשני חצאי עגולה - המחבר קיצר בכאן ואי"ה אבאר לך לקמן

אב"ד עיקר העיקרים אשר היו חוקרים בו כל ימיהם הם התורה והמצות, ואלה הנבלים משליכים תורת ה' אחר גיוזם וכל ימיהם מבלים באלו החכמות דומים בעיני לאנש פתי ומכל אשר ראה אומן אחד היה מתעסק בעשיית מלכתי המלך אשר הם מרוקמים בבל מיני רקמה אשר בהם חכמה נפלאה, והוא חשק להיות מהאומנים העושים מלכתי המלך, וראה בראשונה פמיש ומחט וחוטי פשתן, והלך ולמד אומנות הנפחין לעשות פמישים ומחטים וחכמת הנשים לטוות הפשתן ושלם בזה כל ימיו ולא זכה ללמוד האומנות והיא היקרה ולא ידע העני כי עיקר האומניות אינו זה כי היה יכול לקנות פמיש ומחט וחוטי פשתן בדבר מועט, כן אלו הנבלים הציאו כל ימיהם בחכמות החיצוניות אשר הם חלק האומות ונחלתם והם ריקים מתורת ד' ומצותיו, אין להם לא מסכתא ולא פסוק [פיק] ולא משנה שיוכלו להתהלל ביום המיתה אשרי מי שבא לכאן ותלמדו בידו. עליהם נאמר רוד מורד ומורה רוד לא הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו [תהלים עח ח]. כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו [ישעיה כו] צוד תעודה.

החקירה, (ט) וכ"ז בקבלה פה אל פה בלי יגיעה ועמל כלל, (ע) והזכיר בב"ד [פ"ד ד] כי פילוסוף אחד היה רגיל להתוכח עם ר"ג לפני הקיסר וחקר לכמה שנים הנחש מוליד ולא הספיקה חקירתו עד שנסה הדבר והסגירו עם נקבתו בחבית ומצא שהוליד לו' שנים ובהשינו הסוד הזה חשב להתכבד לפני הקיסר על ר"ג ושאל לו לפניו לכמה שנים הנחש מוליד ולא ידע להשיב נחרכמו פניו פגע בו ר' יהושע בן חנניה א"ל מדוע פניך חולניות א"ל שאלה אחת נשאלתי ולא יכולתי להשיבה א"ל מה היא אמר לו לכמה הנחש מוליד א"ל לשבע שנים ומנא לך מן התורה ארוד אתה מכל הבהמה וכו', אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן אלא מקיש החיה אל הבהמה בלימוד היקש הבהמה אל הנחש, הכלב חיה ממאה מוליד לחמשים יום ובהמה ממאה יולדת ל"ב חדש וכתוב ארוד אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה כשם שהבהמה ארודה מן החיה שבעה כך הנחש ארוד מן הבהמה שבעה, כששמע הפילוסוף התחיל להפחית ראשו בכותל אמר דבר שהתנאתי בשבע שנים בא זה והושיטה לו בקנה אחד, וכן הדקש בכל דברי חכמה.

מעין גנים

שהוכיחו מן התורה ע"כ:
(ע) והזכיר בב"ד. הוא בגמרא [בכורה ח]. ע"כ.

(ט) וכ"ז בקבלה פא"פ. או ע"י הוכחה שהוכיחו הדברים אנב אורחא מהתורה כאשר הביא הרב לקמן בלידת הנחש

פרק רביעי

להודיע מהו דרך ה'.

קשר נמרץ ואמין עד יראה עולמו בחייו, כאומרים חז"ל על כיוצא בזה אשרך גדול הדור שעולמך ראית בחיך [עי' ביטח ז.].

ע"פ המדרגות האלה שהם ד' במדרגות הסולם אשר ראה יעקב אבינו ע"ה [כ"ב המ"ג ח"ב פ"י בשם תנחומא ולפינו לא נמצא] אנו מתפללין בכל יום, אחרי הזכירתו החסד הגדול אשר עשה לנו בוראנו יתברך בתתו אלינו תורתיו הקדושה למען שמו הגדול ובזכות אבותינו, אהבת עולם אהבתנו וכו' ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד [לשמד ולעשות] וכו', הרי הזכירו ב' מדרגות, עשיית המצות, ותלמודם, והתנו על הכל בלב שלם ובאהבה, אח"כ הזכירו המדרגה הג' [והא עינינו וכו'] והוא ידיעת טעמי המצות, אשר באלה האנשים רחוקים מאד כרחוק מרחק ממערב.

א"ת"ה [איה] ה' אלהים איך יתפארו בתכמת התורה ואינם יודעים שום טעם למצות אלהינו ב"ה כי אם דברים קלים מאד אשר ברו משכלם הנקל, (b) אשר לפי

ואתה רי אשר הרימותי המכשול ונגלתה דרך ה' העולה לבית אל ונעשית המסילה מאליה, והוא כי תבלית המבוקש מאת בני התורה אשר קבלוה כהר סיני הוא עשיית מצותיה בלב שלם וידיעת תלמודה על פה כאומרים [גישן ס:]: על פי הדברים האלה כרתו אתך ברית לא כרתו אתך ברית כי אם על דברים שעל פה, ואמרו [מסחים ג] אשרי מי שכא לכאן ותלמדו בידו. ואחרי התמידו זמן רב יעלו על לבו שני דברים, הא' הוא העיקר אהבת ד' ויראתו וחיוק אמונתו אשר התחזקו בשכלו מצד המעשים המובנים, והב' למישת שכלו ובהירותו מצד היותו מפלפל בשורשי מצות אלהיו כי בהם מן הפלפול העצום והדקדוק הרב אשר לא ישועה. ואלה השני עמדים יכינו את נפשו להרשים בה אמיתיות התורה וסודותיה כאומרים ז"ל [אבות פ"ז א] כל העוסק בתורה לשמה מצליח לו רזי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק את מיטו וכנהר המתגבר והולך, וידבק בו האור האלהי ויהיה מבני עליה ויחזור להתדבק באהבת הש"י אהבה רבה ועצומה, ולהתקשר בקשר המצות

מעין גנים

ואיפסקא הלכתא אין טעם למצות (ג). אבל אם עיני בשר לך בודאי תחויב להתבונן שחובה עלינו לבקש טעם למצות ע"פ פשטים ודמוים ודרושים וסודות התורה המסורים בידנו ע"פ הקבלה האמיתית (לא ע"פ סברות הכדורים והכוחים של

פרק רביעי

(b) אשר לפי דבריהם. מ"ש המחבר שאינם יודעים שום טעם למצות אל תבלה כרוחך לומר הנה זה סותר מה שכתבנו לעיל בדברינו כמה פעמים דהעיקר הוא העשייה כאשר צונו ה' אלהינו,

דבריהם יתרון הפילוסופים על נביאי ה' כיתרון האור מן החשך, כי כאשר יוקשו התועלויות היוצאים ממצות התורה לפי דעתם אל ספר המדות שעשה ארסמו ראש חכמי יון, יהיו כתבן את הבר, ואת היתה סבה למאום התורה והמצות בעיניהם ובעיני כל שומעיהם ולחשוב כי עבר רוח ה' מאת חכמי התורה אל חכמי הפילוסופים, וגם מידעת שמותיו של הקב"ה סרו לגמרי, ואין פתי וסכל בעולם שיסכול [פי' שיהיה סכל ולא יבין] שזהו התכלית העליון בתורה התמימה והקדושה אשר היא שמותיו של הקב"ה כאומרו אשגבוהו כי ידע שמי, והם רקים לגמרי מאת החכמה ומלעינים עליה. ואם הש"י [יהי'] גזר עלי עוד אכתוב פני ליצנותם על זה, ר"ל מי הביאם אל הלעג ואל הקלם על חכמי הקבלה [להלן פ"א].

ואחזקור אל הענן כי מרוב שיחי וכעמי דברתי עד הנה, קנאת ה' צבאות

תעשה זאת לפסוק חמד בדברי לנשכם ככלב. חקנו אנשי כנה"ג והאידה עינינו בתורתך על המדרגה הג', ויש לך לתמוה וכי מי שלמד ולימד (ג) כל התורה בלב שלם עדיין הוא בחושך שאנו מתפללים והאידה עינינו, והתשובה כי זה נאמר על מעמי המצות אשר אנו עושים ויודעים תלמודם ואין אנו יודעים מעמם. אנו מתרחקים משעטנו ואכילת חזיר, וכאשר ישאל היצר או אומות העולם מה מעם, אין לנו תשובה אחרת כי אם ככה צוה לנו בראנו, והוא תשובת עמי הארץ לא יעשו כן חכמי הפילוסופים כי יתפארו בחכמתם לשעתם בפני כל שר וארון ויחשבו חכמים, וכבר כתבתי שלזה אמר דוד ע"ה [תהלים סה ב] כך במחתי אל אבושה (ג) הקדמה לשאלת ידיעת דרכי השם יתעלה [שם, הכך ד' הדיעני ונ'] שהם מעמי המצות כאומרו דרכך ה' הדיעני, וכאשר יודע אלינו מעמי המצות וידיעת השמות אשר הם הכל דבר אחד

מעין גנים

קבלת התורה האמיתיות אשרי חלקן אם מכין הטעם כי זה כל האדם, ויתר הרברים הלא הם כתובים אצלינו בספרי דרך פקודיך עמוד עליו (סד):

(ט) כל התורה בלב שלם. היינו ר"ל שמתחלה אנו מתפללין ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, הרי כל התורה כולה, ואח"כ שוב אנחנו מתפללין והאר עינינו במצותיך, כן הוא גידסת ונוסח ספרד: (ג) הקדמה. ר"ל קודם ששאל דרכיך ד' הדיעני אמר כך בטחתי וכר':

הפלוסופים), אבל צריך האדם לידע שלא יסמוך את עצמו שכבר השיג כל טעם המצות, דכיון והמצות הם שכל אלקי ורצונו ית"ש, והוא ורצונו חד הוא, א"כ אין סוף לטעמיהם, על כן הגם דלפי הטעם הנראה לדעתו יעלה על מחשבתו באיזה זמן ואופן במקום וזמן פטור מהמצוה, חלילה לו לפטור את עצמו, כי הגם שהשיג הוא איזה טעם, ובאמת לפי הטעם יורה שכלו לפטור ולשנות מהמצוה באיזה זמן ומקום, אבל הנה יש עוד טעמים כמוסים לאין סוף ותכלית, ובהכרח הוא לעשות תמיד המצוה כלי פטור בשום פעם, ומה שהשיג ע"פ

[ברסח ז.], העטרותיהם התלמד המצות, וההנאה ידעת מעמם, כמו שאמר בפירוש עתיד הקב"ה לגלות להם לישראל מעמי תורה [במ"ד י"ו], וזו היא ההנאה מזיו השכינה.

והמשל הקרוב להבין זה, למלך ציוה לעבדיו להזמין כלי נחשת

שיעבדוהו בהם ושהוא יחזירם יותר יקרים מזהב ומפז רב על דרך גמ, כי כפי ריבוי הכלים תהיה מעלת האיש ביום עשות המלך הנסים. וכן כתיב ע"י אחרון הנביאים [מלאכי ג טו] אז נדברו ידאי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו וכו', והיו לי ליום אשר אני עושה סגולה וחמלתי עליהם וכו', ואח"כ פירש במה יהיה הדבור אשר יקשיב השם יתברך ויכתב בספר זכרון לפניו, זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים, (ד) ספר השמע וספר הנפש ומה שאמר [הצבע] לא נאמר כי אם חוקים ומשפטים, אמת כי אלה החכמות הם ככלי כסף בזה העולם ויכלו להשתמש בהם ולהתפאר (ה) משא"כ במצות, אבל כבר ידעת שכר

יקראו אל ד' יענם, ואמרו כל האומות רק עם חכם ונבון, וכבר התפקדו אלה האנשים גם על הפסוק [וה] והפכו בו דברי אלהים חיים, ועוד אכתוב עליו [פ"ו] אם יעזרני השי"ת למען שמו, ע"כ אמר והאירה עינינו במצותך. ואח"כ הזכירו המדרגה העליונה ממדרגת הסולם [פ"ו הינעית] והיא חוק האהבה בשם ית' ועוצם הקשר והדבקות היוצא והצומח מג' המדרגות, ודבק לבנו בתורתך ויחד לבבנו לאהבה וכו' למען לא נבוש, כאומרו בך בשחתי אל אבושה.

והפ"י שזאת המדרגה העצומה היא מדרגת האבות והנביאים אשר הם כעצמם מען לשכינה כאומרו והנה ה' נצב עליו, וכבר פסקה ממנו בעונותינו מכמה דורות, אחזור לדבר על המדרגה הג'. דע כי אפילו שלא יזכה האדם בחייו להיות מבני עליה, יש תקוה לאחריתנו ויש שכר לפעולתינו, כי נאמן בעל מלאכתנו להודיע סודות התורה אל הנפש אשר נקשרה במצות התורה וכתלמודה בעודה בחיים, אחרי הפרדה מהגוף. והו העוה"כ אשר הזכירו בדבריהם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהגין מזיו השכינה

מעין גנים

בדוחק ור"ל מה שביאר חוקים ומשפטים הרי כבר התחיל בכל התורה, אבל רצה להשמיענו כי אלה החכמות שאינם בחוקי התורה הנה הם חשובים בעיני העולם הזה ככלי כסף שיוכלו להתפאר בהם, משא"כ במצות התורה שאי אפשר להשיג טעמיהם וא"א להתפאר בחכמתם בזה העולם, ויקשב ד' בעשייתן ויכתב בספר זכרון לפניו. ואותן

(ה) ספר השמע. ר"ל מה שאמר בכלל זכרו תורת משה עבדי מורה על כל התורה הן המצות שמשגיגים בהם איזה טעמים זה נקרא ספר הנפש היינו שמשגיג אותם שכל הנפש, וכן המצות שלא השיגו בהם טעם זה נקרא ספר השמ"ע היינו שמע סתם אפילו אינך משיג בהם טעם פח: (ה) משא"כ במצות. הלשון אינו מדויק, ונ"ל לפרש

כאומרו במקום אחר [תהלים קט יח] גל עיני ואבימה נפלאות מתורתך, ביאר אחרי כן [פי אחרי הדבר ר' הדיעני] המדרגה הג', לפי שלא יחשוב כי מי שלא השיג למדרגתה אבד תקותו (1) אחרי שזה התכלית העליון, מי זה האיש ירא השם (2) יהיה מושגח בעולם הבא ההשגחה הפרטית אשר הזכרתי בדרוש הגה עין ה' אל יראוי למיחלים לחסדו, והנה אשר יבחר הש"י לא (3) אשר יבחר ירא ה', ומה היא הדרך נפשו בצוב תלך וזכותו לבניו אחריו (ט) הפך אל פניו ישלם לו, (4) וזהו השכר הנפני, אמנם הנפש אשר עליו אמר נפשו בצוב תלך, סוד ה' ליראוי, כי בעוה"ז היה להם דבר הש"י סוד מופקד בלבם ילמדוהו ויעשוהו אבל לא ידעו טעמו (5) והקב"ה יודיעם לעוה"ב כי הוא עצמו העולם הבא.

מצות כהאי עלמא ליכא [קדושין מט:], וא"ר יוחנן היום לעשותם ופחד לקבל שכרם [עירובין כב:], וע"ז הזכירו אשרי מי שבא לכאן ותלמדו בידו אחרי אומרים ראיתי בני עלייה והמה מועמים [ראה פסחים ג] והוא כאומר אע"פ שמעטו בני עלייה והם אשר ראו עולמם בחייהם קוראים אל ד' והוא יענם והם מתפארים בעוה"ז ומתעלים לעוה"ב, עכ"ז אשרי מי שבא לכאן ותלמדו בידו כי אע"פ שלא יראה עולמו בחייו יראהו אחרי המות, וע"ז הזכירו בכתובות עמי הארץ אינם חיים [סוכות קא:] ונצטער רבינו הקדוש ע"ז המאמר עד שמצא להם רפואה שהם מחזיקים די בני התורה.

וידוד ע"ה ביאר לנו כל זה בארוכה באותו המזמור הקדוש אשר התפלל בו אל הש"י יודיענו דרכיו שהם טעמי המצות,

מעין גנים

שמשלמין יהיו לו לעד לעתיד כאשר יודע להם טעמיהן, ואז יראו כי שם ה' נקרא עלינו כנ"ל: (1) אחריו. ר"ל משום הכי ביאר הדבר שאינו כן, ואמר ע"ז: (2) יהיה מושגח בע"ה. ע"ז השיב יורנו בדרך יבחר, וכאשר מסיים הכוונה: (3) אשר יבחר ירא ד'. ר"ל מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר, קאי בדרך יבחר על הש"י לא על ירא ד', ר"ל הש"י יורהו בדרך אשר יבחר בו כאשר יתבאר: (ט) היפך אל פניו ישלם לו. ר"ל היפך מה שנאמר ברשעים ומשלם לשונאו אל פניו וגו', שמשלם להם בעוה"ז המעט מצות שעשו ולא נשאר לעוה"ב לנפשם ולבניהם אחריהם רק מה שיש להם תענוג בעוה"ז: (7) וזהו שכר הנפני. ר"ל מה

שמשלמין להם בעוה"ז לרשעים הוא רק שכר לגוף: (6) והקב"ה יודיעם. ר"ל זה הוא עיקר התענוג והעידון לעוה"ב מה שמשגיגים השגה ברצונו ית"ש, היינו טעמי תורתו ומצותיו שהן המה רצונו ית"ש המתפשט להחיות כל הנאצלים והנבראים והנצורים והנעשים, והוא התענוג הנמרץ אשר עין לא ראתה, והוא אומרים ז"ל לרעתי שכר מצוה מצוה [אבות פי"ב], שהמצוה בעצמה הוא השכר של המצוה, והנה המצוה הגשמית הנעשית בעוה"ז, הנה יש לה ע"כ טעמים כמוסים להאיר מאורות בעולמות העליונים, למשל מצות האתרוג, הנה אתרוג הוא פרי גשמיות בעוה"ז, ובעולמות העליונים יש אורות הנקרא

ודע כי הדרך הראשון דרך החקירה בו נשתלמו (יג) הדורות הראשונים, אבל היא דרך ארוכה (יג) ומסובכת [ומסובבת], כי לא היה עולה בה כי אם יחיד בדורו (יד) כאשר אתה רואה בתורה, עד שחכמים קראו לאותם ב' אלפים ראשונים אלפי תהו [מטרוח צ.]. לבלתי המצא בהם כי אם אחד בדורו, כי הש"י ידע (טו) אם מצד מעשיו ואם מצד תורתו, ומצד מעשיו הוא הדרך הארוך והמסוכן בו, ומצד התורה הוא הדרך אשר הזכרתי קצר ומובטח, והיות נברא האדם

(טו) בצלם הכנה לדרך הא' דרך החקירה, (יז) והברית אשר חתם בבשרו הכנה לדרך השני כאומרים ז"ל [תנינה ג.] אסור ללמד תורה לעול, וכה אבינו הראשון לזאת המעלה הנפלאה לו ולזרעו אחריו בעבור שהלך לדרך הראשון ולא טעה אדרבה עשה נפשות רבות מצד הדרך ההוא ורכים השיב מעון והכניסם תחת כנפי השכינה, לפיכך זכה הש"י בענין הב' הנפלא אשר בו יוכלו לזכות כל זרעו ולא יכרת מהם איש (יח) כי אם אלה הנבלים הנסתים מאחרי הש"י, כמאמר הנביא [ישע' כה

מעין גנים

אתרוג, הנה לענה"ב כשישיג הטעם של המצוה דאתרוג שעשה בעוה"ז בכדי להאיר מאור האתרוג שבעולם העליון, הנה הוא מקבל תענוג ועידון מאור האתרוג העליון. הנה שכר המצוה הוא המצוה בעצמה, הבן מאד: (יג) הדורות הראשונים. בסמוך אי"ה אבאר לך הענין את אשר עם לכבי ותמצא נחת: (יג) ומסובכת. ג"ל שצ"ל ומסוכנת: (יד) כאשר. שלא תמצא רק יחידים בדורותם כגון נח שם עבר עד שבא איתן האזרחי: (טו) אם מצד מעשיו. הלשון אינו מובן ואפשר יש לפרש דר"ל ידע ההפרש אם העבודה וההשגה באה לו מצד מעשיו היינו מצד החקירה ואם מצד תורתו ודוחק: (טו) בצלם הכנה לדרך הראשון. כי זה מותר האדם מן הבהמה שהבהמה אין לה נפש המשכלת המדברת, והאדם יש לו נפש המשכלת והמדברת, א"כ מותר מן הבהמה חקירת השכל, אבל כל זה רק מצד שהוא אדם ולא מצד שהוא ישראל כאשר הבאתי לעיל [פ"ב] בשם החסד לאברהם:

(יז) והברית. זה שאמר הש"י לאברהם בציווי המילה התהלך לפני והיה תמים, ר"ל מהיום והלאה שאני נותן לך מצות המילה תהיה תמים ולא תצטרך לחקירות, ואמר לו והיה תמים הוא ציווי שמחויב להיות תמים ולא לחקור בחקירות כאשר יתבאר אי"ה הענין. משה מצות מילה הוא שלא כטבע למעלה מן החקירה כי היא בחקירה לא תסבול זה, כי החקירה תחקור אם מאוסה היא הערלה למה נבראת מבטן, כאשר שאל טורנוסרופס הרשע לרבי עקיבא איזה מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם [תנחומא פ' תוריע]. והנה החקירה לא תסבול זה ואעפ"כ ציווה הש"י לעשות זאת המצוה, נלמד מזאת המצוה שחובה עלינו להיות באמונה למעלה מן החקירה וזאת היא עיקר עבודת הישראלי, וז"ש לו השי"ת במצוה הזאת התהלך לפני והיה תמים. ואתה תבין ואי"ה אבאר לך יותר: (יח) כי אם אלה. הנך רואה בענין שגם המחבר הקדוש גרש אותם מגבול הקדוש ופסק עליהם הכריתתה

להם הברית אשר היא הכנה לתורה, ושניהם
 [פי' בריה ותורה] הכנה לדיעה שאחרי המות,
 וכבר העידו חכמי הזוהר [חיא גיט ע"ב] כי על
 התומים בברית קודש אשר שמרזו כראוי
 ועל שם תורה (יט) אשר היא הכנה אליה
 כאומרו [טמר] ועמך כלם צדיקים, ולכן אמר
 [תהלים ס"ז] כל ארחות ד' חסד ואמת לנצח
 ברייתו ועדותיו. ולפי שדוד (כ) לא נזרז בזה
 כראוי אמר [שם יא] למען שמך ד' (כג) וסלחת
 לעוני כי רב הוא.

ג] למען ילכו וכשלו אחור ונשברו ונוקשו
 ונלכדו, אחרי אומרו [ישעי ב'ו] כי מלאו מקדם
 ועונגים כפלשתים [ובלדי נסים ישעק], כי הדרך
 הראשון הודישו אברהם לבני הפלגשים
 וישלחם מעל יצחק בנו קדמה אל ארץ קדם
 [בראשית ס"ו, פ' דרך הזקנה חכמת בני קדם],
 והנחיל לבנו ליצחק הדרך השני והמוכפת,
 והרשעים הללו הניחו תפארתם ונסתו אחור
 ארצה אל ארץ קדם, ועל זה אמר דוד מלכנו
 [תהלים ס"ד, סד ד' לדאין] ובריתו להודיעם, יש

מעין גנים

הקורא נעים הפוך והפוך בדברי אלה
 ותרחיק כל החכמות החיצוניות ותנשק ידי
 התורה ולומדיה.

הנה ידיי אבקש שלא תהיה נבהל ברוחך
 בעסקך בדרכי במושכל ראשון רק
 תעמיק בהם שנים ושלוש ותמצא טוב טעם.

הקדמה א', הבורא ית"ש ברא את
 העולמות מאין ליש והמציאם
 אחרי העדרם. (וזה הוא. מעיקרי האמונה
 אמונת הדת מהיסודות שהניחה התורה לא
 יכחיש זה רק הכופרים הגמורים אשר טוב
 מותם מחייהם), וידוע כי כל אומן פועל
 לתכלית, ופועל פעולה למלאות חסרונו
 שהיה חסר קודם הפעלת הפעולה ופועל
 פעולה זו להשלים חסרונו. והנה הבורא
 ית"ש שלם בתכלית השלימות אינו חסר
 שום דבר, ופעל ועשה כביכול הפעולות
 הללו להיטיב לברואיו, כי מדרך הטוב
 להטיב, והוא מה שהודיעה לנו התורה
 בהתחלת דבריה הנעימים, אמרה בראשית
 ברא אלהיים, והנה שינו חז"ל לתלמי

בעוברים את פי ד' שאמר והיה תמים, והם
 עוברים את פיו והיא לא תצלח. ואבאר לך
 אי"ה הענין בקרוב לרווח צמאונך: (יט) אשר
 הוא הכנה אליה. נ"ב יקראו צדיקים כצ"ל
 נ"ל [פי' יקראו צדיקים כאמרו ועמך וכו']: (כ) לא
 נזרז בזה. היינו ע"י עון דבת שבע שהוא
 פגם לברית: (כג) וסלחת לעוני. ועתה אציגה
 נא עמך את אשר ידעתי לבאר לך הענינים,
 מ"ש הרב כי בדרך החקירה הלכו הדורות
 הראשונים ולא נותר בהם איש כי אם יחידי
 הדור עד שבא אברהם אבינו ונצטווה על
 המילה ונאסר לו ולזרעו העין בחקירה רק
 הובטח על התורה. והנה ע"ז יתפלא כל
 משכיל האיך זכה אברהם אבינו לכל הכבוד
 הזה, כיון שגם הוא בחקירות לבו הלך, כי
 חקר בודאי על מציאות הבורא ועל ענין
 היחוד, ואגב אודיעך מה פשע ועון הוא
 לעיין גם עתה בחקירות, הרי יש לנו
 בקבלה, ומה פשע אשר נשיג גם בשכל
 ולמה נאסר החקירה. גם אודיעך ענין הכנת
 המילה שכתב הרב שהיא הכנה לתורה,
 ועוד כמה ענינים יתבארו לך, ואתה ידיד

ורדו וגו' [בראשית א כח]. הנך רואה שכלם נבראו לצורך האדם, א"כ האדם היא עיקר כוונת הבריאה, וגם כל צבא השמים נבראו לתכלית האדם ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים להאיר על הארץ, וגם המלאכים הנה מברוא [שמות כג כ] הנני שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך, מי גדול השומר או הנשמר והוא דבר מברוא לכל בעל דת התורה, ותתבונן בדברינו שאין כוונתנו לדבר בחקירות לכל העניינים, כי אין לנו עסק רק לחקור הדברים הנאמרים בתורה, כיון שכל ישראל מאמינים בנתינת התורה א"כ אין לנו לחקור רק בהדברים הנאמרים בהתורה^(ט) והנך רואה שזה מבוא בתורה שהאדם הוא עיקר הבריאה התכליתית וכל שאר הברואים הם נבראים לצרכו, והטעם לזה כי האדם נברא להיות בעל בחירה ורצון, משא"כ הנבראים העליונים אינם בעלי בחירה, והאדם אשר נברא להיות הבחירה חפשית בידו הנה כאשר יבחר בטוב זה שעשועיו יתברך כמעשה ידיו, ועי"ז יתחייב לו השכר והעונש כפי מעשיו.

הקדמה ג', כיון שידענו שכל הנבראים העליונים ותחתונים נבראו לצורך האדם, א"כ כולם מתנהגים ע"פ מעשיו, כי ע"י מעשיו ותורתו ומצותיו יפעול גם בעליונים פעולות שונות ויושפע עליהן שפע רב מעולם ועד עולם, וכן כהיפך ח"ו על ידו יהיה מניעת השפע, כי כן חפץ היוצר הוא הבורא כל ית"ש, שכל העניינים שבעולמות העליונים יהיו נעשים ע"י אתערותא דלתתא שהאדם העובר יעורר ע"י תפלתו ותורתו ומעשיו, וכל היחודים והשפעות שבאודות עליונים הכל ע"י אתערותא דלתתא מהאדם העובר, והוא נרמז בתורה [בראשית כ ה] וכל שיח השדה

המלך וכתבו אלהי"ם ברא בראשית [מגילה ט.], כי לכאורה מהראוי להתחיל בשמו יתברך, וא"כ יקשה למה באמת לא נכתב כן.

שמע נא הקודא נעים חכמת תורתנו הקדושה גם לפי פשוטה, דהנה כבר כתבתי לך כי כל פועל אומן פועל פעולה להשלים חסרונו, למשל אומן העושה כלי כסף לאכול ולשתות בו, הנה חסר אותו דבר שאין לו כלי לאכול ולשתות בו ועושה כלי הוא להשלים חסרונו, וכן אם עושהו למכור ולהשתכר בו הנה קודם עשות האומנות הוא מקדים א"ע להאומנות שמשער קודם כמחשבתו מה שהוא חסר ועושה האומנות להשלים חסרונו, וא"כ הוא מוקדם להפעולה והאומנות, משא"כ הבורא כל ית"ש, הנה לא היה חסר שום דבר כי הוא שלם בתכלית השלימות, וברא את כל העולמות בכדי להטיב לברואיו, א"כ כביכול בעשייתו לא הקדים את עצמו רק בריותיו. ע"כ התורה בחכמתה האלקית לא התחילה אלקי"ם בר"א בראשית, דאז היה משמע שהקדים כביכול את עצמו לבריותיו, אבל התחילה בראשית בר"א אלקי"ם, שכביכול הקדים במחשבתו בריותיו שהוא שלם בתכלית השלימות ולא ברא בריותיו למלאות חסרונו ח"ו רק ברא להטיב לברואיו הבן הענין ויונעם לך.

הקדמה ב', תכלית כל הנבראים הוא מין האנושי אשר בעוה"ז, ומברוא בתורה ויאמר אלהי"ם נעשה אדם בצלמינו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ וגו', ויברך אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה

ית"ש, והוא הנדרש לח"ל בהתחלת התורה בראשיית שאינו סמוך לשום דבר רק בשביל ישראל שנקראו ראשית, הכן הענין ותתן מערנים לגפשיך.

והנה זה דוקא בשביל ישראל, וכיון דהארם הוא תכלית הבריאה הנכרא לשעשועיו ית"ש כי נברא להיות בעל בחירה ורצון לטוב ולמוטב, וישראל המה הבוחרים בטוב א"כ הן המה עיקר הכוונה ובשבילם היה התעוררות הבריאה, וז"ש רז"ל [ב"ר א"ר] מחשבתן של ישראל קדמה למעשה בראשית, וזהו ישראל אותיות ל"י רא"ש, והנה כאשר תבונן בדבר תשכיל ותדע אשר שורש נשמתן של ישראל היה עדיין במחשבה הקדומה טרם הבריאה המכונה בתורה בשם מאמרות, ויאמר אלקים, א"כ טבע נשמת הישראלי בענין אלקות אין צריך לחקירות המחשבה כיון ששרשם רבוק בעצם המחשבה הקדומה המוציאה הכל מאין ליש, וכמו שאין אדם צריך לחקור על מציאות אלקית כיון שנשמתו כביכול רבוק במחשבת האלקית (אם תעמוד בסוד ד' ותבין הדברים לאמיתתן תשכיל ותדע הענין עד היכן הדברים מגיעין) משא"כ אוה"ע שאינם בבחינת מחשבה הפנימיות רק בחיצוניות הנה הם צריכין לחקירה, כי הם בנים לא אמן בם.

ומעצתה תשכיל אם ילך ישראל לחקור בחקירות הלא מאבר מעלתו הנחמדה ויעיד על עצמו שאינו מהם ואינו מאותן שעלו במחשבה, (ואל תשיכני מהקדושים אשר בארץ המה כמה וכמה מהגאונים קדמאי אשר חברו להם יחדיו ספרים בחקירות, כי כבר כתבתי במ"א וגם בקונטרס הלזה אי"ה לקמן אתן את דודי

טרם יהיה בארץ וכל עשב השרה טרם יצמח כי לא המטיר ד' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד וגו', להיות שהאדם אין, לא היה עדיין מי לעורר אתערוותא מתנא לעילא [מבואר בע"ח שער ט"ל פ"א], על כן לא היה עדיין השפעת המטר, הגם שאין מעצור להש"י להמטיר, או להצמיח בלא מטר, לא היה הענין כך עד שבא האדם והתעורר במעשיו להורדת השפע, כי כן צוה היוצר שיהיה הכל מתנהג עפ"י מעשה האדם שהוא תכלית הבריאה לשעשועיו ית"ש, וא"כ כיון שהדבר הוא כך שכל העניינים ההווים הוא ע"י אתערוותא דלתתא, ע"כ נבין בשכלינו שגם בראשית הבריאה היא אתערוותא דלתתא כי תמיד הענף יעיד על ענין השורש, והנה זה אי אפשר לומר, כי הוא הבורא ויוצר כל לכבוד הכל מאין ליש.

והנה חז"ל חכמי האמת המה יורנו באמרים בפסוק [דה"א ד' כג] המה היוצרים יושבי נטעים עם המלך במלאכתו, ודרשו [רוח רבה פ"ב] שהש"י נמלך בגשמותיהן של צדיקים, והנה אם היות הדברים עמוקים בחכמה למשכילי מדע, תבין הענין שזה היה בסוד מחשבות הבריאה כביכול שיהיה לו תענוג מעבודת ישראל, וצדיק פלוני בזמן פלוני יעבדהו בעבודה זו, והנה לפניו ית"ש עבר והוה ועתיד שוין, א"כ היה הדבר לפניו ית' כאילו כבר יצא הדבר לפועל, וזה היה לדמיון אתערוותא דלתתא, א"כ באמת הן המה היוצרים יושבי נטעים עם המלך במלאכתו, כי בהגיע תור הצדיק בזמן המיועד לו ועובד את ד' בתורה ומצות, הנה מבראשית ראה הש"י את העבודה ההיא הנרצית, והוא אשר עלה במחשבת הצור תם לאתערוותא לבריאת העולם לשעשועיו

הקדמה ה', הנסיון הראשון של אבינו אברהם שהשליכוהו לכבשן האש בעבור שכפר בע"ז ופרסם מציאות אלקית לבאי עולם, והנה הנסיון הזה נרמז בתורה [בראשית טו ז] אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים (הנה חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו או"ר כשדי"ם, ואל תשגיח בדברי בעלי הפשט, כי אם כדבריהם לא לישחמיט קרא בשום דוכתא כשהזכיר את לידת האבות לומר או"ר כשדי"ם, ויהושע אמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם וגו' ולא אמר או"ר כשדי"ם, אך קבלת חכמינו ז"ל אמת נעי רש"י בראשית יא כח] ואין מן הצורך להאריך בזה לכל בעלי דחינו המאמינים בדברי חז"ל רק אגב אורחא באתי להודיעך קושט אמרי אמת, וגם באומרו ית' אשר הוצאתיך מאור כשדים יובן שהיתה ההוצאה בחזק שלא כטבע, כענין ההוצאה ממצרים שלא כטבע דוק והתבונן).

והנה הפוסקים הראשונים חקרו בחקירת התורה האין הותר לאברהם אבינו למסור א"ע למיתה עבור קידוש השם הלא מסירת הנפש עבור קדוש השם הוא ממצות התורה שנצטווה לישראל ואברהם לא קיבל עדיין התורה והיה בכלל בני נח, וכשמסר את עצמו למיתה בענין שלא נצטווה הנה עבר על ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש הנאמר לבני נח (הגם דקימ"ל דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה הנה אפשר לו לקיים התורה לחומרא אבל להקל על עצמו בדבר הנאסר לב"נ דהיינו מסירת נפש מי החיר לו ועיין בפרשת דרכים) והנה ראיתי לרבותינו הקדמונים (סח) שפירשו ע"ז דברי המדרש שאמרו [ב"ר סג ב] לא ניצל אברהם מבכשן האש אלא בזכות יעקב

לך. וכאן אין רצוני להפסיק הדיבור של חבה ואתה דע לך).

הקדמה ד' אמרו רז"ל [ב"ר יב ט] בהברא"ם באברה"ם בזכות אברהם נברא העולם, היינו אברהם הוא שורש הנשמה הכוללת לנשמות ישראל אשר עלו במחשבה הקדומה אשר בשבילם היה התעוררות בריאת העולמות. והנה קודם שנתגלה אותה הנשמה, הנה היו הדורות מקולקלים כי לבם הלך בחקירות ונתקלקלו בחכמות האנושית עד שנפתח לבם לתאוות רעות ונאבדו מן העולם, עד שהאיר אורח ממאפל איתן האורחי. הנה לידתו היה במחשכים בתוך דור הפלגה ולא היה יכול להספיק לעצמו מבלי חקירה כי לא היה לו קבלה מאמונה, והיה צריך עכ"פ לחקור אם יש במציאות הדבר שאינו מושג במחקר.

והנה הקדושה הזאת היתה משתוקקת זה להשיג שורשה ומחצבה ממקום המחשבה, (תרווה צמאונך בפניני אמרי קדוש בווה"ק איך היה שוקל במחקלא עפ"י חכמתו כח כל אלקים עד שמצא בשכל שעל אלקים האמצעי שולט כח שאינו מושג כח כל הכוחות^{סז}). ותתבונן לפי פשוטו במדרש רז"ל [ב"ר לט א] שאברהם היה מתבונן תאמר שהבירה בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה) הנה זאת היתה חקירתו מחמת שלא היה לו קבלה, שגולד במחשכים בין העובדי ע"ז אשר לא ידעו את ד', וכיון שהשיג מציאות הש"י שמו ויתעלה הנה באה נפשו לשורשה ולמחצבה. ותתבונן עד היכן היתה תכלית עבודתו מבלי התבונן בחקירות טבעיות ועשה את אונך כאפרנסת ותבין מאין זכה לו ולורעו אחריו לכל הכבוד הזה.

והפקיר חיי עוה"ז ויקבל על עצמו עונש עוה"ב בשביל אהבתו ית"ש, וזה הוא דבר שלא כטבע רק מאהבה ברצון הנפש לדי' ואין טעם ברצון, הנה בזה נתעוררה פעולת נפשו אשר היתה באמנה במחשבת הצור תם כשעלה ברצונו ית"ש לברוא העולם בשביל ישראל ולא היה כביכול חסר כלום שיצטרך לברוא להשלים חסרונו ח"ו כי הוא שלם בתכלית השלימות כמ"ש בהקדמה א', רק באהבת הרצון כביכול שרצונו להטיב, רצון הטוב להיטיב ואין טעם ברצון, וגם בעסק הבריאה שכרא ברצונו להיות אתערותא דלתתא, וישראל עלו במחשבה, הנה לא סיגלו עדיין מצות ומע"ט רק כך עלה ברצונו אשר יסגלו, הנה הוא רצון שיעדיין לא יצא הטעם של המצות ומע"ט מן הכח אל הפועל, הנה אין טעם ברצון, והנה אחד היה אברה"ם כלל הנשמות של ישראל אשר עלו ברצונו ית"ש, הנה כח הפועל בפועל כביכול, הנה גם רצונו להשיי בהשלכת גופו ונפשו בזה וכבא באהבתו וברצונו מבלי טעם רק רצון ואהבה דמיון החלק אל הכל, והשתוקקות כל יסוד לשורשו מבלי טעם רק באהבה כדמיון להב האש המשתוקק בטבע לפרוד מן הדבר המוגשם הנאחו בו, וכשנפרד ממנו תיכף בורח למקורו וליסודו היינו ליסוד האש שתחת גלגל הירח, הגם כשיגיע מעט להלב הזה ליסודו יתבטל (הלהב) לגמרי ממציאותו, עכ"ז חשקו להבטל ביסודו ומקורו מלהישאר בזולת יסודו בישות ומציאות נכבד, והוא אהבת החלק אל הכל מבלי טעם.

והנה להיות כן היה ענין מעשה אברהם אבינו בפועל הזה התרצה להיבטל מעוה"ז ומן עוה"ב בעבור מדת האמת

שנאמר כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, ופירשו בו כי אברהם לא היה כדאי להנצל בזכותו להיות שעשה שלא כדין ולא ניצל רק בזכות יעקב, והנה הדברים האלה יתמיהו הלבבות, אברהם שמסר עצמו למיתה עבור קדושת שמו יתברך לא ניצל אלא בזכות יעקב.

אך שמע נא דברי חכמה דהנה מעולם תמהתי למה לא נזכר בתורה מפורש באר היטב הנסיון הזה של אברהם אבינו מהנס שנעשה לו, והנה הנס דחנניה מישאל ועזריה נכתב לדורות, אך הענין הוא דאברהם אבינו ידע הדין רב"נ אינו רשאי למסור עצמו למיתה על קידוש השם, אך מגודל אהבתו להשיי הנה מסר את עצמו בביטול כל מציאותו להשיי, דהנה לא חיי עוה"ז בלבד השליך מנגד כי אם גם חיי עוה"ב דהנה ידע בטוב כי חוטא במצות השם ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ויחוייב לו ח"ו עונש גם לעוה"ב, אעפ"כ באהבתו לדי' ולהודיע קדושתו לעין כל הפקיר את עצמו במיתת ב' העולמות, ולהודיע אמיתת מציאותו ית"ש ושלא לעשות פעולת שקר בנפשו ולכפור אפילו לפי שעה אפילו למראית העין בלבד באחד האמת, והנה הוא מדת יעקב מדת האמת, תתן אמת ליעקב.

והשיי ראה גודל אהבתו עשותו עבירה לשמה באהבתו ית"ש אחד האמת, והוא שלא כטבע האנושית לגמרי, כי יארע באם האדם מוסר גופו למיתה עבור קדושת השם הנכבד, הנה הוא מצווה ע"ז ויצפה לתשלום שכר בהשאת הנפש, משא"כ אברהם אבינו לא היה מצווה ע"ז ואורכה היה באזהרה שלא לעשות, והנה השליך

מהראוי לו להיות נביא, ובנפשו דיבר כי אין מציאות הזה רק לאיש הישראלי מהול שיצא מן הטבע ונכנס תחת עול התורה שהיא למעלה מן הטבע כמו שהבטיח הש"י למשה שלא תשרה שכינה על אומות העולם [ברכות ז.]. (ואל תשיבני מנביאי אוה"ע שהיו קודם מתן תורה כי כל זה היה בעבור אהבת ישראל עם קרובו ובמקרה לפי שעה, יארך הסיפור בזה יתבאר אי"ה במ"א) והדבר הזה יבינהו השכל דכיון שקבלו ישראל התורה (אחר הכנת הברית קודש החתום בבשרם להיותם למעלה מן הטבע כנ"ל) עליהם ועל בניהם לדורות עולם, א"כ תמימות דרכי התורה להם הוא בעצם כיון שהם בני בניה של תורה, משא"כ לאוה"ע גם תמימות דרכיהם הוא להם במקרה, כענין שאמרו שארסט"ו (עם התפארו בתמימות דרכיו) בסוף ימיו נתפתה באשה זונה אשת רעהו וזאת היתה סיבת מיתו (עיין ביערות רבש) ונתגלה קלונו שתמימות דרכיו היה במקרה נא).

וזוהו אשרי תמימי דרך רק אותן ההולכים בתורת ד' מיום שנולדים הם ההולכים בתורה, כיון שהם מבני בניה של תורה, משא"כ אותן שאינם הולכין מיום הולדם בתורה רק קנו לעצמם תמימות הדרך עפ"י השכל, הוא מקרי ואינו מתמיד (הלא תראה כמה מהמתפקדים קנו לעצמם כמה וכמה מדות כגון שלא להתכעס ולדבר בנחת וכיוצא, אבל קניית המדות להם אינו ע"פ התורה רק ע"פ המחקר, ע"כ אם תעמוד על לבבם תראה כי שבע תועבות בלבם, מוסרים, רשעים, איש חורש און על רעהו ולבבם מלא מרמה, הרחוק מד' אמותיהם) גב).

(הג"ה זה נקרא בזכות יעקב מדת האמת) והוא שלא כטבע, ע"כ זכה להינתן לו מצות המילה שהיא למעלה מן הטבע כאשר המצוה הזאת באמת לזר תחשב בעיני האומות, וכשאלת טורונסורפוס לרבי עקיבא אם מאוסה היא הערלה למה נבראת. והנה הש"י אמר לו במצוה הזאת התהלך לפני והיה תמים, להורות במצוה הזאת שהאיש הישראלי הוא למעלה מן הטבע והחקירה ועבודתו למעלה מן השכל הטבעי כאשר באמת עשה אברהם.

וזהנה צוה לעשות מצוה הזאת דוקא באבר המוליד, א"כ נולד האיש הישראלי דרך המקום הנעשה למעלה מן הטבע דהיינו שיש בה מצוה שלא כטבע, זה יורה שהאיש הישראלי אין לו חלק ומבוא לחקירה שהוא במושכל הטבעי, וזאת המצוה הנחתמת בבשר קודש איש הישראלי היא הכנה לכל דבר קדושת נשמות ישראל לתורה הקדושה שהיא למעלה מן השכל והחקירה, ולנבואה ורוח הקודש ואורים ותומים, ואין מבוא לכל זה לאוה"ע כי הם תחת הטבע ולא היו ברוא דמחשבה פא).

וזוהו אשר פירשנו בפסוק [תהלים קיט א] אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ד', והמשורר משבח רק אותן ההולכים בתורה, והדבר הזה קשה מאוד וכי יש תמימי דרך בזולת דרכי התורה^ג, והנראה דהנה ארסט"ו היוני הכחיש מציאות הנבואה להיות שאמר ששקל כל עניניו ולא עסק בהבלים של העולם רק ההכרח לגוף ואמר שאינו עוסק במותרות התאוה רק עוסק ומתבונן בחכמה, וע"כ אמר לו יהיה מציאות הנבואה תחת המציאות היה

וז"ש הש"י כמתן תורתנו [שמות יט ה] ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. דקשה א' מהו ועתה איזה זמן בא לשלול, ב' ושמרתם את בריתי מהו הכוונה, ג' והייתם לי סגולה בוא"ו הנוסף הרי זה השלמת הגזירה תשלום שכר הקודם הול"ל תהיו לי סגולה. ד' מהו הנתינת טעם כי לי כל הארץ.

וע"פ פי דרכינו יונח בטוב טעם, שהבטיח הש"י כיון שיקבלו כעת התורה כבר תהיה התורה מורשה להם ולבניהם לעולם בטבע (ר"ל כענין הדבר הטבעי שנולד עם האדם בטבע) ותיכף בהוולד בן ישראל ויכניסוהו לבריתו של אברהם אבינו הנה התורה והנבואה בכל הדרכים הישרים שייכים לו בעצם, וגם בסילוף דרכיו ח"ו הוא לו רק במקרה ואינו מתמיד כי כבר כל ארציות החומר שלו משועבד מאז תחת עול התורה, משא"כ אוה"ע הוא בהיפוך.

וזוה שיעור הכתוב ועתה (כעת) אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם (תמיד) את ברית"י (להכניס בניכם לבריתו של א"א) והייתם (תמיד) לי סגולה מכל העמים (כעין דבר הסגוליי שמוכן לאיזה פעולה לא נודע בשכל הסיבה רק שעצמיות הדבר הסגוליי גורם לזה, ואמר הטעם) כי לי כל הארץ (כיון שכל ארציות וחומריות בן ישראל משועבד לי מיום שנכנס לבריתו של א"א שעניינו למעלה מן הטבע החומר וכנ"ל) הנה הוא מוכן לתורה ולנבואה ולרוה"ק למעלה מן הטבע של החומר.

ועתה בין תבין את אשר לפניך אם בעל נפש אתה, להיות שראשית פרי עבודת אברהם אבינו היה כדבר שהוא

למעלה מן הטבע כמה שמסר נפשו וגופו בזה וכבא בעבור אהבת יוצרו ברצון הנפש בלבד למעלה מן הטבע, והוא ביטול מציאות לגמרי, אזי היה מעורר כוחות נשמתו (היינו נשמות כל ישראל מחצב הקודש שהיו כלולים בו) שעלו במחשבה ברצון הקדום ולא סיגלו עדיין מצות ומע"ט והוא רק רצון כביכול אין טעם ברצון, רצון"ן הוא למעלה מן החכמה והוא המתהפך לצינו"ר החכמה. הוא שמ"ו (בגים' רצון"ן) אזי זכה לחתימת הברית הזו למעלה מן החכמה, והחתימה הוא בצינו"ר האדם המשפיע להוליד בדמותו כצלמו, והובטח לו ולזרעו אחריו שיהיה עבודתם למעלה מן החכמה וההשגה, רק השגתם ושכלם ישוטט בהתורה ומצותיה שהיא שכל אלקי, דהיינו כשהאיש הישראלי מתבונן ומשיג איך יעשה תפילין וציצית, הנה מתבונן בשכל אלקי למעלה מן שכל אנושי, ועצם עבודתו הוא כאמונה שאינו מסתפק במציאות הבורא ויחורו ויכלתו והשגחתו, כי כל זה הוא לו בעצם מחשבתו משורש נשמות ישראל שעלו במחשבה.

וזוה אשר אמרנו על מה דקיי"ל [קידושין מ]. כי בישראל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אינו מצרפה למעשה (תוך מחשבות ע"ו ח"ו תצורף למעשה) ובאוה"ע מחשבה רעה תצורף למעשה ומחשבה טובה לא תצורף למעשה, דקשה וכי משוא פנים יש בדבר או עיוות הדין ח"ו, אך כאשר תתבונן משפטי ד' ישרים, להיות ישראל עלו במחשבה, ע"כ עבודתם הוא כאמונה במחשבה ורצון בעצם כי רצונם ומחשבתם כביכול דבוק בעצם בשורשם, ע"כ כאשר תעלה מחשבה טובה

המחבלים ומרד במלך אשר הלבישו בבגדי תפארת הדר מלכות ומאס לאכול על שלחן המלך פת בג המלך ומעדני מאכליו ומשתיו, לישב ללחום לחם את העבדים אשר בהפקירא ניחא להם להיות בסוכאי יין כאחד הריקים היש תקוה לעיוולו, (וידעתי כי יקשה לך מכמה צדיקים מדורות הקודמים כגון מרן הרמב"ם ז"ל ורב סעדיה גאון ז"ל הנה הגם שכבר דברנו מזה עכ"ז לקמן במקום הנוער לנו אבאר לך ביותר הדבר ותורה על האמת).

וידעתי ידיד הקורא אם נפשך חפיצה באמת ותעמיק בדברי אלה תבין מעלת התורה ומעלת ישראל ותשמור כבודך ולא תחבק חיק נכרים, ואם יפתוך חטאים אל תאבה ותרחיק את עצמך מאהליהם ומבניהם ובנותיהם ולא תגע בכל אשר להם כי כבודם בקלון המירו מעידים ע"ע שאינם מבני אבותינו, ואתה ישראל אל תבלע ואל תשחית את נחלת ד' צבאות בחכמות החיצוניות, סיב ובלה זמנך בתורה ומצותיה ומינה אל תזוע כי הוא חלקך בחיים חיי עוה"ז ועוה"ב. ותדע ידידי שהרבה דברים יש לי לכתוב לך בענין הזה, רק שיראתי פן באריכות הענינים תקוץ בתוכחתי, ע"כ שמתו לך ריווח בין ענין לענין ואי"ה עוד אתן את דודי לך. יהא רעוא יכנסו דברי באוני בני אבותינו ויעשו רושם בלבבם למען נידא את ד' אלקיני לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה אמנ:

במחשבתם הוא קנין גמור להם כי כמעט אין מונע לעשותם אם לא בהיכשל באיזה סיבה חומריית בהכרח, משא"כ מחשבה רעה היא מקריית במחשבתם כי אין כאן מקומה והיא חולפת ועוברת, ובאוה"ע היא בהיפך דוק והתבונן. משא"כ מחשבת ע"ז, הנה משפט איש ישראלי להאמין אמונת אומן בטבע רצון שכלו כלי שום ספק ובלי חקירה כמו שאינו צריך לחקור ולהסתפק אם המחשבה היא מחשבה וכמש"ל באריכות, וכשבן ישראל מעלה איזה טינא במחשבתו הנה זה יורה על אבדן נשמתו הישראלית שהלכה ממנו לגמרי ולא נשאר אצלו רק הנפש הבהמיות מהקליפות, ע"כ משפטו חרץ להיות נידון כאוה"ע ומצרפין לו המחשבה רעה למעשה.

ומעתה כאשר תבין כל דברינו הנ"ל, תתבונן כי כל מי אשר בשם ישראל יכונה ומפנה לכו לחקור בחקירות אשר אין זה טבע האיש הישראלי כי כל מעלתו הוא האמונה, הנה הוא משליך תפארתו ומאבד נפשו ונשמתו הישראלית ח"ו להיות כגויי הארצות, ע"כ יום הולך ויום בא עד שיקנה כל המדות הרעות בקנין כגויי הארצות ויכפור בתורה ומצות כאשר אנחנו בעינינו רואים ואבותינו ספרו לנו הלא בספרתם, כי דבר הזה הוא כע"ז ממש שמאבד במחשבתו תפארתן של ישראל ומעלתן מכל העמים ואין לו תקוה כי השליך מעליו לבושי המלכות הניתנה לו מאת המלך והלביש א"ע במלבושי

פרק חמישי

לצור על העיר אשר בה בנו אלו האנשים מברותיהם המקולקלים.

וחזרו להתבונן בבת המלך הכלה היפפיה תורתני הקדושה ומצאו כי אלה שתי אבני שוהם הן הנה תיקוניה ותכשיטיה, הן הן יסודותיה, הן הן מעשי בראשית, הן הן מעשה מרכבה. [פי' רכינו הרמב"ם ז"ל ועמו בג"י שמתו שמצא שני מופתים להכחש האפיקורסם שכפרו בשני אלה מציאות ד' ושלילת ההגשמה כמב' במר"ג ח"ג פ"ז]

כי האבן הראשה הדיבור הראשון מעשרת הדברות אנבי שהוא מצוה רמה ונשאה וכלא בה לדעת מציאות השם (ב) אשר הוא יסוד היסודות ועמוד החכמות, והאבן השנית היא הדבור הב' (ג) לא יהיה לך אלהים אחרים, ואלו השני דיבורים שמעו ישראל מתגבורת המופת, אשר המופת (ג) העיד עליהם על כרחם של המינים, ולהודיע יקר תפארת גדולת אלה העיקרים הגדולים נצטיינו לשום אותם למוטפות בין עיינו ולכתבם על מזוזות ביתנו וכו'. ונצטיינו לקודאם פעמים ביום (ד) שמעו ישראל ה'

בנסונו האנשים האלה מן התורה שקדמה לעולם ורדפו אחרי החכמות חיצוניות, מצאו שתי אבני שוהם, שהם שתי אבנים טובות ומרגליות, האבן האחת היא אבן הראשה מציאות השי"ת, כי נתבאר להם כמופת לעקר ולשרש דעת האפיקורס הכופר בסיבה הראשונה, והאבן השנית הרחקת הגשמיות לעקר ולשרש סברת הגשמיים החושכים על ה' תועה, והיא אמונה עצומה לא יערכנה והב חוככית לא תסולה ככתם אופיר, כמאמר התורה [דברים ד טו] ונשמרתם מאד לגפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה, או ישיד משה וכני ישראל, וראמינו בה' ובמשה עבדו, ודבקו באהבת השי"ת כי נתבאר להם כמופת מה שהיו מאמינים בקבלה. ואם בתחלה היה השמן ואומות העולם מונין אותם עמדו לא ענו עוד ישימו יד לפה, ועתה נתן להם השכל חרב פיפות בידם, הפה האחת כנגד האפיקורס, והפה השני כנגד המגשימים,

מעין גנים

של המינים. כי שמעו אלו שתי דברות מפיו ית"ש ממש כביכול בלי שום אמצעי, קול דברים שמעו בקולות וברקים וענן כבוד וקול שופר חזק ותמונה אינם רואים זולתי קול, ואי"ה אבאר לך הטעם למה שמעו אלה הב' דברות מפיו ית"ש ותמצא נחת: (ה) שמעו ישראל ה' אלקינו ה' אחד. נראה שהרב ז"ל מפרש הפסוק כמו שמפרש החסיד בחובת

פרק חמישי

(ב) אשר הוא יסוד היסודות ועמוד החכמות. הרמב"ם ז"ל התחיל ספרו בלשון הזה, ואי"ה אבאר לך הלשון הזה לקמן ותמצא נחת: (ג) לא יהיה לך אלהים אחרים. הנה בדיבור הזה נכלל הרחקות הגשמיות כל מה שהפה יכול לדבר והלב לחשוב: (ג) העיד עליהם על כרחן

אלהינו ה' אחד. [פי' ר' אלקט מדה על מצאות ה',
ר' אור שלילת הנשמה כפדוש וזיה].

וַעֲתָהּ בני שמע בקולי **לאשר** אני מצוה
אותך, הם אונק ושמע דברי החכמים
האלה ולבך תשית לדעתי, אמת ואמונה כי
אלה השתי ידיעות גדולות וטובות להשיב את
האפיקורוס, אבל מה נעשה למה שראינו
בעינינו ובאזנינו שמענו כי אלה שתי האבנים
אבני נגף להרחיק אלה האנשים מעל תורת

אלהינו, כי אחרי שמצאו בבקעת החכמות אלו
(ה) שתי האבנים אשר חשבו שהן הן יסודי
התורה עיקריים, (ו) דבקו בהם לאהבה וישאו
להם נשים טואביות, והכלה יפידה בת מלך
רחוקה וימאסה, לא נתנו לה שארה כסותה
ועונתה, ולא התעסקו במצות המעשיות סוכה
ולולב תצית ותפילין ויתר המצות האלהיות,
(ז) כי עלה סינא בלבם כי אלה חלק ההמון
ונחלתם אשר לא יצירו מושכל וכמה יתרצו

מעין גנים

הלבבות שער היחוד בהתחלה ז"ל, וצריך
שתבין הפרק הזה של שמע ישראל וגו',
והוא שציוונו להאמין בבורא ית"ש באומרו
שמע ישראל ד', ולא התכוין בכאן באומרו
שמע לשמע האוזן אך התכוין לאמונת הלב
וכו', ואחרי אשר חוייבנו להאמין באמונת
מציאותו חוייבנו להאמין שהוא אלקינו
כמ"ש אלקינו (הכוונה תקיף ובעל היכולת
משכר ועונש נ"ל) ואח"כ חוייבנו להאמין
כי הוא אחד אמת כמ"ש ד' אחד עכ"ל.
וכאשר תבין ענין אחד האמת תבין הרחקת
הגשם, ממילא בפסוק הזה מרומים ענין
ב' אמונות הנ"ל, ואי"ה אודיע לך ולהלן פי"ז
אות כחן את אשר בלבבינו בפשט הפסוק
המכוון לנו: (ט) **שתי האבנים**. אשר חשבו
שהן הן יסודי התורה ועיקריה, ר"ל
שחשבו שאין מן הצורך יותר מאלו השתי
עיקרים: (י) דבקו בהם. ר"ל בחכמות
חיצוניות הללו דבקו: (י) **כי עלה סינא בלבם**
כי אלה חלק המון ונחלתם. הנה הרב ז"ל
דיבר מקירות לבו ואמר שהחקירות פעלו
לשתי האמונות הללו, לאמונת המציאות
ולאמונת הרחקת הגשם, אבל כיון שבאים

לידי החקירות הנה עוברים חוק התורה
ומצותיה לגמרי. הנה מזה יכול האדם לבא
לידי טעות לומר אני אקרא ולא אטעה וזה
זה תעלה בידך, אבל ידידי תדע אם
תתבונן בדברינו אלה אשר כתבנו [לעיל פי"א
אות ב'] שגם זה הוא בכלל הענין הנרמז
במצוה הראשונה שנצטווה אדה"ר ומעץ
הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, היינו
החקירה בדעת לטוב ולהפכו, כי החוקר
כשכא לחקור בע"כ מתבונן בדעתו כל צד
חלקי הסותר הגם שכוונתו להחזיק את
דעתו לצד הטוב ולהפריד מדעתו צד השני,
עכ"פ מתבונן בדעתו לפי שעה בענייני
אלקות לטוב ולהפכו, והנה העיד השי"ת
כי ביום אכלך ממנו מות תמות, מיתת
הנפש ממקורה, כי האלקים עשה את
האדם ישר אין צריך לחקירה באלוקות כמו
שהמלאך אין צריך לחקירה, אם תקשה
שהמלאך רואה עין בעין, הרי שואלים זה
לזה איה מקום כבודו הנה אינם רואים עין
בעין, ואעפ"כ שמעת מימך שיהיה צורך
להמלאכים לחקור בחקירות, רק עבודתם
כאמונה.

חומר עב המונע השתוקקות, וכני אדם הם בעוה"ז הם נאחזים בעצים עבים וגסים ורטובים עד שאם ירכו עצים רטובים ביותר יכבו האש לגמרי, כן הוא הדבר אם תעסוק הנפש הזאת שבאדם בדברים חומריים וגסים הנה תכבה לגמרי ממנה השכליות, ואפילו אם תעבודנה בחקירות הנה אתה מוסיף עליה עצים ופתילות שתדבוק בהם ולא תוכל לחזור לשורשה, כי באם היית מניחה בלא עצים היתה חזרת ליסודה ואז לא היה יכול שום מכריח לכבותה, משא"כ כשהיא דבוקה בעוה"ז הגם שהיא בוערת, כיון שהיא פרודה ממקורה כשיבא איזה מכריח עם מים ושלג יכבנה ויבטלנה ממצאותה. כן הוא הדבר המעביר את אור שכלו בחקירות אנושיות הגם שיאמר חמותי ראיתי אור, כיון שכל ענין האור העביר בגשמיות שכל אנושית, כשיבא איזה מכריח יכבהו לגמרי. זאת היתה הסיבה שהעיד הרב לעיל [פ"ב] שכל החוקרים המירו כבודם בשעת השמד.

אב"י עוד מוכרח אני לבאר לך העניינים בביאור יותר, כי יקשה לך א"כ אותן שאינם חוקרים ואינם הולכים בשרירות לבם ג"כ מהראוי שיחזרו למקורם בטבע ותצא נפשם מן הגוף מכח התשוקה בטבע, תדע ותתבונן שזה הוא סגולת התורה הקדושה ומצותיה שנתפשטה מאורו ית"ש כביכול שכל אלקי ורצונו ממש ובאת לעוה"ז, הנה בעסק הנפש בתורה ומצות אשר הם שכל אלקי ממש, הנה היא דבוקה במקורה גם בעוה"ז בגוף, והיא שביעת הנפש מצמאונה כי קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, הנה בהידבק בתורה הוא דביקות בהש"י, ומימ רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוהו, והוא בטבע הנפש הישראלי

וכבר כתבנו אמונה היא למעלה מן השגות החכמות כי הוא דבר שאינו נתפס ברעיון וצריך לאמונה, (כי הדבר המושג בהשגת החכמה זה אינו נקרא אמונה כי אין חילוק בין זה שרואה בעין או מה שרואה בשכל כמ"ש רז"ל [כתובות קח:] רואה אני את דברי אדמון, וכי תאמר את אשר יראה האדם חתיכת כסף לפניו יאמין שהוא חתיכת כסף, אין זה אמונה כיון שבעיניו רואה, כן הוא הדבר שהשכל מכריחו זה לא נקרא אמונה, אבל אמונה הוא בדבר שאינו מושג), אבל הוא טבע החלק המשתוקק אל הכלל שלו ומתדבק אליו (והנה שורש תיבת אמונה בשורשי לשון הקודש מצאנו ראינו לשון גדלות והמשכה, מלשון ויהיה אומ"ן את הדסה שגידלה מקטנות לגדלות, ובלשון רז"ל הוא המשכה ביושר מלשון יודע לאמן את ידיו [שבת קג.]) כן הוא בחינת אמונה שהשכל נתגדל ונמשך לשורשו ולמקורו מאליו (בלי שום הקרבת חקירה), כמו שהחלק מן האש העולמי שבעוה"ז כשהוא דבוק בפתילה או בעץ הוא מתלהב ונוטה לשורשו וליסודו דהיינו ליסוד האש שתחת גלגל הירח, רק כל זמן שהמכריח מכריחו דהיינו כ"ז שהוא נקשר בדבר המוגשם אינו יכול לחזור למקורו, וכל מה שתוסיף עליו דברים מוגשמים שבעוה"ז דהיינו עצים ופתילות אתה מפסידו בכל פעם מיסודו, משא"כ כשישאר על טבעו יברח ליסודו ולמקורו.

כן הוא הדבר בנפשות המלאכים ונשמות ישראל, המה מושכלים מהשכל הנעלם מכל רעיון ותכספים ומשתוקקים בטבע לשורשם ולמקורם, והחילוק הוא בין המלאכים ובני אדם, שהמלאכים אין להם

שהוא למעלה מן החקירה הניתנה לו ולזרעו אחריו והם מצווים מאת הש"י כמוהו להיות חמים, א"כ הבא להתהלך בחקירות הנה עבר את פי ד' והיא בורדאי לא תצלח אפילו אם יפתיהו יצרו שהוא לשם שמים, הרי המלך החכם אמר אני ארכה ולא אסור חזי מה עלתה לו¹³).

ואם תשאלני מהקדושים אשר בארץ החיים ה"ה רב פעדיה גאון ומרן הרמב"ם ז"ל והרב החסיד בעל חובת הלבבות ודומיהן, תדע ע"פ פשוטו ראו גזירות ושמדיות שהיו בעוה"ר בימיהם ונתרבו פרצות הדורות על ידי הגזירות, וגם גזרו האומות בכל פעם להתוכח עמהם בענייני הדת והוצרכו ללמוד כל זה כעין הסנהדרין שהוצרכו ללמוד כישוף וכ"ש שאר החכמות, ולהמון עם הוצרכו להודיע כי הם בקיאים בכל מדע ולא יתפארו המפתים עליהם שאין להם חלק בחכמות ויחשבו שלולים מכל חכמה ולא יקבלו מהם ד"ת¹⁴), (והנה יש עוד לאלוה מליך אצלינו שהיו אז נשמות מעולם התורה באלף החמישי ומעטים היו הנשמות מעולם התיקון להחיות הדור, וכבר ידעת מ"ש רז"ל [סנהדרין צו.] ב' אלפים תהו ב' אלפים תורה וכו', וכבר ידעת אשר ב' אלפים תהו נסתיימו בימי אברהם כשהיה בן מ"ח שנה שאמרז"ל שאז הכיר אברהם את בוראו כמשארז"ל ומאו והלאה התחילו ב' אלפים תורה, והנה בגלות המר הזה באלף החמישי באו לעוה"ז הנשמות של ב' אלפים תהו, וכאו בסוד הגלגול להיתקן ע"י התורה, ולהיות טבעם בחקירות כמשפט אברהם שבא לעולם בעולם התהו וחקר ומצא והודיע לבאי עולם ע"י חקירתו מציאותו

לא תתפעל ע"י שום מכריח כי זה טבעה כל הימים, ע"כ העיד המחבר שביום הזעם הנשים מקלי הדעת מסרו נפשם לאל עליון כי זה טבעם, משא"כ החוקרים המירו כבודם וכמ"ש"ל בין והתבונן.

נחזור לענין, העיקר הנרצה לאיש הישראלי הוא דוקא בדרך אמונה אשר הוא למעלה מן החכמה, והוא בחינת כת"ר (רו"ש כתר יתנו לך ד' אלקינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה וכו', כמו שהמלאך מאמין מבלי חקירה וחכמה כמו כן ישראל), מכל האמור תתבונן שאסור לאיש הישראלי לחקור בחקירות, וכן מ"ש לעיל שאמר הקב"ה לאאע"ה התהלך לפני והיה חמים שאמר לו בשעת צווי מצות המילה שהוא למעלה משכל הטבעי, בזה הוציא הקב"ה אותו ואת זרעו מחכמת הטבע וציוהו בזה מהיום והלאה התהלך לפני והיה חמים, היינו אין לך עסק כי אם לילך לפני כרמיון האיש ההולך לפני אחר ורואהו שאינו צריך לחקור כי הוא זה, כך דרכיך והילוכך יהיה לפני באמונה בלי שום ספק, והיה חמים שלא לחקור (כענין שאמר רבא לההוא מינא דא"ל עמא פזיזא דקדמיתו וכו' שמתחלה היה לכם לחקור אם יהיה באפשרי לקבל ברבות מצותיה, והשיב לו רבא אנן דסגינן בתמימותא) (מבלי חקירה) כתיב בן תומת ישירים תנחם וכו' [שבת פח], מוכח מזה דתמימות נקרא מי שמקבל הדבר מבלי חקירה רק באמונה).

הגדה לפי"ו תראה שהוא ציווי גמור מאת הש"י אפילו לאאע"ה קדוש ד' אשר חשב וחקר ומצא וכו' שלא יחקר עוד רק להיות חמים, והוא הנאמר לו במצות מילה

ית"ש עד שנגלה אליו ממ"ה הקב"ה והודיע לו חלקו בתורה, עכ"פ התחלת התיקון היה ע"י החקירות(נה), אבל אין זה נחלת ישראל ומצווים הם בתורה שלא לעשות זה בשום אופן, ומשחית נפשו הוא יעשנה, כאשר עוררתיך ברמו עץ הדעת טו"ר ושאר עניינים שרמזתי.

לך נא ראה את דברי מרן הרמב"ם ז"ל בהתחלת ספרו התחיל בזה"ל, ייסוד היסודות ועמוד היחכמות לידע שיש מצוי ראשון וכו', הנה יוקשה על לשון הזה, לו יהיה שרצה לרמז השם הקדוש בר"ת בהתחלת ספרו (כמ"ש המפרשים) אבל חכמות מאי בעי הכא כיון שלא הזכיר בכאן שום דברי חכמה רק דברי אמונה להאמין שיש וכו', והוה ליה למימר ועמוד האמונות או ועמוד הדת, ועוד תתפלא הנה הרב הרמב"ם ז"ל מי כמוהו מורה בחכמות המחקר (כמו שאתה רואה בספר המורה) וכאן בספרו הגדול עזב דרכו וכתב סתם להאמין וכתב וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ד' אלקיך, ואח"כ בהלכה ז' כתב אלקי זה אחד הוא ואינו שנים ולא יותר על שנים אלא אחד שאין כיחודו אחד מן האחרים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחרים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא יחוד שאין יחוד אחד כמוהו בעולם, אלו היו אלהות הרבה היו גופין וגויות מפני שאינן הנמנין השווין במציאותן נפרדים זה מזה אלא במאורעין שיארעו בגופים ובגויות ואלו היה היוצר גוף וגויה היה לו קץ ותכלית וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכוחו קץ וסוף ואלקינו ב"ה וב"ש הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל

סובב תמיד אין כוחו כח גוף והואיל ואין לו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהיה נחלק ונפרד מאחר, לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ד' אלקינו ד' אחד עכ"ל.

הנך רואה שזה מצות עשה ממנין תרי"ג וזה מצות עשה ממנין תרי"ג, הנה על ידיעת מציאות הבורא יתעלה כתב סתם להאמין וכו' וכתב וידיעת דבר זה מ"ע משמע שהמ"ע הוא אמונה לבד דייקא מבלי חקירה במופת, ועל ידיעת היחוד כתב מתחלה מופת ע"ז ואח"כ כתב וידיעת דבר זה מצות עשה, משמע שהמ"ע הוא לחקור זה ולעמוד עם המופת באמונה הלזו ומאי שנא.

אך הוא אשר דיברנו דהגם שהרמב"ם ז"ל חקר הרבה במופתי הפלוסופים גם על אמונת המציאות, הוא היה רק להשיב תשובה לאפיקורסים אשר היו מתוכחים עמו בהיותו קרוב אצל המלכים, וגם להיות רבים מבני עמינו גם בימים ההם עברו חוק (ומטעמים שכתבתי לעיל ועוד יתבאר), אבל הוא ז"ל כעצמו מודה שאין זה מדרך התורה לחקור על מציאותו (וכמ"ש שהוא בחי' עץ הדעת טו"ר שאסור להטות הדעת לטוב ולהפכו כרגע), ונצטרינו בתורה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים וכמש"ל, וביותר תקבע בלב האמונה בקבלה מהאמונה במופת וכמש"ל שזה מבחינת הא"ס שהבטיח לאברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'. א"כ האמונה בקבלה הוא לנו למורשה מאברהם שהנחילו א"ס ב"ה וית"ש לו ולזרעו אחריו, א"כ גם לאמונה זו אין סוף ע"י שום דבר כשיכריחנו איזה מכריח וכיוצא, משא"כ האמונה הבאה

הבנה, הכונה התבונן נא מהו"ה אלקינו (מרחזינן) שהוא בעל הכוחות כולם מניע הגלגלים בלי הפסק וסוף) ע"כ תבין שהו"ה הוא אחד, וכמו שביאר הרמב"ם זאת החקירה, א"כ התורה צותה עלינו בפירוש להתבונן זאת בחקירה הלזו, א"כ המ"ע הוא דוקא בחקירה הלזו, ואל תקשה ע"ז כיון שכתבנו שהידיעה שהוא באמונה מצד הא"ס אין לה ביטול כי אין לאמונה זו סוף משא"כ ידיעה מצד החקירה האנושית, א"כ גם באמונת היחוד יותר טוב להאמין באמונה ירושיית מאבינו אברהם שהוא מצד הא"ס ולא לחקור בחקירה אנושית מצד בעל גבול ויכול להיות גבול לאמונה הלזו ח"ו ע"י מכריח וכיצא, נשיב ע"ז כיון שנצטוינו ע"ז מן התורה לחקור על זה א"כ כיון שהחקירה היא ע"פ התורה א"כ בקיום זה מקיים רצונו ית"ש והוא א"ס כי הוא ורצונו חד הבן.

ואם תקשה למה לא יצונו הש"י לחקור גם על אמונת המציאות וא"כ תהיה החקירה זו ג"כ מצד הא"ס ותערב לנפש, אין זה קרשיא על מצות אלקינו ית"ש למה יצונו כך ולא כך כי הוא היודע הטוב לנפש וכמו שא"א לעמוד על כל תכלית טעמי מצותיו ולמה נצטוינו באופן זה ולא באופן אחר, ואעפ"כ להוציאך חלק אי אפשר מהמנע לך את אשר עם לבבי. הנה על אמונת היחוד נצטוינו להעיד פעמיים בכל יום (ע"כ אותיות ע"ד רברבין בפסוק היחוד) וע"פ חוקי התורה עד מפי עד פסול להעיד, ע"כ הציודי בזה לעמוד בשכלינו על הדבר והוא כמו עין בעין ראינו, ובאמת הוא דבר הנראה לעין מתנועות הגלגלים שכתב מן ד"ל, וא"א לי לבאר לך יותר ואם רץ

מצד השכל האנושי שהוא מצד בעל גבול וסוף יכול להיות שע"פ רוב יש לאמונה זו סוף ע"י איזה מכריח אפילו הכרח איזה תאוה, ע"כ המ"ע שכתורה אנכי ד' אלקיך הוא רק אמונת אומן מבלי חקירה, ע"כ מן הרמב"ם ז"ל בספרו הלזה שהוא מיוחד לדתי ומשפטי התורה, הביא רק המ"ע להאמין ולידע שיש מציאות הבורא ית"ש ולא הביא שום מופת בחקירה.

והנה החכמה והשכל שבאדם נובע תמיד ומחשבה רודפת מחשבה, ומאין נובע זה אל המוח, על כרחך יש משכיל שישכילהו, והדבר שהוא משכיל להחכמה הנה הוא אינו נבל בכלי המוחין ע"כ הוא דבר שאינו מושג בחכמה והוא בחינת אמונה שאינו מושג ונתפס בחכמה בהשכלת השכל. ויציבא מילתא דנא להבאים בסוד ד' בחי' כת"ר למעלה מן החכמה סוד קוצו של יו"ד למעלה מן היו"ד, וכנשמת רוח חיים שבאדם אור מקיף שאינו נתפס בכלי הגוף רק הוא אור מקיף ומאיר להשכל הפנימי שבאדם והשכל נובע ממנו, דוק בדבר. הנה בחי' זו נקרא עמוד החכמות, עמוד שהחכמות עומדין עליו היינו שנובעין ממנו, (וזה שאנו אומרים כתר יתנו וכו' וכמש"ל), וזה שהעמיק הרמב"ם וכתב יסוד"ה היסודות ועמוד החכמות לידע וכו', היינו באמונה לבד, והאמונה היא עמוד לחכמה הבן הדברים ותתן מעדנים לנפשיך נז).

הנה זה הוא באמונת המציאות, אבל באמונת היחוד ס"ל להרמב"ם מרחזינן דהתורה אמרה שמע ישראל ד' אלקינו וגו', משמע מלשון שמע לשון

לכך שוב וכו', וידעתי ידידי ידעתי שתקשה עלי מדברי בעל חובת הלכות שהארץ בדבריו והחליט שמצוה עלינו מן התורה לחקור על האמונה המקובלת, אבל כאשר תוקדק בדבריו לא תמצא רק אמונת היחוד, אבל על אמונת המציאות בעצמו לא כתב שהוא מצוה עלינו, הגם שבשער היחוד הביא מופתים גם על המציאות, הוא מטעמים שכתבתי לעיל על כל החכמים הקודמים, אבל המצוה מן התורה מפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך וכו' הוא על אמונת היחוד. וגם זה לדעתי הוא רק סברת הרמב"ם וסייעתו (ובספר המצות לא מנה זה הרמב"ם למ"ע, ונ"ל דס"ל דהוי ענף למצות ד' אחד) והחרדים מנה זה בשם רבינו יונה, אבל אמר סתם שהמצוה הוא להתבונן בגדולתו ית"ש כפי שכלו, ובפרט למי שהאירו עיניו באור תורתו של רשב"י עין בעין יראה מה המצוה של וידעת היום וגו'.

ע"כ כיון שהוכחתי לך אחי שהחקירות אסודין מן התורה, הגם שלדעת הרמב"ם יש מצות עכ"פ בהעלות על לב במופת הגלגל על אמונת היחוד, המשכיל על דבר גור יגור לנפשו ולא יחקור ביותר כי זה אסור, ולדעתי יש לאסור כלל וכלל (ובפרט בדור הרע הזה שפקרו הרשעים לגמרי) ובפרט שהדבר זה אינו מוסכם מהפוסקים שיהיה החיוב לעמוד על אמונת היחוד בחקירה, (ופסוק וידעת היום הוא להתבונן בדבר הנמסר לו בקבלה לחשוב בגדולתו ותפארתו ורוממותו ויכלתו, ובפרט מי שחלק לו ד' בבינה בחכמה הקדושה חכמת הקבלה יוצא בודאי אליבא דכל הריעות). ע"כ הרחק גם מזה כי יותר נראה

שגם זה באיסור עץ הדעת טו"ר ונכלל באזהרת והיה תמים שכתבנו לעיל (הגם שיש לחלק אין רצוני להאריך), ויש אתנו לאלוה מילין במקום אחר בברכת ק"ש שיוצאים לכ"ע בכיון בברכתם קודם ק"ש (אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דהחיוב הוא לחקור על אמונת היחוד אך יארך לך הדיבור ואכ"מ), ונאמנים עלינו כל נשמות ישראל שמאמינים בודאי אמונה שלימה בכל אמונות השייכים לעבודת אלקינו ולתורת יוצרינו, וזה כל ישע וחפץ מאת העמוסים מני בטן זרע קדוש ישראל.

ובפרט שאלו ב' המצות אנכי ולא יהיה לך שמענו מפיו ית"ש בלא שום אמצעי ולמה כזאת, ע"כ הוא להורות לנו כיון ששמענו מפיו ית"ש וכל נשמות ישראל היו במעמד הנכבד, נשאר הדבר יתד תקוע בלבבינו בלא שום חקירה כי לעולם ד' דברך נצב בנשמות ישראל אנכי ולא יהי' לך וכו', אפילו פרשעי ישראל הרודפים אחר תאוותם מוכנים למסור את עצמם על קדושת שמו ית' כאשר ירצו להכריחם, משא"כ הרוצה דקא לעמוד על המחקר הנה אינו רוצה להספיק לעצמו בדבר השיי אשר נצב בנשמותינו באמור לנו אנכי ולא יהיה לך וגו'. בני כאשר תעמיק בדברינו האלה תעמוד מרעיד ומשתומם עד היכן הדברים מגיעים וכי כרגע ח"ו תוכל לאבד עולמך, ע"כ התהלך לפני ד' בתורה ועבודה ובה תתרפק אילת אהבים ויעלת חן ותתענג על ד' ויתן לך משאלות לבך.

ועוד אודיעך מה שראיתי ומצאתי כתוב בשם חכם אחד ברמו הפסוק נשמות כט טן ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת

הם מבחור, (חורף אותן שנגלה עליהם אור קדושה העליונה מבינים מעט קט כמצוץ מן החורכים) וערכים עלי דברי דודים הרב החסיד בעל חובת הלבבות שכתב בזה דבר נחמד, ותכלית כוונתו, הנה הידיעה נתאמתה לנו על פי התורה והנבואה והנסים, וכן הבחירה החפשית נתאמתה לנו דלולא זאת אין שכר ועונש, והנה השכר ועונש מבואר בתורה ומלאים כל ספרי נבואה, הנה שתי אלו הענינים אמת יתר תקועה בלבבינו אבל השכל האנושי קצר מהשיג שתי אלה הענינים ביחד, הנה נאמן הוא בעל מלאכתנו אשר עשה לנו את הנפש שההשגה בזה לא תהיה לנו לטובת נפשינו ע"כ מנע מאתנו את השכל הזה, כי באם היה הרבר הזה לטובה לנפשינו כודאי היה הש"י מטביע בשכלינו איך להשיג הענין הזה והוא ית' היודע אשר הרבר הזה טוב לנו להאמין מבלי חקירה ע"כ תוכן דבריו הנחמדים.

בכ"א אלה הענינים אנן נמי נימא הש"י יודע ועד אשר טוב לנו מצד נשמותינו מקום מחצבתה להאירה ממקורה מחשבה קדומה קודם התלבשות אורו ית"ש באור החכמה, והרצון הקודם הזה הוא בחי' כת"ר למעלה מן החכמה הוא הנקרא אמונה כמש"ל, הרי זה טוב לנפשותינו להאירה ממחצבתה דוקא להאמין אמונת אומן בכל פינות התורה הזאת, ועי"ז נזכה להיותינו מתעטרים בנשמת יחידה לעתיד לבא ותהיה מחיצתנו לפנים ממחיצת מלאכי השרת ותתענג נשמותינו ותתעטר רוחינו ויערב לנפשותינו בהופיע עלינו רוח החיים בכתר היחידה ואז נזכה לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו אמן:

עליהם שמות בני ישראל, כתב בזה, הנה המתפלספים לא יכלו להשיג ע"י החקירות רק אותם שתי אבני השהם, היינו שתי העיקרים שכתב הרב דהיינו מציאות הבורא ויחוד שהוא הרחקת הגשם, ושאר העיקרים תורה מן השמים ונבואה ותחיית המתים וביאת המשיח ושכר ועונש וחדוש העולם על כרחך צריכים להאמין רק בטבע הישראלית בדרך המקובל מהאבות ומהנביאים, הנה מה בצע לחקור בחקירות גם באלה השתי אבני שהם גם בזה תספיק לו שם בני ישראל עכ"ד.

והנה נראה לדעתי דמש"ה אותן שתי הדברות אנכי ולא יהיה לך שמענו מפיו ית"ש בלי אמצעי, דגלוי וידוע לפניו ית"ש דאותן שתי הענינים אפשר להשיגן בשכל החקירה ואין זה רצונו ית"ש (כי באם לא נאמין ח"ו רק מה שמשיג השכל הרי זה יכא לכפור באחרות אשר א"א להשיגן במחקר) ע"כ ציוונו הש"י אותן שתי הענינים במצוה מפיו ית"ש להישאר היסוד מוסר בלבבינו בטבע (דכיון שכולנו שמענו מפיו בסיני אלה הדברים נשאר לעולם דברו נצב בנשמותינו באם לא נרצה להתחכם על גזירותיו אשר צוה שלא להתחכם) רק באמונת אומן בלי חקירה, וככה בכל יסודות תורתנו הקדושה נאמין באמונת אומן.

ואם תאמר מפני מה עשה ד' ככה הלא טוב היה שיברא מציאות אשר כל האמונות יהיו מושגים ע"פ שכל המחקר ואז היה טוב לנו, תדע הקורא נעים אשר לא מחכמה שאלת עי"ז, כי הנה תראה ענין הידיעה והבחירה אשר נתייגעו את עצמם כמה וכמה מקודשים אשר בארץ למצוא לעצמן פתח להכניס הדברים בשכל ועדיין

אלה לאביהם שבשמים הלא במעשים נופניים הדומים להם. (ח) אבל הם דבקו במושכלות כי בהם דימו למלאכים המכירים את בוראם ואין להם שום מצוה מאלה המצות הגופניות.

ור' עזרא עוד מוזאת, אחרי שמענו דבש החכמות לחשו זה לזה ראו נא כי אורו עיני כי מעמתי מעט הדבש הזה, ופתחו על שתי אלה האבנים כמה פתוחן בתורתנו הקדושה האלהית ממאזני שכלם הנקל, והפכו כל התורה לפרשה על פי השכל אשר ממנו נתבארו להם יסודי התורה אשר חשבו עצמם, כמו שצנעק עליהם החכם ויקומו לחקור באמרוותיה ולשלול מצותיה במאזני שכלם הנקל וכי'. ולמה לא זכרו אלו האנשים כי אלו השני יסודות ואם הם גדולים ועצומים הלא בהם נשתחפנו עם הפלוסופים ועם חכמי אומות העולם אשר קפצו עבה באלו הדיעות יותר ממתני חכמי ישראל, והמאמינים באלו כופרים בתדוש העולם וכשהשגחה וכנבואה ותורה מן השמים אשר הם העיקרים העצמיים לתורתנו הקדושה כמו שאבאר בס"ד.

והנה השיגה יד החקירה אל יתר העיקרים העצמיים לחדוש העולם, אשר הנה יסוד היסודות ועמוד התורה והמצות באמת, ואל שכר ועונש יום הדין ותחיית המתים שהם ענפים מתחייבים מהיסוד הגדול חדוש העולם, החרשתי והייתי מודה להם, כי אין ספק (ט) אלא שהאמונה כאלה העיקרים אשר

הזכרתי תביא את האדם להתדבק בתורת אלהינו ובמצותיו, אבל אחרי אשר על כרחנו נצטרך להאמין חדוש העולם ושכר ועונש ותורה מן השמים על דרך האמונה, מה הועלתו בחקירת מציאות הש"י, (י) ומצות ודע מה שתשיב לאפיקודם לא לאלה נצמדה, כי אם לכתנים המשרתים את פני השם יתברך, הם העולים אל המודיעה הרביעית במדרגות הסולם אשר הזכרתי אותם אשר לא יפו אנה ואנה מאהבת השי"ת ותורתו אע"פ שישמעו דברי הפלוסופים ופענתם כי כבר נתחזקו באמונה מצד מעשה המצות אשר הוא מציא האמונה מכח אל הפועל.

אבל אלו האנשים אשר לא נתחזקה [אצלם] אמונת השי"ת ואמונת מצותיו האלהיות, חשבו ללמד להשיב את אפיקודם, שבו הם עצמם אפיקודים קרנצים בנפשות מלעינים על המצות ועל הקבלה, מחשבים ומייקרים הציורים והפתוחים אשר ברו מלבם, ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלך מארץ מצרים. כי כאשר יצאו מן האמונה [האמת] אל החקירה למדו שכלם שלא להאמין כי אם מה שנתבאר להם במופת, ואלו השני עיקרים האמינו והשאר נסתפקו בהם, או לפחות נסתפקו [פי' מצאו די ספק] ומצאו להם בבקעה הנזכרת אפשרות דביקת השכל הפועל אשר ברו מלבם חכמי ישמעאל וקראו צרור החיים ועולם הבא (יא) ונסתפקו בו

מעין גנים

ומצותיו. ויחודו צ"ל ג"ל: (יב) ונסתפקו בו. ר"ל בשכר ועונש: [כבר העידו שלכאורה נראה שכנות הרב יעבץ במ"ש ונסתפקו כלומר הספיק להם

(ח) אבל הם דבקו במושכלות. ר"ל כל זה הוא מדברי המתפלספים החוקרים:

(ט) אלא שהאמונה. שהחקירה צ"ל ג"ל: (י)

השמים ותחיים המתים נבדלנו מכל האומות
מניד דבריו ליעקב חוקיו וכו'.

האומות כי להיות אלה העקרים האחרונים
אשר הזכרתי צומחים ויחצאים
מהעיקר הגדול תרוש העולם ואומות העולם
לא זכו להם ונמצאו תפל אצל חרש העולם,
וכל שכן אחר שפרקו מעליהם עול שבע מצות
שנצטוו בני נח נמצאו ריקים מחרש העולם,
ונשארנו אנחנו עדת ישראל נחלים כל
העיקרים, ומציאות האומות לשרת את ישראל
אחר ביאת משיחנו, כאומרו [שעה טז ב], והיו
מלכים אומניך, הגוי והממלכה אשר לא
יעבדוך יאבדו [שם טז ב], כאומרו ואתם תהיו
לי ממלכת כהנים וכו' [שמות יט ו].

ועל העקרים העצמיים לתורתנו הקדושה
נצטיינו בפסוק אנכי ולא יהיה לך, שמע
ישראל, לא על מה שפירשו אלה החכמים
בעיניהם חבירי הפלוסופים, כי מה שנחבאר
כמופת (יג) אינו נפל בו מצוה. הפך מה
שהפכו דברי חז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי
הגבורה שמענום, ופירשו מפי גבורת המופת,
חלילה חלילה לאל (יד) ולמה היה צריך לבא
בקולות ולפידים וההר בוועד באש עד לב

מעין גנים

וכר אבל האמינו במציאות הייח, ואילו כאמות
חידוש העולם נשתתפנו עם ישמעאל וארום המאמינים
בחדוש כמותו, ואולם בגבואת משה ותורתו נבדלנו
מכל האומות (יז) נופל בו מצוה. על כרחך
המצוה הוא דוקא להאמין בלא חקירה
ומופת וכמ"ש בהג"ה: (יח) ולמה היה צריך.
הלא אריסטו יאמר בגבורות המופת בלא
רעש ובלא קולות וברקים:

כאמר ובילדי נכרים ישפיקו [שעה ב ו], ואין
להם עוד חלק ונחלה באלהי ישראל ולא
בתחיית המתים ולא ביום הדין ולא בגן עדן,
והניחו הודאי מאותם הדברים ולקחו
הספיקות אפשרות הדביקות אשר הלעינו
עליו האחרונים ואמרו שהוא כפיפור הזקנות,
עזבו האמונה לגמרי ונעשו פילוסופים גמורים,
חמות נפשם מות נבלים ותהי אחריתם
כמותם, לא כאלה חלק יעקב, כי יוצר הכל
הוא בורא השמים ונפיהם, הוא היסוד
העיקרי אשר בו נתיחדנו מן הפילוסופים
המבדילים בין קדוש לקדוש, כי בדיעת
מציאות השם נבדלנו מן האפיקורס האומר כי
הבל במקרה, אשר למעוט אנשי זאת האמונה
כבר נתבמלה כמעט מן העולם, ונשתתפנו עם
חכמי הפילוסופים החשובים ועם פרעה
וחכמי האומרים מי ה' אשר אשמע בקולו,
כי מאמינים היו במציאות הש"י כמו שפירש
(יט) הרשב"א ז"ל. ואנכי הבאתי ראיות הנם
כתובים על הדרשות אשר לי, ובחדוש העולם
נבדלנו מן הפילוסופים ומכל חכמי אומות
העולם, ונשתתפנו עם האומות שבינינו
ישמעאל וארום, ובגבואת משה ותורתו מן

אמותם בשקר שכדו מלכם ידביקת השכל הפועל
ח"ש המשך הכתוב ובילדי הנכרים ישפיקון
(כ) הרשב"א ז"ל. רק שלא היה מאמין
בהשגחה ושכר ועונש: נופי דברי הרב יעביץ
כי נבדלנו מן האפיקורס בדיעת מציאות ד' שהוא
מכחיש, אבל נשתתפנו עם חכמי וכו' בדבר אחד הוא
מציאות הייח, שאעפ"י שאמרו מי ד' פירשו שלא
האמינו בשם הייח המורה על חידוש העולם והשגחה

בעבור ריוח מעט כמו שהדעתך כי מה שהרויחו בדיעת השם יתברך הפסידו (טו) בשאר העיקרים.

הרצאה הראשונה, הפסוק הזה מצוה לכל ישראל, ואך יצוה השם יתברך

לכלל ישראל אנשים ונשים וטף לחקור בחקירה אשר אחד מאלף לא יכשר אליה, וכל שכן כהיות החקירה רבת הספיקות וקרובת הסכנה, ושמעתי לאחד מחכמי הגוים אשר עשה היפך מחכמינו האחרונים אמר כי אחד

שנתבאר לו לאדם האמונה במופת (טז) אין לו שכר עליה. השנית כי יש לנו ב' חושים חוש השמע וחוש הראות, ושניהם כלים לב' השגות, חוש השמע כלי לקבלה וחוש הראות לחקור השכלית כאומר ודאי אני בלבי, החכם עיניו בראשו. א"כ הוכחש פירושם, כי היה ראוי לומר ראה ישראל ואו היינ מפרשים החקירה (יז) השכלית, עכשיו שאמר שמע היא הקבלה והאמונה בה. והשלישית כי חכמינו הקדושים וחכמי המשנה והתלמוד הם היודעים אמיתות פירוש המצות והם פירשו כמו שפירש בעל ספר המצות (סמ"ג מ"ע ב להאמין ולשמע שהוא אחד בשמים ובארץ וב' רוחות שט' שמע ישראל תי'). כי קראו (ברכות י:): זה הפסוק קבלת עול מלכות שמים

מעין גנים

במקום שהוא דאפשר למטעי (לדעתם) שמ"ע הוא שמיעה ממש בקבלה היה יותר מהראוי לומר ראה או הבן, ע"כ צריך לומר דכן הוא פירושו שמיעה ממש מפה לאוזן בקבלה הבן ג"ל:

השמים, עליהם נאמר (ידסה ב לו) והפכתם את דברי אלקים חיים. האמת והאמונה בפסוק אנכי כמשמעו נצטרנו להאמין כי אותו שנתן לנו התורה בהר סיני הוא אלהינו אשר הציאנו ממצרים, אשר התנצאה הדיא ראה על חדוש העולם אשר אי אפשר להתבאר היסוד הגדול הזה בשום פנים כי אם באופן ההוא, כי לזה היה הגלות במצרים וכל הניסים, וכמו שביארתי בפירוש המצות באר היסב.

ג במאמר שמע ישראל מעו, כי הרהקת הגשמות אם היא פנה יקרה ואמיתית שכלית ואין לכופר בה חלק באלהי ישראל על דרך האמת, והיא יסוד אשר עליה נבנית כל הקבלה, מעשה בראשית, ומעשה מרכבה, איננה עיקר זה הפסוק, ואם היא נבללת בו. כי עיקר זה הפסוק להאמין כי אין שם רשות אחר אלא הוא אחד בשמים ובארץ וב' רוחות העולם ומלכותו בכל משלה, והו עצמו הדבור השני לא יהיה לך אלהים אחרים, ובא בזה מצות עשה ומצות לא תעשה כמו שבא במצות השבת. ואע"פ שהאמת עד לעצמו אביא לך ג' ראיות לעקור סברתם פן יפתך להמשך אחרי החכמות חיצוניות וכשלת בהם כאשר כשלו המה ותפסיד קן התורה והמצות

(טז) בשאר העיקרים. לא הרויחו גם בדיעה זו רק הפסידו וכמ"ש: (טז) אין לו שכר עליה. ונראה כי זה נמי טעם שאין לנו מופת בהמציאות על כל העיקרים הוא כדי להרבות שכרינו והבן (יז): (יז) השכלית. הגם שתיבת שמ"ע יפול על הבנת הלב ג"כ,

כי מלכותו בכל משלה, ושמו זה הפסוק עשירי למלכות [תפלה רה], כי נצטוו להזכיר מלכות ג' של תורה ג' של כתובים ו' של נביאים ומסיים בשל תורה ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' וגו', אם כן עיקר זה הפסוק כי אין שם רשות אחר כי אם רשותו יתברך לבד ומלכותו בכל משלה ודו עיקר עולם הבא, ואולי אדבר עוד בזה אם ה' נומר על. כי אני כבר הבאתי ראיות רבות וטובות ופעמים גדולים וחזקים על כל מה שאמרתי עד הנה בתוך הקצר הזה הלא הם מפורדים ומפורדים על ספר דרשותי, אלא שכונתי בזה הקיצור להעמיד בקצרה על האמת למבקשיה החיל אשר נע אלהים בלכם.

וכבר נתבאר כי האנשים האלה שמרו ללא דבר בפירוש אלו הפסוקים והתועלת אשר מצאו מענין הרחקת הגשמות, תהלה לאל אין פרץ ואין יוצאת ואין צודה בתוכותינו, כי אין פתי וסכל בישראל שנשחבש בו כי הוא כמעט מושכל ראשון, ומבשרנו נחזה אלוה, כי רוחו ונפשו של אדם היא המנהגת אותו והמחיה אותו והיא המשכלת בתורה ובמצות ומכירה את בראיה ואינה נוף, וכ"ש המלאכים שאינם נוף ולא כח הנוף, ק"ו עד אין סוף מלך מלכי

המלכים מנהיגו של עולם, ואם ח"ו המצא ימצא פתי ועם הארץ אשר לא יצייר הדבר זה, או אשה אשר השה אלוה חכמה ולא חלק לה בבינה ולא תוכל לצייר מציאות השם כי אם בעל גשם, והאשה היא תוהר בכל מצות השם יתברך ותחשוק בלבה אל יוצרה ותמסור נפשה על תורת ה', אחרי שלא עשתה שום עבירה ולא עברה עוד אדרבה סבלה צרות רבות ורעות, תהיה מעלתה בלי ספק אצל יוצרה יותר מאלה החכמים בעיניהם, כאשר ראית בעיניך מה שכתבתי למעלה כי הן הנה הנשים הספרדיות באו והביאו את בעליהן (יט) למות על קדושת הש"י, והאנשים אשר היו מתפארים באלו החכמות (ע) המידו את כבודם ביום מר, וזו ראייה גדולה ועצומה שאם לא התחכמו אלא היו מן כת הפתאים היה פתיותם מצלת אותם ושומר פתאים ה'. אבל אחרי שלא נחפייסו להאמין בקבלה ויצאו אל החקירה, האמינו היסודות אשר בהם (פ) נתייחדנו עם חכמי האומות והפילוסופים, וכפרו כל העיקרים (כא) אשר נתבארו במופת כגון שכר ועונש ותחיית המתים, או היו מסתפקים בהם, על כן לא מכרו את אדמתם נזלת העה"ו על הספק והיו מן כת המשומדים אשר אין להם תקנה.

מעין נגים

בידו עון ומצותיו יהיו לרצון לפני ר', אכ"מ הביאור בזה באורך ורחב: (ע) המידו את כבודם. כבר ראית בעיניך מש"ל שכל נמרץ בזה ואתה תבין: (פ) נתייחדנו. נשתתפנו צ"ל: (כא) אשר נתבארו. ר"ל במופת הנבואה והנסיים נח':

(יט) למות על קדושת הש"י. עיין בזה ברמב"ם הל' תשובה פ"ג והשגת הראב"ד עליו, וע"ש דני"ל דגם הרמב"ם לא קרא מין להמאמין בגשמיות רק למי שעושה זאת כשאת בנפש אבל לעושה בשגגה שאין לו שכל רחב להפשיט ממחשבתו הגשמיות אין

פרק ששי

להרוס המגדל אשר בנו בני אדם לעקור אבן פינתם יסוד
בנינם והוא פסוק רק עם חכם ונבון [וברים ד ו].

לכאר להם לישראל כי התכלית העליון אשר
בעבודו נברא העולם ונתנה התורה אינו אלא
בעשיית המצות על אמתתם, כי זה חיוב כל
האדם כקמן כגדול ולא ניכר שוע לפני דל,
אם יחטא איש את השם יתברך אין לפניו
משוא פנים כדרך מלכי בשר ודם שאם שר
וגדול חשוב עשה אחד ממצות המלך אשר
לא תעשנה יעבור (ג) על חכמתו, ולא יעשה
כן לעידוניהם או לפועלים, מלך מלכי המלכים
הקב"ה עושה להיפך, כי ימחול לפתאים
וידקדק כחוט השערה על הצדיקים, כאמרים
חכמים ו"ל [ב"ק ג], מדקדק עם צדיקים כחוט
השערה, וזה לגדולת הש"י אשר אין לה קץ,
כי מלכי בשר ודם יצטרכו לשאת פנים
לגדולים שבתם פן יקומו כלם עליהם, מלך
מלכי המלכים אינו כן, כאומר [וברים י ז] כי
ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים וכו' אשר לא
ישא פנים וכו', בעבור שהוא גדול על הכל
(ג) לא ישא פנים לאותם אלהים אשר
החליפתו בעדו.

אחרי אשר האנשים האלה בנו עיר
מכרותיהם ודעותיהם בתורה, ותהי
להם הלכנה לאבן פנה והתקור להקור וצורה
ברעותיהם הנקלות, [פי' בראותם הכתוב וחתה תליו
כמעשה לבנת הספיר (שמח ס ד) התחבכו לפרש לבנת
הוא החומר הראשון הולי נעדר הצורה ומצנו נהרוז כל
הצורות וכו'] ויראו מעם הארץ בריותיו של
הקב"ה אשר אין רוחם נוחה באלו הפירושים
אשר הם מפרשים על דרך השכל, בנו להם
מגדל וראשו בשמים להזדר מזעם לשונם בני
על שני אלה הפסוקים, האחד ושמתם
ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני
העמים אשר ישמעון וכו' (ב) ואמרו רק עם
חכם ונבון הגוי הגדול הזה [וברים ד ו]. או
לאזנים שכך שומעות, או לו לפה קדוש מפיק
מרגליות שחשבה לומר הדברים האלה, שומו
שמים על זאת ושערו חרבו מאד, היהפך
כשי עודו וגמר תברכותיו כאשר הפכו אלה
דברי אלהים חיים ומלך עולם, והפרשה הזאת
ציורה הפך סברתם, כי משה רבינו ע"ה רצה

מעין גנים

פרק ששי

כאשר ישיג החכמה הנרצית לדעתו ברמו
המצוה אזי הוא פטור מן המצוה: (ג) על
חכמתו. ר"ל יעבור ויסלח לו עבוד חכמתו:
(ג) לא ישא פנים לאותם אלקים. ר"ל אפילו
אותן הגדולים הנקראים בשם אלקים

(ב) ואמרו רק עם. ר"ל הנה הרשעים האלה
תולין סברתם בפסוק הזה
שהעיקר הוא החכמות, והשמירה והעשייה
שבמצות הוא רק לתכלית החכמה, ממילא

דבקים בשם יתברך הוא הבורא את העולם, חביבך ישראל שנתן להם כלי חסדה, זה שאמר ואתם הדבקים ב'י' אלהיכם, מצד מצותיו שהכל שמוציו, כאומרו ראה למדתי (ד) וגו'. ולפי שהעמים אין להם כי אם החכמות החיצוניות לכד ואתם יש לכם חלק באלהיכם, תהיה הבחינה על זה שאתם קוראים אל ה' והוא עונה אתכם, חו ראייה על הקרבה אשר לכם עמו, הוא אומרו ואמרו רק עם חכם ונבון וגו', שאע"פ שבתחלה יחשבו אתכם לשוטים, אחרי ראותם שאתם קוראים אל ה' והוא עונה אתכם ידעו נאמנה כי חלקכם גדולה ועצומה מחלקם ואמרו רק עם חכם ונבון וגו', אבל כל זה בתנאי שתעשה על אמתתה, הוא אומרו רק השמר לך ושמור נפשך מאוד, שאם לא תעשה על אמתתה לא ידבק בכם הענין אלדי ותחשבו שופים כמחשבת האומות בתחלה בראותם אתכם (ה) עוסקים בחוקים אשר אין להם טעם.

וליהראות השרש הנבדר הזה באה הפרשה הזאת ואמרה, ואתחנן אל ה', ולא נתקבלה תפלתו, ומה לו להזכיר זה אחר שלא נתקבלה תפלתו היה לו להעלים כמו שנאמר וכוסה קלחן ערום, אלא בא להגיד להם כי הש"י לא רצה למחול לו החוט השערה שלו, ומחל להם עבות העגלה. והוא אומר וגושב בניא וגו' ועתה ישראל הרי אתם חביבים לפניו ודבקים בו ואתם נבנסים לארץ, על כן אני מצוה אתכם לא תוסיפו כאשר עשיתי אני שהוספתי על הצווי והכתי פעמיים, כי התורה שנתנה לכם מסודרת מאת בורא העולם שלימה בתכלית השלימות לא תשא תוספת וחסרון, ובלבד שתשמרה כראוי, וזה אמרו ושמרתם זו משנה וכו', כי הוא חכמתכם אשר בו נבדלתם מן האומות, כי לבני קטורה נתנה חכמת המבוע [חכמת בני קדם] היא הדרך הראשון שהזכרתי למעלה [פ"ד] כי הם דבקים במעשה הש"י היא חכמת המבוע, אבל אתם

מעין גנים

דיינים ושופטים ושררות: (ו) כבר ביארתי הפרשה הלזו לעיל בהג"ה: (ז) עוסקים. לדעתי אין מן הצורך לאריכות בפירוש זה הפסוק כי נראה בעליל שהפסוק הזה לא די שאינו מסייע להם אדרבא מעקר שרשיהם ואבן פינתם עד אשר לא משאיר להם שורש וענף, והנה הרשעים הללו פורקים על מוסדות המצות באמרם שאין מן הצורך לעשיה גשמיית, והמצות אשר צוה ד' הוא רק להורות איזה מושכל בהמצות, ממילא מי שמשכיל המושכל אין לו צורך למצוה כי הן הנה עשיה גשמיית ומה בצע ומה חכמה בעשייתה, כה דבר הרשע המאבד

נפשו מארץ החיים. והנה להכות על קרקוד שער המתהלך באשמיו אמרה התורה ושמרתם (הלאוויז) ועשיתם (העשין) כפועל דוקא שמירה ועשיה ממש. והנה כבר דברנו [לעיל פ"ב] מזה שהפלוסופים חקרו האיך אפשר שע"י עשיה גשמיית יהיה השארת הנפש והצלחה אחרונה, והנה המתקנו לך הדברים, להיות התורה והמצות הן הנה רצונו ית"ש והדבק בהם מתדבק ברצון, והרצון הוא למעלה מן החכמה, ואין טעם ברצון כי הוא למעלה מן החכמה שהוא טעם והבן, הנה משום הכי כל העוסקים בתורת ד' ובמצותיו

וז"ש נדברים דן ושמרתם ועשיתם, בפועל דייקא, כי היא חכמתב"ם ובינתכס לעיני העמים, ע"י שמירתכם עשיות המצוות בפועל יודע חכמתכם ובינתכם לעיני העמים מה שבילה זמנו הפילוסוף ל' שנה לידע לכמה הנחש מוליד הנה בא חכם התורה והושיטה לו בקנה אחד בלא יגיעה ובלא טורח ועמל [מבואר לעיל בפרש שלישי]. וזה שסיים אשר ישמעון את כל החוקים האלה, ויבינו מהיכן היה ע"י החקים השארת הנפש והצלחתה, על כרחק הוא משום דהמצות הם רצונו ית"ש והעושה אותן והעוסק בהם רבוק ברצון ומהרצון נמשך החכמה (על כן) ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. וכאשר תתבונן כל זה תבין גם שאר הפרשה בטוב טעם ורעת ותנשק ידי התורה ועוסקיה ולומדיה ויתלהב לבבך באהבת השם יתברך באהבה עזה ונפש שוקקה ברוך אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו (נ"א):

דייקא היו בקיאים בכל מיני החכמות (כמו שתראה מחכמי הש"ס) הגם שלא כלו זמניהם אך ממילא ידעו כל החכמות, כי החכמה נמשכת מן הרצון, וכשהם עוסקים כביכול ברצון ממילא נמשך להם החכמה מהרצון היינו מהתורה, ולכך כשבא הפילוסוף ושאל לכמה הנחש מוליד, הגם שלא היו יודעים מזה ולא חקרו בשום פעם, הנה האיר הש"י את עיניהם ומצאו החכמה ברצון היינו בדברי התורה.

והנה מי שמבין הענין ורואה אשר הש"י מצוינו דייקא לעשות את המצוה בעשייה והנה יוקשה לו האיך יהיה עי"ז השארת הנפש, הנה מוכן הדבר להיות שהתורה והמצות הם רצונו ית"ש למעלה מן החכמה, וכשישראל מדובקים ברצון הלא בודאי אין שום חכמה נעלם מהם כי הם רבוקים בשורש החכמה וזהו הצלחת נפשם לעולמי עדינא.

הנהות הצבי והצדק

שהקדים הכתוב זאת חוקת התורה מכאן תלמד אשר נחקקה בתורה כל הענין אשר נעשה תחת השמש, ויש בה חקיקת כל החכמות המושכלות והטבעיות וז"ש אשר צוה ד' לאמר לדורות שאין צריך לעסוק בשום חכמה רק בתורה, ובעסוק בה יבין האדם על ידה כל החכמות.

ובמגיד תעלומה עמ"ס ברכות דף ל': כתב, מנא הא מילי אריב"ל דאמר קרא בורא ניב וכו', לכאורה מאי מקשה מנא הני מילי דילמא לא נפקא לן מן שום פסוק רק רחב"ד עמד על המחקר בזה וכבר בחן זה כמה פעמים, אבל תדע שאין לסמוך על שום דבר שכמחקר אם לא שיהיה לו איזה סמך בתורה,

נח) כדי להבין הענין לאשורו נעתיק כאן מאגרא דכלה פ' חוקת ד"ה פסיקתא רבתי וכו' ובני יששכר חודש אדר מאמר י' בסופו האריך בענין פרה אדומה ובידור סימניה וז"ל, שהכיר חכמים בסימנים המקובלים להם בתושבע"פ מסיני, שאין לך שום חכמה בטבעיות וכמושכלות שאינו נרמו בתורה, כאשר תראה כמה טרחו חכמי האומות סבי דבי אתונא לידע לכמה הנחש מוליד והעלו חרס בידם, ור' יהושע הוכיח הדבר במישור מן התורה, וכן ככל עיני החכמות והודעת הטבעיים בבעלי חיים הכל יש בתורה כרמו ובמסורה בתושבע"פ וכו' כי אין שום דבר חסר מן התורה, וזהו

פרק שביעי

להרום המגדל אשר בנו מפסוק אל יתהלל חכם [דמיה ח כב].

אלא כי אם בואת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. (ג) ואם [פי אפילו אם] היו מתעסקים במצות, לא לשמן, כי אם לרמות בהם הבריות שלא יחזיקום למינים (ד) או למצוא חן בעיניהם, ועל זה הוכיחם תחלה [דמיה ח ה] אך תאמרו חכמים אנתנו ותורת השם אתנו אכן הגה לשקר עשה וגו'. וכבר ידעת מה שכתב הרב הקדוש האמיתי [הרמב"ם] בהקדמת התורה, כי חכמת התורה באותיות גדולות וקטנות ותגיהם כמו שאמרו [שבת פג.] כשעלה משה וכו' שהיה קושר קשרים לאותיות וכו', והוא שאמר [דמיה ט] אכן הגה לשקר וכו', כי לא ידעו בשמותיו של הקב"ה דבר אשר היא החכמה האמתית, ואמר עוד בפירושו [שם] הגה בדבר השם מאסו וחכמת מה להם, הרי ביאר התוכחה שהיו מתדבקים בחכמת האומות ומואסים

ומזה שהתהללו בפסוק אל יתהלל חכם (ב) התהללו במתת שקר, כי כוונת הפסוק להפך (ג) כי קצת ישראל בזמן ההוא לא היו חוששין אל מעשה המצות למצוא חן בעיני הש"י רק אל ידיעת החכמה לבר, והיו חושבים כי הוא העיקר, כאשר יחשבו אלה הנבלים כי בה גשחתפו עם המלאכים ונבדלו מהמון העם, וזה מאשר נכסלו ונבערו במעמי המצות האמתיים שנתבארו לחכמי הספידות ופירשו אותם כפי שכלם הנקל, על כן יצא להם משפט מעוקל לחשוב כי אינם התכלית העליון, וכשלו במאמדם ו"ל [כד פליה ג] כתוב אחד אומר [משל ח יא] וכל חפצים לא ישוו בה, וכתוב אחד אומר [משל ג ט] וכל חפצים לא ישוו בה, חפצים אלו המצות ומעשים טובים חפצים אלו אבנים טובות ומרגליות, חפצי וחפצים לא ישוו בה

מעין גנים

וכו': (ד) או למצוא חן. כמנהג רשעי הדור הרע הזה מניחין תפילין לפעמים לפני ההמון ואם קול שופר ישמע ברי"ה עיניו ולבו אל ספרי המינים הנכתבים בכל לשון לאמר אנן בדידן ואינהו בדידהו [גלעניו] כתנו לרמה על סידורי התפלה ומחזורים שניפסו כשפת לועז ע"י המשכילים], למה להם חיים טוב מותם מחייהם למה יבלעו וישחיתו את נחלת ד':

פרק שביעי

(ב) התהללו. ר"ל שחשבו מהפסוק הזה שאמר כי אם השכל וידוע אותי, שהכוונה להשיג ולהשכיל ע"י החקירה מציאות הש"י והיא הנרצית בלא עשיית המצות: (ג) כי קצת ישראל. ר"ל בזמן הנביא ירמיה שאמר זה הפסוק: (ג) ואם היו. קאי אדלעיל ור"ל בדורו של ירמיה גם אם היו מתעסקים במצות זה היה

החכמה אמר [שם] אשרי אדם מצא חכמה וכל חפצך לא ישוו בה. וכן הפסוק הב' [משל ח"י] קחו מוסרי ואל כסף ודעת מחרוץ נבחר, המוסר אשר המשיל לכסף הוא עשיית המצות (1) אפילו שלא יתבאר מהן שלא לשמן, והדעת הוא כאשר נתבאר שכונתו לשם שמים כותב, ועל זה אמר אל יתהלל חכם וגו' והוא מה שהזכירם איכה תאמרו חכמים אנחנו הוכישו חכמים וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, השכל הוא הציוד בשכל עושי המצוה והיא האמונה או מוסר השכל כאומרו קחו מוסרי ואל כסף, והוא עשיית המצות בדקדוק כי לא עם הארץ חסיד, והיא המדינה הג' שהזכיר הפסוק והאזנת למצותיו, וידעת הש"י הוא עשיית המצות לשמן.

ואם תאמר כי לא תרצה לשמוע לפירוש הזה כי אם לפירוש אחרון (2) הגאונים בזמן וראשם בחשיבות, אשיב ואומר כי יותר ראוי להאמין לנביא עצמו אשר יפרש דבריו מלשמוע שום מפרש בעולם, והוא עצמו פירש מהו ידיעת השם יתברך, אמר [ידיעה כב טז] אבך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו, הן רץ עני ואביון אז טוב הלא היא הדעת אותי נאם

מעין גנים

הלשון דחוק והכוונה לדעתי בעשותו המצות סתם כאשר נצטוה אפילו לא יתבאר לו שורש המצוה וקדושתה זהו הנקרא שלא לשמן, והוא דחוק: (3) הגאונים בזמן. הוא הרמב"ם ז"ל עיין בשמונה פרקים הנדפסים בש"ס ותבין: [בהקדמה לשמונה פרקים, ובמ"ג ח"ג פני"ד]

(4) החכמה המדינה הגדולה המודנה הרביעית. גם הוכיחם על מעשי המצות אשר הזכרתי שהיו עושים למרמה להאמינם כי אלו חלק ההמון שיתעסקו במצות הגופניות הדומים להם, אמר איש ברעהו יתלכו וכו' כי כל אח עקוב יעקב שבתך בתוך מרמה מאנו דעת אותי, הדי פירש כי בלתי ידיעה את הש"י עשיית המצות שלא לשמן, ועל זה אמר חפצי וחפצך לא ישוו בה.

ובמו שהתחילה הפרשה [משל ג] בני תורתו אל תשכח ומצותי יצוד לך, וביאר אחרי כן כי על עושה המצות לשמן מדבר, במה אל ה' בכל לך ואל בינתך אל תשען, הפך הנבלים האלה העוזבים חכמת הקבלה אשר קבלנו פה אל פה בסיני ומתעסקים בחכמת אריסטו וחכמיו (1) הטובים מהם, ואמר בפירוש כבר את השם [מהיך וכי מוסר ד'] בני אל תמאס, כי זהו העובד מאהבת השם יתברך או היא החכמה אשר אין למעלה ממנה כאומר במדרגה הרביעית ודבק לבנו בתורתך ויחד לכבנו לאהבה וליראה את שמך, אשר האהבה הזאת ועשיית המצות דבר אחד, הפך סברת אלה הנבלים האומרים בפירוש כי רוב המצות אינם רק להגיע אל זה המין מהשלימות ר"ל המדות, ועל זאת

(5) החכמה. הקדושה: (1) הטובים מהם. כי הם אין להם עסק עם החכמה הקדושה כי לא עמדו רגלי אבותיהם על הר סיני אין להם חלק ונחלה בגבול הקודם וחלקם בחיצוניות, משא"כ אלו הרשעים בשאט נפש יוצאים מגבול הקודש אל אדמת נכר: (1) אפילו שלא יתבאר מהן שלא לשמן.

ה', תראה אך כפל דבריו לבאר השכל ולבאר דוע, כי השכל הוא עשיית המצות בדקדוק כאומרו [שמה טו טו] והאונת למצותיו ופירשו רבותינו ז"ל [מכלתא] תדקדק בעשיית מצותיו, ולזה אמר כי אם עשה משפט וצדקה או טוב לו אעפ"י שלא נתבאר מאותו משפט שעשאו לשם הבורא יתבדך מ"מ או טוב לו, וזהו קחו מוסרי ואל כסף, כגון שבאו לפניו עשיר ועני ויכה את העשיר שכן הדין, או שני עשירים ויכה את הזכאי, אך כאשר רן דין עני ואביון שזיכה את העני וחייב את העשיר שכן הדין ולא נשא לו פנים כלל ולא ירא מהגבור כי אם מהש"י אשר הוא עם הדיינים כמבואר בתורה [והרים א יז] לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא, ושני נביאים [והיג יט יו] ועמכם בדבר המשפט, ומשולש בכתובים [תהלים פב א] אלהים נצב בעדת אל, והדין הזה האמין כי שכנינו למטה בארץ ושהמשפט לאלהים דין דין עני ואביון או טוב לו, לא טוב לו לבד רק טוב כהחלט הוא הטוב האמתי העליון, הלא הוא הדעת אותי נאם ה' שזו היא החכמה אשר עליה אמר כל תפצד ותפצי לא ישוו בה הפך סברת אלה האנשים.

וְלַמָּדָה תִּשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי שְׁקִירָהּ אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ הַפְּסוֹק מִפְּשׁוּטוֹ אֶל יִתְהַלֵּל חֶכֶם בְּחִכְמָתוֹ שֶׁהוּא חֶכֶם כְּמִדּוֹת הַפֶּךְ מִשְׁמַעוֹתוֹ בְּכֹל מְקוֹם סָתָם כִּי לִיִּיף הַפְּסוֹק

בסופו ולומר כי השכל וידוע היא חכמת הנמצאות אשר ממנה ידע הש"י (ט) ולא תשמע לדברי יונתן בן עוזיאל אשר פירשו על שלמה אשר התחכם מכל אדם (י) וכן גבור על יואב, וכן הדין לפרש כי אחרי שהגבור על כרחן היותר גבור, והעשיר אפילו המלך כמו שפירש הגדול [והיכנים מלך ח"ג פג"ד], גם התחכם היותר חכם שבעולם, כמו שפירש יונתן שהיה הגדול שבכל חכמי ישראל [סוטה כח], ואתה הראית לדעת מקשר הפרשה [בידעה] ומפירוש הפרשיות של שלמה [בקהלת] אשר הסכמתי אותם עם הכלל הגדול אשר כלל בסוף המורה הגדול המורה האמתי שלו הוא ספר קהלת אשר בנאו על דרך החקירה כי אליו לכו יאתה, יען שקבל החכמה ממי שבראה דכתיב וה' נתן חכמה לשלמה, הפך אלז האנשים אשר הוציאו הדבש מעדת הדבורים ואבני שהם מראשי פתנים ועשו הצרי מבשר האפעה חכמת אריסטו אשר כחש בחדוש העולם ובהשגחה ויותר העיקרים, על כן יצא להם משפט מעוקל לעשות מצות התורה כאן וכאפס, הפך החכם האמיתי כמורה הגדול שלו (יב) עשוי בחכמת הש"י, סוף דבר הכל נשמע את אלהים ירא ואת מצותיו שמור כי את כל מעשה וגו' [קהלת יב ג].

וְזֶה הַעֲנָן הַנִּפְלֵא שֶׁהָאֱלֹהִים יִרְבַּע בְּמִשְׁפָּט עַל כֹּל גּוֹי [שם ד] זֶר מְאֹד בְּעֵינֵי הַפִּילוֹסוֹפִים, וְאֵלּוֹ הִיָּה שׁוֹמֵעַ אוֹתוֹ רִבֵּן שֶׁל

מעין גנים

(י) וכן גבור על יואב. בתרגום שלפנינו כתב על שמשון: (יב) עשוי בחכמת הש"י. ותתם

(ט) וְלֹא תִשְׁמַע. ר"ל לא תרצה לשמוע לדברי יונתן בן עוזיאל אשר כל דבריו כרוה"ק (ט):

אלה האנשים אריסמו היה מלעית עליהם לעג לא ישוער, אכן מי שלמד החכמות אשר לא תמצא בארץ החיים כי אם מאת ה' מפיו יתברך כמו שעשה ידו שלמה ע"ה יתבאר לו ממנה הכלל אשר כללו מרע"ה בשם קב"ה [הכרים ייב ועתה ישראל מה די שואל מעמך כי אם ליראה וגו'] ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה [אויב כח כח] והיא ידיעת הש"י עשיית המצוות לשמן, וסוד מרע בינה [שם] והוא השכל אשר המשילו לכסף, וזו היא החכמה והתבונה אשר אמר מרע"ה כי היא חכמתכם ובינתכם. ועל זה אמר הנביא כי לא יתהלל המתהלל כי אם בזאת יתהלל המתהלל, השָׁכַל עשיית המצוות בדקדוק, וְדוּעַ עשייתן לשמן, הן הן היראה ואהבה אשר בהם הפיץ השם יתברך מברואיו, ועל זה אמרו אחרי כן (יג) ולעבוד ה' בכל לבבך לשמור וגו', הרי ביאר בפירוש כי הפיץ השם מברואיו אינו כי אם היראה והאהבה הבאה מעשיית מצותיו בדקדוק ולשמן, הפך המנאצים המעמיקים מה' עצה.

וְשֵׁם סיבת אלו הב' רברים שזכר אל יתהלל כי אם בזאת יתהלל המתהלל, כי אני י"י עושה חסד וגו', וזה כי כבר כתבתי כי החקירה האנושית מבלי הקבלה לא תשיג כי

אם מציאות השם לבד והרחקת הגשמות הדומים לכלי האומן פפיש ומחמ, אבל יתר העיקרים העצמיים לתורתנו הקדושה הדומים לחכמת האומן להוציא כלי למעשהו כי זהו התכלית הנגול לעשות מלבושי המלך צריכים בהכרח לאמונה, ואלו ידווף האדם אחרי החקירה לכרה יבא לכחש בהשגחת השם יתברך ולומר כי פסקה אצל גלגל הירח, ושואן שם שלימות אחר כי אם הדבקות בשכל הפועל אחר המות (יג) איש כפי השגת דו לא ככוונת נותן שכר כמו (יד) שאמר הפילוסוף לכחודי [פתיחה מאמר א' אה א], ולפי זה יכול להתהלל החכם בחכמתו כי תדבק נפשו וכו' והגבור בגבורתו והעשיר בעשרו, כי זה מן ההפך, אבל אחר שאין הדבר כן כי הכל בא מאתו יתברך, הוא יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה, לו העושר והגבורה ולמאן די יצא יתבנה, אין ראוי להתהלל כי אם בזאת שהוא בבחירתו. וכבר אמרו זכרונם לברכה [מהו טו:] מלאך הממונה וכו' עד צדיק ורשע לא קאמר, א"כ במה יתהלל הנגוד בהשלים תכלית בריאתו שנברא לכבודו יתברך, והוא מה שפירש משה רבינו ע"ה ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך, ואמרו ז"ל [ברסח לו:]

מעין גנים

כונת נותן שכר רק זה בטבע המושכלות, וכבר הודעתך לעיל [פי"ב] בשם נשיא ישראל הרב בעל גור אריה שזה כפירה גמורה, ותראה את אשר כתבנו שם ותעמוד מרעיד: (יז) שאמר הפילוסוף. הוא הפילוסוף הראשון אשר דבר עם מלך הכחודי קודם ביאת החבר אליו. תראה בדבריו שהיה

ספרו (ט"ז): (יז) ולעבוד. את השם כו': (יז) איש כפי השגת דו לא ככוונת נותן שכר. כבר הודעתך כזכות דבריהם שאומרים שהשארית הנפש הוא רק מה שהרויחה אותן המושכלות והחכמות שהשכיל הם נשאים דבוקים בשכל הפועל, א"כ הוא כל אחד כפי המחקר אשר חקר מושכלות, ואין כזה

משפט כאומרו אנשי חיל, ואשכור מלחעות
עול, והצדקה כנגד העושר כי זהו תכליתה,
ואתה תבחר ולא אני כי לא נאתי אלא
להרים מכשול מדרך עמי פן ימעו במגדל
אשר בנו להם בני אדם (יט) וכבר נתצתי ת"ל
עציו ואבניו.

וְרִאֲדָה אתה המעיין ממ"ש הנביא אחרי זה
הפסוק (ימיה ט כד) הנה ימים באים
נאום ה' ופקדתי על כל מול בעדלה על
מצרים ועל יהודה ועל אדום כי כל הגוים
ערלים וכל בית ישראל ערלי לב, שמעו את
הדבר הזה אשר דבר ה' עליכם בית ישראל,
כה אמר יי אל דרך הגוים אל תלמדו
ומאורות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים
מהם. כבר הקדמתי לך (פיד) כי כמו שהצלם
הכנה לדרך הארוכה והמסוכנת הוא החקירה
(ק) האנושית, כן הברית הקודש אשר חתם
בבשרנו הוא הכנה אל דרך הקצרה

מעין גנים

נתתי לך חכמה כי חפץ חסד אני, נתתי לך
גבורה לעשות משפט כי חפץ אני במשפט,
נתתי לך עושר כי חפץ אני בצדקה, ועיין
בדברי הרב: (יט) כי טוב חסדך מחיים.
והחכמה תחיה בעליה: (יט) וכבר נתצתי
ת"ל. הנה אם היות שיש מקום עוד לפרש
הפסוק הזה אין מן הצורך להאריך (כי אין
זה מכוונת החיבור) כיון שיסיפיקו מאד דברי
המחבר הרב הקדוש, ודברי האנשים האלה
המה וחוקים חורים מכוונת הנביא בפסוק,
כל המשכיל הרואה יראה יתרון האור:
(ס) האנושית. ר"ל כי צלם ודמות האדם
הכנה אל החקירה להיותו בעל שכל, והוא
מותר האדם מן הבהמה בשכל והכרה, ע"כ

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. - וכבר
כתבתי בילדותי פירוש צח ונאה לזה כה אמר
ה' אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כי הכינים
האלה (טו) חוזרים לשם יתברך כי הכל בא
מאתו (טז) ואפשר הוא הסיבה השנית, כי
באלה חפצתי למה יוכל להתהלל בהשכל כי
אלה הם חפץ הש"י מברואיו כאומר מה ה'
שואל מעמך, וכאומרו (השע ו ו) כי חסד
חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות.

וְאֶחָרֵי שפירשתי הפסוק מסכים אל האמת
ואל דברי ארון הנביאים אשר כלם
יוגקים מצנו ולא באו כי אם לפרש דבריו,
תוכל לבחור גם כן (עוד כאור בפסוק) כי יחזור
כי באלה הג' שזכר (י) על דרך כי חסד
חפצתי, ועל כן הזכיר ג' ענינים כנגד ג',
החסד כנגד החכמה כי חסד השם יתברך על
ברואיו (י) כי טוב חסדך מחיים, המשפט
כנגד הגבורה כי תכלית הגבורה לעשות

פוקר גמור: (טו) חוזרים להשם יתברך. ר"ל
בחכמתו בגבורתו קאי על תיבות השם
ההוי"ה הנאמר קודם בפסוק, ושיעור הכתוב
כה אמר ד' אל יתהלל החכם בחכמות ד'
ובגבורות ד' כי הכל מאתו ית"ש ולמה
יתהלל האדם כמה שלא השיג וסיגל
בבחירה: (טז) ואפשר הוא. ר"ל כל אותן
הענינים אינם עצמיים לו רק אפשריים,
ואפשר שיתן אותם הבורא ית"ש אל האדם
ואפשר שיקחם ממנו כי זה אינו בבחירה
מהאדם (כ): (י) על דרך כי חסד חפצתי. היינו
חכמה וגבורה ועושר הם חסד ומשפט
וצדקה שזכר אח"כ כי אני ד' עושה חסד
ומשפט וצדקה בארץ. כי באלה חפצתי, ר"ל

בדקדוק מארבה ואז יקרא אל ה' ויענהו, והתפארות החכמות החיצוניות בעתה ובשעתה כי השכל יארבה במבע - ועוד אדבר בזה בסיעתא דשמיא [פי"א] - מאסו בבת המלך ודבקו בבת אל נכר, ע"כ אמר ופקדתי על כל מול בערלה וערכם בנים, אחרי שנסונו אחור מהקדושה הנפלאה אמר על מצרים ועל יהודה ועל אדום, ונתן סיבת זה התערובת כי הצד השוה שבהם שכלם ערלים אלה ואלה, אלא שאלה ערלי כשר ואלה ערלי לב. על כן הזהירם אחרי כן (כד) שלא ידמו אל הגוים ולא ילמדו דרכיהם כי הם דרכי הפבע, ודרך ה' אשר בה נתייחדנו מהם למעלה מן הפבע, הוא תורת אלודינו בעולם הבא. הוא אומרו [ש"ב] אל דרך הגוים אל תלמדו, ותרוחו מזה כי מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, כי התורה הנתונה מן השמים תמשול על המערכות העליונות.

(כא) והמובטח והיא דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ומי שנמול וקבל תורה ועזבה ר"ל עשיית מצותיה בדקדוק ולשמן, הנה ערלתו עמו ולא הועיל לו הברית כי אם הכאב לכרו נשאר עמו, ולפי שרשעי דורו של ירמיה היו מתפארים בחכמות חיצוניות ועווכים עמק תורת השם כאומרו בפירוש, הובישו חכמים, הנה בדברי השם מאסו וחכמת מה להם [ירמיה ח ט], על מה אברה הארץ וכו' ויאמר י"י על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם [שם ט א], הוא המשל אשר המשלתי [בפי"ה] בעצמו ובלשונו כי אלה הנבלים רומים לאיש מצא ונשא חן בעיני המלך ונתן לו את בתו לאשה והוא רוח זנונים בקרבו ולקח לו אחרת שפחה זונה ליופיה וגרע שארה כמותה ועונתה של בת המלך, וכן אלו הנבלים נתן להם (כב) מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא בתו מן השמים, ולפי שהתפארות התורה הזה (כג) הוא מאוחר כי צריך לעשות המצות

מצע גנים

כאים נאום ד' ופקדתי על כל מול בערלה על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה היושבים במדבר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. הנה יקשה א' אומרו ופקדתי על כל מול בערלה על מצרים וגו' הנה מול בערלה אכולהו קאי ובאמת הגוים אינם מולים לגמרי כאשר מסיים כי כל הגוים ערלים וגו'. ב' שהקשינו למה הכניס את יהודה בין מצרים ואדום. ג' מאי שנא דוקא אלו האומות מצרים ואדום עמון ומואב ואח"כ מסיים בכלל הגוים. ד' קצוצי פאה מה הוא.

צלם דמות תבניתו מוכן אל החקירה: (כא) והמובטח והוא דרך ה'. כבר דברנו מזה [לעיל פי"ד] מה שאמר הש"י לאברהם בציווי המילה התהלך לפני והיה תמים: (כב) מלך מלכי הקב"ה בתו מן השמים. היא התורה הקדושה: (כג) הוא מאוחר. ר"ל תפארת התורה ומעלתה היא התדבקות בהש"י ויקרא אל ה' ויענהו, והוא מאוחר כי לא תבא לו המעלה הזאת תיכף בהתחלה ראשונה: (כד) שלא ידמו אל הגוים. הנה דברי הרב הקדוש לא יספיקו בכאן כי למה הכניס את יהודה בין מצרים ואדום, ור"ל הפסוק [ירמיה ט כז], הנה ימים

חיצוניות לכד היו חכמים אלא כי גם בחכמה אמיתית היא תורת אלהינו במעשה בראשית

וקרוב אני לומר כי אלה החכמים שזעק עליהם ידמיהו ע"ה לא בחכמות

מעין גנים

ישכון ולא לחנם הלך הזרזיר אצל העורב אלא שהוא מינו, כי הן הנה מערב רב מהגרים המעורבים בישראל.

והנה ראשית התערובות בישראל היו המצרים שיצאו הערב רב ממצרים ונתערבו בישראל ואח"כ נתערבו אדומיים ביניהם דהיינו ג"כ גרים אדומים והם היו מוכנעים תחת יד מלכי יהודה לא תחת יד מלכי ישראל (ע"כ נכתב בפסוק מצרים קודם יהודה ואדום אחריו) ונתערבו ביניהם ונתגיררו אבל לא לשם שמים, וזה שנאמר בשעת החורבן ראשון ושני נשים בציון ענו [איכה ה יא], ונתערב זרע פסול בזרע כשר, וגם עמון ומואב בשעת החורבן נשים בציון ענו, כי אדום ועמון ומואב היו בשתי החורבנות ולא פנו אל כסף וזהב רק על ס"ת ועל נשי ירושלים. הנה כל אלה הגם שהם כשרים עפ"י הדין כי נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, תערובות פסול הוא בישראל, וסוף סוף שורשן פורה ראש ולענה וערב להם לחם שקר ובילדי נכרים ישפיקו, וסימניהם כל רואיהם יכירון כי הם קצוצי פאה וברשים לילך בפיאות הראש והזקן כדת של תורה רק כדרך עמי הארצות דרך שחץ כבנות הערלים והם הם אשר מבאישים ריחם לילך בדרכי חכמות החיצוניות ועוזבים את התורה ועתידין להתבער עד גמירא בימי אפילה. הנה כל אותן הכיתות הגם שהם נימולים, הם נימולים בערלה כי הם ערלי לב. בני אל יהיה לך שום התחברות עמהם כי כל

וג"ל עפ"י מה שהודעתוך נאמנה שבטבע האיש הישראלי הוא בירושה מאברהם אבינו להתהלך במישור לא לחקור בחכמות חיצוניות כאשר כבר הודעתוך שהש"י אמר לאברהם במצות המילה התהלך לפני והיה תמים, ואח"כ הבטיחו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו את דרך ד'. ע"כ בטבע האיש הישראלי הגם שהוא ח"ו בעל עבירה למסור את עצמו על קדושת שמו ית', ובפרט כאשר קבלו בני ישראל את התורה ושמעו מפיו ית"ש בלי שום אמצעי אנכי ולא יהי לך, נשאר יתר תקוע בלב בני ישראל, לעולם ד' דברך נצב בנשמותינו, ואלו ההולכים בשרירות לבם אחרי החכמות חיצוניות ופרקו עול מוסרות התורה, תדע שאינם מבני עמינו רק מתערובות ערב רב אשר הם לקוץ ממאיר לבני ישראל. והנה זה קרוב לימות משיחנו מתגלה נבלותם לעין כל איך אין להם חלק ונחלה בישראל ויברלו ישראל מתוך הערה הרעה ויבא בעל הכרם ויכלה את קוציו, רק כל זמן שהשושנים מעורבים בין הקוצים הש"י חס על השושנים. ע"כ אחיי ורעי סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ולא תתחתן בם בתך לא תתן וכו'. והנה הם נימולים כי נולדו בינינו, אעפ"כ הם נמשכים אחר הערלה כי אין להם חלק בנחלת ד', ומאוד יחיפה בעיניהם חכמת הגוים וקשוטיהם ומלבושיהם ומנהגיהם כי כל עוף למינו

היינו דכתיב [שעי' מ כח] ואחלל שרי קודש
 ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים. ועוד
 אמרו באיכה רבתי כי הגבורים היו בוסחים
 בגבורתם והעשירים בעשרם הזכירו שם
 מעשידיהם (כו) שהיו יכולים להספיק
 לירושלים כל אחד לכמה שנים, ולפי שהיותר
 גדול מאלו הבטחונות הוא בטחון החכמה,
 אמר [ידימה ח ח] איכה תאמרו חכמים אנתנו
 ותורת ה' אתנו [אכן הנה לשק עשה עם שק
 ספרים]. אכן באמת הנה לשק עשה אותן
 הסימנן (ס) והאותיות הגדולות כי אנבי
 אגרום שלא יועיל לכם, כלשון אך לשק
 שמרתי [שיא סה טא], כי אחלל שרי קודש ולא
 תועיל חכמתם כלום, כי החכמה ההיא מה
 תועיל כי אם לאשר נדבק באהבת השי"ת
 מצד עשיית מצותיו הוא מציאת החן אשר
 הקדים ארון הנביאים אשר מרח בכל כחו
 לקיים חצי מצוה, אז יבדיל משה [דברים ד טא]
 ועדיין לא הגיע זמנה. אם נא מצאתי חן וגו'
 הודעני כו' ואדעך למען אמצא חן בעיניך
 וכבר פירשתיו.

וזהו שאמר הוכישו חכמים חתו ונלכרו הנה
 בדברי השם מאסו, הוא עשיית המצות
 מאהבה, וחכמת מה להם. ואחר שנתרעם
 מהם מעויבת התורה וכלתי ידעיים את השם
 יתברך כאשר הזכרתי אמר לג' הכתות יחד אל
 יתהלל חכם בחכמתו כיום מחר כי תבא שכרם
 ולא הגבור העשיר כי אם כזאת תוכלו

מעין גנים

אמרו (סד): (ט) שהיו יכולין להספיק לירושלים.
 ג"כ הוא במס' גיטין [נג.]: (ס) ואותיות
 הגדולות. המורים על יחודי השמות והזכרת

ובמעשה מרכבה היו נקיים וכהזכרת השמות
 בבחן ובפעולתן, לא חסר מהם דבר כי אם
 העיקר הגדול אשר הוא התכלית העליון אשר
 כעבודו נברא העולם - לבר עשיית המצות
 בדיקוק ולשמו יתברך - זו היא דיעת השם
 באמת כאשר הקדמתי, וזהו תכלית הברית
 הקדוש אשר חתם בבשרנו כאמרו [בראשית ז
 ו] להיות לך לאלהים ולדעך אחרוך, כי נהיה
 נבועים ומשועבדים לקבל עול מלכות שמים
 ועול מצות, אבל חכמי דורו של ירמיהו היו
 שלימים בכל מיני החכמה בין חיצונית בין
 פנימית, והיו בוסחים על חכמתם הפנימית
 להזכיר השמות להגצל מן הארזים.

אמרו חז"ל יודעי האמת [איכה רבתי פ"ב ה]
 על הפסוק [איכה ב ב] חלל ממלכה
 ושריה, אלו שרים של מעלה, אתה מוצא עד
 שלא באו שונאים היה ירמיה ע"ה אומר להם
 חזרו בכם ועשו תשובה עד שלא יבאו
 שונאים, אמרו לו אם יבואו שונאים מה הם
 יכולין לעשות לנו דין אמר אנא מקיף לה נודא
 ואחרינא אמר אנא מקיף לה מיא ואחרינא
 אמר אנא מקיף לה פרלא, אמר להם הקב"ה
 ברילי אתם משתמשים מה עשה עמד ושינה
 שמותם של מלאכים דין הוזה עביד על נודא
 הוזה עביד על מיא ודין הוזה עביד על מיא
 עבדיה על פרלא כיון שגרמו עונות ובאו
 (כה) שונאים התחילו מזכירין שר של פלן עביד
 לי מילא פלן א"ל לית בחילי דאנא מורם מינה

הסימנים הללו מורים שאין להם חלק ונחלה
 עם ישראל, ויעקב בחר לו ד' ישראל
 לסגולתו (ס): (כפ) שונאים שינו. צ"ל

ובצוואתו במלכים [מ"א כ ג] אנכי הולך וגו'
 ושמרת את משמרת ה' אלהיך וכו' ללכת
 בדרכיו לשמור חוקיו ומשפטיהו ועדותיו ככתוב
 בתורה משה למען תשכיל את כל אשר
 תעשה ואת כל אשר תפנה שם, הוהירו שלא
 יסור לבבו מן התורה תמיד ולא יסרידהו
 העסקים להסיה דעתו מן הכלה היפידה,
 והוא אומרו ואת כל אשר תפנה שם, בכל
 עסקך לא תסיה דעתך ממנה, זו היא סבת
 ההצלחות, הפך בדבר ה' מאסו וחכמת מה
 להם. ומה שאמר ואתה, בעבור שצווה לכל
 ישראל [והיא כה ת] שמרו ודרשו כל מצות ה'
 אלהיכם, והוא המדרגה הראשונה [מן הכתיב
 השכל ידוע] השכל, והיא השלישית בפסוק אם
 שמוע תשמע, אמר ואתה אשר קבלת
 מהתנינה והחסד יותר מכל ההמון הזה צריך
 שתהיה יותר נבגע (כח) ומשועבד למצות
 השם יתברך - כמו שהקדמתי בפרק השני -
 ותדעו דיעה יותר ניכרת ומפורסמת מכלם,
 והו אמרו ועבדו בלב שלם והו השכל,

להתהלל בתשובה ומעשים טובים כלשון
 המקדשים ז"ל ידעי האמת שהזכרתי. ואתה
 בני הנאמן לי תקח את אבני המגדל אשר בנו
 בני האדם ותשלך אותם מחוץ אל מקום מבוא
 ועפרות זהב תקח, טוב לי תורת פך מאלפי
 זהב וכסף ותעשה לך מגדל עז שם ה' בו ירוץ
 צדיק ונשגב.

ואביא לך ראייה מהמשענת האחרת אשר
 נשענו עליה, ומחקיר אשר נסמכו
 בה, כי ממנה תצא נחש ונשכם אשר לא יוכלו
 להרפא, והיא צוואת רוד ע"ה לשלמה ע"ה
 ואתה בני שלמה דע את אלהי אביך ועבדו,
 חשבו אלה העוורים בעבור שאמר ואתה כי
 היה מדבר עמו ביחוד בדבר אשר נתייחד מכל
 המון ישראל, והיא ידיעת הש"י מצד החקירה
 אשר לא ישיגו אליה הדמון, ואלה השומים
 מדוע לא ראו סוף הפסוק ועבדו, אולי היו
 קורין ודי [פי' ידעה הו], ולמה לא הסכימו זה
 הפסוק עם המקור אשר יצא ממנו, כי זה
 הפסוק נאמר בדברי הימים [והיא כה ט],

מעין גנים

אפילו לבעל השכל רחב, כי החוקר
 כשכא לחקור מטה הדעת לטוב ולרע
 להקור בכל צדדי חלקי הסותר (וזה בחי'
 עץ הדעת טוב ורע) ואין זה לב שלם
 כיון שברגע לבו נטוי לרע ג"כ עמש"ל
 ותבין בטוב טעם. וז"ש רוד לשלמה
 ואתה שלמה בני ר"ל גם שאתה שלמה
 בני לב משכיל ושכל רחב נתן לך הש"י,
 עכ"ז דע את אלוקי אביך היינו אמונה
 בקבלה ולא ירוץ לבך לחקור ועבדו
 בלב שלם. כי כשתרצה לחקור אין זה
 עבדה בלב שלם כמ"ש כי הלב נוטה
 כרגע לטוב ולהפכו:

המלאכים (ס"ד): (כח) ומשועבד למצות הש"י.
 הגם שפירוש הרב נעים, עכ"ז גם מה
 שפירשנו לעיל בפסוק הזה הוא נחמד
 ונעים. דהיינו אלקינו הפירוש הוא אשר
 הושג לך אלקותו בקבלה מהאבות, והנה
 הם אומרים שלא יספיק הקבלה רק לרלי
 השכל אבל הבעל דעת מחויב דוקא
 לחקור, (והגם שבעל חובת הלכבות כתב
 ג"כ כן כבר כתבנו לעיל [פי' אות זו] טעמו
 ונימוקו בדור דיעה שלו ושהוא לא כתב
 כן רק על היחוד לא על אמונה המציאות
 עמש"ל ותבין) ואנחנו כתבנו לעיל שדעת
 חכמי האמת הוא בהיפך ושאסור לחקור

כסלא לאוגיא והן המה לרישי עמא בקיזמא סגיא ומרבית העם נושאים להם פנים ומכבדים אותם ככיבודא דמצוה זו ואין איש שם על לב שמעשיהם במצוה זו כמעשה קוף בעלמא וכו', ע"כ שומר נפשו ירחק מזה ולא יכבד ככיבודא דמצוה זו לכת הארורה הזאת וכו', הן המה כתות הערב רב המבוארים בזה"ק ותהי זאת נחמתינו בהתודע לנו שאין להם חלק ונחלה באלקי ישראל ובתורתו ואינם בכלל ערבותינו וכל בית ישראל יהיו נקיים לפני ד' עד עולם ובמהרה יגלה כבוד מלכותו וכו' וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלקים.

ובהגהות מהרצ"א פ' פנחס רל"ב ע"ב, נ"ל כל הנהו קיצין שכתבו הראשונים ברוה"ק והנה כלו כל הקצים נ"ל שכל אלו הדברים נאמרו על העיכוב אשר הם מצד האומות אבל העיכוב שהוא מצד הערב רב אשר בקרבנו הם יושבים וכפרט אשר מרבית העם מתחתנים עמהם זה גורם אריכת הגלות אפילו בהגיע הקץ ירחם הש"י.

פד) הגירסא בפנים משוכשת ותוקן עפ"י המדרש ומעתה א"צ להג"ה זו.

פה) כמבואר בזה"ק ריש פ' ויקרא עה"פ שאל לך אות וכו' הווי ידעין גו אתון חכמתא עלאה ידעין גו אתון עלאין וגו אתון תתאין וכו' ועי' בניצוצי אורות.

וחיתון, כי ראיתי רובם ככולם פוקרים גמורים פתם פת כותי ומאכלם כשר חזיר ועל בנותיהם הוא אומר ארור שוכב וכו', כי בניהם ובנותיהם בחזקת בני הנדה ובאפשר מרביקין מטותיהן זה לזה כי ראיתי שהם חשודים על כל התורה וחלק משמן חכם ואחרתם מר כלענה ויאמרו לאל סור ממנו ודרכיך לא חפצנו, הן המה היו בעוכרינו בגלות המר הלז. הג"ה, ותדע אשר המה אינם נכנסים עמנו בגדר הערכות כיון שאינם מאמינים בתורה ובמצותיה המה כגוים גמורים, וב"ב יסיר הש"י בדילינו ויקרא אותנו וכו' ותדע כי זה גמר הבירור קרוב לימות המשיח אשר הש"י הבטיחנו וברותי מכם האנשים המורדים והפושעים בי והמה יהיו לחרפות ולדראון עולם וימותו בט"ו ימי אפילה כמבואר בזה"ה.

והוסיף ע"ז בדרך פקודיך מ"ע ב' חלק הדיבור אות יט וז"ל, וזאת לדעת דבכל מצות התורה המוסרים והאפיקורסים דינם כמומרים לכל התורה וכו' אפיקורס מיקרי כשאין מאמין בתורה שבע"פ אפילו על א' מדברי חז"ל וכו', הנה ג"כ בנידון דידן המוסר והאפיקורס שמלו צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית, הנה תדע הקורא הנעים בעוה"ר שכית הזיקא בדורות הללו עקבות משיחא גמר הבירור אשר בעוה"ר אינהו נפישו מינן וקיימו עלן בכלי חמס כי

פרק שמיני

לבאר כי נצמוינו לבלתי לכת אחרי ההקשים המבריים.

ואחרי אשר ישגב במגדל ה' ותורתו, צריך עוד להכניס עמו חצים ואבני בליסטראות, והם כבישת יצרו, והזהר מהביים אל הנשים אשר הם מצודים וחרטים, כמאמר המשורר ומוצא אני מר ממות את הנשים, הובישו מִבָּמָן, בחרו צידה, הם כמצודה, פירש אותה יד השמן. ועל כל אלה העיקרים הגדולים שהם עמודי התורה אמר וזכרתם את כל מצותי זהו העמוד הראשון, עשו סימנן למצות [מצות ציחה] כדי שתזכרו תמיד. ועשיתם אותם העמוד הב', ופירש תועלת העמודים על ראשון ראשון ולא תתורו אחרי לבבכם, ועל אחרון אחרון ואחרי עיניכם, ופירשו המקודשים יודעי האמת [טרבת יב:] אחרי לבבכם זו מינות, ואחרי עיניכם זו זנות, ביארו כל מה שהארכתי בביאורו.

והחכם [שלמה העיה] בראותו תפארת אלו העמודים ויקר תפארת גדולתם, מידר מצוא משל לכלול שניהם יחד והוא משל הזונה, כי הגלה הוא על העיקר השני, והמכון במשלו העיקר הראשון אשר ערכו על האחרות ערך הזהב אל הכסף, כאומרו תפוחי זהב במשכיות כסף. וחדש לנו חרוש כי הנפיות האלה שתיהן חרדיפה אחר התאזה ואחרי ההקשים המבריים, עבירה גוררת

דיע בני כי כמו שנצמוינו לבלתי לכת אחרי תאות יצרנו כי הוא כלל גדול לעשויות מצות אלהינו יתבודך, כך נצמוינו לבלתי לכת אחרי הדרכים ההקשיים אשר יעשה שכלנו [פי] להקש ולמות דבר לדבר ע"ד העינין]. כי כמו שהיצר במבוע אהב עשיית העבירות ומואם מצות לא תעשה, כאומרם ז"ל [שבת קל.] בוכה למשפחותיו על עסק משפחותיו, כי היו מצמערים על העריות שנאמרו להם, כך שכל האנושי מטעה את האדם במבוע ואהב המשכלות אשר יתבארו אליו ומואם דעות התורה האמתיים להאמין שכר ועונש ותורה מן השמים ותחיית המתים ויום הדין הגדול, אשר הם הפך הדיקש השכלי. על כן צריך האדם להרגיל עצמו בזכירת המצות אשר הם המשכלות האלהיות כדי להנצל ממארב השכל האנושי האורב לאדם בכל עת והוא היצר אשר אמר שצופה לצדיק להמיתו כאומרו [תהלים לו לב] צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזובנו בידו. וכבר הקדים המשורר רפואתו והשמירה ממנו כפסוק הקודם לזה, תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו. הרי ביאר כי בהיות הצדיק מדרדר תמיד בתורה האלהית לא יהיה פנאי לשכלו להפרידו ממחשבותיו אשר אין להם תכלית.

מעין גנים

פרק שמיני

נכתב בתוך חצאי עגולה - היינו דוקא לעשותן:

אוהב עשיית העבירות ומואם מצות ל"ת.

במענה פיו בהקשיו ובמושכליו חפה לכו
החקידה להאמין אליה כאשר תגור אומר כי
אין אלהים בארץ ולית דין ולית דיינא ישמע
ויקשיב. ע"כ צוה חכם לבנו ומחכמה יונית
סוב נפה, לך לך אמרין לגוריא, תביאך בני
לידי מבוכה, וכמעט אומרה לידי כפידה.

(ב) צודה האב האמיתי עליו השלום [משל: ג]

הולך ומבאר כל הפקל, בני שמור אמרי
ומצותי תצפן אתך, זהו פירוש חכמתם, שמור
מצותי וחידי, זהו ועשיתם את כל מצותי.
(ג) ובעבור ששלמה פירש מצות ציצית אשר
הוא סימנים למצות, (א) הוזהיר על הסימנין
קשרם על אצבעותך וגו' וראה הכלה
היפיה חכמת התורה שתהיה מזומנת לו
תמיד להשיב לשאליו דבר כאומרים חכמים
ז"ל שיהיו הדינים מבוארים לו כאחותו שהיא
אסורה לו, ואז תשמך מאשה זרה וכו' (ד) זה

עבירה, כי הרודף אחרי הזונה יאמר בלבו
הלא איני עובר על לאו הכתוב בתורה אם
אינה קדשה מפורסמת ועוד כזה אעשה גרד
לכלתי חפוא באשת איש. גם הרודף אחרי
החכמות החיצוניות יאמר איני רודף אלא
בעבור הדבש שנמצא בהם אבל לבי יהיה
במוח כאמונת ה' ובתורתו, אני אקרא ולא
אפה. והודיע שלמה ע"ה בחכמתו כי הם
בוטחים אל דבר שקר, כי יצרו של אדם אם
משביעו רעב ואם טרעיכו שבע, ואם היה
גודר עצמו מן הזונה המופקרת היה משים
בינו ובין אשת איש חומה גבוהה דלתים
ובריה, אך אחרי אשר נצחו יצרו בדבר קל,
כאשר תפגוש בו אשת איש ותחבקהו יקרה
לו מה שיקרה לגחלים אשר באמצעות העצים
הדקים יבערו בעצים הגסים. וכן אחרי אשר
חמצא חן החקידה בעיני החוקר וישמח

מעין גנים

ביאור חסד הוא, היינו לא יקשה לך הרי קין
נשא אחותו (וכן הדורות הקודמים אשר
מהם נשתל העולם) אמר חסד הוא, חסד
עשיתי עם באי עולם הקודמים כי לא היה
להם נשים אחרות לקיום העולם, משא"כ
כעת הוא האיסור בכרת.

והנה כן יארע להמשתדל בחכמה וירצה
להשתדל בחכמות החיצוניות בהיקש
ומושכל, אם תאמר שהיא אסורה הרי כל
הדורות הקודמים ואברהם אבינו מהיכן
הכיר את בוראו, אבל חסד הוא עם הדורות
הקודמין שלא היה להם תורה, אבל כיון
שנתנה התורה נאסרו חכמת חיצוניות
לעולמי עד (א). והנה חז"ל דרשו [שבת קמ"ה]:
ע"פ אמר לחכמה אחותי אתן אם ברור לך הדבר

(ב) צודה האב האמיתי. היינו שלמה ע"ה והוא
אמר בני שמור אמרי וקרא להקורא בספרו
בני להיות מדרין אותו בדרכי התורה כאב
את בן ירצה, ע"כ כתב המחבר האב
האמיתי המדריך בדרך הישר לעוה"ב:
(ג) ובעבור ששלמה פירש מצות ציצית. ר"ל
הדברים הללו שאמר כאן במשלי הם פירוש
לפרשת ציצית שאמר משרע"ה בתורה:
(א) הוזהיר. הוא ג"כ: (ד) זה זנות. הנה אמר
המלך החכם אמור לחכמה אחותי את [משלי
ז ד], ולא אמר אמי את או בתי את, ונ"ל
דהוא ענין נפלא, דהנה באיסור ערות אחותו
נאמר בתורה [ויקרא כ יז] ואיש אשר יקח את
אחותו וגו' חסד הוא ונכרתו וגו'. וכתבו
רז"ל [ע"י פירש"י שם ובילקוט ויקרא כ ומו תרכ"ה]

הוא ירא משני דברים האחד הוא אולי היא מהתלת בו ועושה זה כדי לנסותו, והשני כי ירא מבעלה אשר לא יחמל ביום נקם, והיא בתכמתה תרצה לו שתי קושיותיו אליבא דהלכתא, (ה*) על הראשונה זבחי שלמים עלי וכו' הבעירה לבו במאכל ובמשתה ובתיקון המרכדים על כן יצאתי לקראתך לא לנסותך כאשר חשבת, והקושיא השנית אין האיש בביתו. והעני הזה הוא נתפס בדבריה המנו בפלפולה. וכן יקרה למי שישתכר בין ההקשים הסבירים, כי הוא כיון מתחלה לתועלת החכמה לכד ולא להמות מדרכי תורה חלילה, ואחרי שערכו לו דבריה ויצא הקצף מלפני השם עליו ועל עסקו בחכמות חיצוניות ועזבו תורת אלהיו, תסתלק ממנו השמירה ומעדו קרסוליו ושמע לחלקת אמרי הנבירה.

זנות, מצבירה אמריה החליקה אלו הן החכמות הנבריות, וזה שאמר אמריה החליקה.

ויש לעיין במתיקות משלו ונתעם ראייתו שאמר תחלה שהאיש המונה היה מבקש הוונה כי הוא הלך אליה, ואח"כ אמר כי היא מפתה אותו והחזיקה בו ונשקה לו וכו', ולמה היתה צריכה להעני פניה (ה) והלא לא יצאה מפתח ביתה, אבל ביאור הענין כאשר ביארתי, כי העני הזה לא היה מבקש כי אם פניה, והודיעו שלמה כי בהתעסקו למלאות תאותו בדבר הקל ידמן אליו איסור חמור מר ממות וזהו איסור אשת איש, וזה אמר והנה אשה לקראתו, מתוקנת ומוזמנת כוונה כי כאשר הרגישה האשה הזאת כי הבחור הזה היה עמוק ביצרו אמרה אצא ואפתגו אולי יפתה ואוכל לו. והוא אומר כי

מעין גנים

המקובלת מפי הנביאים ששמעו מפיו ית"ש, וז"ש אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך בין מולדת בית בין מולדת חרץ תאמרהו, ובאם לאו שלא נודע לך האיסור ופן תבא באמירה הזאת לערב חול עם הקודש אל תאמרהו כי טוב לך השתיקה. ואתה ידידי תתבונן כי הם דברים נעימים ועריבים על לב מבקש האמת: (ה) והלא לא יצאה מפתח ביתה. עד אשר הוא הולך לבקשה כנאמר בפס' וראו בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב, עובר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד, כנשף בערב יום באישון לילה ואפילה, והנה אשה לקראתו וכו': (ה*) על הראשונה זבחי שלמים עלי וכו'. נכ' בתוך חצאי עגולה - היום רכרתי ערשי וכו':

כאחותך שהיא אסורה לך תאמרהו, ג"ל לדעתם נעשה המשל כאחותו דהנה בערות אחותו נאמר מולדת בית או מולדת חרץ, כן הוא הדבר בכאן, דהנה החוקרים לפעמים יסמכו הקישם על ד"ת ויוציאו סברתם מפסוקי התורה (לדעתם) וכנהג פסוקים שהביא הרב לעיל וזהו הנקרא מולדת בית, וכרוכ פעמים עיקר חכמתם מבלי ראייה רק בהיקש השכל כנמצאות וזה נקרא מולדת חרץ, והנה לדעתי זהו אזהרת שלמה על האומר ד"ת בשכל חכמתו צריך לידע שאסור לזייף התורה בחכמות חיצוניות וסברות בדויות בנויות על אדני השכל, כי התורה היא שכל אלקי וצריך האומר ד"ת לבנות יסוד מאמרו על הקבלה הנאמנה

הפנימית תהרוג תלמידים חריפים אשר הגיעו להוראה, ואף אותם המורים הפילוסופים אשר ראיתי אני העני בעיני, הרכה מהם אשר הם היו סיבת אבידתנו. (פ) והפליג אח"כ בתועלת התכמה האמיתית חכמת התורה ע"ד קחו מוסרי ואל כסף ודעת חכמה טובה מפנינו. וכבר פירשתיו ת"ל, אח"כ חבר פרשה אחרת להודיע מעלת התורה בעצם שקדמה לעולם הפך חכמת הפילוסופים חרשים מקרוב באו:

ולפי שניקד דברי שלמה ע"ה על זה הענין האחרון, כי מעטים הם הנכשלים (1) בנגלה ממשלו כאומרים [כ"ב קסג.] ומיעוטם בעריות, אבל הנכשלים במינות אחרי המשכם לעריכות ההקשים לא ישוב לבית תורתו אחד מני אלף, ולא יכיד עוד מקומו של עולם, (1) על כן חיבר פרשה אחרת ועתה בנים שמעו לי וכו' כי רבים חללים הפילה ועצומים גדולים בכמות ואיכות, כי הוונה החיצונה לא תהרוג כי אם הפתאים מעמי הארץ, אמנם

מעין גנים

בחכמות החיצוניות רובם ככולם לא ינצלו מהפיתוי. ואני אומר ברור הזה כפי מה שראו עיני אפילו אחד מאלפי אלפים לא ינצל אם יגע בה, וג"כ הנפשות הבהמיות מתגעגעים ברור הזה יותר לחכמות החיצוניות מליצרא דעבירה, כי כאשר יתפתה למינות הותרה לו הרצועה לגמרי לעשות כל עבירות שכתורה כי יכחיש בהשגחה ובשכר ועונש, א"כ זה הדרך מביאו להפקרות לגמרי ע"כ היצר מסיתו ביותר למינות. השם הטוב יציל את עמו ישראל ברוב רחמיו, אשר הם היו סיבת אבידתנו: (פ) והפליג. נכתב בתוך חצאי עגולה - שלמה עליו השלום:

(1) בנגלה ממשלו. לא לשם שמים רק עוזבים מלעשות זאת בעבור הברשת: (1) על כן חיבר פרשה אחרת. לכאורה תתמה על דברי הרב וכי ס"ר שיצרא דמינות יהיה תקיף מיצרא דעבירה ואנחנו רואים שליצרא דעבירה נפשו של אדם מתגעגע, אבל כאשר תזקק בדבריו אומרו אחרי המשכם לעריכות ההיקשים תראה כיאור דבריו, דד"ל דהנה שלמה אמר וארא בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב, הנה לא היה מרוב מאותן שאינם מטים לבם כלל לדרכי עבירה, רק מהפתאים נערים חסרי לב המתגעגעים לעבירה, ודבר הלמד מעניינו הוא לפנימיות המשל דהיינו העוסקים

הגהות הצבי והצדק

(פ) מבואר באריכות לעיל פ"ה אות ז.

פרק תשיעי

להפך בזכות הרב אשר המענה אלה האנשים.

כי יתביישו ממולדיהם ומקרוביהם לכפור בפרהסיא, כי אלה הם יותר רעים מהפלוסופים עצמם האומרים אין ה' רואה אותנו, כמו שזעק עליהם החכם ורע ומר מזה כו' וכמש"כ למעלה [פ"ג]. (ג) וגם [פ"ג] גם היא לא תקשה] מהחכמים אשר היו לפנינו, כי מלאו תורה ומצות כרמון עד חצי ימיהם ואחר כך למדו אלו החכמות ודבקו בהם לאהבה

ידעתי בני ידעתי כי לא תקשה על כל דברי מאלה השועלים הקמנים אשר ראית בספרך, כי פלפלו שכלם שבע שנים או ח' בחכמת התלמוד ואח"כ נרכקו בחכמת הפלוסופיא [פ"ג] ואעפ"כ לא עזבו קיום המצוות, נשתמשו בכלי קודש כדי ללבוש בגדים צואים ומעשה המצוות אשר בידיהם מעשה אבותיהם בידיהם כאומרו מצות אנשים מלומדה, (ה) גם

מעין גנים

מהמצות ומותר לאכול טריפות לדעתם וחמץ בפסח ולנאוף את אשת רעהו בידיעת רעהו ובהסכמתו וכוס אחד יהיה לכולם, רק שאסור לדעתם לגלות זה בפני ההמון כי ישחיתו ישוב העולם, ע"כ טוב הוא שיהיה הדבר כחוקה גמורה. ע"כ הרשעים הללו למראית עיני בשר מתנהגים כדת יהודית לפנים ובהסתתר עושים כל המעשים רעים מבלי חרדה כי ההפקרות נגעה עד לכם ואינם מאמינים בהשגחה ושכר ועונש. אחי מנע רגליך מנתיבתם ומארבע אמותיהם כי הם מובדלים מקהל הגולה מפי פמליא של מעלה ומפמליא של מטה, הן המה גמר הבירור מכתות הערב רב ושנות רשעים תקצורנה, וכהמס דונג מפני האש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה: (ג) וגם מהחכמים אשר היו מלפנינו. ר"ל גם מהחכמים אשר היו לפנינו אנחנו רואים הדברים הנאמרים:

פרק תשיעי

(ג) גם כי יתביישו ממולדיהם ומקרוביהם. המחבר הקיל עליהם העון באומרם שהם מתביישים, ואני ידעתי את זדונם ורוע לבכם אינם מתביישים אפילו מהנביאים ותנאים ואמוראים, וכהתל באיש יהתלו בשאט נפש בדברי החכמים ויהיו מתעתעים ומלעיבים במלאכי אלקים, ואיך יתביישו מבני דורם, והחכמים שכדורם הם בעיניהם כחמורים, והם שונאי ישראל בתכלית השנאה ורודפים אותם בתכלית הרדיפה יותר מאוה"ע, והן המה מכתות הערב רב אשר עליהן דיבר רשב"י בזה"ק ובר"מ פ' נשא [ק"ה ע"ב] ע"ש עד היכן הדברים מגיעים. ומה ששומרים קצת מצות למראית עיני בשר הוא עפ"י סברתם שהמצות נעשו להשיג איזה חכמה, וגם נעשו נימוס למוסרות ולעול על ההמון לכל יהיה איש את רעהו חיים בלעו, משא"כ המתחכמים והחקרי לב המתנהגים בדרך ארץ פטורים

אשר כל עסקם וכל עשתונתם יומם ולילה לא היה כי אם בדרקוק המצות היא המדרגה הג' ואזהרה על הד' עשיתן לשמן.

דוד אמר [תהלים ט א] מי יגור וכו' הולך תמים וכו' עד סופו, הולך תמים הוא הפך החקירה כמו שאמרה התורה התמימה [בראשית יז א] התהלך לפני והיה תמים, שלא ידהר במצוה שרצה לצוותו (1) שאין לה שום מעם אצל השכל, ובפרט לאברהם אבינו ע"ה אשר היה קדוש ה' ופירש וכבר עברו רוב ימיו ולא היה צורך לבטל ממנו תאות חוש המישוש, גם לא להבדילו, (2) כי אחד היה אברהם, סוף דבר שום דבר מבוקי סריק (3) אשר נאמרו מהשכל האנושי, וכתוב תמים תהיה וגו' [דברים יח ג] וכתוב למעלה כי הגוים האלה אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, הם חכמים גדולים במשפטי הכוכבים אשר היא חכמה יותר נבבדת מחכמת המכע [פ' ואעפ"כ מצונו להביל מהם תמים תהי' וכו'].

דוד התלמד שמו לפנינו דרך אשר לא נצא ממנו כל ימינו (ט) למלאות דבר

מעין גנים

בחקירות רק להאמין אמונת אומן כל עיקרי הדת דוק ותשכח: (1) שאין לה שום מעם אצל השכל. עיין מ"ש לעיל [פ"ד] בפסוק הלזה ותבין: (2) כי אחד היה אברהם. סוף דבר אין להמציא בטעם המצוה (3): (4) אשר נאמרו מהשכל האנושי. ר"ל ע"כ נאמר בזה היה תמים מבלי חקירה עמש"ל: (5) למלאות דבר הש"י והגית בו יומם ולילה. היינו שחיברו התלמוד דרך משא ומתן בחכמה

והשליכו התורה אחרי גיוום לא נתעסקו בה עוד אודכא תהו על הימים הראשונים כגון הנרבוני ואלכאל וסראסא הם וכיוצא בהם שם רשעים ידקב, כי אלה רעים ותפאים לה' מאוד יותר מן הראשונים, שנה ופירש קשה מכלם.

אך ירא אנכי פן תבא עלי (ג) במרכבות הרב הגדול וחילו אשר כבר נתפרסם עליו משה ועד משה לא קם כמשה, ונראה מדבריו בתחלת המדע ובסופו ובכמה מקומות בספריו פעם בחוץ פעם ברחובות ובפרט במורה בכמה מקומות, (ד) והיותר מגולה במשל ובפרק אחרון כי אי אפשר לאדם להיות שלם בדאת אלהיו אם לא ילמד הדרך הראשון שהודעתך הוא דרך החקירה, הא דאי קשיא גדולה וחוקה היא, אלא שיש לי בה ב' תירוצים, האחד כי אתה אם הקשית עלי מרבי משה לא תקשה עלי ממושה רבינו ע"ה, כי כולי עלמא מודו כי לא קם נביא עוד בישראל כמשה, גם לא מהנביאים אשר לא ימצא בכלם מי שיוהרז להמן ישראל ללמד כי אם (ה) מצות אלהינו ב"ה, וחכמי המשנה

(ג) במרכבת הרב וחילו. הוא מרן הרמב"ם ז"ל: (ד) והיותר מגולה במשלו. הלשון דחוק ויש לישבו [כס' אור קרוב לתלמיד רבינו פירש שהכונה לדברי הרמב"ם בסוף ספר מ"ג פ"א ח"ל, ואני פותח זה הפרק במשל וכו' ובפרק אחרון שם כתב שהתכלית הוא ציור המשלכות וכו', ומה דאי יקשה על מה שנבאר לאסור דרך החקירה המשלכות: (5) מצות אלקינו ב"ה. ואדרבה לפי מה שהוכחנו לעיל מוכח שאסור לעסוק

ראה הקב"ה עצום תשוקתו ושלח אליו איש קדוש להודיע לו מהקבלה הקדושה, וכתב אחר כך באגרתו לתלמידו מהר"י הנ"ל (דעתי להעתיק אי"ה האיגרת לקמן) שרוצה לחזור בו מדעתו הקודמת אלא שנתפשטו חיבוריו ברוב ישראל, והרחיק שם לימוד הפילוסופיא (כאשר תראה אי"ה).

וגם בחיבורו בספר הי"ד [כהקדמה] זה לשונו, ובזמן הזה תקפו צרות יתרות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבוינו נסתר, לפיכך אותן הפירושים וההלכות והתשובות שחיברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו ואין מבין ענייניהם כראוי אלא מעט במספר ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבליה והירושלמית והספרא והתוספתא שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואח"כ יודע מהם דרך הנכוחה בדבריהם האסורים והמותרים ושאר דיני התורה האיך הוא, ומפני זה נעתי חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור ב"ה, ובינותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האיסוד והמותר והטמא והטהור עם שאר דיני התורה כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבע"פ כולה סדורה בפני הכל בלא קושיא ובלא פירוק, לא זה אומר בכה וזה אומר בכה, רק דברים ברורים קרובים נכונים עפ"י המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים הפירושים ובדין כל הדברים שתיקנו חז"ל ונביאים, כללו של דברים כדי שלא יהיה האדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל וכו', לפיכך קראתי שם החיבור הזה משנ"ה תוד"ה לפי שארם קורא בזה ויודע ממנו

נפלאה וכמים שאין להם סוף עד אשר נצטרך כל ימינו לעסוק בהן להוציא מהן הדינים והלכות ומדות ישרות וסודות נסתרות, ולא חברו הלכות פסוקות בכדי שלא נעזבה אחר העיון בה ונלך ונעבד ח"ו את החכמות החיצוניות, הלא תראה בזה חכמה נפלאה מהש"י דהנה כל אשר חברו לה יחדיו ספרי הקדמונים והאחרונים לברר דיני התלמוד בקיצור (הגם שטובה גדולה עשו בעמיהם ורוח ד' דיבר בס, וברוח קדשם גילו לנו כל תעלומות כי בזולת דבריהם לא מצאנו ידיו ורגלינו בבית המדרש ובפרט ברור האחרון הלזה) עכ"ו לא הספיקו דבריהם [דברי הרמב"ם] לעזוב המו"מ של הגמרא רק לעסוק בחבורו.

וזה שכתב לתלמידו ר' יוסף (כתשובתו סי' קמ"ב) וז"ל כבר הורתוך שתפתח מדרש ותלמד תורה עם התמדה והשקידה על עיון החיבור ולא תתעסק כי אם בהלכות הרב (היינו הרי"ף ז"ל) ותעריכו אותו עם החיבור (היינו עם ספרו ספר הי"ד) וכשתמצאו מחלוקת בדבר תדעו כי עיון התלמוד יורה אתכם זה ותסתכלו ותעיינו במקומו ותמצאו האמת, ולא תכלה ותאבר זמנך בפירוש ומו"מ של גמרא ואותן הדברים שכבר הנחתי מהם איבוד הזמן ומעט התועלת עכ"ל.

ונתהוה לו זה כי חשב ג"כ שיש תועלת בעיון ספרי החכמות פילוסופיא כאשר כתב בתשובתו סי' קמ"ג לתלמידו מהר"ש"ם והודיעו שיעיין בספרי אריסטו ושבח אותם. אך להיות שנאמנה את אל רוחו ולגודל קדושתו שעשה הכל לש"ש נעשה לו נס כמו לאברהם אבינו כמעט שלא הזיקו לו אותן הדברים, עד שלבסוף ימיו

בדבריהם ומצאו בהם לשונות מסופקים ומקומות עיון עד ששב הדבר לקדמותו שלא יספיקו דבריהם בזולת הגמרא ובזולת המו"מ ועיון רב ועצום כל ימי חיינו, וזה העיון מטהר הנפש והגוף משלים את הנפש ליוצרו ומשבר את הקליפות, כי זהו עיקר הנרצה מן איש הישראלי כל ימי חייו לא לחקור בשכל אנושי מושכלת אשר אין מהצורך לתורתנו כי זה אסור לנו.

ורבינו הרמב"ם ז"ל שכתב מה שכתב הוא בעבור שלא נגלה עליו עדיין אור חכמת הקבלה אמיתית (מסיבה נודעת לחכמי הקבלה עיין בספר הגלגולים למרן האר"י ז"ל איכות נשמת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל ותבין ע"א) אבל להיות שנשמתו היתה גדולה ועצומה והשתדל ברוכ עבודתו ותורתו להשיג חפץ אלקי (הלא תראה האריך השתדל במשפטי התורה עד שהמציא כל דיני משפטי התורה כשלחן ערוך לפנינו אשר כמעט הוא מן הנמנעות, אך יגיעתו הרבה והעצומה גרמה לו לכל הכבוד הזה, והנה תראה אשר עשה היפך הרשעים האלה אשר בכואם לחקור מבזים התורה ומשפטיה) הנה מגודל תשוקתו לעבוד עבודת ד' קרה לו הענין הנאמר בחוכת הלבכות שער אהבת ד' ומנהגי אוהבי הש"י [פי"ן] כי כתב בזה"ל, ומן התימה בענינים (ר"ל בעניני אוהבי הש"י) כי מעטו בעיניהם המצות אשר צוה הבורא בצד חוכות טובות שהטיב להם, ובצד מה שקיבלו על נפשם מן היגיעה וההשתדלות והסבל והמתן לרבקה בעבודתו, וזה כאשר אספר לך, לפי שמנו מצות הבורא, והגיע מספר כולם תרי"ג מצות, מהם שס"ה מצות ל"ת והם האזהרות, ומהם מצות שחייבין

תשבע"פ כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם עכ"ל.

וכתב עליו הראב"ד ז"ל, סבר לתקן ולא תיקן כי הוא עזב דרך כל המחברים אשר היו לפניו, כי הם הביאו ראיה לדבריהם וכתבו הדברים בשם אומרם והיה לנו כזה תועלת גדולה, כי פעמים רבות יעלה על לב הדיין לאסור או להתיר וראיתו ממקום אחד, ואלו ידע כי יש גדול ממנו הפליג שמועתו לדעת אחרת היה חוזר בו, ועתה לא אדע למה אחזור מקבלתי וראיתי בשביל חיבורו של זה המחבר, אם החולק עלי גדול ממני הרי טוב, ואם אני גדול ממנו למה אבטל דעתי מפני דעתו, ועוד כי יש דברים שהגאונים חולקים זה על זה וזה המחבר בירר דברי האחד וכתבם בחיבורו ולמה אסמוך אני על ברירתו והיא לא נראית בעיני ולא אדע החולק עמי אם ראוי לחלוק או לא אין זה אלא קבל וכו' עכ"ל.

והנה בתשובה כתב הרמב"ם ע' שמתחרט על שלא כתב בכל מקום מוצא מקור הדין, ולמה אירע כזאת לרבינו הקדוש ז"ל בגודל חכמתו, אך הוא היתה נסיבה מאת הש"י לכל נעזוב את המו"מ של הגמרא כי היא חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה ולא נטה לבנו לחכמות החיצוניות המטמאות הנפש והגוף. וגם כל הספרים שחיברו אחר הרמב"ם כגון ספר הרא"ש והמרדכי ורבו ירוחם רבו מהם הדיעות והמחלוקת עד שלא תמצא שיספיקו לך דבריהם בזולת מו"מ של הגמרא, עד שתמצא שאפילו אח"כ שחיבר מהר"י ז"ל ספרי הטורים ואח"כ רבוחינו בעלי השו"ע הקבועה להוראה אשר מהן ודאי תצא תורה לכל ישראל, חקרו ודרשו האחרונים

(מטעם שכתבתי לעיל) ע"כ דפק בשכלו הטהור על פתחי החכמות, והש"י בראותו בר לבבו וזכות נפשו וגודל כוספו לא הפסידוהו החכמות, ואדרבא זיכהו הש"י באחרית ימיו (נ"ל כאשר נולד הרמב"ן ז"ל) בהתגלות לו צפונות החכמה התעלומה הנאמנה השלימה אשר היא עמקי סודות תורתינו אשר ייחדנו בה מכל העמים, ואז השליך אחר גיוו חכמת הפילוסופיא כאשר כתב באיגרת לתלמידיו (כאשר נעתיק א"ה).

הנה [אירע] למרן הרמב"ם ז"ל כמעט ומענין הנעשה לאברהם אע"ה, הגם שהדרך שדרך בה הוא ענין מסוכן אך מגודל התשוקה והאמת התחסד עמו הבורא להראות לו ענין האמת, וכמ"ש בפסוק אמור לחכמה אחותי את, כמו איסור האחות שאסור לנו ללמוד מדורות הקודמים שנשאו אחיותיהם שזה היה מצד החסד כמ"ש [פ"ח אות ד'] כרי שיכנה העולם אבל עכשיו הוא באיסור, כמו כן דברי החכמות הם באיסור, ומה שכמה בני אדם הצליחו כגון אברהם אבינו (וחנוך וכמה מן הדורות הקודמים קודם נתינת התורה) זה היה מצד החסד שלא היה באפשרי להם בתחלה לעבוד הש"י באופן אחר כיון שלא היתה להם הקבלה, ואדרבה נתגדלו מנעוריהם בין אנשים רעים וחטאים, הנה מגודל תשוקתם לר' ראה הש"י בר לבכם והוציאם מן המבוכה הסכנה, ככל החזיון הזה אירע לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל (אשר התורה היתה חמד שעשועיו, היפך האנשים הרשעים העוזבים מצות התורה בחכמת' הנקלה) כאשר תראה רוב השתדלותו בה בספר הי"ד שחיבר אשר כל העולם יעידון

בהם הציבור ואין היחיד חייב בהן ס"ה מצות, ומהן מ"ע שהזמן גרמא והם מצות התלויות בזמן מבלתי זמן כשבתות ומועדים והצומות, ומהן מ"ע שחייבין בארץ לבר כמו קרבנות יחיד ותרומות ומעשרות וחגיגת הרגלים והדומה לזה, ומהם מצות התלוים בדברים כשימצאו מתחייבים בהם וכשיפקדו יסתלקו כמצות מילה למי שאין לו בן ופדיון הבן למי שאין לו בכור ומצות מעקה למי שאין לו בית ומצות כיבוד אב ואם ליתום והרומה לזה. וכאשר מגו המצות אמרו לא נעלה האזהרות בחשבון מפני שהעמידה מהם היא עשיתם וקיום חובותם, ותקטן בעיניהם עבודתם לאלקים וימעטו אצלם מעשיהם בצד מאויים וכוספם למה שיגיעו בו אל רצון האלקים, ובקשו מ"ע מחובות האברים אשר הם חובות היחיד בכל מקום ובכל זמן ובכל ענין, ולא מצאו אלא קריאת התורה ולימוד המצות כמ"ש הכתוב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושנתתם לבניך ודברת בם וגו', וזירו הנביא על זה אח"כ שנית באמרו ולמדתם אותם את בניכם וגו', וימעט בעיניהם כל זה מנפשותם לגודל מה שנגלה להם מה שחייבין בו להבורא ית"ש מן העבודה והמעשה, ועבדו את הבורא במצות שכליות ומוסרים מיזחדים ומדות טובות רוחניות והוסיפום על המצות הידועות בבור לבבם לאלקים בהם וכו', ע"ש עוד.

כזה הרבר אירע למרן הרמב"ם ז"ל שהיתה תשוקתו נכבדה לאלקים לעבדו מבלי הפסק, ולא היה מספיק לעצמו בעבודתו בעשיית המצות לבר עד שרצה לעבדו במושכלות רוחניות תמיד בלי הפסק, והנה חכמת הקבלה לא היתה ניגלת לו

ז"ל ספר שושן סודות עב). אמר המחבר מצאתי איגרת אחת שלוחה מהרמב"ם ז"ל לה"ה תלמידו הטוב החכם ר' יוסף זלה"ה וקראה מגלה עמוקות וז"ל האיגרת עב), התלמיד הנעים החשוב ר' יוסף בר יהודה נ"ע, ישכינך ה' במשכן החיים והחכמה ויישרך בדרך הישרה והנפלאה, ויתן לך לב לדעת המשלים הנבואים אשר באו והישרדים הנפשים שנבראו על יסודי הדעת האלקים והשמות הקדושים תרומזים בקצת פסוקי הנבואה, כי בידיעת הכללים אלו תנחל הירושה העולמית הנצחית אשר לא תפול תחת גבול ההעדר, ותעלה למעלת החכמה הנפלאה ותדמה נפשך כמאלכים קדושי עליון, ויתשאוך דרכיך ויגבהו מדרכי המזון העם ערלי לב, ותבדיל ידיעתך מידיעת הסכלים אטומי און משמוע, וכי ידעתיך אוהב חכמת הקבלה ואמרך לה אחותי היא, והיא גם היא אמרה אחי הוא, מצורף מה שהגית לפני מחכמת התכונה ומקצת הערות נפלאות שעוררתך בהם בעיני הקבלה חכמה איומה תפלאה, ראיתי להנחילך עוד נחלת מושכליה ולהשלימך בשורש אחד שכל עיקריה וסעיפיה תלויים בה, ובציור השורש הזה המזנח בדרך שתלך בה תהיה מיודעי דעת העליון ותשקוטנה תאוותך ויתחזק כח שכלך ויתעורר עליך החפץ האלקי ותהיה מכת השלמים, כי תשיג כל מבוקשיך, ובלבד שיהיו דרושים נכבדים משלימי נפשך הטהורה, ולא תעוטט מחשבתך לחפץ גשמי נפרד מצד תמונתו ועצמותו מטיבע החפץ האלוקי ורצון הבחירי במצולות ים.

גם תנהיג נפשך במעלות ובתיקון המדינה ובני חבירך ובאגשי ביתך ובתעניתך הנפשיות והגופניות ותשאר בחירתך בידך מושלת בכל מה שהוא נגד לשכלך וזולת אל

ויגידון שילאה כח הכשרי לחבר חיבור גדול ונורא כמוהו, ומגודל תשוקתו לדי' באהבה רבה מעטו בעיניו עבודתו במצות ועיין התורה עד שרצה לעבדו במושכלות בלי הפסק, והנה לא היה בידו הקבלה האמיתית ע"כ התעסק בחכמות להשיג שלימות אהבתו ויראתו, והש"י ראה בר לבבו והוציאו מן המבוכה בסוף ימיו והודיעו מחכמת הקבלה עד שכתב בסוף ימיו שרצה לחזור בו מכמה דברים אלא שנתפשטו חיבוריו ברוב ישראל.

הנה אין מהתימא עליו מה שכתב בכר לבבו בתחילתו שאין מן הצורך לעסוק במו"מ של הגמרא רק בחיבורו, כי טרם שנתגלה אליו החכמה האמיתית והיה סובר כי לא יושגו שלימות אהבה ויראה כי אם במחקר, רצה שישאר פנאי לבאי עולם לעסוק בזה, עד שהודיעו הש"י כי דרך מסוכן הוא עפ"י התורה והוציאו מן המבוכה, ואדרכא עפ"י התורה מהראוי וחובה להרחיק מזה הדרך המסוכן רק לעיין בפינות התורה, וזה היא הנסיבה מאת הש"י בהמו"מ של תורה שבע"פ, סיב ובלה זמנך בה, והיא הדרת הנפש אפילו מי שלא השיג חכמת הקבלה, ואין אשמה על מרן הרמב"ם ז"ל מה שכתב בזה, כיון שעשה לש"ש, הלא תראה שאין אשמה על אברהם אבינו מה שעבד לחמה ולבנה טרם יודעו את השם ואדרכא נשכר ע"ז כיון שזה היה לו מגודל השתדלותו להשיג העבודה הנרצית משכל מהנברא לבוראו.

הנה הטרחתי את עצמי עד כה להמליץ בעד הרכ הגדול ולהראותך שהש"י היה אתו וגילה לו דרך החיים בסוף ימיו ועמרת ליבאר לך זה, ואביא לך כעת עדים מעידים ע"ז.

כח הגוף ולא תוך הגוף. ואל שלש שלילות רמז הנביא לתאר העלה הכללית בשלש תארים סוד הקדושה, ויחסה עם שאר העלות המתייחסות ממנה ייחוס המלך עם השופטים ותחת השופטים השוטרים ותחת השוטרים השמשים ותחת השמשים הרצים יוצאים כולם דחופים בדבר המלך, והשמות הם כחות מתהוות מן המלאכים לעשות רצון קונם, ותיחוח אלו הכחות בעולם השפל בגזירת בוראם כמו שיבוקש מהם לטובה ולברכה ואיך שיהיה כאשר יזכור אותו (המבקש) בשם המורה וכו' (שם כיאור לו סודות ושמות נוראים אכ"מ כיאורם).

וראה לך אחי חביבי כי על רוב יתבאר לך הבאר האמיתי במשל ובחידה, ובבחינה זאת שיהיה כח השכל חזק להבין משל ומליצה דברי השפעת המלאך המליץ וחידותיו, ואין זה פלא כי אף בנבואות האמתיות שנתנבאו בה הנביאים זולת משה רבינו ע"ה כל מה שהגידו ותעלומות נבואתן היה על צד המשל, כמו שאמר הקב"ה אם יהיה נביאכם יי במראה אליו אתודע, כמו שבארתי בספר אשר חברתי לך, וקראתי "מורה נבוכים" ובאורו בחלק השני וכו'.

ומשם תן לחכם ויחכם עוד אעירך כי יוסף הצדיק נשא חן בעיני אדוני בסבה מה מאלה הסבות שאין ראוי להאריך כי חכם אתה, וגם אסתר המלכה לפני המלך כאמרו ותשא חן וחסד לפניו, ובו השגתי אני מה שהשגתי בעיני מלכי הערב במצרים ואלכסנדריא וכולם היו מזה המין. וראה כי רמותי לך סודות סתומים וחתומים, שמרם על לוח לבך קשרם על גרגורתך, ותקבלם כמשפט הראוי ואלקים יהיה עמך.

הפעולות הנכבדות והיקרות נרציית אל אהבת הכבוד הנפשי. ובחי האהבה הנמרצת אשר היתה ביני לבינך ובין אבותיך הקדושים, כי רוב זמני הייתי נבוך בחקירת הנמצאים לדעת תוכן אמתתם כפי האפשר בחזק ההשגה האנושית, יגעתי ומצאתי מקצת האמת. אך באמתה, לא מצאתי באמתת הסלל מצד החקירה הפילוסופית ובדרכי מופתיהם, לא שאומר במה שהשיגו הם בלתי צודק אבל עכ"פ צודק הוא, כי מה שנתבאר אצלם מן החכמה לא בא המופת על סותרו, אלא שהם לא מצאו הדרכים המיוחדים בחקירת הטבעית כללי הנמצאות זולתי עמל שכלי אלא בדרכים הגיונות מסוידיים את השכל ומבלבלים אותו.

אך אצל חכמי הקבלה אמתת הדרכים מסוקלים מאבני המכשול נודעו בה בקלות הנמרץ, כל מה שיפול תחת ההשגה האנושית, ובדרך זה דרכו הנביאים והשיגו כל מה שהשיגו מהודעת העתידות, ופעלו פעולות זרות יוצאות מהמנהג הטבעי, ומקצת דרכיהם לקחותי גם אני בידיעת טבעי הנמצאות, ונדעו לי הספיקות העצומות שגסתפקתי בהם, ונפתחו לפני כל דלתי המבוכות ונמסרו בידי מפתחות החכמה והבאר על כל נעלם ממני.

והגני משביעך שלא תגלה סודות האלה ברבים וההערות הנפלאים אלא למי שהוא דק השכל בטבע תקי במעשיו תזדככו ריעיתיו והולך בדרכי הלמוד והידיעה. דע לך אחי כפי מה שהתבאר בספרי חכמי הקבלה כי השמות האלקים הקדושים רבו מלספור ומורים כולם על מרות המלאכים, והולכים מעלה אחד מעלה ומדריגה אחד מדריגה, ומעלה אחת פשוטה עליהם, שאיטו גוף ולא

מכמה דברים שכתבתי בהם. ואין ספק שדברי קבלה היו אשר שמע בסוף ימיו עד כאן לשונו, ומהר"ם אלשקר ז"ל בסוף ספר תשובותיו^{עד} בהשגותיו להרש"ט כתב זה לשונו, ראיתי לכתוב כאן לשון רבינו הרמב"ם ז"ל שכתב במגילת סתרים ששלח לתלמידו החשוב וכו' (הוא האיגרת אשר העתקתי לעיל מספר שושן סודות) עכ"ל שומר אמונים וע"ש מגנת הפילוסופיא.

גם בספר סדר הדורות כתב ז"ל, וראיתי בספר אגרת חמודות שחיבר ר' אלי' חיים שכתב וראיתי איגרות הרמב"ם שכתב מירושלים למצרים לתלמידו והיה אומר אחרי כואי לארץ הצבי מצאתי זקן שהאיר את עיני בדרכי הקבלה, ואלו ידעתי אז מה שהשגתי עתה דברים רבים שכתבתי לא הייתי כותבם ע"כ. והריטב"א בס' מגדול עוז הלכות יסודי התורה [פ"א ה"ן] אומר אין שראה שהרמב"ם סוף ימיו ידע בחכמת הקבלה. בספר זקן אהרן פ' חיי שרה כתב שלמד (הרמב"ם) בסוף ימיו מזקן אחד סתרי תורה וזרה לו מאוד על ספריו שנתפזרו שהיה חזר מכמה דברים שכתב לפי השכל הפילוסופיא עכ"ל.

הנה הראיתך בעיניך את כל מה שכתבתי שאירע להרמב"ם מעין הדוגמא שאירע לאברהם אבינו שהעמיד לעצמו ליסוד מוסד כל מצות התורה ופינתיה ועיונה ולימודה (ראה נא את אשר הגדיל לעשות בספרו ספר הי"ד אשר ילאה השכל האנושי לעשות בזה) ומגדל תשוקתו ואהבתו לד' (דמיון האוהבי ד' השלימים אשר הוזכר מנהגייהם בספר חובת הלבבות שכתבתי לך לעיל) והוקטן בעיני עבודתו עד שרצה לעבוד בשכליות ולא היה בידו

וכי ידעתך רודף ודורך באהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך אוהב שלום ורודף שלום, וכי תתום דרכיך בקדושה ובטהרה וביראת בוראך ובחקירת הטבע הנמצאים והסודרים הנמצאים והנשפעים מעולם העליון ע"ד הקבלה, ונתתי דרך עולך ראיתי להישייך על שתי ההיישרות האלו הנכבדות הכוללות הרבה מהתחלת הקבלה הנבואית והרבנית והמעשיית, וזכילו אותך אל ההגעה בנעלם ובמסופק אצלך ואהבת כל הכריות וביחוד בפני המלכים והשרים. זה בהוראה שנית אשר הוריתך ובהוראה ראשונה בגלוי הנעלם ובמסופק, ועם שתי ההשגות האלה תשיג חיי תפוש וצצויות ותענג מזיו ההשפעה האלקית הדבקה בדבקים בו כאמרד ואתם הדבקים ב"י אלקיכם וגו', ובו גם תשיג חיי העולם הזה באהבה ושלום עם כללי תהגותיך הנודיעת והמחשבות, ותהי שמור בכל דרכיך דרכי נעם וכל נתיבותיך שלום. יצופך השם במצופך החכמה וידריךך בארוח נכונה ויושבך באהל שלם והשלום כנפש המתפלל בשלומך וא"ס: עכ"ל.

ועיין עוד בספר שומר אמונים נ"כח א' סי' י"ג ז"ל, גם הרמב"ם בסוף ימיו זכה לקבל זאת החכמה מפי מקובל, כמ"ש אחד ממפרשי הרמב"ן כפר' בשלח ז"ל, ור' יעקב זה הלך למצרים ומסר הקבלה להרמב"ם ז"ל, ולרוב שמחתו בה היה משתבח בה לתלמידיו אמנם לא זכה לזה עד קרוב לאחרית ימיו עד כאן לשונו, גם החכם מהר"י אברבנאל בספר נחלת אבות סוף פ"ג כתב בזה"ל, וגם אני שמעתי שהרב הגדול המיימוני כתב באיגרת שלו אלה הדברים, בסוף ימי בא אלי אדם אחד ואמר לי דברים של טעם, ואלולי שהייתי בסוף ימי ונתפשטו חיבורי בעולם הייתי חזר כי

מסיתים מדיחים אותנו מהשגת השלימות ומידיעת אלהינו ב"ה אשר היא תכלית המעלות, ומדוע לא עשו לנו חיבור קצר בהדעת משפטי התורה על אמיתתם בלי שום מחלוקת (י"א) אחרי שאינם התכלית לדעתם - חלילה לאל מרשע ושדי מעול - והיינו לומדים אותה בקלות והיינו מרגילים אותנו ואת בנינו בחכמת ההגיון ובחכמת הלימודיות להכין את שכלנו לדעת מציאות הש"י על דרך המופת וכו'.

(י"ב) ואם תאמר הלא רבינו הקדוש ע"ה בן עשה, אין האמת בן כי הוא וכל הבאים אחריו לא התעסקו כי אם בביאור קיצור דבריו, יען כי נצמינו שתהיה על פיני תמיד כאומרם [ניסן ס:] לא כרתי אתך ברית כי אם על דברים שבעל פה, וזה תחבולה אלהית כדי שנהגה בה יומם ולילה ולא נעסוק בחכמה אחרת, שאם היתה כתובה היתה מונחת בקרן זווית ולא היו הוגים תמיד בה, אך עתה שצריך שנזכרה תמיד ואין אנו יכולים לכותבה יצטרך בהכרח שנהגה

הש"י והגית בו יומם ולילה, ואמרו זכרונם לברכה בספרי [ואתחן פ"ט] ודברת בם עשה אותם עיקר ואל תעשה אותם מפלה שלא היא משאך ומתנך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים (י) שמא תאמר הרי למדתי תורת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ת"ל ללכת בם ולא לפסוד מתוכם (גליון): ובספרי ודברת בם עשם עיקר ואל תעשם מפלה שלא היא משאך ומתנך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים, בפלוגתא, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ת"ל ללכת בם ולא להפסיד) וכן הוא אומר יהיו לך לכוך, בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה, בשכבך תשמור עלך בשעת מיתתך, והקיצות לימות המשיח, היא תשיחך לעולם הבא כו'. ונרסינן במנחות [צ"ג:] פרק שתי הלחם שאל בן דמאי בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל אני שלמדתי כל התורה מהו שאלמד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה, ולפי דבריו וצוואתו [מ"ג פרק אהרן הגל] היו כל אלה

מעין גנים

לשון בספרי ודברת בם עשם עיקר ואל תעשם טפילה שלא היא משאך ומתנך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים. בפלוגתא למדתי חכמת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ת"ל ללכת בהם ולא להיפטר ע"ה: (י"ב) אחרי שאינם התכלית לדעתם. נכתב בתוך חצאי עגולה - חלילה לאל מרשע ושדי מעול: (י"ג) ואם תאמר הלא רבינו הקדוש בן עשה. נכתב בתוך חצאי עגולה - הג"ה, שחיבר קיצור הדינים

חכמת הקבלה והשתדל בהשגת החכמה המושג בשכל אנושי, והגם שהדרך ההוא הוא דרך מסוכן לא יתכן עפ"י התורה. וכשראה הש"י גודל תשוקתו וחפצו לעבודתו הוציאו מן המבוכה ושלח לו מלאך ללמדו דעת חכמת האמת, ודי לך אחי בזה כעת ידידי אם עיני שכל לך תבין את אשר לפניך: (י) שמא תאמר הרי למדתי חכמת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ללכת בם. נכתב על הגליון - בקצת שינוי

אביהם של ישראל. [מוצא בש"ח הריב"ש סי' מ"ה, יכן ובענין ח"א קל"ה, ש"ח הריב"א סי' ו', ש"ע י"ד ומ"ז מע"י ד' בתעלה הריב"א] וכתב אחד מתלמידי הרשב"א על זאת התשובה ועתה למי נאמן אם לא נאמן לדברי האבות הקדושים [חיל] אשר עליהם באה האזהרה בתורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וכאה הקבלה האמיתית אפילו יאמרו לך וכו' [ספ"ר], ומי לנו גדול מרבינו האי ז"ל מקובלים אנתנו שהיה שלם בכל חכמה ונתמנה נאמן בן י"ח שנים. (י"ז) זו היא התשובה הראשונה לדחות מעלי חזק קושיותך מעל דברי.

וזהו שזוה"ב השנית, אתה באת עלי כמו שהקשו אנשי דור של אחרון הנביאים אליו כשהיה מוכיחם על הגשמים הנבריות [מלאכי ב טו], ולא אחד עשה [פירשי שהקשו ולא אחד היה אברהם ונשא הר], הקשו אליו מאברהם אבינו ע"ה שהיה יחיד בדורו, והוא השיבם ושאר רוח לו ומה האחד מבקש זרע אלהים ונשמרתם ברוחכם ולא תבגדו. גם אתה מקשה אלי מיוחד בדורותיו, אני משיב אלך כי שאר רוח לו, אך משיבך ממעשה ניסים [ראה חילן טג], כי משה גדול מאד אב בתורה אב בתמידות נעשו לו שתי ניסים גדולים, הגם האחד כי הלך בדרך הארוכה ולא טעה ובמסוכנת ולא נסתכן במקום גרודי חיות ולסמים הם הפילוסופים האומרים עוב ה' את הארץ הכופרים בחדוש העולם

באהבתה תמיד כדי שלא תשתבח מפניו. ע"כ רבינו הקדוש ע"ה עשה קיצור מופלג בלתי מבואר ממוצע בין בכתב בין בעל פה אחרי שהוכרח לעשות כן משום עת לעשות לה' [שם ט.], ולמה אארך בדבר המבואר כשמש עוד, כי אם לכתוב לך תשובת הגאון אשר לא קם כמותו בגאונים רבינו האי ז"ל וזה לשון התשובה ששלח לנגיד רבי שמואל, תיקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עם המשנה והתלמוד, ואשר טוב לישראל הוא לימוד התורה כי יועיל לעצמו ולאחרים חכמים שכמותו, ויעיל לעמי הארץ כי ימשיכם לדרכי התורה והמצוות, (יג) ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם שזכרת יסיר מעליו עול התורה וידאת שמים ויפסיד באותם הענינים, כי יסלק מעליו עול תורה לגמרי, ומזאת ההפירה יארע לאדם שתשכשך דעתו עד אשר לא יחוש לעזיבת התורה והתפלה וכו', אבל אשר ימסרו עצמם לתורה וליראת שמים יצא להם מזה כי יתנו תהמות לאחרית טובה בלא פקפק, ולא ישימו שום ספק בהקדוש ברוך הוא, ואם תראה שאותם בני אדם המתעסקים באותם החכמות ודרכי הפילוסופים יאמרו לך שהוא דרך סלולה וכוה, יתנו לידעת הבורא לא תאבה ולא תשמע אליהם, דע כי יכזבו לך באמת ולא תמצא ידאת שמים וידאת חמא ודירות וענה ופירה וקדושה אלא באותם המתעסקים במשנה ובתלמוד. ע"כ לשון רבינו האי ז"ל נאמן

מעין גנים

לדחות מעלי חזק קושיותך מעל דברי. נכתב בתוך חצאי עגולה - הג"ה, עיין ג"כ בדברינו בהג"ה:

במשניות שלו: (יג) ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם. נבח"ע - היינו חכמות החיצוניות: (יז) זו היא התשובה הראשונה

דוד אחד אחריו אשר לא ידעו את ה' ולא שמו לב אל המעשה אשר עשה משה לישראל, והם אותם אשר הזכרתי למעלה שם רשעים ידב.

וראיתי קוברים אחד שעשה י' כספי ור

יוסף י' כספי חבר פדוש על המינ' כשם

נבע הכסף] בקצפו את הקצף הגדול לפני

השי"ת היא הצואה אשר צוה לבנו לדרוף

אחרי החכמות כסדרן, אשר האיש הזה היה

ריק אף מדיני איסור והיתר כמו שהודה

בעצמו על דין כף חולבת שקדה בביתו

והלעיג על החכם התלמודי אשר עכבוהו

בביתו על הדין ההוא, ואמר בתוך סכלותו

ויין נאונו כי בהיותו אהב מאד החכמות

ורצוניות אשר עורדרו עליהם הרב הגדול

רצה ללכת למצרים, כי אמר בלבו מקום

שיפול העץ שם היו פירותיו עליו, וקרא על

עצמו ויוסף הודד מצרימה, ומצא שם בני בניו

של רבינו משה ע"ה עוסקים בתלמוד ועושים

ממנו עיקר גדול ולא היו מגיעים לקיסוליו

בחכמות, או קרא על עצמו תי הוורדים

מצרים לעודה, וחשב הסכל כי עבד משכיל

כמהו ימשול כבן מביש ורע וריב. הרי לך כי

בניו ובני בניו לא מעו כאשר מעו תלמידיו,

כי עליהם נאמר לא ימוש מפך וגו', (טו) וזו

ראיה כי גם נעשה לרבינו משה ע"ה.

הנפ' השני, כי הוא זכרו לברכה סוכר כי

התורה לא תעיד על דבר שבא מופת

ומביאים מופת חותך לקדמותו וכמו שאכתוב

עוד בס"ד [הינ' פיט], לא אכלוהו החיות

ודעות ולא הזיקוהו, לא שדדוהו הלסמים,

הוציא אבני שהם מראשי הפתנים, במאורה

צפעוני [אריסטו] ראש הפלוסופים ידו הדה ולא

הרעו ולא השחיתו כבוד קדשו (טו) כי היה

קדוש וחסיד מלידה מבפן מהריון מכמה

דורות, צדיק בן צדיק חסיד בן חסיד, תורת

אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו, אכל נחשים

ועקיצים ושבו לו למזון טוב ונבחר מצד

אצטומכת קדושתו וחסידותו, אודבה תגר

חרבו כישמעאל והעמיק כספריהם ונלחם

בגיים ההם ונלחה עליו רוח השם ועל דלתי

ראיוותיהם שקד שקד וסרף ורוע אף קדקד,

והבין מדברי הצפעוני כי לא הביא מופת על

הקדמות, כי זו השאלה אצלו מעמד השכל,

ועל כן נתחוק בקבלתו והביא ראיות על

אמתו לא מופת חותך כי הוא בלתי נמצא.

אך כאשר הורקו דבריו מבלי קדושתו

והסידותו אל תלמידיו השומעים חכמתו,

לא עמד מעמם במ, אבל בראותם חסידותו

ודקדוקו במצות ואת כל מעשה ה' אשר עשה

לא החקו כי אם הזיק בלתי מורגש, וכאשר

שבב רבינו משה ע"ה עם אבותיו ונאסף אל

עמו והלך ספרו בגולה והורקו דבריו מבלי אל

כלי מבלי שני לכלי שלישי ללכ"ע אין היד

סולדת בו, ריחם נמר והחקו הזיק גדול, וקם

מעין גנים

דוגמת אאע"ה שהוכסח כי ידעתיו למען

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמו

דרך ר' וגו', הבן:

(טו) כי היה קדוש וחסיד מלידה מבפן מהריון

מכמה דורות. עיין בדברינו בהג"ה הסמוכה

ותבין ביותר: (טו) וזו ראיה. כאשר תתבונן

בדברינו בהג"ה הסמוכה תראה שהיא מעין

פרק עשירי

להפוך עוד בזכותו ולהביא דעת הגאון שאמור ללמוד
הפילוסופיא.

מ"ה פי' אל תעשה עטרה וכו', הוצרך לבקש
אומנות נקיה כדי שלא ליהנות מתורתו
(3) ולמד חכמת הרפואה, והיא לא תודע
בשלימות אם לא תתחבר אליה חכמת הטבע,
וכבר כתבתי כי לאצטומכת חסידותו שב הכל
למון טוב ואודו עניו (2) בדיעת מציאות

(6) יקלו בעיניך הנסים הגדולים אשר
נעשו לרבינו משה ו"ל, כי מלכד רוב
חסידותו וקדושתו היתה כוונתו טובה בתחלת
לימודו החכמה. כי זכרונו לברכה גינה הרכה
מאר לחכמים המקבלים פרס מן הקהלות או
יחידים, כמו שכתב בפירוש מסכת אבות (פ"ד

מעין גנים

וכי הותר לאדם לעבור אפילו על דבר קל
מרבירי תורה או אפילו מרבירי סופרים
בשביל פרנסה, אין זה כי אם רוע לבם אשר
רצונם לפרוק מעליהם עול התורה והמצות,
הלא מימות עולם כמה וכמה גדולים עסקו
במלאכת הרפואה ואעפ"כ לא סרו ימין
ושמאל מדרכי התורה ונחלו עוה"ז ועוה"ב,
אבל אלו הרשעים לדעתי אין לסמוך עליהם
בחכמות הרפואה כיון שהם כמי שאין לו
דת איך יהיו רשאים למסור לו נפש, תדע
שאפילו הגוים מי שהוא בעל שכל מרחיק
האנשים כאלו מאהלו באומרם שאינו לא
גוי ולא יהודי, אין לסמוך עליו, ואיך יסמוך
עליו יהודי. ע"כ אחינו בני ישראל הרחיקו
את האנשים האלה מעל נחלת ד' ואז יסיר
ד' מאתכם כל חולי וכל מדוה מצרים הרעים
לא ישימם בכם ונתנם בכל שונאיכם:
(2) בדיעת מציאות הש"י על דרך החקירה.
כבר כתבתי (פ"ט אות ט) שזה היה מגודל
אהבתו לד' היה חפץ לעבדו ית' במצות
שכליות כמ"ש בחובת הלבבות במנהגי
אוהבי השם עמש"ל ותבין:

פרק עשירי

(6) יקלו בעיניך הנסים הגדולים אשר
נעשו לרבינו משה. עיין מ"ש בפרק
א' שזכה לנס מחמת גודל אהבתו ותשוקתו
לד': (3) ולמד חכמת הרפואה. הנה מרן
הרמב"ם ו"ל למר חכמת הרפואה אבל
חלילה לא סר עי"ז מן שום ד"ת והלך
בקדושתו וחסידותו ברכי התורה לא נטה
ימין ושמאל, וכ"ז באהבה ותשוקה נכברת
לאלקי עולם ית"ש. והנה הרשעים שבזמנינו
אשר בהפקירא ניחא להם תולין את עצמם
לכתחילה באילן גדול (יהא רעוא שיחנקו
בגרונם כי טוב מותם מחייהם) באומרם הרי
הרמב"ם למר חכמות הרפואה כי היא
מלאכה נקיה וחכמה, וכוונתם בזה להתיר
לעצמם הפקירות והולכים ללמוד חכמת
הרפואה אצל הגוים ומגלחים פאת ראשם
וגם את הזקן יספו ולובשים מלבושי נכרים
ופורקים עול התורה והמצוות מעל
צוואריהם ומחללים שבתות בפרהסיא
ומתירדים לעצמם באומרם כי כל זה עושים
בעבור מחיית פרנסתם, תפח רוחם ונשמתם.

הן יראת השם היא חכמה. ואם נעשה לו גם להפלת חסידותו וזכותו את הרבים לאו בבל שענתא ושענתא אתרחיש ניסא וכל שכן למי שאין בו ריח תורה ויראת שמים.

ואחתתום הפרק הזה בלשון שמצאתי בספר הישר [המזמם לריח שער יג] הוא

ספר חמדות מדובר בו נבדרות וזה לשונו בהזכירו דרכי החסיד המופלא, ואם יתעסק בחכמה חיצונית אשר מחייתו מהם צריך לבקש עסק אחר וישלך זה העסק אחר גיוו, כי יותר יהיה החיזק הבא אליו מן התועלת אשר ירויח בו, כי כל המשחיתים אמונתם המאבדים תקותם מן העולם הבא הם אשר דבקו בחכמות חיצוניות ואשר התחברו ללומדיהם. ואם יחשוב בנפשו כי הוא חסיד וכי לא יוכלו החכמות להשחית אמונתו, אין הדבר כן כאשר דימה, אבל הוא ירחק מעט מעט מן האמונה ואיננו מרגיש, כאשר אמר המשורר נתנו בעולם הזה ככבים אשר יחשבו חונים והם יסעו, ויחשוב כי הוא מחזיק בתומתו והוא לא ידע כי רחק ממנה מאד. ואם יאמר כי אין כוונתו כי אם לטוב ולדעת יחוד הבורא מדרך המופת, ואין רי לו בקבלה ובדברי רז"ל, ויהיה כמי שלא יסתפק בחלקו וירצה לבקש גדולות ונפלאות ולהתחבר למלכים ויהיה סיבה לאבד ממונו ונפשו, ואם ימלם, אחר צער גדול ותלאות קשות אשר יעברו עליו, ואלו היה מסתפק במה שחננו אלוהיו היה בוחר במנוחה, וע"כ צריך האדם להתרחק מהם לגמרי ע"כ.

והגני מוסיף לך בני, ואם עכ"פ תחשוק נפשך לדעת איזה ראייה על החקת

השי" על דרך החקירה, ויאמר לאדם ראו נא כי אורו עיני כי מעמתי מעט דבש [שי"א ד' כ"ט], ונמשך מאורו וז"ל חושך ואפילה מנודח לתלמידי תלמידי הרשעים כי נתבבלו מן התורה לגמרי, וגם הוא ז"ל היה לבו נוקפו על ביטול תורתו עם ששאר רוח לו. וזה לשונו שמצאתי בקונטרס תשובותיו [פאר היד סי' מ"א] שהקדוה ה' לפני, ומודיע אני משה להדת הרב ר' יהונתן הכהן וכל החכמים והחברים הקודאים את כתבי, שאע"פ שבפרם אורזר בבמן התורה ידעתי, ובפרם אצא מרחם התורה לתלמדה הקדשתי, ולהפיץ מעיינותיה חנה נתתני, והיא אילת ארבי ואשת נעורי אשר באהבה שניתי מבחורי, ואף גם זאת הרבה נשים נכריות געשו לה צרות מאביות עמוניות צדוניות אדומיות חתיות, והאל יודע כי לא נלקחו מתחלה אלא להיוון לה לקחות ולמכחות ולאופות, להראות העמים והשרים את יופיה כי טובת מראה היא מאד, מ"מ נתמעטה עונתה, שהרי נחלק לבי לחלקים הרבה בכל מיני חכמה עכ"ל. ויתר ענותנותו שכתב על מי שירצה להקשות על דבריו בחבוריו התלמודיים הלא הם כתובים על הכתב הנזכר, ונתבאר מתוך כתבו כי לא עזב תורת אלהיו כאשר עשו תלמידי תלמידי המנאצים, והיה לכבו נגח על במולה.

דע שאם הרב הגדול היה לומר החכמה ממי שלמד שלמה עליו השלום סרתיב וה' נתן חכמה לשלמה לא היה יוצא שום תקלה מדבריו, כי היה נתבאר לו מה שנתבאר לידיד ה' סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וכי,

קשה הרבה מאד מיצר התאוה הגופניות, על כן היה מתפלל דוד [תהלים סה ה] הדריכני באמתך ולמדני באמתך, ולא באמתת השכל, כי השכל יגזור הרבה דברים כנגד האמת, והרשע אשר ירצה להעמיק, עליו יאמר וזרו רשעים וגו', והבינוני יסתפק במעט, והצדיק גמור יאמין באלהיו ויתחזק מצד מעשיו.

ואחתום הפרק הזה בפירוש הפסוק

שהזכרתי ברכו ה' מלאכיו [תהלים

פ. כו], אמשול משל למלך יש לו משרת נכבד ונפלא אשר כל חשקו וחפצו למלא חפץ מלכו אשר בצוואתו אליו איזה דבר ימרה יחיש מעשהו למען ישוב ויצוהו פעם אחרת, והו שאמר נבורי כח עושי דברו כדי לשמוע בקול דברו. והו פירוש נעשה ונשמע, נעשה מה שאמרת ונשמע פעם אחרת ציווים אחרים, הגיעו אז ישראל למדרגת המלאכים, אמרו חז"ל [שבת פח.] בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע יצאתה בת קול ואמרה מי גילה לכם סוד זה סוד שמלאכי השרת משתמשים בו שנאמר ברכו ה' מלאכיו נבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו: [גליון] ובפרק ג' דאבות כל שמעשיו מרובן מחכמתו האריך בזה הדרוש:

הנשמות, ורוש אותם מעל ספר הישר הנזכר, ומעל ספר חובת הלבבות, ותשמע אותם ממלמד חסיד גדול ובקי במלאכה, (ד) ואל תעמיק הרבה כי גדול שכרך יותר מצד האמונה משיגול מצד החקירה, כדכתיב [תהלים כד] תצדיק באמונתו יחיה, באמונתו ולא בחקירתו. ולפיכך אמרו [אבות פ"ב ד] דע מה שתשיב לאפיקודום, וכבר כתבתי למעלה [פיה] למי הצוואה הזאת. והעצה היותר טובה שתחוש לנפשך ותחזק באמונתך מצד עשיית רצונו של מקום בלב שלם, כי אפילו המלאכים העליונים לא נשתבחו בהשגתם כי אם בעשותם רצון קונם, ברכו ה' מלאכיו נבורי כח.

ואני אמשול זה הענין לג' עובדות שהריחו ריח חזיר, לאחת לחשו לה כי הוא דבר איסור ושקם המיית לכה, והשניה תחבו לה כוש ברומב ונתפיסה דעתה, והג' לא נתפיסה עד שאכלה גופו של איסור. וכבר ידעת הפסוק אשר קראו [ויטא פ:] על הראשונה במרם אצרך בבמן דעתך, נפק מינה גברא רבא, ועל הב' זורו רשעים מרחם, ונפיק מינה שבתי אצור פירי. הרשע גמור יתאוה יצר שכלו אשר הודעתך כי הוא יותר

מעין גנים

נאמנו דברי הרב שאין לחקור רק לצאת י"ח בלימוד הספרים שכתב הרב, הוא אשר כתבנו כחיבורינו דר"ך פקודי"ך ברמו מצות השבתת חמץ טו) וכאה קבלת המצוה חמץ של הקדש אינו עובר עליו היינו אינו עובר בעיון בדברי הקדושים הללו, כי דבריהם לא יזיקו לנפש:

(ד) ואל תעמיק הרבה. הנה תראה שאמר הרב רק על הרחקת הגשמיות היינו על אמונת היחוד וכמש"ל שנראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל דס"ל דיש בזה מצוה, אבל על אמונת המציאות נראה לי שאסור לגמרי לחקור רק להאמין אמונת אומן וכמש"ל שהוא בחינת עץ הדעת טוב ורע, וגם לאמונת היחוד

פרק יא

לגלות המקום אשר מצאו אלה המנאצים להבנות בעיניהם
בעלי הקבלה.

פ"ג] אין לתמוה שיעבדו אבל אתה שאני
בעצמי משגיח בך כאשר ראו עיניך, למה
תעבוד את האמצעיים שהוא מעם על פני,
וזהו שאמר בפירוש [דברים ד יב] ופן תשא עיניך
כו', אשר חלק גו', ואחכם לקח וכו', (6) וכבר
ביארתי זה בארוכה בס"ד במקומו. ואין
הפירוש הזה סותר מה שכתב בספר המצות
הגדול [מ"ע א' לאמין כי אותו שנתן לנו את התורה
וכי הוא ד' אלוקים שהצנינו מצרים שמו' אנכי ד' אלוקי
וכי', אדרבה זה חזוק לדבריו ז"ל, ומעמד דוד
סיני ענין נפלא יצא מן המבוע לגמרי ועוד
אדבר בו בפרק נפרד אם הש"י יגמור בעדי
בס"ד.

אמור [כאן תסין] היום הזה ראינו ומצאנו
יסודות התורה העצמיים ג', חרוש
העולם שהוא עיקר העיקרים, נבואת משרע"ה
והנסים הם העדים, על כן התחילה התורה
בראשית שהוא העיקר הגדול שבו הכל תלוי
ואין לשכל בו ד כלל, וסיימה ולא קם נביא
עוד בישראל כמושה וגו' לכל האותות וכו'.
ואורי שכעונותינו חרב בית קדשנו ותפארתנו
ופסקו העבאיים העושים הנסים אשר מהם
נתבאר כי אין אלהים בכל הארץ כי אם

מצאו אלה האנשים מקום להלעיג על בעלי
הקבלה ועל הקבלה עצמה, אשר
היא בת אותו המקום עצמו אשר מצאו ארסמו
והביריו להלעיג על האם היא התורה. וזה כי
בתורה עידותיה ותיקוניה הם הנסים אשר היו
הנביאים עושים תמיד, כי ענין התורה בכלל
הוא ענין אשר לרוב גובהו ומעלתו אי אפשר
לשכל האנושי להשיגו, כי כאשר גבהו שמי
השמים מהארץ כן גבהו מחשבות הש"י
ממחשבות השכליות אשר יוכל שכל האדם
להשיג, כמו שהקדמתי בחלק הג', אכן יש
אחרית ותקוה ליראי השם ולחושבי שמו
שיודיעם הש"י סודותיו כאומר [שמות לג יג]
הודיעני נא את דרכך וגו', שהוא ענין לא
יודע אלא מאתו יתברך, ואם היה דבר תלוי
בחקירה למה ישאל מהש"י יחקור וישג, על
כן אמר דוד ע"ה הודיעני באמתך [תהלים סו
ה] ולא באמתת השכל כי קצר יד השכל
להשיג, לפיכך אין מקום לאמת ענין התורה
שהיא האם כי אם ע"י הנסים. וזהו לדעתי
אנכי ה' אלוהך רתצה לומר משגיח בך, הפך
סברת בעלי המחקר, והראיה אשר הרצאתך
כו', אם כן לא יהיה לך וגו' כי האומות אשר
ההשגחה הפרטית חסרה מהם [מכאן לעל

מעין גנים

דרך פקודיך במצות אנכי ד' אלהיך ויונעם
לנפשיך ותורה צמאונך ע"ז:

פרק יא (6) וכבר ביארתי זה בארוכה
בס"ד במקומו. עמ"ש בספרינו

המדדנה הג' כי היא וכו' וזה לראיה כי בגלות דבר, כי בארץ ישראל מה לנו עם האומות, אבל אמר אפילו שתגלו בעונותיכם מארצכם ויפסקו הנביאים והנסים, עוד יש לכם תקוה מצד הקבלה שהיא בת התורה כי יאמרו רק עם חכם ונבון וגו' כי מי גדול וגו' בכל קראינו, ובכל זמן שתתפללו ובכל ענין.

וכבר ידעת כי בעונותינו לא אפשר דרי, כי כימי חכמי המשנה והתלמוד היו עוסקים בדרך הג' הוא רדוק המצות היו נמצאים בהם חסידים קוראים אל ה' והוא יענם, וכאשר נתמעטה חכמת התלמוד וירדה משה משה והתחילו אנשים לצאת מקבלתם ולהכנס ברכי החקירה ונסונו אחור ארצה אל ארץ קדם [פי' חכמת בני קדם], גם הש"י הסתיר פניו מהם ופסקה הקבלה ותפארתה, ואע"פ שנשארו מעט מן המדדנה השלישית במלו במעומן, וכאשר יקראו אל ה' ויענם יחשבו המלעיגים כי הוא דרך טבע (ג) אחרי שאין ראיה נראית לחוש כמו שהיתה לבעלי

מעין גנים

דהיינו שהיה נס נסתר רק בטבע בלא שידוד ואעפ"כ לא הסתפק בו שום בן אדם שהיה במקרה דבר נפלא כזה מן ההיפך אל ההיפך כרגע (ורברנו מזה במ"א כביאור רחב) וא"כ היה בו סגולת הנס הנגלה, ע"כ קבעו חז"ל הנס הזה לזכרון לדורי דורות לזכרון לבני ישראל שגם הנסים הטבעיים הם בהשגת משגיח הכל יכול העונה לעמו ישראל בעת שזעם אליו. אכ"מ לכאר הדברים באריכות יעוין בספרינו אגד"א דכ"ה בחידושי דחנוכה (ח):

בישראל, מצאו מקום המשחיתים הם אנשי החקירה להלעיג על האם ולהתהלל ולהתפאר בחקירתם, כאומרו [תהלים יב ה] אשר אמרו ללשונו נביד שפתינו אתנו מי אדון לנו וכבר פי' במקומו במ"ד.

וה' אלהי ישראל הותיר לנו פליטה היא התפלה הנשמעת בכל מקום כניסים אשר היו בארץ ישראל ובזמן שבית המקדש קיים. כי כאשר היו בעלי המדדנה הג' וכ"ש הד' [ו' מדדנת נתבאר לעיל פ"ד, א' עשיית המצות, כ' חלמה, ג' ידעת מעמי המצות וידעת השמות, ד' רביקות כ' בחי' הנביאים] צועקים אל ה' מיד היו נענים כאומרו [תהלים צא יד] כי בי חשק וגו' אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענתו, הרי פירש כי בכח ידיעת השמות קוראים אל ה' ויענם ויחלצם ויכבדם, ולא אמר הזכיר רק ידע כמו"ש אחד מבעלי הקבלה [שערי אודה בהקדמה ול, לא אמר כי יסוד שמי אלא כי ידע שמי הידיעה היא העיקר], הוא מה שפירש משרע"ה בפסוק אשר נתפקרו בו והפכוהו, ושמתם ועשיתם, דבר (ג) על

(ג) על המדדנה הג' כי היא וכו'. עמ"ש הרב לעיל ועי"ש בדברינו [פי' אות ה'] ותמצא טוב טעם: (ג) אחרי שאין ראיה ונראית לחוש. וא"ת למה עשה ד' ככה שלא יהיה ראיה נראית לחוש שנתקבלה התפלה, כבר אמר הש"י לנו ע"י משה נביאו נאמן ביתו ואנכי הסתר אסתיר וגו' [דברים לא יח], כי בימי אסתר התחילו הנסים הנסתרים מבלי שידוד המערכה, והנה היה הנס דאסתר אמצעי בין הנסים הנגלים ובין הנסים הנסתרים ע"כ היה בו סגולת ב' העינים

ומצנתה במלו מענות בעל ריבנו ממה שנמצא מרכיני משה שהלעני על בעלי הקמיעין [מינ חי'א פמ"ב], כי ברין הלעני כי כבר כתבתי [פ"א] בפסוק אל יתהלל חכם וגו' (ד) כי ידיעת השמות לא תועיל כי אם לחסידים לבדם, ואותם אשר נמצאו בזמנו כבר במל מהם החסידות והקדושה, וכבר ראית מה שכתבתי [פ"א] בפסוק רק השמר לך [דברים ד ט] והוא פי' רש"י ז"ל שאם לא תעשום על אמתתם תחשבו שומים, כן עשו אנשי החקירה חשבו לשומים המתפארים בדיעת השמות, והדין עמם כי הם לא חשקו בהש"י רק בתפארת הפעולה, והכתוב התנה כי בי חשק וכו', והם שני ענינים יחד, חשק בשם ידיעת שמו. גם בזה נוכל לדון את הרב לכף זכות כי בראותו כי משה דינו בעונותינו מכל וכל ואין לנו שום עדות לא מצד נפי התורה והנביאים ולא מצד הקבלה, חשש לנפילת התורה לנצרי ושהפלוסופים יוכלו להרים קול שאונם, עמד על דלתי החקירה והגר חרבו כישמעאל ונלחם עם האפיקורסים, יכפול האל שכרו, לא נמצא בו חסא ואשמה רק בדבר חבוב החכמה בעיני תלמידי תלמידיו הרשעים שם רשעים ידקב, ואולי כי לזמן אשר חיבר המורה נחד בו הש"י כאשר נחד בקרבנות אליהו ז"ל בחוק להשמיד נביאי הבעל (ה) אע"פ שאין הדבר נבחר

המשנה והתלמוד מקדם, מצאו המתפלספים מתורתנו להלעני על אנשי הקבלה ונשארו האם והבת בלי עדים כלל, והנה דומות לאשה צנועה וכשרה ובתה עמה וכעם בעלה עליה וקמו עליה עדי שקד ויפח חמס לומר כי מעולם לא היה לה בעל, ועידי הקדושין במדינת הים, וכתובתה ביד בעלה והוא שותק, והיא צועקת לבעלה מדוע אויב ירפה וכי ירף [איש] אשת חיקו ובתו, והוה שאמר הנביא [תהלים עד ט] אותותינו לא ראינו וכו', והם הניסים אשר הם עדות התורה ושמיעת התפלה שהיא עדות הדת, הוא שפי' אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה, עד מתי אלהים ירף צד ינאץ אויב שמך לנצח, פירוש כי כל מה שאמרת לא נפל דבר, כל המזמר מיוסד על זה, כי התחיל להתרעם למה שכתבנו בגלותינו והזכיר חרבן בית מקדשינו ותפארתנו, ואמר שמו אותותם אותות ר"ל או חשבו כל אחד מהם להחזיק שקרו, ועל זה צעק עוד הם מתחזקים באולתם ואנחנו אין לנו עדים להחזיק האמת נמצא שם קדשך מחולל. על כן התפלל בסוף על התפלה, היא אשר נשארה לנו בגלותינו ואמר אל ישוב דך גבלם, אע"פ שאנחנו דלים מדיעת שמתוך עשה למען שמך, קומה אלהים ריבה ריבך חרפת אלמנותך היא התורה, אל תשכח קול צורריך הם הרודפים אחרי החקירה ומביאים ראיה כי אין אלהים בכל הארץ.

מעין גנים

האמת וכתב שם הוא כעצמו קמיעות גדולות ונפלאות בשמות נוראים, עיי"ש ותראה נפלאות: (ה) אע"פ שאין הדבר

(ה) כי ידיעת השמות לא תועיל. עיין בשושן סודות בהאיגרת שהעתקתי לעיל [פ"ט אות ט"ז] מה שבסוף ימיו זכה הרמב"ם לחכמת

הנשמות טוב לנו להחזיק האמת, כי אע"פ שבתחלה צריך לקבל קצת הקדמות בקבלה לכו, אחרי שיכנס האדם בתודי התורה ימצא למפרע האמת ברור מאוד כמו שיעשה אדם כאשר יקבל שמות האותיות והנקודות כי כשיקרא כל התורה ידע כי אמת אמר לו רבו:

(1) מצד עצמו, כי אולי בשמדות גדולות אשר היו בימיו כמו שכתוב בספר הזכרונות ח"ו כבתה נחלתן של ישראל (1) לולי הספר הזה המשרש ומעקר לגמרי סברת האומות כלה, א"כ ראוי לסבול היזק מעט כדי לברוח מהיזק גדול. אך עתה שאין אדם שישתבש בסברת

מצין גנים

אמור לחכמה אחותי את וינעמו לך דברי הרב בטוב טעם:

נבחר מצד עצמו כי. נבח"ע - אס: (1) מצד. נבח"ע - המצטרך בזמן: (1) לולא הספר הזה. עמש"ל [פ"ט את ט] בפסוק

הגהות הצבי והצדק

והתבונן הדבר.

עז) שם מ"ע כ"ה חלק הדיבור כתב ח"ל, עיקר המצוה הזאת הוא באיש הישראלי להאמין אמונה זו מבלי חקירות והובטחו ודע אברהם שיספיק להם האמונה בקבלה ויותר יש יסוד מוסד להאמין בקבלה מהמאמין ע"י חקירה וכו' ומזה תשפוט ותדע שלא התחיל השיי במאמרו הנכבד בל' שמע ישראל אנכי ד' אלקיך וכו' כמו"ש באמונת היחוד שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, דשמע הוא לשון הבנה בחקירת השכל, ובאמונת המציאות אין לחקור בחקירת השכל דזה נקרא עץ הדעת טו"ר שחוקר בנטיית השכל לבי הצדדים כדרך החוקר שחוקר גם כל חלקי הסותר א"כ מן ההכרח שיטה הדעת לטו"ר ע"כ נצטווינו מפיו ית' סתם אנכי ד' אלקיך ר"ל חדעו באמונה שלימה אשר אנכי ד' אלקיך אשר הצאתיך מאמ"צ ונתאמת לכם מציאותי במופת מכאן ואילך עיקר אמונתך בקבלה, וכן נ"ל שהוא דעת הרמב"ם שלא הביא בספרו חקירה על מציאות השם רק התחיל יסוד היסודות ועמד החכמות להאמין שיש אלוך וכו' משא"כ באמונת היחוד הביא חקירה בשכל כי שם נצטווינו בתורה שמע ישראל וכו' ד' אחד ר"ל תבין זה בשכלך כי ד' אלקינו הוא אחד בין

עז) באגרא דכלה לא נמצא חידושים לחנוכה אבל הוא דרוש בבני יששכר מאמרי חנוכה מאמר ד' אות פ"ג ח"ל בקיצור, (ואולי כתבו מתחילה באגרא דכלה ואח"כ בסדר דרושי המועדים במדור מיוחד העתיקו לבני יששכר כדרכו בכל ספריו להעתיק מהאחד למשנהו, גם באגרא דכלה בכ"מ בפ' בראשית, שמות, תרומה, שופטים כתב עיין מ"ש בדרושי חנוכה וינעם לך, ולא נמצא זולת בבני"ע עמ"ש בגמ' מגילה יא. זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו בימי מרדכי ואסתר, והוא פליאה נשגבה וכי לא ראו עד היום נסים גדולים ונוראים בשידוד המערכה נסי מצרים וקרי"ם וירדן ועמידת השמש להושע וכו' אך יתפרש דהנה עד היום שהיתה נבואה מצויה לישראל והיו נסים נגלים בשידוד המערכה וכו' אך כעת הגיע זמן הפסקת הנבואה והתחיל העולם להתנהג בנסים נסתרים בטבע וכו', וכזה תתבונן מ"ש רז"ל אף אסתר סוף כל הנסים, והנה איך אפשר לומר סוף כל הנסים וכו' אך הוא שהנסים הנהוגים אתנו עד

פרק יב

פרק התנצלות

יֵשׁ לבעל רִץ לחלוק עלי ולומר מי אתה ומה חכמתך אשר דברת בדרוש גדול יתד שהכל תלוי בו, הלא ידעת כי אתה נעור וריק לגמרי מכל חכמה לא חכמת החקירה ולא חכמת התורה אין כד לא משנה ולא מקרא ולא דרך ארץ, ואיך מלאך לבך להרים קול נגד אשר חוט השערה שלהם עבה ממתנדך. הסבה הזאת עכבתני ימים רבים, אך עתה שמצאתי משל להנצל בו עודדני הש"י לדבר - אברך את ה' אשר יעצני - והוא כי אני דומה לתינוק טפש ולא חכם שהיה לו מלמד אמיתי חכם גדול ועולה לא נמצא בשפתיו, יודע כל סודות התורה, והוא קורא הפסוקים בטעמים כפי חכמת אלהים אשר בקרבו ופותר המלות פתרון מסכים לאותה חכמה, והתינוק הטפש למד מפי המלמד והוא קריאת הפסוקים ופתרונם לבר, אין לו חלק כלל בחכמת מלמדו, והנה באו אנשים חכמים בכל חכמה ומביני מדע ואשר כח בהם כפלפולם העצום למדוד את המצא ולטמא את המדור, והיו קוראים הפסוקים כפי חכמתם וסברתם לא כפי החכמה האמתית אשר כלב החכם האמתי, ויקד מקרה שקראו אותם הפסוקים באוני התינוק הטפש, והוא צעק להם ואמר אהה רבותי אתם טועים בקריאת הפסוקים ובפתרונם, כן אלה החכמים

בעיניהם - לא בעיני התורה כאומרו [ישיה ח ט] הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם - פירשו המקראות לפי סברותיהם, ואני התינוק הטפש ידעתי בודאי כי הם טועים אע"פ שאין בי חכמה כלל, על כיוצא בזה אמר [משל ל ב] כי בער אנכי מאיש ולא בית אדם לי [ולא למתי חכמה דעת קדושים אדע], ר"ל מחכמת אנשים ולא בית אדם לי ולא למדתי חכמה, אך ידעתי דעת קדושים ר"ל כי זהו קריאת הפסוקים וזה פתרונם אשר קבלתי אע"פ שאני ריק לגמרי מכל ידיעה וחכמה, ותהיה דעת קדושים כוא"ו ועבדיך באו, וכוא"ו ואחלצה צורדי ריקם, כמו שפרשתי במקומו בס"ד [פי' כמו אך דעת קדושים אדע].

וְרַמָּה, המשל עצמו אשר אמרתי מי עלה שמים וכי [שם ה] לומר כי קצר יד השכל להתבונן בדרושים האלהיים אין לנו בהם כי אם לקבל לבר ולסמוך על הנותן יתברך, הוא שאמר [שם ה] כל אמרת אלה צרופה מן הוא לחוסים בו, הוא התינוק הטפש אשר אין לו שום חכמה והאמת אתו בקריאת הפסוקים ובפתרונם, מן הוא המלמד כי יאמר כי כן שמע מהש"י. עתה אומר שצדק מאמר דוד ע"ה עדות ה' נאמנה מחכימת פתי וכבר פירשתי בס"ד, זהו התנצלותי באמת.

כל דבריו חכמה גדולה לא התעסק (א) להביא כ"כ ראיות מן הכתוב לא כאשר עשיתי אני החינוך המפש ולא חכים, כי כל דברי אינם אלא לצעוק להם אתם פועים בקריאה ובפתרון הפכתם דברי אלהים חיים.

גם ברור היה קמו אנשים חכמים ונבונים במלכות ספרד ובמלכות פורטיגאל, ובפרט בעיר הגדולה עיר ואם בישראל לא ראיתי כמה בכל ישראל היא העיר הנקראת ליזבונא, שמה ישבו חסידים גדולים מחזיקים בתורה ובמצות ובפרט במצות הצדקה עושים צדקה בכל עת ממש, כי אין עת ביום אשר לא יחזרו נבאי צדקה בשכונת היהודים, ויהי להם לראש יושב בשכנת תחכמוני זקן ונשוא פנים הוא הראש הגדול מלא תורה כאחד מהאמוראים ר' יוסף חיון ושמעתי מפיו ענין הדברים בעצמו אשר עליהם חברתי זה התכור מן הצעות הגדולה אשר נתפשטה באומותינו סברת הפילוסופים, ואחד מגדולי העיר הנזכרת גדול מרבן שמו [סתנו לדיד חן יצחק אברנאל], נודע ונתפרסם באיים מרוכב חכמתו

מעין גנים

הוא החצוף אשר ישליך אחר גיוו דבריו (א):
(ג) להביא ראיות מן הכתוב. אינני עוד ויהי אלקים עמך, עסוק נא בספרי הגאון בעל גור אריה ובפרט בספר תפארתו ובספר הנתחבות, [תפארת ישראל ותיבות עלם], ותדקק בדבריו ותראה פלאות ד', ותתבונן אשר חלומות דברי הפילוסופים שוא ידבר ואת כולם ישא רוח הכל המה מעשה תעתיים, ואתה תגל בד' בקדוש ישראל תתהלל בו ובתורתו ובמצותיו:

ועוד כי הדרוש הגדול הזה אשר עליו חברתי אלה הפרקים לא התחלתי אני, כי מעת יצאו אנשים בני בליעל ממחצתם מחודרי התורה מן האמונה והקבלה ונסגרו אחור אל הדרך הראשון, צלחה רוח ה' עליהם על יתר הפליטה שומרי התורה הם השארית הנמצאה ויצאו לקראתם למלחמה ויהגרו כם, (ב) כגון הרמב"ן והרשב"א (ג) ור' יונה ובעל ספר הישר ובעל ספר הכוזב וזכר כלם לברכה. והרב בן חסדאי ויל אשר נבה בשכלו על כל הפלוסופים אשר באמנו אפילו חכמי אדום וישמעאל וכ"ש חכמי ישראל, תגדל לאלהיו היה כי קרא אל ה' ויענהו במקלות רבבות עמים רבים ונתקדש השם על ידו, ורבים מגדולי המלכות נתייהדו בלבם, אהוב למלכו אבי אביו של מלך ספרד והגדול שבכל יעציו כי בלעדיו לא ירים המלך את ידו לעשות קטנה או גדולה, וחבר ספר קראו אור השם, ותכלית חכמתו בספר זהו להגיע אל הדרוש הזה להודיע ולבאר כי המגדל אשר בנו בני האדם לחשוב כי יש שלימות אחר זולת עשיית המצות שוא עמלו בוניו בו, אך

פרק יב

(ב) כגון הרמב"ן והרשב"א. פוק חזי בתשובותיו אשר החריט מדינה שלימה היא מדינת פרובינציא על המתעסקים בחכמות החיצוניות הללו והבדילים מקהל הגולה יעו"ש ע"ג.
(ג) ורבינו יונה, ובעל ספר הישר. הוא רבינו יעקב תם הקדוש ידוע מספר שלשלת הקבלה ומסדר הדרווח רוב קדושתו עד שמשוה ירד משמי מרומו בעבורו עי"ש מי

בהם פתצה פה ומצפנף נגד פשוטי התורה עם כל הפלגת חקירותיהם בחכמות, ועם היות שרשי דתם (ד) הבל המה מעשי תעותועים (ה) ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן, על החרוש ועל הנבואה ועל ההשגחה, עם נבל ולא חכם נפלו במהמורות כל יקומו ויכתבו אותה על ספר למען ירוץ קורא בו, הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובינו, עלו מושיעים מדר ארום ותבונה מדר עשו ונתיישרו כאמנותיהם עם היותם העם ההולכים בחושך לא ראו אור הנבואה ולא שרה באנשיהם,

ואנשים מבני ישראל עושים כוונים למלאכת השמים ר' אבנר הערבוני, אלכליג, ר' חנוך סרסא, שם רשעים ידקב, ורבים כהם בלא דעת כל אחד מתנשא לאמר אני אמלך שגלתי פנים בתורה שלא כהלכה, ומה לי עוד להביא את שמותם על שפתי, וספר כתב איש ריבי הרלב"ג ז"ל יעיד על זאת, ראה דעתו בחרוש העולם שקדם לו חומר בלתי שומר תמונתו [בספרו מלחמת ד' הוצא בחדש למשל פרק ל' ד], ראה דבריו בנפש ובנבואה באותות ובמופתים אסור לשומעם (1) כ"ש

מעין גנים

חלק ונחלה כמתת גורלינו: (ס) ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן. בדרך השאלה אמר כן, כי חלילה להאמין שהם מבני ישראל שעמדו אבותיהן על הר סיני בכלל הברית, רק הם מתערבות ערב רב ומחזר הפלגה ואנשי סדום, המשכיל על דברי בס' הזהר הקדוש [ח"א כ"ה ע"א וע"י לעיל פ"ב] יבין הענין: (1) וכ"ש להאמין בהם עכ"ל. ע"כ אמרתי בעוניי הגם שער היום נתתי מקום

וגדולתו חכמה וגדולה במקום אחד, וקרב למלכים, צעק תמיד כתבויו על אלה האנשים, גם אני למדתי קצת פרקים מפירושו מהמורה [פיהש דרב אברנאל למינ] אשר נתחכם בו מכל האדם אחרי שחוכר, וראינו אני והחכמים אשר שמענו מפיו כי ההפרש שבין הזהב והנחושת הוא ההפרש אשר בין פירושו לשאר הפירושים אשר נעשו בו, מה לתבן את הבר, ואחרי שהיה מפרש כוונת הרב באר היטב היה אומר זו כוונת רבינו משה לא כוונת משה רבינו.

ואחתום חבור הזה בלשונו: [של דרב הגיל] אשר כתב בספר יהושע על שמש בבעוק דום, שומו שמים על זאת הנה בני ארום לא תשוער חכמתם חכמת חכמיו וכינת נבוניו תסתתר כי אין מספר וגולדו להם אנשים חכמים ונבונים הביאו עצה עשו פלילה בחכמת הדבר בחכמת המכע באלהיות, חכמו מכל בני קדם, ועם זה שלחו יד בתורת משה איש האלהים ענודה עפרות להם, עברו וראו האם יש איש בהם שיספק בחרוש העולם או בדבר מהנפלאות, היש

(ז) הבל המה מעשה תעותועים. מה שהפליג הרב הג"ל לומר כי חכמי ארום לא הסתפקו בחידוש או בנפלאות, זה היה בזמנו, אבל כעת נתקיים דברי חז"ל שאמרו [סוטה מט:]: אשר קודם ביאת משיחנו [מלכות] תהפך למינות תדע אשר רובם המה מינים, ובעוה"ר רבים נערים המנוערים מן התורה ומן המצות מגלחים פאת ראשם ופאת זקנם ללכת ללמוד תועבות הגוים ההם אין להם

כתורה שבע"פ עד שיהיה תקוע בלבו פשטיות המקראות, ואז ידע להבין שטחיות המקראות ודברי נבואה עפ"י קבלת חז"ל, וז"ש רז"ל מנעו בניכם מן ההגיון. המשכיל יבין פא).

יותר מזה אודיעך, הנה חכמת הדקדוק הוא פנה גדולה לתורה, אבל להיות שראיתי שערויה בדור הזה שרוב הפוקרים מתחכמים לדעתם בחכמת הדקדוק ועי"ז הם מלעיבים במלאכי אלהים הן המה חז"ל בדרשותיהם באומרם ראה שאין הדרשה הזאת מוסכמת על פי חכמת הדקדוק, והם לא ידעו ולא יבינו אל פעולת ד' שהשפיע להחכמים הקדושים שהם דורשים חסירות ויתרות וגזירות שוות המקובל להם ושאר המדות, מליוין, וחילופי אלפ"י ביתור"ת, טנת"א, לפופות דבוקות עקומות, הכל בכתב מיד ד' עליהם השכיל, ואיך יבא הפתי הסכל להתחכם על דבריהם בשכל האנושי המזוהם אין להם שום מבוא בחכמות התורה וביסודותיו, וכאיזו חכמת הדקדוק שמבינים בפשטיות כמעט קט מלעיגים על דברי חז"ל המקובלים האמיתיים.

ע"כ אני אומר לך בדורו הגרוע הזה מהראוי להרחיק את הבנים גם מחכמת הדקדוק, רק תיכף מנעוריו ירגילוהו רק בפניות התלמוד ויסודותיו בהררי קודש, ובכל יום מעט מן המקרא נביאים וכתובים עד שיהיה שגור בפיו כל המקרא (חוץ התורה הקדושה צריך ללמדה כולה מראש ועד סוף בהתחלת לימודו כשיבין לדבר דבר לפי שכלו) ויודיעוהו בימי נעוריו מדקדוק הנצרך מאוד דהיינו דגוש ורפה, וסגולת

לפירושי בעלי הפשט בפשטיות הפסוקים מתנ"ך כמו שארז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, הנה זה היום שראיתי כמה וכמה שעורריות בפירושי הרבה מהפשטנים, המשכיל ע"ד לא ילמוד לבנו פירושים שונים מבעלי הפשט כי אם פירש"י וכרומה פירושי הקדמונים אשר בשרד דברי חז"ל פשטו הפסוקים ויפיהו בדבריהם הנעימים קרוב לפשוטו ומחבבים מדרשות חז"ל בכל מקום באומרם הדרשה תדרש כי התורה כפטיש יפוצץ סלע, אבל אלו בעלי הפשט החושבים להתחכם בחכמתם ולהוציא הפסוקים לגמרי מדברי חז"ל, הרחק תרחיקו את בניכם מזה. וזה לדעתי מה שהזהירו רז"ל [ברכות כח:] מנעו בניכם מן ההגיון.

וזאת לדעתי ג"כ אשר מעולם תמהתי על מנהגינו משנים קדמוניות כאשר אנו מחנכים את בנינו לתורה אזי תיכף אחר שלומדים עמהם פירוש המלות מאיזה פרשיות שבתורה מתחילין ללמוד עמהם גמרא והיה הדבר הזה בעיני לפלא, ועלה בדעתי שמהראוי ללמוד עם הנער כסדר כל התנ"ך עד גמרא עד שיהיה מורגל בהם, וכאשר יתרגל במקרא יתחילו ללמדם גמרא ויהיה זה הדרך נקל להם להבין תיכף המו"מ של הגמרא, והיה בדעתי להתנהג בדרך הזה עם בניי בהתחילם ללמוד ספר, וכן מצאתי בספר ווי העמודים להגאון מוה"ש שפעמ"ל ז"ל והיה לתימה בעיני מנהג אחינו שבגולה. אבל שבתי וראיתי ונתיישבתי בדעתי וברכתי ברוך הבוחר בישראל ובמנהגייהם, כי חז"ל אמרו מנעו בניכם מן ההגיון, ע"כ יש ללמד ולחנך את הנער תיכף בהתחילו להציץ פרח השכל להיות בקי בשותא רחכמים ומדרשות חז"ל

הראב"ד להיות עשוק רצון משפט כאיש אשר
 הבנים בביתו אודח והאכילו והשקרו וראו
 עיניו כי גב כלי תמדתו ויחזק ממצו הוא
 מבחישו, וזה מקללו תכלית הקללות, ויש
 בפסוקים מן התורה, אכן תכלית החבור
 לזכיא להם ראיות ממקום אשר באו כי שקר
 נחלו סברתם ויהפכו דברי אלהים חיים ומלך
 עולם:

להאמן בהם עכ"ל. ויתר דבריו אשר הפליג
 לדבר כנגדם על סברתם בשבל הפועל הלא
 הם כתובים על ספרו.

ודי לי כזה עתה כי כבר קדמוני אנשי חיל
 דיאו אלהים ונחלקו לב' כתות, יש מהם
 הביאו טענות כנגדם מן השכל כגון הרב ן'
 חסראי וספר הישר ובעל החבור, ויש מהם
 מהכתובים, ויש שפער פיו כנגד הרב כמו

מעין גנים

שנא וגו', ופירשו רז"ל אע"פ שהיתה
 אהובה בימי האבות כיון שעשו המתפקדים
 זה מדרכי עבודה זרה כבר היא שנאו בעיני
 המקום, אמר זה הקדוש הנ"ל גם על חכמת
 הדקדוק, הגם שהיא היתה אהובה בדורות
 הראשונים ופינה לתורה, עם כל זה כעת
 בדורות הללו כיון שכמה וכמה מן הרשעים
 המורדי אור נתפקרו על ידי זה מקבלת
 התורה שבעל פה, יותר טוב למנוע מזה עד
 שיתמלא דעתו באמיתות התורה ודרכיה
 ויסודותיה, ואתה דע לך (ב):

אותיות אהו"י, ונח ונר ונוכח ונסתר, ונפעל,
 פועל עומד ופועל יוצא, וניגוני הטעמים
 וסגולתם, וכשיגדל בדרכי התורה, התורה
 תלמדהו דעת כל פינות חכמת הרקדוק, כי
 זה מסגולת התורה להבין על ידי לימודה כל
 החכמות מבלי יגיעה רק בה ובאהבתה.

וזה אשר שמעתי מכבוד הרב הקדוש
 מה"ר משה סופר זצוק"ל מפשעוורסק
 שאמר על זה ראיה מן התורה, שנאמר
 [דברים טו כב] ולא תקים לך מצבה אשר שנא
 ד' אלהיך. ודקדוק המפרשים למה לי אשר

הגהות הצבי והצדק

והספרים כספרי קוסמין והרי הם והמחזיק
 בהם בנדוי וכתרם כיוצא בהם עד שישרפום
 ולא יזכרו עוד בשמם. ואשר ישוכ ונחם מן
 השמים ירוחם וכו' שלמה כי"ר אברהם ז"ל
 בן אדרת עיי"ש, והזכירו רבינו בהוספות
 מהרצ"א אחרי סי' פ"ו אות ד' וכמו שצוח
 ככרוכיא הרשב"א ז"ל על יושבי פרוכניצא עד
 שהפרישם מקהל הגולה וכו' עיי"ש.
 (ב) והרב בן חסראי הוא רבינו חסראי כי"ר יהודה
 קרשקש רבו של הריב"ש ומחבר ספר אור ד'.

עמ' שו"ת הרשב"א חלק א שלש תשובות
 בנדון החרם סימן תט"ו תט"ז וכסי' תי"ז
 נוסח החרם וכו', והנה אנחנו מסכימים
 ובגזרת עירין וכמאמר קדישין מנדין האנשים
 הפושעים שהם כאלה כאחת מאלה, ומחרימים
 בבית דין של מעלה ובבית דין של מטה וירדו
 מטה עד ישוכן בתשובה שלימה ולא ישוכו
 עוד לכסלה. ולא ישימו בתורה וכדברי רבותנו
 ז"ל בעלי התלמוד תהלה. והספרים שחקקו
 אחת מאלה בתוכם אנו דנין הבעלים כמין

פרק יג

להזהיר על עונת התורה.

בפלים רעתם רבה ומטאתם כבדה מאד, לפי שהם מבזים את התורה, שאם אלו היו מאמינים שאין תכלית למתן שכרה, למה לא ישיבו רגליהם לבית המדרש ללמוד הלכות או לקרוא מקרא או סידור תפלות, והלא האדם ורץ ואיך ברגלים למלאכתו ולעסקו ויודע כי הכל הבל, ואיך ישכח חיי העולם הבא ולא יתן חלק ביום מן הימים או שעה מן השעות לשם יתברך, ואף כי בשעה שהוא [הוא] במל ממלאכתו, וכל יאמר כלכבו עוד עת לעשות לה' ולקרוא בתורה ולתנות צדקות הש"י, אשם הוא, אשם אשם לה', ואמרו ז"ל [מסדרין צא.] כי זה שכתוב בתורה [במדין מ' לא] כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר נאמר על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שהוא בזה דברי השם. עכ"ל.

ודע כי זהו הפתח הגדול מג' פתחים שיש לגיהנם, הפתח הראשון פתח המינות הם האומרים עוב ה' את הארץ [יחזקאל ח יב] אשר עליהם נאמר [משל ב יט] כל באיה לא ישוכן. הפתח השני פתח התאות גלוי עריות ומאכלות אסורות ויתר העבדות, כי אע"פ שהם מאמינים בה' יתקפם יצדם לעבוד על העבדות. והפתח השלישי ביטול תורה,

אחרי אשר הזהרתי מכאן צדה נכריה היא החכמה החיצונית, עוד אשוב להזהיר שתזכור ותפקוד אשת געורך הכלה היפיה בת מלך אשר לקחת לך לאשה וקדשת אותה על הר סיני, ונתחייבת באהבתה בכתובתה ובעונתה כשאמרת כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וזה לשון ר' יונה ז"ל [אגרת החסידה חוש א' אות יב], וחייב אדם לעסוק בתורה בכל יום שנאמר [דברים ז"ב] והיה עקב השמיעון את המשפטים האלה וגו' ושמרתם וגו', ואומר [שם ה א] ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, ואמרו ז"ל [פאה פ"א] ותלמוד תורה כנגד כולם, ואמר בספרי [פ' עקב] כשם ששכר התלמוד גדול מכל המצות כך ביטול תורה עונשו גדול מכל העבדות, (6) והרוצה להנצל מן העונש המר והעון הגדול הזה יתעסק בצרכי התלמידים והרבנים הלומדים לשם שמים, ויעזור בשכירות הרבנים כדי שיעמדו בעידו ויהיו עוסקים בתורה על ידו, ואמרו רז"ל בספרי כי זהו שאמר הכתוב [משל ג יח] עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים בה שהם מחזיקים די התלמידים והרבנים, וכשבני אדם פוסקים ממלאכתם ומעסקיהם והולכים לכתייהם או יושבים בקרנות והם בפלים ומשיחים בדברים

מצע גנים

כף הקלע וגהינם של שלג על עצלותו
מלעסוק בתורה:

פרק יג

(6) והרוצה להנצל מן העונש המר. עונש

וקראתיו הפתח הגדול, יען כי מן הכת הראשון יש מעמ, ומן הכת השני יותר, ומזה הכת הג' יותר ויותר, יען כי אינם חושבים זה לחמא, כי החומא בעריות נפשו מרה לו, וכן בשאר העבירות ורובם חוזרים בתשובה לעת הזקנה, אכן המתרחקים מעל הש"י ותורתו, כאשר מזקינים מתבמלים יותר כי תשש כחם כאומרם ז"ל [שנח קבג]. זקני התורה כל זמן שמזקינן דעתן מתיישבת בהם שנאמר ביששים חכמה, אבל זקני עם הארץ כל זמן שמזקינן ממפשו, כי אם לא התעסקו בתורה בבתרותם בהיות כחם עליהם איך יתעסקו בהתיש כחם, על כן קראתיו הפתח הגדול כי רבים חללים הפילה.

וכתב רבי יונה ז"ל [שער ג' יד], רבים חושבים כי לא תאבד הנפש בהמנעה מהטוב וחשך מן היושר וכו', ובעבור המחשבה הזאת אשר היא בלב ההמן כי אחרי שהם מאמינים בה' ועושים המצות וגוזרים מן העבירות אינם חוששים לביטול התורה, קראתיו השער הגדול. אמרו חז"ל [מסנדין זא]. כי דבר ה' בזה זה מי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואתה רואה את העונש הגדול ח"ו הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, ודוד ע"ה הזהירנו לבלתי הכנס בשום שער מהשערים האלה, אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים [תהלים א א] אלו הם המינים, ולא חסה אונך לדברי המפרשים [פי' תב אבן עזרא] כי החמאים קשים מן הרשעים, כי אתה ידעת כי דתן ואבדום היו

יותר פושעים מן ר"ץ איש, ואלו נקראו רשעים [כפ' קדח, סוה נא מעל אהלי האנשים הרשעים] ואלה חמאים [את מחתות החמאים האלה], וכתוב [תהלים ק דה] יתמו חמאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ולכן אמר בעצת כי הם הדולכים בשרירות לבם כלשון הכתוב בשרש פודה ראש ולענה כי בשרירות לבי אלק, והוא אשר התחזק בלבו המינות וגמר אומר כי אין אלהים, ולפיכך הוא משלח עצמו אל העבירות, לא כן החמאים כי נפשם מרה עליהם על שתקפם יצרם, אבל אחז"ל [ע"ז יז]. על פסוק כל באיה לא ישובך הנאמר על המינות כי גם הזנות אם נדבקו בעליו בו דומה למינות, על כן אמר נעים זמירות כשהזהיר על הפתח השני וברוך חמאים לא עמד, לא אמר לא הלך, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחמא, אך אמר לא עמד שלא נתעבב בדרכם אלא עשה תשובה. ועל הפתח השלישי אמר ובמושב לצים לא ישב, והם יושבי קרנות המתבמלים מתלמוד תורה בעת הפנאי.

ואל יחרד לך על הפירוש הזה להשיב מדברי חכמים ז"ל שאמרו [ע"ז יח:] וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב אלא (*6) לומר לך אם הלך סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר ולצת לבדך תשא, ותחזיק בעבור זה בפירוש המפרשים שרשעים קלים מחמאים וכמו שכתב רבי אברהם אבן עזרא א"כ הלצים קשים מחמאים (ג) ור' מאיר [משה] אמר להפך

מצין גנים

(*6) אלא לומר לך. אם הלך סופו לישוב ואם ישב סופו כו': (ג) ור' מאיר אומר בדיפך. איני ידוע כעת הכונה ב:.

כי אם התיר אדם לעצמו לעשות עיקר מן העולם הזה לשום כל חפצו לאסוף ממנו, יביאהו ההרגל הזה לחטוא גם בעבירות הגול והאונאה ובג'ע למלאות חפצו, וכאשר יורגל גם בזה יפרוק עול התורה מעליו ויהיה מהלצים עצמם, וכדרך אשר בא בה ישוב כי יהיה מכת החטאים עצמם לא עומד בדרכם, וגם מהרשעים עצמם לא הולך בעצתם, זהו הנ"ל בפירוש הפסוק מסכים לדעת יודעי האמת, לא כאשר עשה הקמחי [הרב ד"ק] שפירש הפסוק לפי הפשט ואח"כ הביא דעת רז"ל כאלו הוא חולק על הפשט, ולא כמו שעשה רבי משה הכהן שחשב שחלק עליהם, ולא כהחכם ר' אברהם [ראבי"ע] שפירש דבריהם לצדדים אמר ומלת חטאים קשה ובעבור זה הזכיר דרך כי הוא הרגיל ללכת בה ומלת ישב קשה ממנה וככה דעת הקדמונים, ואם תאמר כי דעתו כדעתי איני יודע למה נדחה להוציא מלת רשעים מפשוטה.

עד כאן, לדעתי אין דעת רבותינו ז"ל כי הלצים קשים מחטאים והחטאים קשים מרשעים, כי כבר הכרחתי להפך. אמת כי הנכנסים בשער הלצים הם רכים מהנכנסים בשער החטאים והנכנסים בשער החטאים רכים מהנכנסים בשער הרשעים, אך הרשעים עצמם קשים מהחטאים והחטאים קשים מהלצים. ודוד לא הוצרך להזהיר שלא היה האדם רשע, וחוטא, ולץ, כי פשוט הוא, אך רבותא אשמועינן כי לא ילך האדם בעצת הרשעים, וזה כי הרשעים אנשים חכמים גזרו בלבם כי אין אלהים, והם ערומים מכסים רעותם, אך עצתם לאנשים תמיד להתעסק בדרכי העולם עושר ונכסים כי הוא חלקם בודאי, כי העולם האמיתי או כופרים בו או הם מסופקים על כן רדפו אחרי הודאי ויניחו הספק, (ג) על כן הזהירנו דוד הע"ה שלא נלך בעצתם.

והנה הסכמתי עם פי המפרשים הלכה כותיהו ולא ממעמיהו, על כן ארז"ל

מעין גנים

לאפיקורסים, ע"כ זאת עצתם ליעץ רק את ההמון אשר שוא עבוד את אלקים כי אלהים בשמים והעבים סתו לו לא יחפרן בעבודתם הגשמיית רק לעסוק בישוב העולם לאסוף הון כמור"מ, וכל מגמת עצתם להפר חוק תורת אלהים ולהעתיק את העם מאמונה לאט לאט עד שיאמינו בהם ואז יגלו להם תעלומות לבם באומרם אין רואה ואין יודע, וזה דרכם כל היום, הוא אשר הזהיר דוד שלא לילך בעצתם. הבן הדברים ותציל את נפשך:

(ג) ע"כ הזהירנו דוד הע"ה שלא נלך בעצתם. רז"ל בודאי לא הוצרך להזהיר שלא נהיה מכת המינים האומרים אין אלקים או עזב ד' את הארץ מבלי השגחה ח"ו, רק להיות שהרשעים האלו אינם מראים עצמם לנגד ההמון לומר שאין משגיה, כי חושבים שזהו מן הצורך להנהגה נמוסיית שיהיה בלב ההמון איזה אמונה בכדי שלא יהיה איש את רעהו חיים בלעו, וגם אם יאמרו כן בפני ההמון יסורו מאהליהם מרבית עם הארץ ויחשבו

הנותן תהיה מתנתו, ואלפי זהב וכסף על ידי שלוחיו (ס) והתורה מאתו וכידו כי ה' יתן חכמה וגו'. א"כ גילה ב' מעמים לבחור החפץ הזה על שאר החפצים, כי הוא לעצמו אבל שאר החפצים לאחריים [ויש מב לי], והוא גדול מכלם [ויש תורה פד]. על כן הלהיב נפשותינו באומרו בתורת השם חפצו, והוא כנגד ההולכים בעצת הרשעים והם השמים עיקר עסקם בהבלי העולם הזה, כמו שראיתי בעיני כמה פרנסים בארץ הזאת אשר נתן להם ה' עושר ונכסים וכבוד (י) ויש להם יכולת לעסוק בתורה שעה ביום ואינם עושים כן, יתחלפו להם ספרי החנות בספרי התורה ויסתפקו כמה שלמדו מנעוריהם, (י) או שמלמדים תורה בניהם הקטנים וכאשר יבנסו לכלל

ואמר אחרי כן כי אם בתורת ה' חפצו הלהיב הלכות באמרו שהוא תורת ה' כי ראוי שיהיה החפץ הנרול הזה תקוע בלבו יתר מכל שאר החפצים כי אדם שיש לו כים מלא כסף וכים מלא זהב וכים מלא אבנים טובות ומרגליות כל חפצו וכל לבו כזה האחרון, וכן ארז"ל [כיד פליה ג] וכל חפצך לא ישוו בה אלו אבנים טובות ומרגליות דכתיב [תהלים קט עב] טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף, ויש לשאול שהיה די שיאמר טוב תורתך מאלפי זהב, מהו לי ומהו פך, אבל אמר כי שאר החפצים אבנים טובים ומרגליות ישארו ליורשיו (ד) אבל חפץ התורה יהיו לו ולבנו. והמשיל משל להראות מעלת החפץ הזה על שאר החפצים, כי ידוע כי כפי מעלת

מעין גנים

(ל"י דייקא הגם שיש ביכולתי להשיג במחקר תורת פך) התורה ששמעתי מפך רק כתורה וכמצוה מבלי מחקר, מאלפי זה"ב וכס"ף (מאותן הלימודים שלומדין אותי הזהב והכסף היינו המוחזין וכלי השכל, ויתפרש מאלפי לשון אאלפך חכמה) וזה הפירוש ג"כ כי ה' יתן חכמה וגו' [מפיו דעת ותבונה, משלי כו] ר"ל מה שאפשר להשיג בחכמה הנה נתנה השם לתורה ולמצוה מבלי התחכם בחכמות: (י) ויש להם יכולת לעסוק בתורה שעה ביום. לאנשים גדולים בעלי משא ומתן כאלו אליהם באה השאלה לעוה"ב קבעת עתים לתורה, כי לאלו שאין להם מו"מ והמה פנויים ממו"מ וממלאכה לאלו אין שייך קביעות עתים כי והגית בו יומם ולילה כתיב, אלא אפילו הכעל מו"מ צריך לקביעות עתים לקיים מצות עונת התורה: (י) או שמלמדים לבניהם תורה.

(ד) אבל חפץ התורה תהיה לו ולבנו. כי גם לבנו זכות אבותיו מסייעתו ותורה חוזרת על אכסניא שלה [ב"מ פה.]: (ס) והתורה מאתו וכידו. ויש לפרש טוב לי תורת פך, היינו טוב לי התורה ששמעתי מפך בעצמי כביכול היינו אנכי ולא יהיה לך, הגם שירשגו לי ע"י המחקר, טוב לי יותר שאקבלם בדרך התורה והאמונה ששמעתי מפך מאלפי זהב וכסף, (ע"יך במאורי אור ויאיר נתיב. זה"ב יכונה לבחי' בינה וכן כס"ף אהי"ה דיודי"ן בינה לבוש לחכמה ע"ש ותבין) פ"ד א"כ גם באדם התחתון מה שמושיג ע"י המוח ממושכל הראשון למושכל שני נקרא כסף וזהב, וכבר הודעתך שטוב יותר לאדם האמונה בקבלה שאין לה הפסק שהיא מבלי גבול כיון שבאה מא"ס ב"ה, משא"כ האמונה המושגת ע"י השכל האנושי, וזה טוב לי

מצות יתבטלו יחד אבות ובנים, ועליהם צעק הנביא את מי יודה דעה וגו'.
ואחרתום הפרק הזה בצוואתו של הרב הקדוש רבי יונה ז"ל [אגדה החשובה רחש א' אות יג], על כן חייב כל אדם לתקן בביתו מקום, וישים שם הלכות או מצות או תהלים או סידור תפלות, וכאשר יפנה מעסקיו ומדי עברו ממלאכתו יסוד שמה לשנות או לקרות, ובתקנה הזאת יפליא עצה על נפשו לחשוך נפש מני שחת, ויחשוב על קצו ויבין לאחריתו כמו שאמרו ז"ל הסתכל בג' דברים וכו'.

לדעתי זה פירוש הפסוק [תהלים קמו ג] אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה. ר"ל יש אחד שמבטל התורה הגם שאפשר לו [ללמד] באמרו שיסתפק כמה שהוא נדבך ומהנה לבעלי תורה מנבסיו והותר לו לילך

מעין גנים

כטל, או בכך אדם שיסתפק כמה שמחזיק בניו לתלמוד תורה, אמר הכתוב שאין לו תשועה ר"ל הגם שגם זה ישועה וטובה אינו דומה התשועה הזאת ל"ו ר"ל אילו היה עוסק בעצמו:

פג) מחמת הטעות שנדפס בספרים ר' מאיר נשתבשה הכונה ובאמת צ"ל ר' משה והוא מדברי הא"ע בתהילים א' ח"ל, אשרי האיש, קדמונינו ז"ל אמרו כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכולם א"כ יהיו הלצים רעים מחטאים ור' משה הכהן פירש להיפך ע"כ, וכזה יובנו דברי הרב יעב"ץ.

הגהות הצבי והצדק

פד) זה"ב נקרא בחי' בינה, כס"ף ג"כ רמז לבינה שכן שם אהי"ה בבינה וכמילוי יודי"ן אלי"ף הי"י יוד"י גי' כס"ף עה"כ, וכינה היא מלבישה את החכמה שלפנים ממנה, וד"ש טוב לי תורת פיך ששמענו מפי ד' מאלפ"י זה"ב וכס"ף מללמוד הענין בחקירה ולהשיגו ע"י חכמה.

פז) זה"ב נקרא בחי' בינה, כס"ף ג"כ רמז לבינה שכן שם אהי"ה בבינה וכמילוי יודי"ן אלי"ף הי"י יוד"י גי' כס"ף עה"כ, וכינה היא מלבישה את החכמה שלפנים ממנה, וד"ש טוב לי תורת פיך ששמענו מפי ד' מאלפ"י זה"ב וכס"ף מללמוד הענין בחקירה ולהשיגו ע"י חכמה.

פרק יד

להזהיר על שאר התורה וכמותה

ואשריו כי הצדיק את נפשו כשעה קלה, וכן ארז"ל [מכלוא בא י ב] וילכו ויעשו, וכי מיד עשו והלא לא עשו עד י"ד לחודש אלא כיון שקיבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו מיד. ואמרו באבות דרבי נתן [פכ"ב] כל שמעשיו מרובים מתכמתו חכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע, ביאור הדבר כי כאשר קיבל על נפשו בלב שלם לשמור ולעשות על פי התורה אשר יודוהו ועל המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, ישכירו [יש בידו] מן היום הזה שכר כל המצות אשר שמעה אונן עד כה, וצדק לבש, וקנה זכות על הגלות אליו ועל הנסתרות מעיניו, ונמצא האיש הזה מעשיו מרובים מתכמתו, כי עדיין לא ידע ולא עשה והנה שכרו לפניו, וזהו נעשה ונשמע שהקדמו קבלת המעשה על נפשו לפני השמיעה, ובענין אחר לא יתכן שיהיו מעשיו מרובים ממה שהוא יודע עכ"ל. ואני מוסיף מעט כי העבד הזה אשר יאמר לו אדוני תרצה לעשות מה שאצוך והוא רוצה לשמור תחלה אין כוונתו שלימה, אבל האומר אעשה על כל פנים זהו העבד השלם, וכן אמרו ישראל. וכבר הארכתי וכתבתי פי אחר בסוף פרק י' ואזן מלך תבחן.

הב"ד העולה שאר התורה הוא העשיה לשמה, אמנם הכמות הם המדות המשובחות המכבדות את התורה ואת בעליה, כמו שהיה קודא אחד מבעלי התלמוד למלכתיים הנאים מכבודתא [כ"א: זא:] וכן אמרו חז"ל [שנח ק"ג] וכברתו בכמות נקיה, ואמרו

כמו שנתחייבו מן התורה לאשה הגופנית בשאר וכמות כך נתחייבו בכמות אילת האהבים על שארה, ומה שאר התורה לזון ולפרנס כל דבריה, וכתב רבי יונה ז"ל בסוף צוואתו על עונתה [אנה החשונה שם] גם יכן לבו בעת ההיא לדברי הספר, ואם יראה כי הוא מקיים את כל תוקף דברי הספר ישמח ויגיל לבו, והיה כי יאשם לאחת מאלה, והתודה אשר הטא עליה, וארז"ל ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה.

וכבר כתבתי בפרק ה' בס"ד [בתחלתו] כל מה שתתגדל חכמת האדם יתחייב יותר בעשיית המצות, והעיקר הגדול יתד שהכל תלוי בו כוונת האדם בתחלת לימודו שתהיה זכה וברה לעשות רצון קונו לבד כי לכך נברא, וכזה תתקיים חכמתו ויהיו שרשיו מרובים מענפיו, כי כוחותיו יבקשו החכמה במבט כמו שהארץ תבלע במבט המטר מהשמים, כאמרו [השע נ ט] אענה את השמים והם יענו את הארץ, וזהו מעט ברוך מרחם על הארץ, והחכמה ההיא היא עצמה שרשים אחרי שאינו מבקש אותה לעצמה כי אם בעבור המעשה. אך המבקש החכמה לעצמו ולהתפאר בה, החכמה ההיא כולה ענפים וכבד פשעה וענשה, ולא יוכלו שרשי המצות להציל האילן מן הנפילה.

וכתב הקדוש רבינו יונה ז"ל [שער השוכה ש"ג את י"ז] כי מעת אשר יכון האדם בתחילת לימודו לעשות ככל דברי הספר קנה בנפשו זכות ושכר על המצות ועל המוסרים,

מביאה לידי עננה, עננה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש, שנאמר או דברת כחזון לחסידך, ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר עננה גדולה מכולן, שנא' רוח ה' אלהים עלי יען משח אותי לכשר עניים, חסידים לא נאמר אלא עניים מלמד שעננה גדולה מכולן. הרי הזכיר עננה תחלה והוא עסק התורה, ואחריו השאר הוא המעשה, וסמך לו הזירות הוא שלמות מצות עשה בדקדוק ובשמחה, ואח"כ הזהירות היות האדם זהיר שלא לחטוא בלא תעשה, ואע"פ שהיה ראוי להיות קודם כמו שכתב דוד ע"ה אשרי האיש אשר לא הלך, כוונתו לומר כי כשהאדם זוכה בתורה ובמצותיה יקשה בעיניו למגף עצמו ונפשו לאבד וזכותו בשביל הנאות הנוף, על כן אמר כי הזירות מביאה לידי זהירות, אח"כ הכמות והוא הנקיות והטהרה והפרישות המדות החשובות אשר בהם יתפאר הוצר ביצוריו:

מצין גנים

(ג) זרירות מביאה לידי זהירות. עיין בספר מסילת ישרים מדת הזהירות קודם למדת הזרירות שזה מבחינת סוד מרע זה בועשה טוב, ועי' בטור א"ח סי' א' כתב ור"ז זהיר ועי"ש בב"ח ותבין, ועמ"ש המחבר לקמן פ"ו:

הגהות הצבי והצדק

פ"ו בהוספות מהרצ"א סי' ע' כתב ג"כ יש כברייתא הזאת גידסות אחרות וכו' עיין נא בספר מסילת ישרים מתקן דבריו מדבש ונופת צופים. פ"ו בהוספות מהרצ"א שם כתב ובעיני זהירות וזירות עי' בב"ח אר"ח סי' א' וצריך עיין שם לדעתי עיי"ש.

ה"ל [אמת פ"ב ב] יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, אמרו חז"ל [יזמא פ"ו] בזמן שאדם קורא ושונה ודיברו בנחת עם הבריות ומשאו ומתנו נאה מה הבריות אומרות ראייתם פלוני שלמד תורה כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, או להם לבריות שלא למדו תורה, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. ואל תתמה למה פירשתי אלה החיובים [עונה כסח שאר] להיפך ממה שזכרה התורה שארה וכו' [שמח טו י, שארה כסותה ועונתה], כי הסדר הנזכר בכתוב ראוי לאשה הגופנית, אמנם לאשה השכלית יתחייב הסדר אשר הזכרתי. וככה הזכיר רבי פנחס בן יאיר כשזכר [ע"ז כ:] העשרה (ב) מדרגות, תורה מביאה לידי מעשה, מעשה מביא לידי זרירות, (ג) זרירות מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי פרישות, פרישות

פרק יד (ב) מדרגות. תורה מביאה וכו'. כברייתא הלזו יש כמה וכמה נוסחאות וחלופי גרסאות פ"ה) ופירוש הבריייתא בביאור נחמד ונעים עיין בספר מסילת ישרים [פרק ו' בביאור מדת הזרירות] ותורה צמאונך ותתן מצדנים לנפשיך פ"ו):

פ"ה משנה סוף מסכת סוטה ועי' בתרומ"ט שם בהרחבה, ע"ז כ: ירושלמי שבת ח: בסגנון אחר, וכן בירושלמי שקלים יד: ועי' רש"י חולין קו: ד"ה לא, ומ"מ הגידסא תורה מביאה לידי מעשה לא נמצא רק בספר מגדרת המאור אות כ' ק"פ.

פרק טז

**להזהיר על (6) מצות פריה ורביה (3) וצער גידול בנים
הוא התלמוד.**

הלא כתבתי לך שלשים במועצות ודעת, עתים לתורה היא הכלה יפיהה בת מלך מלכו
להצילך מחלקת לשון נכריה, לקבוע של עולם, להודח ולהתפאר בשארה וכמותה.

מעין גנים

תשוקת כח המוליד, כגון הרודף אחר תאות
הממון וכיוצא, הנה אעפ"כ איש כזה לא
מקרי אנוס ומחוייב לעסוק ברפואה עד
שיתעורר לעשות המצוה המוטלת עליו כי
מי פטרו, ובפרט אמרו אפשר לעולם
שיתקיים ע"י אחרים) והנה דבריו לכאורה
תמוהין מאוד, דא"כ נאמר כזאת בכל
המצות בציצית ותפלין אפשר שיתקיים ע"י
אחרים.

אך להיות המצוה ההיא ג"כ עקריית לקיים
מצות פ"ו ברוחניות דהיינו בשכל
התורה, הנה אמר בן עזאי שבאמת הוא
מקיים עיקר המצוה ברוחניות ועי"ז מבטל
הגשמיות, כי אכדה ממנו התשוקה בטבע,
ואם יפנה מחשבתו מחשק התורה כרי
להוליד בגשמיות הנה מבטל הרוחניות,
ופ"ו ברוחניות אי אפשר כ"כ לעשותה ע"י
אחרים כי לא כולי עלמא גמירי בתורה
להוליד ברוחניות, משא"כ בגשמיות אפשר
שתעשה ע"י אחרים כי גזירת מלך הוא, הוא
אמר והוא כו' כמו שדרשו רז"ל, בין
התבונן הענין וינעם לך.

ממוצא דבר זה תשכיל ותדע אשר חיוב
גמור הוא לקיים מצות פ"ו בשכל
המוליד בתורה בכל עת ובכל זמן, וצריך
לומר דמשי"ה אמרו רז"ל בברכות [י.]

פרק טז

(6) מצות פריה ורביה. מצות פריה ורביה
בתורה הוא להוליד שכליות
חדשים בתורה ולא יהיה עקר כמ"ש
המקובלים, והדעת נותן שנצטוינו בכל זה
כי השכל נברא בו כל המושכלות בכח כמו
שנברא הזרע הגשמיות בכח במוח, והנה
הזרע הגשמיות באם יתשל האדם
מלהוציא הזרע במקום הראוי וכשר על פי
התורה הנה ישאר הזרע בכח מוחו לריק
מבלי תועלת, כמו כן המושכלות התקועים
במוחו אם לא ישתדל להוציאם כראוי ילך
לריק וילך בלא דעת לשאול ח"ו, ולפי"ז
מחשבת הדעת והשכל הוא העיקר פ"ו
לאדם, רק שהש"י צונו להוליד גם בגשמיות
להרבות השכל ביותר, כי כל אדם שיוולד
יוולד בשכל ומתרבה שכל בעולם (ח).

וז"ל דמשי"ה פטר את עצמו בן עזאי מפ"ו
באמרו מה אעשה ונפשי חשקה
בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים
(הגם שכתבתי פירוש הדברים (ט) באמרו
מה אעשה וכו' היינו שהיה נשען על ביתו
וכו' מחמת גודל חשקו בתורה לא היה לו
כח החושק וכו' א"כ היה מוכרח ואנוס כמו
עקר בתולדה שאינו יכול להוליד ולא יעגש
ע"ז. אך אעפ"כ קשה ע"ז דהנה יוכל להיות
תשוקה אחרת בעולם המכבה לפעמים

כגון האיך לרמות וכיוצא הנה הזריע השכל באשת חבירו ולפעמים כבא על הערוה דוק והתבונן בכל ענין ותמצא טוב טעם כי א"א לפרש הכל בכתב.

ותדע שלדעת צריך אתה להתבונן על פי מה שידעת מדברי המקובלים שעון ז"ל חמור מאד מכל עריות בקבלת הטומאה (רק שחומרת העריות היא שקשה לתקן ביותר מחמת שנקלט ביסוד דנוקבא דקליפה) כמו כן כי הזריעה לבטלה היינו בהולידו חכמת החיצוניות הוא העון החמור ביותר, והן המה אשר הולידו הקליפות לרוב (הש"י יבער את רוח הטומאה מן הארץ) ועוובים אשת נעורים היא התורה הקדושה ומזרעים שכלם לבטלה בחכמות חיצוניות, וכאשר יבצעו מעשיהם באיזה חכמה ויגרמו איזה דבר ע"י חכמתם שלא כתורה הנה באו על עריות ונשג"ז, בין והתבונן. זאת היתה לקנאות קנאת ד' על הרשעים הללו ולהרים מכשול מדרך עמו אשר מתעים אותם הרשעים הללו בפיתויי הזונה לעזוב אשת נעוריהם וערב להם לשונות הנכרים וחכמתם עד אשר אמרתי בעניי מה שאמרו רז"ל שעון ז"ל הוא מעכב גאולתינו הגם שדבריהם אמת עפ"י פשוטו ביותר יכללו בדבריהם על עון הוצאת ז"ל ברוחניות (בשגם כי הא בהא תליא) ובמהרה הש"י יסיר בדילנו כי עת לחננה.

וארחיב לך עוד הדיבור, ידוע מ"ש בספר יצירה [פ"א ב] ברית הלשון מכון נגד ברית המעור, כי הוא המשפיע להמקבל הטיפין מהמוחין להוליד, כמו כן השכל מהמוח משפיע להמקבל ממנו השכל הזה ע"י הלשון כי הלשון מסביר המושכל מאדם המשפיע להארם המקבל. והנה תשכיל

ושבע ילין כל וגו' המשביע עצמו מדברי תורה ולן כל יפקד רע היינו שאינו בא לידי הוצאת ז"ל ח"ו, כי הנה בעת שאין הזמן גרמא להוליד בגשמיות, הנה בביטול המצוה הוא אזיל בפרודא, ואז יש חשש ח"ו להתעוררות כח המוליד הגשמי להשפיע אל החיצונים, וסגולה לזה לקיים המצוה להשביע א"ע מן ההיתר ואז אין כאן בית מיחוש ודוק. ואמרם ז"ל כל המשביע את עצמו מד"ת, היינו להוליד ולחדש איזה ענין שעל ידי זה יהיה שבע, כי אין שביעה רק בהוליד עיון מחדש כמו שידעת מההולדה הגשמיות שהשביעה מהתשוקה הוא אחר גמר המעשה הבן הענין.

ובין שבאנו לכלל זה תשכיל ותדע, כמו שההולדה הגשמיות טיפין הנזרעין הם בכח במוח הנה מחוייב להזריעם בחלקו אשר נתן לו הש"י היינו באשת חיקו, משא"כ אם מזרעם לבטלה או מזרעם במקום שאין זה חלקו היינו ח"ו באשת חבירו או בנשג"ז ח"ו ושאר עריות הנה עונשו חמור וכמה פעמים הוא מעות לא יוכל לתקן בהולידו ממזרים, ואפי' בהזריעו לבטלה מוליד חיצונים כנודע, וידוע כת החכמים כולם כאחד מתנבאים בסגנון אחד העונשים המרים על זה, וזה סיבת אריכות הגלות כמו שכתבו בדבריהם, תקיש בזה היקש וק"ו בהולדה הרוחניות המצוה עלינו לפרות ולרבות השכל המוליד אשר הוא בכח במוח הנה מחוייב להזריע בחלקו היינו אשת נעורים הוא הכלה היפיפה התורה הקדושה היינו פרדס התורה, משא"כ אם מזרעו בחלק העמים היינו בחכמות החיצוניות הנה הוא כמו הברעל בת אל נכר. וכן במתבונן בשכל לעשות שלא כתורה

תמצא דבר זה כשהאדם מוציא שכלו בחכמות חיצוניות ומשכיל בברית הלשון שלו לאחרים, דהיינו שמדבר ומספר החכמה לאחרים, הנה הוא הזריע לבטלה, או כאילו הזריע בעריות והוליד ממור כשהאחר מקבל ממנו הדבר הזה שאינו שייך לנפש הישראלי ולשכל שלו בין והתבונן דבר מתוך דבר. וזה שאמרז"ל [יומא יט:] ודברת כס ולא בדברים בטלים, כי השפעת דברים בטלים, הלשון קולמוס השכל, כשמוציא מהלשון לבטלה הוא כמוציא בברית המעור לבטלה. ואגב אודיעך מהיכן דרשו והוכיחו רבותינו זכרונום לבדכה ודברת כס ולא בדברים בטלים, דלמא הוא לאפוקי לשון הרע ורכילות, אך הוא דהוכיחו מדלא קאמר ודברתם, או ודברת אותו, הכוונה אין לך רשות לדבר אלא מהתחלת התורה עד סופה דהיינו התחלת תורה שבכתב בבי"ת עד סוף תורה שבע"פ הוא מ"ם שתומה שהוא סוף משניות, הכוונה אין לך רשות לדבר אלא מהתחלת תורה שבכתב עד סוף תורה שבע"פ, באלו ה' תורות יש לך רשות לדבר ולפלפל, משא"כ מה שאינו נוגע לזה מיקרי דברים בטלים וכאלו מוציא וכו'.

ומעתה נתבונן מכבוד קדושת ארומ"ו הרב הקדוש מהר"ם זצוק"ל שאמר לנו שבכלל הלאו דלא תרצח נכלל איסור דיבור דברים בטלים, אמר כי כל דיבור הוא שיעור קומה וכשמורידו לבטלה הנה הוא מבטלהו ומרצחהו. הנה דבריו הקדושים אינם מובנים כ"כ למי שאינו מתגעגע לתורת אמת, ועפ"י דברינו תבין אופיא של שמועה זו, כמו שהמוציא ז"ל בגשמיות הטפה מהמור נכלל בכלל לא ועוד אודיעך באגב רמז מעבר יבן [בראשית לב כב] שהעביר יעקב את בניו, ג"ל הרמז התחלת התורה שבכתב בראשית וסופה כל ישראל, א"כ התחלה והסוף הוא ל"ב, והתחלת התורה שבע"פ מאימתי וסופה בשלום הוא מ"ם מספר כולם הוא יב"ק, וכבר ידעת שבתחלה וסוף נכלל התנ"ך ממילא, וזה שאנו נוהגין כליל מתן תורתנו שרצונינו לגמור התורה כולה אנו מתחילין ומסיימין מכל ספר, הנה תתבונן יעקב אבינו כשרצה לעמוד נגד עשו ושרו הנה העביר את בניו מעבר יב"ק בתורה שבכתב ובע"פ (כי כן ברכו אביו הקול קול יעקב כשקולו של יעקב מצפצף וכו' אין הידים ידי עשו שולטות בו, ומעתה תתבונן טעם למה מונים מחג השבועות עד ר"ה קי"ב ימים, ר"ה יום בריאת העולם, יב"ק הוא סוד כלל התורה שקדמה לעולם. הבן הדברים וינעמו לחיכך ואכ"מ להאריך).

והנה כיון שהודעתך נאמנה מצות פ"ו ברוחניות כמו בגשמיות אבאר לך כמה ענינים דומה בדומה המצוה ברוחניות כמו בגשמיות. א' הדין הוא במצוה

ממצא דבר זה כשהאדם מוציא שכלו בחכמות חיצוניות ומשכיל בברית הלשון שלו לאחרים, דהיינו שמדבר ומספר החכמה לאחרים, הנה הוא הזריע לבטלה, או כאילו הזריע בעריות והוליד ממור כשהאחר מקבל ממנו הדבר הזה שאינו שייך לנפש הישראלי ולשכל שלו בין והתבונן דבר מתוך דבר. וזה שאמרז"ל [יומא יט:] ודברת כס ולא בדברים בטלים, כי השפעת דברים בטלים, הלשון קולמוס השכל, כשמוציא מהלשון לבטלה הוא כמוציא בברית המעור לבטלה. ואגב אודיעך מהיכן דרשו והוכיחו רבותינו זכרונום לבדכה ודברת כס ולא בדברים בטלים, דלמא הוא לאפוקי לשון הרע ורכילות, אך הוא דהוכיחו מדלא קאמר ודברתם, או ודברת אותו, הכוונה אין לך רשות לדבר אלא מהתחלת התורה עד סופה דהיינו התחלת תורה שבכתב בבי"ת עד סוף תורה שבע"פ הוא מ"ם שתומה שהוא סוף משניות, הכוונה אין לך רשות לדבר אלא מהתחלת תורה שבכתב עד סוף תורה שבע"פ, באלו ה' תורות יש לך רשות לדבר ולפלפל, משא"כ מה שאינו נוגע לזה מיקרי דברים בטלים וכאלו מוציא וכו'.

ומעתה נתבונן מכבוד קדושת ארומ"ו הרב הקדוש מהר"ם זצוק"ל שאמר לנו שבכלל הלאו דלא תרצח נכלל איסור דיבור דברים בטלים, אמר כי כל דיבור הוא שיעור קומה וכשמורידו לבטלה הנה הוא מבטלהו ומרצחהו. הנה דבריו הקדושים אינם מובנים כ"כ למי שאינו מתגעגע לתורת אמת, ועפ"י דברינו תבין אופיא של שמועה זו, כמו שהמוציא ז"ל בגשמיות הטפה מהמור נכלל בכלל לא

הגשמיות ולא יצא י"ח במצוה כי אם בהוליד בנים ראויים להוליד, משא"כ בהולידו סריסים, כן הוא בפ"ו הרוחניית, כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, אזי אם מדבר לאחרים ד"ת ביראת שמים מתפעלים גם האחרים והם ראויים להוליד מדות טובות מזה, משא"כ בדברו ד"ת בלא יראת שמים אין דבריו נשמעין והאחרים אינם מתפעלים ואינם מולידים מדות ישרות מזה והוא כמוליד סריסים. ב' כמו בגשמיות בשגם אם קיים המצוה כתיקונה מחוייב לקיים לערב אל תגח, כמו כן ברוחניות לא יספיק לו בימי זקנתו ללמוד החידושי שחידש בבחירתו רק בכל פעם יוסיף אומץ כי זקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן, וכ"ה לענין התלמידים היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים גם בזקנותו כמו שדרשו רז"ל. ג' כמו בגשמיות מחוייב להזריע דוקא באשה כשרה וראויה לקבל כמו כן חידוד שכליות תורתו יהיה דוקא לתלמידים כשרים וראויים לקבל, משא"כ הלומד לתלמידים שאינם הגונים כאלו זורק אבן למרקוליס, דייקו בדבריהם ז"ל [חולין קלג]. כמו הזורק אבן למרקוליס ומכוין לבטל ע"ז ולבוזתה, הנה חשב לעשות מצוה, ונהפוך הוא שעושה עבירה שזהו דרך עבודתה [סנהדרין ע:], כמו כן הלומד לתלמיד שאינו הגון ומכוין לקיים מצות פ"ו כשכל התורה ואדרבה עושה עבירה כי הוא יבוז לשכל מיליו ויציא ד"ת לדברי הבאי, וכענין דשאלה ההיא מטרוניתא לחנא יהיב חכמתא לחכימין לטפשים מיבעיא ליה למימר, והשיב אלו היה נותן לטפשים היו מהרהרין בהם בבתי כסאות ומרחצאות [קה"ר פ"א יח], והכוונה

לדעתי כנ"ל שיוציאו ד"ת למותרות הגוף ולדברי הבאי ולטפשות, או לקנות בהם עושר וכבוד וכיוצא. ד' כמו במצוה הגשמיות ישמח את אשתו בדבר מצוה יפייסה ואח"כ יבעל, כמו כן ברוחניות, רבה קודם השמעתתא אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן ואח"כ פתח בשמעתא [שבת ל:]. ה' כמו בגשמיות לא יפעול פעולה להוליד אם לא בהרגש כל איבריו, כמו כן ברוחניות ערוכה בכל ושמורה, אם הוא ערוכה ברמ"ח איברים היא משתמרת כמשארז"ל [עירובין נד:], וכמו בגשמיות אינו מוליד הטומן ואינו פולט כמו כן ברוחניות חיים הם למוצאייהם בפה. ו' כמו במצוה הגשמיות צריך לכבד את אשתו כמו שארז"ל [ב"מ נט.]. אוקירו לנשייכו וכו' להיותה חפץ של מצוה, כמו כן במצוה הרוחניות יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. ז' וכמו במצוה הגשמיות לא ישתה בכוס זה ויתן עינו בכוס אחר [נדרים כ:], כ"כ במצוה הרוחניות כי קאי רבי בהאי מסכתא וכו' [לא תשייליה במסכתא אחריתי שבת ג:]. ח' כמו במצוה הגשמיות אשר פריו יתן בעתו בזמן הראוי, כ"כ במצוה הרוחניות דבר בעתו מה טוב, הלכות חג בחג הלכות עצרת בעצרת וכו'. ט' כמו בגשמיות יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד ע"י האשה המקבלת דוקא יהיה התולדה, כ"כ ברוחניות הרבה למדתי מרבותי ומחביי ומתלמידי יותר מכולם כי על דם יוליד הלכות חדשות ע"י פלפולם בקבלתם. י' עוד תדע קיי"ל הלכה למעשה איש מצווה על פ"ו אבל לא האשה ולמה אמר הכתוב פרו ורבו ולא פרה ורבה, נ"ל כעת (הגם שכתבתי במ"א דרך אחר) (א) לאו הבא מכלל עשה עשה, היינו שאמר

ולא הועילו אמר להם יבקש רחמים ממנו שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, (ג) והתפלה הזאת תצטרך מאימתו פן יטעה. הרביעי שיפירח אחריה בכל כחו. החמישי שישים כל חשקו וכל הפצו בה כי היא מחמדו של עולם. ואלו דברים יורה עליהם השכל כי כלם עצמיים להשגה.

וְרִיזוּ אִמְרוּ בְּתַלְמוּד [ברייתא דשני חכמים אבת פ"ז ו] בשמיעת האוזן וכו' היא הראשונה, בעריכת שפתים בבית הלב שכלות הלב היא הב', וארז"ל [עיינן טו.] כי חיים הם למצואיהם למצואיהם בפה, ובחן מעם דבריהם, כי ראוי להקשות אך הוכיח לשון מציאה בתורה אשר גרדו הדבר אשר ימצא בלי מורה ועמל (ז) והתורה לא תמצא אלא במי שממעים עצמו עליה ומורה אחריה בכל כחו, ועל כן פירשו כי זה נאמר במי שכבר למד אותה ומשתדל להעמידה בנרמא וזהו למצואיהם בפה כי אז ימצא אותה, שאם

מעין גנים

כ"א אלה וכיצא בהן לאין מספר יוכל המשכיל להבין דבר מתוך דבר רוחניות מן הגשמיות, והיא מצות פ"ו שבתורה שחובה היא מוטלת עלינו לקיים עונת אילת אהבים ועלת חן, ותבונן שהמצוה הראשונה שבתורה הוא מ"ע פרו ורבו והאחרונה היא כתיבת ספר תורה נערך סופן בתחילתן ואתה דע לך: (ט) וצער גידול בנים הוא התלמוד. נ"ב הג"ה, אבאר לך אי"ה הענין תוך דברינו: (ג) והתפלה הזאת תצטרך באומות. נכתב בתוך חצאי עגולה - צ"ל להיות באמת נ"ל צ"ב: (ז) והתורה לא תמצא. אלא במי שממעט עצמו עליה.

ואחו צדיק וסוד ידים יוסף אומץ במצות פריה ורביה וכצער גידול בנים היא גידסא דינקותא, לדעת ביאור מצות אלהינו על פה כי היא המעלה הנפלאה, ובתנאי שיהיה עיקר כוונתך על המעשה כי הוא העיקר הגדול עיקר העקרים כמו שהודעתך פעמים שלש. וכן כתב מאור המפרשים על השמר לך וכו' שאם תשכחם ולא תעשם על אמתתם מתוך שכחה תחשבו שומים [דברים ד ס פירשי שם], ודי ביאר כי תבלית הידיעה והזכירה המעשה.

וְעַתָּה בְּנֵי שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהוּי זְהוּי בְּה' דְּבָרִים הַמְקִימִים אֶת הַתְּלַמּוּד, האחד שתשמע דברי מלמדך או דברי הספר בלי תוספת ומגרעת. השני שתחזור לדבין אותה מעצמך כל הדברים כאלו אין לך מלמד. השלישי שתתפלל לאלהך ידריך באמתו, אמרו ז"ל [טה ע:] מה יעשה אדם ויתחכם ירבה בישיבה אמרו לו והלא הרבה עשו כן

הש"י לאדם פרו ורבו היינו שאינו רשאי לפתוח מקורו רק בהיותם ביחד אבל לא יפתח מקורו בהיותו ביחיד בהעדר בת זוגו ויזרע לריק ח"ו, וג"כ יורה דוקא בזמן שהנאת שניהם כאחד, אבל לא יריק לאשפות חוץ לדרך ח"ו שאז הוא נהנה והיא אינה נהנית, והנה כמו כן ברוחניות יכוין להוליד ע"י שכלו בתורה עבדים לאלקי עולם בהאיר שכלם בתורה ולהמשיכם (ולהשיכם) לעבודתו ית"ש שאז הוא נהנה והם נהנים, משא"כ בזרעו ד"ת לריק דהיינו שימכור ד"ת וידרש בעבוד יכבדוהו וירבו הונו.

הלכ לחבונה, שאפילו לא יהיה מפולפל במבועו החכמה עצמה תבינהו לפלפל, וזה שאמר תמה רצה לומר לשון הטייה. כי אם לכינה תקרא היא התנאי הג' התפלה, והוא כלשון קולי אל ה' אלהים אקרא, והמעם "כי אם" רצה להודיע כי פתח כל השלימות היא שמיעת האזן כאומרו לו עמי שומע לי, שמעו ותחי נפשכם, כי אם יחשוב בכוונה גדולה לעשות רצון יוצרו הכשיר אותה הכוונה את לכו באופן שכשיצטרף עם הכוונה ההיא הקריאה שהוא התנאי הג' ויחוברו התנאים האחרונים המורח הנפלא עם השמיעה, אז תבין יראת ה'.

הוא הדבר אשר דברתי למעלה [פ"ד] כי אחרי התמיד האדם זמן רב בעשיית המצות ובידיעת תלמודם יעלו על לבו ב' ענינים, האחד והוא העיקר אהבת השם יתברך ויראתו וכו' עד ואלה השני עומדים יכינו את נפשו לשרש [להרשים] את אמיתיות התורה ושרשיה וסודותיה וכו' עד היותו מבני עלייה מסכים עם מה שאמרו אנשי כנסת הגדולה ותן בלבנו וכו'. ועל זה אמר אז תבין יראת ה' עשיית המצות בדקדוק ובהשכל אלדי הוא אומרו השכל. ודעת אלהים תמצא, וידוע אותי. עשיית המצות מאהבה.

וידוע המלך ע"ה באותו המומזר [תהלים קט] הנפלא (ס) כוון בשלשה האותיות הראשונות לכל דבר בזה הדרוש, האות הראשונה אות הא' כולה מיוסדת על מעלת

לא עשה כן תאבד ממנו לגמרי, ואמר עוד [שם] ברוריא אשכחתיה להווא תלמידא דהוה קגרים בלחש, אמרה ליה והכתיב ערוכה בכל ושמודה אם ערוכה ברמ"ח אברך שמודה ואם לאו אינה שמודה. באימה ביראה בענה התנאי הג' והיא התפלה כי מיראתו פן ישעה יתפלל אל הש"י, ובענה שלא יגים לבו בהוראה. בשמחה התנאי הד'. בשימוש חכמים בדקדוק חברים בפלפל התלמידים התנאי הה'. ומעם אומרו בחברים דקדוק ובתלמידים פלפל, פירוש החברים לזכות שכולם לא יצטרכו לפלפל רב כי ירגישו מד בחברים המוטעים אבל הם מדקדקים קצת דקדוקים עצמיים, ואין כן בתלמידים כי בתודם רואים דרכים שונים בהלכה ואין בירדתם כ"כ חזקה, ולכן יצטרכו לפלפל כדי לברר הצודק מהבלתי צודק.

מן הכתובים, בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך, להקשיב לחכמה אוניך תמה לכך לחבונה, כי אם לכינה תקרא לחבונה תתן קולך, אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, או תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא [משל ב]. הוזהירו תחלה על המקרא שהיא יסוד לתורה שבעל פה, ולזה אמר להקשיב לחכמה אוניך הוא התנאי הא' שמיעת האזן, תמה לכך לחבונה הוא ההתבוננות שיכין מעצמו הוא אחרי שישמע מרבו, ולפי דעתי שפירוש תמה אינה לנבח הזכר רק לנקבה הנמטרת והיא החכמה, שאם יכוון את שמעותיו החכמה עצמה תמה את

מעין גנים

כתוך חצאי עגולה - של אשרי תמימי דרך:

(ס) כיון בשלשה אותיות הראשונים. נכתב

היא אשר רמו אליה ואדעך למען אמצא חן בעיניך, ועל זה הזוהר דוד ע"ה לשלמה בנו דע את אלהי אבך ועבדהו.

מי יעצור כח לעצור במילים, ואם חרב חדה נתונה על צווארו של אדם או יוליכיהו על הנחלים, בהעתיק דברי תורתנו אשר לא נתנה לכל גוי לדברי חלומות והבלים, מבטלים הספור בריכוי המשלים, הוציאו לעז על אבות העולם והרבו המכשולים, לא מראש בסתר דברו רק בפרסום ואין מבלים, יתחילו בשבח ויסיימו בנגות, למשוך לב השומעים עד שיהפך למינות, ולשתות בצמא את דבריהם כאלו הוא יין הנמכר בחנות, בוחרים להיות בתיהם גלמוד, מהיות עוסקים בספרי התלמוד, ואם איש מהם יקרב לספרי דבי רב, דומה למי שעקצו עקרב, וללמוד בספר השמע [מספרי ארסון] כגשר לאכול חש, ואם ירחקו ממנו ספר החוש והמוחש [כגיל], דומה למי שהכישו נחש, על כן רבו הנזקין, ומרשי האמונה נתקן, בהלביש התורה קרעים, ולא יאמינו בשינוי הפבעים, המוב כי נשמע באזנינו מגלה פנים בתורה, מציידים כל היצורים בחומר וצורה, ועל המופתים שמענו דיבור סרה, ומן הקול הנשמע בסיני יצא קול הברה, אשר השומע ישחירו פניו כשולי קדרה, האנשים האלה קשים כאלעזר בן פוערה [קדושין סו], לא שמו אל לבם כי אחריתם תהיה מרה, אין די כיסודין למרק ומיתה לא תוכל כפרה, ואם ישביעו בבזך רגלי אף על עקבי נחש כרוך, הדברים אשר הם כפי התלמוד ערוך, אנדי בספרי קצר בלתי ארוך, ידי מכידו ברוך:

מעין גנים

נכתב בתוך חצאי עגולה - לבחור נ"ל:

המצות אשרי תמימי דרך והם המאמינים בתמימות בלי חקירה אבל זה דוקא ההולכים בתורת ה' כאומרו כל אמרת אלוה צדופה מן לכל החוסים בו, וכבר פידשתי כס"ד [לעיל פי"ב]. ואמר כי במדרגה הזאת אפילו אותם שלא פעלו עולה בהיות לאל ידם לעשותה גם הם מאושרים אבל בתנאי שתהיה השמירה מעולה מאד, אתה צוית וכ' והדי אתה רואה כי האות הזה אין בה דבר אחר כי אם שלמות המעשה בלבד. והאות השני כולה על המדרגה השניה, והיא ידיעת תלמודם במה יזכה נער את ארחו וכ', (1) אמר כי איזו מעלה יותר גדולה לכאר מלשמור וכ' והיא גרם דינקותא, וכל האות אינה מדברת כי אם במדרגת הלימוד. והאות השלישי כלה על המדרגה השלישית היא ידיעת סודות התורה, גל עיני וג' כאומרו והאידה עינינו במצותך וג'. גל מעלי חרפה וכח וג', כי העושה ואינו נותן מעם מתורף ומגדוף מהרואים כאומרו גם ישבו שרים כי נדברו. וכבר כתבתי למעלה כי אחרי הידיעה הזאת תשתפך הנפש במבע אל חיק יצדה וחכייהו לעמוד לפניו בהכנעה וכשפלות רב כעיני שפחה אל די גבירתה. כי ערך הזוב אל הכסף ערך מעשה המצות והתלמוד אל מי שחסרה ממנו ידיעת תלמוד המצות, וערך המרגליות אל הזוב ערך היודע סודותם אל ערך היודע תלמודם. אלה ואלה יסודותם ומעלתם המעשה הנרצה אל הש"י, אשר היא הבחינה השנית בחינת הבורא והיא תפארת היוצר מיצוריו וזה המעלה האחרונה אשר אמרו עליה תפצץ ותפצי לא ישוו בה,

(1) אמר כי איזה מעלה יותר גדולה לבאר.

הגהות הצבי והצדק

פח) כל הענין דלהלן כמעט כלשונו כתב בספרו דרך פקודיך מ"ע א' אות כ"ו והלאה.

פפ) בדרך פקודיך שם הביא דברי הקודש בעל הקנה שכתב ואל יקחך לבך שאם נפשו חשקה בתורה כבן עזאי ונדבקה בו כל ימיו אין בידו עון כי לא ימצא בזמן הגלות כבן עזאי, וביאר שם רבינו דודאי גם בן עזאי היה רוצה לקיים המצוה דמי פטרו ממ"ע דאורייתא רק שאמר מה אעשה ונפשי חשקה בתורה דרצ"ל להיות דע"י תשוקתו הנכבדת בלב ונפש בתורה לא היה לו שום מבוא לגופניות ונשען על ביתו ולא יעמוד וז"ש מה אעשה דהנני אנוס כמו הסריס ח"ו וכיו"ב שאין בידו עון דמה אית ליה למיעבד, ומש"ה דקדקו הפוסקים ג"כ בדבריהם וכ"ה בשו"ע בזה"ל מי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי דייקא ונדבקה כל ימיו דייקא רצ"ל שא"א לו להפריד תשוקתו כרגע לתקוע מחשבתו לרצונו בעסק הזה כדי שיתפעל כח המוליך כנודע איש כזה אין בידו עון. ושם באות ד' כתב בקיצור ונ"ל דזקא אם רבוק בתורה כבן עזאי שע"י תשוקתו בתורה א"א לו להפריד א"ע וכו' לכח המוליד, וכ"ה הלשון שאמר מה אעשה ונפשי חשקה בתורה רצ"ל א"א לי בשום אופן לקיים המצוה כי מחמת תשוקת התורה אין לי תשוקה להתאוות כח המוליד.

צ) ברנ"ג ישרה ערך תיבה כתב ושמעתי מאת כבוד אדמ"ו הרב החסיד הקדוש מהר"ם מ"מ מרימנאב וצלה"ה, שבדבר אדם דיבור בטל עובר על הזהרת לא תרצח כיון שכל דיבור הוא

קומה שלימה, וכיון שהוא נותן אותן אותיות הדבור אל החיצונים הוא כאשר יקים איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבור הזה שהדיבור נופל בסוד השכירה למקום המיתה ח"ו עד אשר ישוב האדם אל השם ויקבץ נדחיו והבן, וכן הביאו בהוספות מהרצ"א אות ל"ו, ובדרך פקודיך מל"ת ל"ד כתב וקבלתי מכבוד אדמ"ו הרב הקדוש מהר"ם דגם בדבר האדם דברים בטלים הוא בכלל אביזריהו דאזהרת לא תרצח כי כל דיבור הוא שיעור קומה שלימה יוצא מכל כוחות נפשו והוא מבטליהו שמריק הקומה הלזו למקום תהוה ובטל, אז מרצח אותה הקומה חלק מכוחות נפשו, ותבין אשר ברית הלשון וברית המעור מכוחים זה כנגד זה וכמו מי שמריק השפע מברית המעור לבטלה נקרא שופך דמים כמו"כ הוא בברית הלשון כפי מה שקבלנו מרבותינו בפסוק נפשי יצאה בדברו שיש שיעור לאדם כמה ידבר כל ימי חייו וכו', וע"ע באגוד"כ פ' עקב ד"ה וידמו עוד, וד"ה לא תביא תרעבה.

צא) בדרך פקודיך מ"ע אות כט אמרו רז"ל האיש מצווה על פ"ו ולא האשה ואמר פרו ורבו לאיש ולאשה וכו' רהנה הכריחו חז"ל מרדכיב וכבשה האיש שדרכו לכבוש מצווה על פ"ו אבל לא האשה וא"כ למה אמר פרו ורבו לשון רבים, הוא הבטחה לאדם דגם האשה בודאי תסכים בטבעה רטב למיתב טן דו ויותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא.

צב) לפי הגירסא שלפנינו א"צ לתיקן זה.

ט טו] כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. ויש תועלת ליראי שמים באלה החכמות כי הם יבחר ציוד המציאות וידע וישכיל נפלאות השי"ת עד שיגיע לשני החכמות העליונות שהן מעשה בראשית ומרכבה ומתוך כך (ג) ידע ויכיר מי שאמר והיה העולם:

פרק שני

אין ספק כי החכמות היו ידועים כלם לחכמי תורתינו, והעד רבנן יוחנן בן זכאי שהיה קמן מאותם פ' תלמידים שהיו לו להלל ואמרו עליו שלא הניח מקרא ומשנה הלכות ואגרות דבר גדול ודבר קמן [סנה כח.]. והיו בקיאים בחכמת המחקר כמו שהעידה איפרא הורמיו אמיה רשבד מלכא ואמרה יהודאי בתונא דלכא ידעי [סנה כז.]. והיה דר' ישמעאל

מעין גנים

מעלין אותם בכל פעם ע"י מעשיהם הטובים והש"י מחדשם בכל יום תמיד מעשה בראשית והנה תועי רוח אומרים שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע כי לא באו בסוד ד': (ב) והוא אשר חשבה מעשה מרכבה. מעשה מרכבה ה"ס עולם התיקון שנתהווה בתיקון אין ובהרכבת הצורות זה בתוך זה יובן הרבר למשכילים ואין מן התימה למי שלא ראה מאורות מימי שיאמר לפי שכל האנושי (למי) [מה] שירצה: (ג) ידע ויכיר מי שאמר והיה העולם. כל זה לפי דעתם וע"י לקמן סיום הדברים:

פרק ראשון

ידוע ומפורסם לחכמים כי מיני החכמות שנים, האחד חכמת הטבע (ב) והיא אשר יחשבה מעשה בראשית, והשני חכמת האלוהות (ג) והיא אשר יחשבה חכמת מעשה מרכבה. ויש עוד חכמה שלישית שהיא כהכנה לאלו השתים ונקראת חכמה לימודית, מפני שהיא מרגלת את השכל ומלמדת אותו להשיג האמיתיות. ויש לחכמה הזאת מדרגות כגון מספר, התכונה, תשבורת. ומהם שהן מדרגות לחכמת הטבע, ומהם שהן מדרגות לחכמת האלוהות. ואע"פ שהן מדרגות לשני החכמות יש לכל אחד תכלית מכוונת לעצמה. המשל בזה כי מלאכת הרפואה תכליתה המבוקש שני חלקים, עמידת הבריאות והסרת החולי, וכמו שנקרא רופא מסידי החולי כן יהיה רופא שומר הבריאות שנאמר [שמה

פרק א'

(ב) והוא אשר חשבוהו מעשה בראשית. עיין תוס' חגיגה פרק אין דורשין מעשה בראשית היינו שם מ"ב הנרמז במעשה בראשית (מהתחלת בראשית עד ה' וכה"ו עפ"י חילופי אלפי ביתות כנודע) (ג) ועפ"י הידוע לחכמי האמת יובנו הדברים כי מעשה בראשית הכוונה על עולם התהו בשבירת הכלים מלכי אדום כנודע קודם שנתהוה עולם התיקון וזה נרמז בשם מ"ב כנודע להטועמים מעין החיים (ד). והנה מהשבירה נשאר ניצוצי קדושה שישראל

רבי עקיבא ואף הוא בקשו מלאכי השרת לדוחפו, ומה יעשו תרבות אנשים חמאים השועלים אשר לא מעמו מעם בשר ולא הריחו ריח יראת שמים, רק לחמו לחם רשע התאוה ויין חמס הנאווה שתו עד לשכרה יאבדו מתחות שמיא ואל תהי להם תקוה:

פרק ד

א"ל הד' שהזכרנו גדולי עולם היו, על מנת שאני תלמיד אין אומרים עליו כבן עזאי או כבן זומא [קדוש מ:], ואחד מהם אמר כל חכמי ישראל בעיני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה [בסוה נח.], ואולי נענשו לפי שלא הגיעו לכלל השנים הצריכים לחכמה הזאת, כי ברוב שנים יגיעו לחבילות המצות המצילות בעליהן מן המהמורות מצד מציאת התן בעיני הש"י. וע"ז נתיירא רבי אלעזר אע"ג דקרא עליה רב טובינא דחכימי [ניסן כ:]: והיה מתקרי סריה דארעא דישראל [גיה כ:]: אעפ"כ כיון שלא הגיע לכלל שנים היה ירא בנפשו שלא יארע לו כמו שאידע לבן עזאי ולהתוא ינוקא יהוה דריש בחשמל ושם נאמר א"ל ר' יוחנן לד"א תא אנמך מעשה מרכבה א"ל אכתי לא קשאי [תגינה ג:]:

פרק ה

מצתה, יש לנו לדרוש כמה קלים וחמורים שאין עליהם תשובה, ומה החכמה שהיא לקוחה מספרי חכמי ישראל ומפי

[בסוה מ:]. ששאלו לו תלמידיו כמה איברים יש באדם ואמר להם רמ"ח ברוך ומצאו רנ"ב אמר להם שמא באשה ברכתם שיש שני צידים ושני דלתות, וכן נראה מכמה סוגיות. ועמדו על התקירה בכל המינים לכמה הם יולדים וכנגדם באילן לכמה מוציאים פירות ועמדו על אמתת הדבר [בסוה ח.], מה שלא נמצא כן בכל ספרי המתקד אשר אתנו היום:

פרק ג

ידוע כי החכמות ההם היו להם מקובלות מן האבות ומן הנביאים, וכיון שכן במרחים אנו שלא היו בלימוד ההוא דבר סותר פינות התורה ויצאה מעיקרי הדת, ואעפ"כ אמרו [תגינה יא:]: אין דורשין במעשה מרכבה ביחוד ולא במעשה בראשית בשנים אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו. ועוד אמרו [תגינה יג:]: אין מוסרין סתרי תורה אלא לאב ב"ד והוא שלכו דואג בקרבו וזהו שאמרו בענין לימוד שם בן ארבעים ושתים אותיות שהוא למוד ידוע מן החכמה האלהית לפי פי הרמב"ם זכרנו לברכה [מ"ג ח"א פס"ב], וכלל האותיות ההם הוראה וסמך על הלימוד ההוא, והזהירו רז"ל [קדוש עא.]: שלא ללמדו אלא ליחידים ולצנועים וכשרים והוא צנוע ועומד בחצי ימיו. וכתב המורה [הל' יסד' התורה פ"ד ה"ג]: כי אין ראוי לאדם לשייל בפרדם עד שימלא כריסו מלחם ומבשר. והלא מן הד' שנכנסו לפרדם [תגינה ד:]: אין גם אחד שנכנס בשלום וולחי

מעין גנים

פרק ד א"ל הד'. נכתב בתוך חצאי עגולה - שנכנסו לפרדס:

המחקר שחברו חכמי יון, אם נמצא בהם מעט מן הדבש שאמר שלמה ע"ה [משל' כה טו] רבש מצאת אכול ריך ומהם נקח המופת הגמור במציאות השם יתברך ואחדותו והרחקת הגשמות זהו הדבש והצרי והטוב הצפון בספרים ההם, אבל מה נעשה ואיך נקרב אליהם והגם כחכית של דבש (6) ודדקן טרוך עליהם:

פרק ז

אָרְסֶמוֹן ראש לפילוסופי יון היה ואב לכלם ולא האמין בהשגחה, והיא אמונת הכופרים האומרים עוב ה' את הארץ, ועוד האמין כי העולם קדמון לא יצויר לו תחלה, ואמר כי המציאות בלו ממלאך וגלגל וכוכב ואדם ובעל חי וצומח ודומם כלם מסודרים

מעין גנים

אקרקפתא דגברא לעסוק בחכמה המפוארה הזאת והיא עיקר תורתנו ומצותינו, וע"י זה יפתחו לנו שערי אורה בתורה שבכתב ושבעל פה להבין דברים סתומים ונעלמים, והיא המצחצחת ומטהרת הנפש ומאירה אותה לאור באור החיים ולחזות כנועם ה' ולבקר בהיכלו. וראיתי בספר טהרות הקודש שהביא כל הפרק הא' מדברי המחבר ומתמה מאד עליו איך הרחיק כל כך בני העולם מהחכמה הקדושה הלזו עיין שם דבריו הטהורים וינעמו לנפשך, אבל גם דבריו אמת דוק ותשכח:

פרק ז

(6) ודרקון כרוך עליו. אין כאן דבש לדעתו ואין כאן צרי והטוב לדבריהם מתחייב בביעור:

הגדולים הדומים למלאך השם צבאות ולהוסיף בשמידה שלא ידום ליכנס במחיצתם זולתי האדם השלם בתורה ובקריאת השם צנוע ועומד בחצי ימיו, כ"ש וכ"ש כשכאנו לדוות הדבש מערת הדבורים ולהוציא אבני שהם מראשי הפתגים ולעשות הצרי מבשר האפעה שיש לנו ליהדר מגשיכתן ולברוח מעקיצתן (6) אוי לנו מלחישתן:

פרק ז

בַּעֲזוֹתֵינוּ שרכו מיום שגלינו מארצנו אברה חכמת חכמינו כאבן ספרינו המחוכרים בענין הסתרים שהם כבשותנו של עולם, ומעט מזעיר מן הדברים אשר הם כהררים בשערה תלויין נעתקו מהם כספרי האומות ויתערבו בגוים והם קצת ספרי

פרק ה

(6) **אוי לנו מלחישתן.** מכאן תתבונן הדבר אשר כתבנו בהג"ה בהתחלת הספר בפרק א' שכל מה שהפליג הרב המחבר בדבריו לאיים על העוסקים בחכמת הקבלה כשלא יהיו ממולאים בכל המעלות ומדות בתורה ומצות, כל זה הפליא לעשות בעבור הקל וחומר הזה בכדי לאיים על בני דורו, בהראותו לבני עולם אם בחכמה האמיתית הקבלה יש בית מיחוש מכל שכן בעוסקי באלקות בחכמות בדויות מלב. אבל באמת הרב המחבר הקדוש הוא מתרפק ומתגעגע באהבת חכמה הקדושה הלזו כנודע מדבריו בס' הלזה וביתר ספריו, וכפרט בדורותינו זה משנת של"ה ואילך החיוב מוטל

במדרים המבני מהסכה האחד כן היו. בלי ראשית ויהיו כלי תכלית לא ישתנו ולא יפסדו, ולדעתו במלוא כל המופתים (ב) ובמלוא כל התורה אשר לא ישאר לה שורש וענף:

במדרים המבני מהסכה האחד כן היו. בלי ראשית ויהיו כלי תכלית לא ישתנו ולא יפסדו, ולדעתו במלוא כל המופתים (ב) ובמלוא כל התורה אשר לא ישאר לה שורש וענף:

במדרים המבני מהסכה האחד כן היו. בלי ראשית ויהיו כלי תכלית לא ישתנו ולא יפסדו, ולדעתו במלוא כל המופתים (ב) ובמלוא כל התורה אשר לא ישאר לה שורש וענף:

פרק ח

הרב המורה צדק העמיק במפריהם ונלחם בגוים והם קנא לאלהיו וחגרו חרכו כישמעאל לידע ולהודיע כי יש אלהים

מעין גנים

ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו וכאם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. הנה אם כן הדבר כשלומדים מאיש אשר נכנס עמנו בכרית ומאמין באמונת הדת ובכל העניינים השייכים לדת תורתנו רק שיצרו תקפו לעבירות ולא יכול לו, מכל שכן אם ירצה ח"ו ללמוד איזה דבר אפילו דברים טובים מתוך ספרי המינים שהכחישו הדת וכיצא ויחפאו דברים אשר לא כן על השי"י. וכל מי שיחבר לדרכיהם אפילו מבני דתנו הרי הוא כמוהם ואסור ללמוד מדבריהם חרף מה שיתחבר מקדושי עליונים כמה דברים בדרך פילוסופיא וכבר דברנו מזה, עיין בדברי הרב לעיל ובדברינו שם. ואתה תבין אשר דברי הקדושים הללו אינו מסוכן כל כך לנפש להיות שיצאו מפה קדוש לפי הזמן והמקום הגורם לכך אבל יותר טוב לנו לקיים תמים תהיה עם ה' אלהיך, ודי כזה:

פרק ח

הרב המורה צדק. נכתב בתוך חצאי עגולה - הוא מן הרמב"ם ז"ל: (ב) כי הוא דבר בלתי נמצא. כבר המליץ הרב ז"ל לעיל בארוכה בעד מן ז"ל וע"ש גם בדברינו

פרק ז

(ב) ובמלוא כל התורה אשר לא ישאיר לה שורש וענף. אפלטון רבו של ארטטו חקר ומצא בשכלו המזוהם שמהראוי שיהיה לכל בעלי אמונה [אומנות] אחת שיהיה להם נשים בשותפות, ושחק ולעג על משפטי התורה ועל אמונת קבלת התפלה ועל כמה וכמה חקים הנימוסים עד שאפילו מה שהגוים גדרו גדר בעצמם היה בעיניו לשחוק. הנה המשכיל האיך יערב לבו לגשת אל דבריהם הלא יאבד תורתו ועולמו כרגע, והנה תראה בר"א שנתפס למינות על ששמע ד"ת דיבור אחד (והוא טוב) מיעקב מינאה איש כפר סכניא, ואם כך היה לקדוש ה' ר"א הגדול אנו מה נענה אבתריה חלילה וחלילה לדבר בדבריהם אפילו בבית הכסא. וכבר כתב הרב הקדוש מהור"ר דוב בער זצוקלה"ה שאין ללמוד מתוך ספר שחיבר אדם רשע (הגם שכתב בו דברים טובים) כי מתדבק בנשמתו מדות לא טובות עי"ש בדבריו ז"ל, והשכל נותן מקום לזה למי שמבין כח הפועל בנפעל, אם כן זהו בכלל הדברים שאמרו חז"ל אם הרב דומה למלאך

השלים פירוש שיתא סדרי משנה והוא כן עשרים ושמונה שנים, ומי כמדהו מודה משקה ומרזה נפש כמהים צדיק משל יראת אלהים מימיו נאמנים ולחמו שמינה ויהיו דיו אמונה. על כן אין לסוד ממצותו ואין לפקפק בגורתו:

פרק יא

ראיתי לחכם רד"ק ז"ל שהלך בפרדס רכינו הגדול וכתב בפירוש פסוק ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י) ז"ל, ואם ילמוד אדם חכמת הפילוסופיא (התקיה) תחלה (אולי) יבהל רוחו ויעז מצחו להכחיש (האמת) והמופתים הגדולים הנמצאים בכתבי הקדש, לפיכך צריך להקדים לימוד התורה שהיא יראת ה' וישים בלבו להאמין כל הכתוב בה, חרוש העולם ושינוי הטבע באותות ובמופתים, וכאשר יתבונן האדם בתורה ימצא בה דרכי החכמה כמו שכתוב כי הוא חכמתכם ובינתכם וכו', כי אין צ"ל התורה והמצוות שהן בגויות על דרך השכל, כי גם החוקים אשר נאמר עליהם שאין להם מעם, כן נראה לרוב בני אדם, אבל החכם המתבונן בהם ימצא מעמם ברור (ומכאן) מאור שהתבונן החכם המבין בדברי התורה וישימה יסוד לחכמה וישתדל בלבו לקרב הדברים הרחוקים אל הדעת וילמד החכמה אחרי כן

מעין גנים

ואפלטון וכל דברי הפלוסופים אין להם חלק ונחלה בישראל וההולך אחריהם מאבד נפשו ותורתו זולת על פי הנס כמו אם יהלך איש על הגחלים וכו'. והנה אירע גם לחנניא מישאל ועזריה שניצולו מן האש וכי בשביל

פרק פ

בכמה מקומות הזוהר הרב ז"ל ממפרשי ספרי ארסמו המועים וחושבים כי ארסמו עשה מפת על הקדמות, שלא לעיין בספריהם כדי שלא נכשל בדבריהם, (הרמב"ם נאנחו לר"ש אבן תבן סבב שלא לעיין בספרי ארסמו" לא בבאורו של אבן רשדן והנה אמת כי רוב ספרי הטבע אשר אתנו היום הם תבורן ר' רשדן שקצר ספרי ארסמו ועשה מהם כיאור, ואני ראיתי בספר הביאור שעשה מספר "השמים והעולם" שהניח בו כמה מופתים חזקים לפי דעתו על הגרם השמימי שהוא בלתי הוה ולא נפמד, והיוצא מדבריו כי הם ראיות גמורות ומופת חותך על הקדמות:

פרק י

מענתה היהלך איש על הגחלים ורגליו לא חבוונה היאכל הכוסר ושיניו לא תקהנה, ואם הרגילו נפשם בספרי החכמות אשר הנפשות תצודנה פתאום נעו מעגלותם ולא נודע כי באו אל קרבנה. והמביאים ראיה מן הרב מורה צדק אשר און וחקר בספרי היוונים והוא ילד בשנים, מירדהון נמפי לתן, כי הרב ז"ל כבר מלא כרסו חמרא עתיקא ובשרא שמינה ושחה מן הבריכה העליונה

ותתבונן האמת. אבל העיקר דע לך שכל זה עשה הרב לשם שמים והחזיק בדעתו את דברי ארסטו בכמה דברים רצוים בעיני לחכמה, וזה היה קודם קבלתו חכמת האמת. והעיקר דע לך שכל דברי ארסטו

לא ישתבש דעתו בלימוד החכמה, לפיכך אמר ראשית חכמה יראת ה':

פרק יב

(6) באמת ובבירור בקושי גדול התירו ובהכרח גדול ואפילו לשבח המאמרים שלהם אע"פ שאין בהם דבר רע כלל, כהדיא דאמרינן בפרק לפני אידיהן [ע"ז]. שמא דבר מינות בא לידך והנאך ונתפסת עליו למינות, א"ל רבי עקיבא הזכרתי פעם אחד הייתי מהלך בשוק עליון של ציפורי ומצאתי אדם אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו א"ל כתוב בתורתכם לא תביא אתגן וזונה ומחיר וגו' מדרו לעשות ממנו בית הכסא לכ"ג ולא אמרתי לו כלום אמר לי כך למדני ישו הנוצרי כי מאתגן וזונה קבצה ועד אתגן וזונה ישוכו ממקום המיניפות באו ועד מקום המיניפות ישוכו, והנאני הדבר ועליו נתפסתי למינות. ובאמת אע"פ שלא יהיה הדין כך אין בזה דבר מינות וכ"ש שהדין כך הוא, ואי משום קרא דלאו מזההו קרא נפקא לן, הרי

מצינו ברברי רז"ל כמה פסוקים רחוקים מן הענין באים על דרך אסמכתות ואעפ"כ נענשו. ואז"ל בספרי ודברת בהם עשה אותם עיקר ואל תעשם מפלה שלא יהא משאך ומתנגד אלא בהם שלא תערכ בהם דברים אחרים, שמא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות תלמוד לומר [ודרת] בהם ולא ליפטר מתוכם. גליון, וזו היא כוונת מ"ש תנא דמסכת אבות וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע כלומר שלא תאמר למדתי כדת וכו' שאין מותר ללמוד חכמות האומות אלא במקום שאסור להרדור בדתינו (3) כגון בבית המרחץ או בבית הכסא, וטרסינן במנחות פרק שתי הלחם [מנחה צא]: שאל בן רמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל אני שלמדתי כל התורה מהו שאלמד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה מפך וגו' צא וכדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה. ולאותם שהם קרובים למלכות לכד התירו ללמוד חכמה יונית כדאמרינן [ב"ק פג] של בית ר"ג התירו ללמוד יונית (2) מפני שהם קרובים למלכות:

מעין גנים

וכו': (3) כגון בבית המרחץ. אומר אני הא דהתירו בבית המרחץ ובבית הכסא היינו דוקא הנצרכים מאד לענין ויכוח וכיוצא בדברים הנצרכים לענייני התורה וכמ"ש הרמב"ם שלקח מחכמות הללו לצורך, אבל בזולת זה אסור פן יפתה לבבו בפיתויי הזונה, עיין בתשובת מהרש"ל להרמ"א ובתשובת הרמ"א ותראה מפורש צו: של בית רבן גמליאל התירו. נב"ח ע - להם. (2) מפני שהם קרובים למלכות. עיין בגמ' [ע"ז]

זה אמור יאמר איש שאין סכנה לילך כמו אש, כמו כן תתבונן אם נעשה נס למרן ז"ל חלילה לסמוך על הנס:

פרק יב

(6) באמת. לא ידעתי אנה התירו, רק הרב דיבר על דרך מוטב שיאכלו כשר תמותות כשרות וכו'. ת"ל ודברת בהם ולא לפטר מתוכם. נ"ב על הגליון - וזו היא מ"ש התנא במסכת אבות וסיב ובלה בה ומנה לא תזוע כלומר שלא תאמר למדתי

פרק יג

לדעתי, ואמרו חז"ל [תניה טו:] לדעתם לא נאמר אלא לדעתי כהדיא דאמרינן [שם] ר' מאיר (ג) רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, אבל שאר בני אדם שאינם שלימים בתורה ולא הציעו לכלל שנים הראוים למעסקים בחכמה ההיא ואינם יודעים מלמד אל יבררו מן האוכל שמא יחזיקו בקליפה, ועל כיוצא בזה או"ל [שם] אם דומה הרב למלאך השם צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו:

מענתה אין ללמוד מספריהם ולא לשמוע חכמה מפהם ואפילו אומרים אמת אין שומעים להם, אך לחכמים הגדולים אין עזרה נעלת מפני שהם מוציאים את הקמה וקולטין את הסולת ויש להם שכל נקי (ב) ונפש יפה וסכינא חריפא ויודעים לנפות המאמרים ב"ג נפות, ועליהם אמר שלמה ע"ה [משל כב ז] הט אונק ושמע דברי חכמים ולבך תשית

מעין גנים

הנצרכים לויכוח וכיוצא וכענין הסנהדרין שלמדו אפילו כישוף כמ"ש רז"ל [סנהדרין טח.] אבל אתה למד להבין ולהורות: (ג) רמון **מצא תוכו אכל קליפתו** זרק, ואפילו הכי לא אמר הש"י הלכה מפומיה דר"מ עד שהמליצו עליו בבית דין של מטה ר"מ רמון מצא, והנה הש"י ידע זה מקודם אפילו הכי לא אתמר הלכה משמיה עד שהמליצו עליו בין והתבונן:

כו:] שאפילו להתרפאות ברפואה טבעית אסור מהן כדאמרינן בגמרא בבבן דמא שהכישו נחש ורצה יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ואמר לו ר' ישמעאל וכו' ויצאה נשמתו ואמר ר"י אשריך בן דמא שיצאה נשמתך בטהרה עיי"ש עד היכן הדברים מגיעים:

פרק יג

(ב) ונפש יפה וסכינא חריפא. דוקא בדברים

הגהות הצבי והצדק

כרא וכו' עד ה' דתיבת ובהו, בראשי"ת כראאל"ה יסאתה"ש מיסוא"ת הארן"ה ארן"הי"ת התהו"ב הם אבגית"ן קרעשט"ן נגדיכ"ש כטרצת"ג חקברנ"ע יגלפוז"ק שקוצי"ת ע"י חילופי אלפי ביותת, וסדר החילוף מבואר כפרדס להרמ"ק שער כ"א פרטי השמות פרק י"ג, ב' תמורתה א' מאבג"ד, ר' תמורתה ט' מאלכ"ם ותחת ט' כ' מאח"ס כט"ע כ', א' תמורתה י' מאי"ק בכ"ד ותחת י' ג' מאח"ס כט"ע הרי ג' וכו' עיי"ש, ובכתבי האר"י מבואר שכריאת העולם היה ע"י שם מ"כ הנרמז מבראשית וכו'.

צג) חגיגה יא: תוס' ד"ה אין דורשין פי ר"ת הוא שם מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפסוק שלאחריו ע"כ, והענין בתיקון"ז תיקון ד' י"ט ע"א, קם רבי שמעון על רגלי ואמר, רבון עלמין אפתח עיני לאסתכלא בהון לעילא, אבא ב"ם כארבעים ותריץ אתון דשמא מפרש, למנדע כל את ואת על תיקוניה, בראשית וכו', והארץ היתה תהו ובהו, ואינן אב"ג ית"ן, קר"ע שט"ן, נג"ד יכ"ש, בט"ר צת"ג, תק"ב טנ"ע, יג"ל פז"ק, שק"ו צי"ת, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עיי"ש, היינו שם מ"ב יוצא מארבעים ושתיים אוחזת הראשונות דבראשית

פסוקי תנ"ך

א אהיה
ב קב אהיה
ג קח

א מי האיש החכם ויבן זאת
ב אל יתהלל חכם וגו'
ג אל דרך הגוים אל תלמדו

מלאכי

א קבו
ב פו ולא אחד עשה

משלי

א בני אם תקח אמר
ב ואל כינתך אל תשען
ג בני שמור אמרו וכו'

תהילים

א אשרי האיש אשר לא הלך וגו'
ב ה הדריכני כאמתך
ג ה יד סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם
ד אותחזינו לא ראינו וכו'
ה יד אשגבהו כי ידע שמי
ו קב ב ברכו ד' מלאכיו
ז קיא י ראשית חכמה יראת ד'
ח קיפ א אשרי תמימי דרך
ט קיפ עב טוב לי תורת פיך וכו'

דה"א

א כח פ דע את אלקי אביך

אסתר

א ויגד לו מרדכי את אשר קרהו

בראשית

א היתהלך לפני יהיה תמים
ב יב הקרה נא לפני היום
ג כב מעבר יבק
ד מה יקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח
ה וישם בארון במצרים

שמות

א כא בילדכן את העבריות
ב ז היש ד' בקרבנו אם אין
ג ה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי
ד ב אנכי ולא יהיה לך

ה ג ויספר לעם את כל דברי ד'
ו ז יג אם נא מצאתי חן בעיניך
ז יג הודיעני נא את דרכך

במדבר

א ג ויקץ מואב מפני בני
ב כב מאורא משם קצה העם

דברים

א יא יוסף עליכם ככם אלף פעמים
ב כפ תשב בגיא מול בית פעור
ג ד ושמרתם ועשיתם וגו'
ד מד וזאת התורה אשר שם משה

דמיה

א ח איכה תאמרו חכמים אנחנו

ש"ם

א אהיה
ב לב טעג
ג ז טעג

א קידושין פ. מחשבה טובה הקבי"ה מצרפה למעשה
ב נדרים פא. דבר זה נשאל לחכמים וכו'

א הציגה יד: ד' נכסו לפרט
ב הציגה פו: מה עבד קובי"ה
ג ויפין ו: הלכה כר אבינו

נז אהחז	בכורות ח. לכמה מוציאים פירות	צה הצהצ	בנהדרין ק. אלמלא לא ראית לא האמנת
נז אהחז	בכורות מה. כמה איכרים יש באדם	קפו אהחז	ע"ז יז. שמא דבר מינות בא לידך
נז אהחז	גדה כ: בתנא דלכא ידעי	קנב אהחז	ע"ז כ: תורה מכיאה לידי מעשה
	ירושלמי חגיגה א ויתר הקב"ה על ע"ז	י אהחז	אבות ג יז כל שמעשיו מרוכזים מחכמתו
ד אהחז	ולא ויתר על ביטול תורה	סח מעג	אבות ד ב שזר מצוה מצוה

מדרשים

איכה רבה

נד אהחז	חכמה בגוים תאמין	נז אהחז
		עג מעג

רות רבה

עב מעג	השיי נמלך בנשמותיהן של צדיקים
--------	-------------------------------

תנחומא

ל"ב אהחז	פי מצורע בקשו חכמים למנות שלמה
----------	--------------------------------

בראשית רבה

נז אהחז	לכמה הנחש מוליד
עג מעג	לא ניצל אברהם אלא בזכות יעקב

ויקרא רבה

מז מעג	שלא שינו את שמותם
יח מעג	דברים שאתה רואה אותם יתרון לתורה
	ככלל מ"ת הם

ענינים

מז מעג	לשון יהודי	קב קנב קלב	אגרות הרמב"ם לתלמידיו
מז מעג	מצות ומושכלות	ג מעג	אמונה בחינת כתר למעלה מחכמה
עה פה מעג	מצות מילה	צו הצהצ	אמונה בקבלה בחינת שמיעה גדולה מראיה
	משכילים ופורקי עול הם מתעורבת	י מעג	אמונה וחכמה
קפ מעג קיפ הצהצ	ערב רב	ע פה מעג	אמונה וחכמה
צו צח הצהצ	נשים נהרגו על קידוש ד'	עד מעג	אמונת אברהם אבינו
י מעג, יג הצהצ	סודות התורה	ה	גלות ספרד וטיבתה
פה אהחז	סולם שראה יעקב	פז קנב מעג קלב אהחז	הרמב"ם דורכו באמונה
קפד קפו	ספורי רשעים	מז אהחז	השארית הנפש
יד הצהצ	עץ הדעת טו"ר	א נד אהחז	השגחה פרטית
מז מעג, ל"ב הצהצ	ערב רב בימינו	פה מעג	חובת הלבבות דורכו באמונה
יז מעג	פעולת המצות	קא מעג	חכמינו ז"ל היו בקיאים בכל החכמות
פה מעג	רב סעדיה גאון דורכו באמונה	קמב מעג	חכמת הדקדוק ולימודה
	שמו של בן ישראל ושרשו וחשיבות	יד הצהצ	חמץ ומצה
מב הצהצ	שם המשפחה	כ מעג	טעמי המצות
		מד מב מעג	לבוש יהודי

ספרי רבינו מהרצ"א

דרך פיקודך

ק"ב הנה"צ	שלא להסתכל בספרי המינים
פ הנה"צ	אמותת אברהם אבינו
צו הנה"צ	ביאור דרך הרמב"ם והראשונים
ל"ו הנה"צ	באמונה וחקירה
ל"ז הנה"צ	ביאור סיפורי התורה

הנהגות מהרצ"א

ק"ג הנה"צ	התחברות למינים גורם עיכוב הגאולה
-----------	----------------------------------

הוספות מהרצ"א

נ"ב ס"א הנה"צ	בענין שינוי הלבוש היהודי
---------------	--------------------------

היהיה ברכה

ע"ב הנה"צ	בענין טעמי המצות
-----------	------------------

כלי הרואים

נח הנה"צ	חכמה בגויים תאמין
----------	-------------------

ליקוטי מהרצ"א

ק"ב הנה"צ	פ"י הפסוק אשר ישמעון את כל החוקים האלה
-----------	--

מגיד תעלומה

יח הנה"צ	אין טעם למצות
ק"א הנה"צ	לכל החכמות יש מקור וסמך בתורה
קס"ה הנה"צ	סדר הלימוד עם תשכ"ד

אגרא דכל"ה

יח מע"ג	פ' דברים לא תוסיף עליו
צ"ד הנה"צ	החקירה נאסרה אחר מתן תורה
כ"ג מע"ג	ואתחנן ונשב בגיא מול בית פעור
ל"ח הנה"צ	כי תשא הדיעני נא דרכך
נ"ב הנה"צ	משפטים בענין לבוש יהודי
י"ט מע"ג	אחרי ענין טעמי המצות
ס"ב הנה"צ	פ' לך לך בענין שמות יהודים
ל"ו הנה"צ	פ' משפטים ענין לימוד משפטי התורה
ל"ג הנה"צ	פ' נח בענין טעמי המצות

אגרא דפרקא

צ"ז הנה"צ	ג' עבודת ד' בלי שכר בעה"ב
צ"ו הנה"צ	ג' אמונה בח"י אור האוזן שאין בו שכירה
נ"ח הנה"צ	קכ"ג הלכה כר' אביתר
ל"ז הנה"צ	רמ"ח ביאור שם ישראל
ס"ב הנה"צ	רצ"א בענין שינוי הלבוש
צ"ה הנה"צ	רצ"ז פ"י וכל העם רואים את הקולות

בני יששכר

ל"ט הנה"צ	איסור החקירה
ע"ב הנה"צ	אי אפשר לבא לתכלית המצות
ס"א הנה"צ	ביאור הפ' אשרי תמימי דרך
קל"ח הנה"צ	ביאור שני סוגי ניסים
ק"א הנה"צ	חז"ל היו בקיאים בכל החכמות
צ"ה הנה"צ	ע"י התורה
צ"ה הנה"צ	פ"י הכי וכל העם רואים את הקולות

ברכה משולשת

ע"ב הנה"צ	אין טעם למצות
-----------	---------------

דרך עבודתך

קס"ה הנה"צ	איסור לימוד חכמות חזניות בשום זמן
------------	-----------------------------------

ספרים וצדיקים

	מהרש"ל בתשובה לרמ"א.	הן ר' יצחק אברבנאל.
פ המהוצ	שאסור להביא מספרי חכמות חיצוניות	דבריו על ס' מורה נבוכים
	מראה יחזקאל.	האלף לך שלמה למהרש"ק.
פ המהוצ	בענין לכושי נכרים	בענין לימוד דקדוק
	ספר הישר לר"ת.	הגריצב"ץ בסידור בית יעקב.
קלב	תשובה בענין חכמות חיצוניות	בענין הפילוסופיא ולימוד לשונות נכרים
	רב האי גאון.	המגיד פמעזרימש.
קכז אהח	תשובה לגניד ר' שמואל	אין ללמוד מתוך ספר שחיבר אדם רשע
	רבי יהונתן אייבשיץ.	הרמ"א בתשובה למהרש"ל.
נח המהוצ	איסור לתת מעט למצות	בענין שהביא מדברי אריסטו
	רבי יצחק מלובלין.	הבגלת השורן.
כז מעג	ענין קלי' בית פעור	בענין ראש המשכילים הרשע וענישו
	רבי פ"פ מרימנוב.	המד לאברהם.
פ המהוצ	בענין גירות הלבוש היהודי	תואר ישראל מתייחס לאמונה פשוטה דייקא
	רבי פ"פ מרימנוב.	פירות הקדוש.
קנה מעג	איסור דברים במלים בכלל לא תרצה	בענין לימוד חכמות חיצוניות
	רבי פ"פ מרימנוב.	ישמח משה.
כב המהוצ	בענין קדושת לשון הקודש	סוד מעמי המצות
	רבי משה מפשעווארסק.	מהר"ף בתפא"י.
קפד מעג	בענין חכמת הדקדוק	בענין העיון בתורה ושכר קיום מצוות
	תניא להרב מלאדי.	מהר"ף.
כב מעג לו המהוצ	מעלת לימוד משפטי התורה	בענין תכלית המצוות והשארית הנפש
		מהר"ם האגני.
		איסור לא תלכו בחזקות הגוי

